

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**İSMET SEZGİN'İN 1980 İHTİLALİ'NE KADAR OLAN
SİYASİ HAYATI VE MECLİS FAALİYETLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Hülya KURT**

**Danışman
Doç. Dr. Nuran KILAVUZ**

Haziran 2025, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“İsmet Sezgin’in 1980 İhtilali’ne Kadar Olan Siyasi Hayatı ve Meclis Faaliyetleri” adlı “**Yüksek Lisans**” tezim tarafımda incelenmiş olup akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde oluşturduğumu beyan ederim. Bu çalışmada bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Hülya KURT

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Tarih
Program Adı : Tezli Yüksek Lisans
Tez Başlığı : İsmet Sezgin'in 1980 İhtilali'ne Kadar Olan Siyasi Hayatı
ve Meclis Faaliyetleri

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 134 sayfalık kısmına ilişkin 14/06/2025 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: %16' dır.

Filtrelemeye **alıntılar dahil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden daha az örtüşme** içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 14/06/2025

Danışman: Doç. Dr. Nuran KILAVUZ

Öğrenci: Hülya KURT

KILAVUZA UYGUNLUK

“İsmet Sezgin’in 1980 İhtilali’ne Kadar Olan Siyasi Hayatı ve Meclis Faaliyetleri” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Hülya KURT

Danışman

Doç. Dr. Nuran KILAVUZ

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Nuran KILAVUZ danışmanlığında **Hülya KURT** tarafından hazırlanan “**İsmet Sezgin’in 1980 İhtilaline Kadar Olan Siyasi Hayatı ve Meclis Faaliyetleri**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

25/06/2025

JÜRİ:

Danışman : **Doç Dr. Nuran KILAVUZ** (İmza)

Üye : **Doç. Dr. Yusuf Ziya KESKİN** (İmza)

Üye : **Doç. Dr. İbrahim Halil TANIK** (İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /2025 tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... /2025

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“İsmet Sezgin’in 1980 İhtilali’ne Kadar Olan Siyasi Hayatı ve Meclis Faaliyetleri” adlı tez çalışmasında, İsmet Sezgin’in 1980 İhtilali’ne kadar olan siyasi hayatı ele alınmış olup Meclis faaliyetleri kapsamında çalışma hayatı aktarılmıştır. Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde Sezgin’in siyasi hayatını, Aydın’dan 1955 yerel seçimlerinde Demokrat Parti’den seçilmesini ve Belediye Başkanlığı görevini ve buradaki faaliyetlerini, 1960 İhtilali ile tutuklanmasını ele alırken İkinci bölümde ise 1961 genel seçimlerinde Adalet Partisi’nden Aydın milletvekili olarak siyasete atılmasını ve bu süreçte yaşadıklarını, sonrası yaşanan gelişmeler, 1980 İhtilali’ne kadar olan görev ve sorumlulukları, son olarak Meclis’teki faaliyetleri şeklinde siyasi hayatı aktarılmıştır. Aydın’ın yerel gazeteleri (Ses, Hür Aydın, Yeni Kıroba), ulusal gazeteler ve Meclis Zabıtları incelenerek ele alınan çalışma, dönemin siyasi olaylarıyla birlikte bütün şeklinde sunulmaya çalışılmıştır. Kendi yazdığı kitaplar ve verdiği röportajlarla çalışma derinleştirilmiş olup dönemin telif ve tetkik eserlerinden de yararlanılmıştır.

Bu tez çalışması, İsmet Sezgin’in hayatını, çalışma faaliyetlerini ve dönemin sosyal, ekonomik ve kültürel süreçlerine ışık tutması yönünden önemli bir kaynaktır. Biyografi niteliğinde yazılmış olan bu çalışma literatürdeki eksikliği giderecektir.

Çalışmalarına değerli zamanlarını ayırarak, yapıcı, yönlendirici davranışları ile yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocam Doç. Dr. Nuran KILAVUZ’a ve jüri üyelerine desteklerini gördüğüm Aydın Eski Eserler Derneği Başkanı Mehmet ÖZÇELİK’e ve maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen abim Servet KURT’a teşekkürlerimi sunarım.

Hülya KURT, Erzincan, 2025

İSMET SEZGİN'İN 1980 İHTİLÂLİ'NE KADAR OLAN SİYASİ HAYATI VE MECLİS FAALİYETLERİ

Hülya KURT

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2025

Danışman: Doç. Dr. Nuran KILAVUZ

ÖZET

Bu çalışma Cumhuriyet dönemi önemli siyasetçilerden biri olan İsmet Sezgin'in siyasi yaşantısını ve 1961-1980 yıllarındaki Meclis faaliyetlerini ele almaktadır. Sezgin'in hayatı ve kişiliği aktarılırken siyasi hayatına da odaklanılmıştır. Sezgin'in 1955 yılında yapılan yerel seçimlerde Demokrat Parti'den Aydın Belediye Başkanlığına seçilmesiyle başlayan ve 1960 İhtilali'ne kadar olan siyasi çalışmaları, 1960 İhtilali ve süreci, 1961 genel seçimlerinde Adalet Partisi'nden Aydın milletvekili seçilmesi, 1965'ten 1980 İhtilali'ne kadar olan yasama faaliyetleri ve düşünceleri incelenmiştir.

Çalışmanın oluşumunda esnasında yararlanılan temel kaynaklar Aydın'ın yerel gazeteleri olan Ses, Yeni Kıroba ve Hür Aydın Gazetesi şeklindedir. Ayrıca Sezgin'in politik hayatını ele alırken dönemin önemli ulusal yayınları olan Cumhuriyet ve Milliyet gazetelerinden de yararlanılmıştır. Bununla birlikte Meclis faaliyetlerini ve Sezgin'in bakanlık dönemlerini aktarırken Devlet Arşivleri ve Türkiye Büyük Millet Meclis'i Zabıt Ceridelerinden, son olarak hem kendi yazdığı kitapları hem de dönemin telif ve tektik eserlerinden büyük ölçüde faydalanılmıştır. Çalışmanın bulguları arasında Sezgin'in, siyaseti ülkeye hizmet olduğu, nezaket çerçevesinde yapılması gereken bir uğraş olduğu anlayışı sayılabilir.

Anahtar Kelimeler: İsmet Sezgin, Aydın Belediye Başkanlığı, 1960 İhtilali, Milletvekilliği, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Maliye Bakanlığı

İSMET SEZGİN'S POLITICAL LIFE AND PARLIAMENTARY ACTIVITIES UNTIL THE 1980 REVOLUTION

Hülya KURT

Erzincan Binali Yıldırım University

Institute of Social Sciences

Master's Thesis, June 2025

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Nuran KILAVUZ

ABSTRACT

This study deals with the political life of İsmet Sezgin, one of the important politicians of the Republican period, and his parliamentary activities between the years 1961 and 1980. While presenting Sezgin's life and personality, his political career was also focused on. Sezgin's political activities, which started with his election as the Mayor of Aydın from the Democrat Party in the local elections held in 1955 and continued until the 1960 coup, the 1960 coup and its process, his election as a deputy of Aydın from the Justice Party in the 1961 general elections, and his legislative activities and opinions from 1965 until the 1980 coup, were examined.

The main sources used during the formation of this study are the local newspapers of Aydın, namely Ses, Yeni Kiroba, and Hür Aydın. In addition, national newspapers such as Cumhuriyet and Milliyet, which were among the leading publications of the period, were also used while addressing Sezgin's political life. Moreover, while presenting his parliamentary activities and ministerial periods, State Archives and the Grand National Assembly of Turkey Minutes of Proceedings were also utilized. Lastly, his own books and many copyrighted and original works of the period were largely benefited from. Among the findings of the study is Sezgin's understanding that politics is a means of serving the country and an occupation that must be carried out within the framework of courtesy.

Keywords: İsmet Sezgin, Aydın Mayorship, 1960 Coup, Parliamentary Membership, Ministry of Youth and Sports, Ministry of Finance

İÇİNDEKİLER

İSMET SEZGİN'İN 1980 İHTİLALİ'NE KADAR OLAN SİYASİ HAYATI VE MECLİS FAALİYETLERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xv
TABLOLAR LİSTESİ	xvii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İSMET SEZGİN'İN HAYATI

1.1. Hayatı ve Eserleri	6
1.2. Ailesi.....	9
1.3. Sezgin'in Politik Kişiliği ve Düşünceleri	9
1.4. 1955-1960 Yılları Arasındaki Faaliyetleri, Yerel Seçimler ve Belediye Başkanı Seçilmesi 11	
1.4.1. 1955 Yılında Belediye'nin Yaptığı Bazı Çalışmalar.....	13
1.5. 1956-1960 Yılı Aydın İli Bütçe görüşmeleri.....	16
1.5.1. Bütçe'nin Yıllara Göre Durumu.....	18
1.5.2. Altyapı ve Yatırım Harcamaları	20

1.5.3. Sağlık, Temizlik ve Sosyal Hizmet Harcamaları	20
1.5.4. Bakım, Onarım ve Hukuki Giderler	20
1.5.5. Yasal Ödemeler, Personel Giderleri ve Kurumsal Masraflar.....	21
1.6. 1956-1959 Yılı Önemli Çalışma Faaliyetleri	21
1.6.1. Yazı İşleri	21
1.6.2. Hukuk İşleri.....	22
1.6.3. Sağlık İşleri	23
1.6.4. Elektrik İşler.....	25
1.6.5. Su İşleri	28
1.6.6. Piyasa, Fiyat, Ölçü ve Ayar İşleri	32
1.6.7. İmar Faaliyetleri (Kanalizasyon, Park-Bahçe İşleri).....	33
1.6.8. İtfaiye İşleri	36
1.6.9. İktisat İşleri.....	36
1.6.10. Milli Korunma Murakabe İşleri	37
1.6.11. Fen İşleri.....	38
1.6.12. Otobüs Seferleri.....	38
1.7. Yapılan Faaliyetlerin Devamı.....	39
1.7.1. Takdirnameler ve Tebrik Mesajları.....	41
1.7.2. Çıldır Havaalanı	42
1.7.3. Aydın Belediyesi ve Yardım Severler Derneği'nin Yardım Faaliyetleri	42
1.7.4. Aydın'da Turizm Çalışmaları.....	44
1.7.5. Aydın'da Milli Korunma Kanunu'nun Uygulanması	46
1.7.6. Aydın'da Düzenlenen Erozyon Kongresi	47
1.7.7. Aydın'ın Kurtuluş Merasimi ve İsmet Sezgin'in Konuşması	48
1.7.8. Adnan Menderesin Aydın'a Gelişi ve Tatbikleri	50

1.7.9. Aydın’da Türk Ocakları Bayram Merasimi	50
1.7.10. Türk Belediyecilik Kongresi İntibahları	51
1.7.11. Dünya Belediyecilik Kongresi	53
1.7.12. Aydın’da 1957 Genel Seçimlerinin Basına Yansıması	54
1.7.13. Aydın’daki Demokrat Parti Ocak Kongreleri 1956-1960	55
1.8. Aydın’da 1960 İhtilali’nin Yansımaları ve İsmet Sezgin’in Yaşadıkları	58

İKİNCİ BÖLÜM

İSMET SEZGİN’İN MİLLETVEKİLLİĞİ 1961 GENEL SEÇİMLERİ VE 1980 İHTİLALİNE KADAR MECLİS FAALİYETLERİ

2.1. 1961 Genel Seçimlerinde Aydın ve İsmet Sezgin	65
2.2. Aydın’da 1965 Genel Seçimleri	68
2.3. 12 Ekim 1969 Genel Seçimleri.....	71
2.4. 12 Mart 1971 Muhtırası ve Sonraki Siyasi Süreçleri	74
2.5. 1973 Genel Seçimleri ve Aydın’daki ve Siyasi Durum	76
2.6. İsmet Sezgin’in 1961-1980 Yıllarına Ait Meclis Faaliyetleri	91
2.6.1. Söke Çimento Fabrikasının İşletmeye Açılmaması Hakkında Soru Önergesi	91
2.6.2. Yedek Subay Öğretmenleri İçin Fazladan Ders Ücretleri Hakkında Soru Önergesi	92
2.6.3. Devlet İstatistik Kurumu (DİE) Kanun Tasarısı Hakkında Konuşması	93
2.6.4. Türkiye Emlak Kredi Bankasının Yapı Tasarrufu Kredilerindeki Şekil Değişikliğinin Sebebi Hakkında Soru Önergesi.....	93
2.6.5. 1960 Tarihli ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu’nda Yapılacak Değişiklikler Hakkında Konuşması	94
2.6.6. İmar ve İskân Bakanlığının 1963 Yılı Bütçe Görüşmeleri Hakkında Konuşması	95

2.6.7. İktisadi Devlet Teşekkülleri Kanun Tasarısı Hakkında Konuşması	95
2.6.8. Devlet Yatırım Bankası Hakkında Kanun Tasarısı ve Geçici Komisyon Raporu Münasebeti Üzerine Konuşması.....	98
2.6.9. Temsil Ödeneği ve Dahiliye Memurlarının Kanun Teklifleri Hakkında Konuşması	99
2.6.10. Karadeniz Teknik Üniversitesi Adıyla Trabzon’da Bir Üniversite Açılmasına Dair Konuşması.....	101
2.6.11. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Kanun Tasarısı Geçici Komisyon Raporu Hakkında Konuşması.....	101
2.6.12. Devlet Yatırım Bankası Kanun Tasarısına Dair Cumhuriyet Senatosu Değişiklikleri Hakkında Konuşması	102
2.6.13. Maliye Bakanlığı 1964 Yılı Bütçesi Hakkında Konuşması	103
2.6.14. TBMM’nin Teşkilat ve İç Hizmet Düzenlemesi Hakkındaki Soru Önergesi.....	105
2.6.15. Adli Tıp Müessesesi Kanununda Değişiklik Tasarısı Hakkındaki Soru Önergesi.....	106
2.6.16. Belediye Borçlarının Hazinece Terkin ve Tahkimine Dair Kanun Tasarısı Hakkında Soru Önergesi	106
2.6.17. 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Soru Önergesi.....	106
2.6.18. 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu Öncesi Yürürlükte Olan Askeri ve Mülki Tekaüt Kanunları Kapsamında Emekli, Malul, Dul ve Yetim Maaşlarının Düzenlenmesi Hakkında Soru Önergesi	106
2.6.19. 202 Sayılı Kanun’un Geçici 4. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Tasarısı Hakkında Konuşması.....	107
2.6.20. Maliye Bakanlığı Kuruluş ve Görevlerine Ek Madde Teklifi (2996 Sayılı Kanun’a) Hakkında Önergesi.....	108

2.6.21. Telgrafçı Manastırlı Hamdi Efendi Eşi Hasibe Martonaltı'na Maaş Bağlanmasına Dair Kanun Tasarısı Hakkında Konuşması	108
2.6.22. Millî Eğitim Bakanlığı Kadro ve Kanun Değişikliği Hakkında Önergesi	108
2.6.23. 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanunu'na Ek Fıkra Hakkında Önergesi	108
2.6.24. Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanmasına Dair Tasarı ve Tekliflerin Öncelik ve İvedilikle Görüşülmesi Hakkında Önergesi.....	109
2.6.25. Zonguldak Milletvekili Kenan Esengin'in 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanununa Muvakkat Madde Eklenmesi Hakkında Önergesi	109
2.6.26. Çanakkale Milletvekili Şefik İnân ve Çorum Milletvekili Hilmi İncesulu'nun Tekaüt Kanunları Kapsamında Maaş Ayarlanması Teklifi Hakkındaki Konuşması.....	110
2.6.27. 506 Sayılı Kanun 118. Madde Değişikliği Hakkında Önergesi	110
2.6.28. 1493 Sayılı Ordu İkramesi Kanununa Madde Ekleme Hakkında Önergesi	110
2.6.29. Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi Âli Aksoy'un Vatani Hizmet Tertibinden Maaş Bağlanmasına İlişkin Kanun Teklifinin Görüşülmesi Hakkında Önergesi	111
2.6.30. İskender Kırmacı'ya Maaş Bağlanması Hakkındaki Önergesi	111
2.6.31. Tarım Kredi Kooperatifleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Önergesi.....	111
2.6.32. İnân ve İncesulu'nun, 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanunu Öncesi Emekli Aylıklarının Ayarlanması Hakkında Konuşması	111
2.6.33. Halk Bankası Kanunu'nun 6854 Sayılı Kanun'la Değiştirilen Maddeler Hakkında Konuşması	112
2.6.34. 1965 Bütçe Kanunu Cetvellerinde Değişiklik Hakkında Konuşması	112
2.6.35. TBMM 1965 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Konuşması.....	112
2.6.36. 1567 Sayılı Kanun'un Yürürlük Süresinin Uzatılmasına Dair Kanun Tasarısı Hakkında Konuşması.....	113

2.6.37. Balıkesir Milletvekili Enver Güreli ve Çanakkale Milletvekili Şefik İnan'ın, Fiyat Artışları ve Hayat Pahalılığı ilgili Genel Görüşme Açılmasına Dair Önergesi Münasebeti ile Konuşması	114
2.6.38. Damga Resmi Kanun Tasarısı için Geçici Komisyon Kurulması Hakkında Önergesi	114
2.6.39. Gece Eğitimi Yapan Akademi Personeline Ek Ücret Verilmesi Hakkında Görüşme Önergesi	114
2.6.40. 1967 Bütçe Kanunu Tasarısı ile Bayındırlık Bakanlığı ve Karayolları Genel Müdürlüğü Bütçeleri Hakkında Konuşması.....	114
2.6.41. 1968 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı Hakkında Konuşması	115
2.6.42. Gençlik ve Spor Bakanlığı 1970 yılı Bütçesi Hakkında Konuşması	115
2.6.43. Doğu Anadolu Sorunları ve Millî Savunma Bakanı'nın Açıklamaları Hakkında Konuşması	116
2.6.44. Gençlik ve Spor Bakanlığı 1971 Yılı Bütçesi Hakkında Konuşması.....	117
2.6.45. Sanayi Hammaddelerine Yapılan Zamlar Hakkındaki Konuşması.....	119
2.6.46. 1972 Yılı Bütçe Kanunu Müzakereleri Hakkında Konuşması.....	120
2.6.47. 1973 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı Hakkında Konuşması	121
2.6.48. 1975 Yılı Maliye Bakanlığı Bütçesi Hakkında Konuşması	124
2.6.49. 1976 Yılı Maliye Bakanlığı Bütçesi Münasebeti Hakkında Konuşması...	125
2.6.50. 657 Sayılı Kanun'da Değişiklik Öngören Teklifin Gündeme Alınması Hakkında Konuşması	126
2.6.51. 1977 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısına Eklenmek İstenen Fıkra Üzerine Usul Tartışması Hakkında Konuşması	126
2.6.52. 1978 yılı Bütçe Kanunu Tasarısı Hakkında Konuşması	126
2.6.53. 1978 Yılı Pamuk Ürününe Ait Fiyat Farklarının Ödenmemesi Hakkında Soru Önergesi	127
2.6.54. Aydın Yağ Kombinasının Temel Atma Töreni Hakkında Soru Önergesi	128

2.6.55. 1980 Yılı Bütçe Kanunu Görüşmeleri ve Cumhuriyet Senatosu Tezkeresi Hakkında Konuşması	129
SONUÇ	132
KAYNAKÇA.....	135
EKLER.....	147
ÖZGEÇMİŞ	177

SİMGELER VE KISALTMALAR

AP	: Adalet Partisi
Bkz	: Bakınız
CGP	: Cumhuriyetçi Güven Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Çev	: Çeviren
DP	: Demokrat Parti
DİE	: Devlet İstatistik Kurumu
DTP	: Demokrat Türkiye Partisi
DDT	: Dikloro Difenil Trikloroetan
DYP	: Doğru Yol Partisi
Haz	: Hazırlayan
İDT	: İktisadi Devlet Teşekkülleri
KTÜ	: Karadeniz Teknik Üniversitesi
MC	: Milliyetçi Cephe
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MKP	: Milli Kalkınma Partisi
MNP	: Milli Nizam Partisi
MP	: Millet Partisi
MSP	: Milli Selamet Partisi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması
TARİŞ	: Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclis'i
TBP	: Türkiye Birlik Partisi
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TSK : Türk Silahlı Kuvvetleri

YTT : Yüksek Tahsil Talebe Derneği

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 1: 1955 Yerel Seçimleri Aydın’da Seçime Katılım.....	12
Tablo 1. 2: Tahkikat ve Tahsilatı 1956 Tahmini Bütçesi	17

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı saltanatının yıkılmasından sonra 29 Ekim 1923 tarihinde ilan edilmiş, yeni bir devletin ve rejimin temellerini atmıştır.¹ Bu yeni rejim, yalnızca bir yönetim biçimi değişikliğini değil; aynı zamanda siyasal, sosyal ve kültürel dönüşüm sürecini de beraberinde getirmiştir.² Cumhuriyetin ilk yıllarında, tek parti yönetimi altında merkezî bir otorite tesis edilmiş ve modernleşme hedefiyle geniş kapsamlı reformlara girişilmiştir.³ Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde uygulanan bu reformlar, hukuktan eğitime, iktisattan toplumsal hayata kadar pek çok alanda köklü değişiklikleri beraberinde getirmiştir.⁴ Yapılan inkılaplarla birlikte sosyal ve siyasal değişimler de beraberinde gelmiş ve ilk defa çok partili hayata geçiş denemesi yapılmıştır. Böylelikle 1924'te kurulan Terakkiperver Cumhuriyet ve 1930'da kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkaları çok partili hayata geçiş sürecinde denenmiş fakat uygulamaya konulmamıştır.⁵ Sebebi ise yeni bir rejimin ve modern dönüşümün tam anlamıyla toplum ve bazı kitleler tarafından benimsenmemesinden kaynaklanmaktadır. II. Dünya Savaşı sonrası dünya genelinde güçlenen demokratikleşme rüzgârları, iç ve dış baskıların etkisi, Türkiye'de çok partili hayata geçişi hızlandırmıştır.⁶

1945'te Milli Kalkınma Partisi (MKP) kurulmuş hemen akabinde aynı yıl Demokrat Parti'nin (DP) kurulması, ülkede siyasal rekabetin önünü açmıştır. Böylelikle Türk demokrasisinin gelişimi açısından bir dönüm noktası olmuştur.⁷ Her ne kadar 1946 seçimleri adil olmadığı gerekçesiyle eleştirilse de 1950 seçimlerinde DP'nin halk desteğiyle iktidara gelmesi, Türkiye'nin siyasi tarihinde önemli bir adım olmuştur. Bu

¹ Sina Akşin, *Yakın Tarihimizi Sorgulamak*, (Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2. Baskı, 2007), 147.

² Eric J. Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, çev.: Yasemin S. Gönen, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2020), 335.

³ Feroz Ahmad, *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, çev. Yusuf Atılgan, (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2019), 155.

⁴ Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003), 87.

⁵ Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002), 132.

⁶ Tuncer F. Ertan, *Başlangıçtan Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, (Ankara: Siyasal Kitapevi, 2011), 176-178.

⁷ Hıfzı O. Bekata, "27 Mayıs Kemalizm'in Restorasyonu mu?", içinde *Modern Türkiye'de, Siyasal Düşünce-Kemalizm* cilt:2 6.Baskı ed., Ahmet İnsel, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), 555.

gelişmeyle birlikte iktidar-muhalefet ilişkileri yeniden şekillenmiş, seçmen tercihlerinin siyasal sistem üzerindeki belirleyiciliği artmıştır.⁸

1950-1960 dönemi,⁹ DP'nin iktidar yılları içerisinde yaşanan kalkınma çabaları,¹⁰ toplumsal dönüşümler ve aynı zamanda artan otoriterleşme eğilimleriyle dikkat çekmişse de 1960 İhtilali ile sona ermiştir.¹¹ Bu süreç aynı zamanda Türkiye'deki siyasal istikrarsızlıkların ve rejim sorunlarının da habercisi olmuştur.¹² Ardından gelen 1961 Anayasası, demokratikleşme ve temel haklar açısından ilerici hükümler içermiştir. Ancak siyasal hayatta istikrar sağlamakta yetersiz kalmış ve bu durum Türkiye'yi 1970'li yıllarda yoğun kutuplaşmalara, ekonomik krizlere ve toplumsal çatışmalara sürüklemiştir.¹³ 1971 Muhtırası'nı beraberinde getiren bu süreç etkisini uzun yıllar hissettirmiştir.¹⁴ 1973-1977 yıllarındaki seçimler ve hükümet değişiklikleri sosyal hayatı etkileyen en önemli sorunlardan olmuş, siyasi istikrarsızlıklar 1980 İhtilali'ne giden süreci hızlandırmıştır.¹⁵ Türkiye'deki sosyal ve siyasal süreçlerin en önemli tanıkları ise politikacılarıdır.¹⁶

Türk siyasi hayatının önemli politikacılarından biri olan İsmet Sezgin, genç yaşlarda siyasete atılmış ve uzun yıllar boyunca da siyasetin her kademesinde bulunmuştur.¹⁷ Hayatının büyük bir bölümünü Aydın'da geçirmiş olan Sezgin, ilk siyaset deneyimini de yine Aydın'da 1955 yerel seçimlerinde Belediye Başkanı seçilmesiyle gerçekleştirmiştir. Sezgin Belediye Başkanlığı görevi süresince Aydın'da birçok önemli çalışmalarda bulunmuştur. Aydın'ın modern havaya kavuşması amacıyla imar faaliyetlerinde yeni düzenlemeler yaparken bu süreçte kültürel olarak kütüphane, halk eğitim merkezleri

⁸ Haluk Yergin “Demokrat Parti Dönemi Sosyo-Ekonomi Durum”, içinde *1950'li Yıllarda Demokrasi Devlet, Siyaset, Politika, Eğitim, Güvenlik Ekonomi* ed., Erkan Aşar (İstanbul: Yalın Yayıncılık, 2021), 206.

⁹ Kemal H. Karpat, *Tarihi Siyasi Tarihin Evrimi*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2020), 57.

¹⁰ Nuran Kılavuz, *Türk Siyasi Hayatında 1965 Genel Seçimleri*, (Ankara: Berikan Yayınevi, 2020), 112

¹¹ Carter V. Findley, *Modern Türkiye Tarihi-İslam, Milliyetçilik ve Modernlik 1789-2007*, (İstanbul: İletişim Yayınları, çev: Elif Kılıç, 2. Baskı, 2012), 305.

¹² Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, (Ankara: İmge Kitabevi, 1998), 13.

¹³ Ayşe Komsuoğlu “1969 Seçimleri ve XIV. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi” içinde *Yüzüncü Yılında TBMM Oluşumu, Çalışma Şartları ve İşlevleri II. Cilt* ed. Yusuf Tekin (Ankara: TBMM Basımevi, 2020), 447.

¹⁴ Yusuf Z. Keskin, “Türkiye Siyaseti ve Devlet Örgütlenmesinde 12 Muhtırasının Etkileri” *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt: 22, TBMM'nin 100. Yılı ve Millî İrade Özel Sayısı, 2020, 3-7.

¹⁵ İsmet Sezgin, *Çağ Dönümü*, (Ankara: Kendi Yayını, 1999), 19.

¹⁶ Yüksel Çakmur, *Sürgün Günleri*, (İstanbul: Dem Yayınları, 1989), 86.

¹⁷ Hür Aydın Gazetesi “Belediye Seçimleri”, 15 Kasım 1955, 1.

açmış, heykeller yaptırmıştır. Aydın'da tarımın gelişmesi adına verilen eğitici faaliyetlerle birlikte yeni düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Sağlık alanındaki yaptığı çalışmalarla sıtma, çiçek gibi hastalıklarla mücadele konusunda, hastanelere sağlanan ekipmanlar, sağlık çalışanlarının artırılması gibi birçok faaliyetler Aydın'a yapılan hizmetler konusunda önemli bir yere sahiptir.

27 Mayıs 1960 İhtilaliyle beraber verdiği mücadele oldukça önemlidir. Bu yıllarda önemli devlet adamları tutuklanmış, dönemin konjonktürüne göre yargılamalar yapılmış, sonrasında tutuklanan siyasilerden önemli isimler idama (Adnan Menderes, Hasan Polatkan, Fatin R. Zorlu) mahkûm edilmiştir.¹⁸ Yargılananlardan bir diğer siyasetçi de Sezgin'dir. İhtilal sürecinde tutuklanmış ve suçsuzluğu ispat edilince serbest bırakılmıştır. 1960 İhtilali sonrası kurulmuş ve teşkilat yapısını oluşturmakta olan AP'nin Aydın teşkilatının kuruluşunda aktif rol almıştır. 1961 genel seçimlerinde AP'den Aydın milletvekili seçilip Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) görev almıştır. Bu süreçte Meclis'te sözlü ve yazılı önergeler vermiş kanun tekliflerinde bulunmuştur. 1965 genel seçimleri sonrasında TBMM'nin çeşitli kademelerinde önemli görevlerde bulunarak çalışma faaliyetlerine devam etmiştir. 1968'de Turizm ve Tanıtma Bakanı ile birlikte Paris ve Londra'ya gönderilmiş burada birtakım tetkiklerde bulunmuşlardır. 1969'da yapılan genel seçimler sonrasında tekrar Aydın'dan milletvekili seçilmiştir. 1970 yılında Gençlik ve Spor Bakanlığına getirilmiş ve bu görevine 1971 Muhtırası'na kadar devam etmiştir.¹⁹ 1977 seçimleri sonrası Demirel Hükümeti'nde Maliye Bakanlığına seçilmiş ve bu görevine 1980 İhtilali'ne kadar devam etmiştir.²⁰

Sezgin'in 1980 İhtilali'ne kadar olan siyasi hayatı ve Meclis faaliyetleri adlı konu kapsamında oluşturulmuş olan tez çalışması, Sezgin'in siyasi hayatını incelerken ayrıca Meclis faaliyetleri kapsamındaki görevlerini de ele alarak çalışma ve siyasi hayatı incelenmiştir.

Tez çalışması iki ana bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümde, Sezgin'in hayatı, ailesi ve siyasi kimliği genel hatlarıyla ele alınmıştır. Bununla birlikte 1955 yılında Demokrat Parti'den Aydın Belediye Başkanı seçilme süreci ve 1955-1960 yılları arasında

¹⁸ Suavi Aydın, Yüksel Taşkın, *1960'tan Günümüze Türkiye'ye Tarihi*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 4. Baskı, 2016), 26.

¹⁹ Orhan Erkanlı, *Askeri Demokrasi (1960-1980)*, (İstanbul: Güneş Yayınları, 1987), 248.

²⁰ Altuğ Kurul, *Olaylar, Belgeler, Anılar 27 Mayıs'tan 12 Mart'a*, (Ankara: Koza Yayınları, 1975), 110.

yürüttüğü Belediye başkanlığı görevine odaklanılmıştır. Bu dönemde özellikle içme suyu, elektrik-şebeke sorunlarının giderilmesi, imar çalışmaları, ağaçlandırma faaliyetleri ve turizm faaliyetlerini geliştirmeye yönelik girişimler üzerinde durulmuştur. Bununla beraber 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesinin Aydın'a ve Sezgin'in siyasi yaşamına etkileri incelenmiştir. İkinci bölümde ise, 1961 genel seçimleri sonrasında Sezgin'in Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki görevleri, dönemin siyasi olayları ve 1965 genel seçimleriyle birlikte Bütçe Komisyonu Başkanlığı görevine gelmesi ve bu döneme ait çalışmaları değerlendirilmiştir. Devamında ise 1969 genel seçimleri sonrası üstlendiği Gençlik ve Spor Bakanlığı ve bu görev süresindeki faaliyetleri ayrıca Adalet Partisinin yıpranma süreci ele alınmıştır. 12 Mart 1971 Muhtırası'nın siyasi etkileri ve bu gelişmenin ardından bakanlık görevinin sonlanması sürecine de değinilmiştir. Bununla birlikte Türkiye'de 1973 genel seçimleri sonrası milletvekilliği dönemi, 1977 seçimleri sonrasında yaşanan gelişmeler ile 1980 Askeri Müdahalesi 'ne kadar olan süreç ve son olarak Meclis faaliyetleri bölümde değerlendirilmiştir. Böylelikle Sezgin'in 1961-1980 yılları arasındaki siyasi süreçleri ve Meclis çalışmaları genel hatlarıyla ele alınmaya çalışılmıştır.

Tez çalışması öncesinde literatür araştırılması yapılmıştır. Yapılan araştırmaların sonucun da Sezgin'in hayatını, çalışmalarını anlatan herhangi bir tez ya da makale çalışmasına rastlanılmamıştır. Ancak dolaylı olarak yapılan çalışmalar bulunmaktadır.

Bunlar şu şekildedir:

Deniz Kaloç “Aydın Belediye Tarihi 1930-1960” Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, adlı tezde Aydın'ın Belediyecilik tarihi incelenirken Belediye Başkanlarının kısaca hayatlarına değinilmiş olup Belediye Başkanlarının Aydın'daki faaliyetlerine odaklanılmıştır.

Hilmi Anaç “Bir İhtilal Bir Devrim: 27 Mayıs'ın Aydın'daki Yankıları” Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, adlı tezde Aydın merkez alınarak 1960 Darbesinin hem darbe öncesi etkileri hem de darbe süreci ele alınmıştır.

İlker Bayram “Yerel Gazeteler Işığında Aydın'da Sosyo-Ekonomik Hayat 1956-1960” Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlke ve İnkılapları Ana Bilim Dalı, bu tez Aydın'daki sosyal ve ekonomik hayatı yerel gazeteler ışığında

katıksız bir şekilde aktarmış olup başta Sezgin olmak üzere bazı siyasetçilerle röportaj yapmış olması önemlidir.

Menderes Akdağ ‘‘Türkiye’de Koalisyonlar Siyasi Algı ve Propagandalar 1970-1980’’ Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Tarihi Ana Bilim Dalı, bu tez Sezgin’in bu tarihlerde vermiş olduğu röportajları ve siyasi konuları içerdiği için önemlidir.

Bu tez çalışmasında yararlanılan temel kaynaklardan birisi Aydın’ın yerel basınıdır. Ses, Hür Aydın ve Yeni Kıroba Gazeteleri, dönemin siyasi, sosyal ve kültürel gelişmelerini yansıması doğrultusunda kullanılmıştır. Yerel basının yanı sıra, dönemin ulusal düzeydeki siyasal gelişmelerini ve kamuoyu yansımalarını ifade edebilmek amacıyla Milliyet ve Cumhuriyet gibi ulusal gazetelere de başvurulmuştur. Ayrıca dönemin genel atmosferini tamamlayıcı nitelikte olan çeşitli dergi ve süreli yayınlar da kaynak olarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın bir diğer ana kaynağı ise, Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergileri ile Sezgin’e ait otobiyografik nitelikteki yayımları oluşturmaktadır. Son olarak, dönemin siyasal, toplumsal ve kurumsal yapısını tahlil edebilmek amacıyla çeşitli birincil ve ikincil nitelikteki telif ve tetkik eserlerden sistematik biçimde faydalanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSMET SEZGİN'İN HAYATI

1.1. Hayatı ve Eserleri

İsmet Sezgin 1928'de Aydın'da doğmuştur.²¹ Babası Abdullah Bey annesi ise Hamdiye Hanımdır. İlk ve orta öğrenimini Aydın ve İzmir'de tamamladıktan sonra 1949-1950 ders yılında İzmir Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okuluna girmiş ve üç yıllık eğitimi tamamladıktan sonra mezun olmuştur. Öğrencilik yıllarında atletizmle uğraşmasının yanı sıra Türkiye Milli Talebe Federasyonu üyeliği ve Talebe Cemiyeti Başkanlığı gibi önemli görevlerde yer almış ve bu görevler kendisinin siyasete atılma sürecinde önemli bir tecrübe olmuştur.²² Bu süreci şu şekilde izah etmiştir:

Ben Aydın'da orta halli bir ailenin, bir memur adamın oğluydum. Aydın'dan İzmir'e okumaya gittim. İzmir'de Yüksek Ticaret'te okurken okul Talebe Birliği Başkanlığı yaptım. Spor, atletizm yaptım. Yazılar, şiirler yazdım. Sonra askerlik görevinde bulundum. Askerde yedek subay mezuniyet töreninde ben mezun olan asteğmenler adına mezuniyet konuşmasını yaptım. Oradan Denizli'ye memur olarak gittim. Emlak Kredi Bankası'nda çalışmaya başladım. Daha önce de DP'de çalışmalar da bulunmuştum. Öğrencilik yıllarımdayken parti toplantılarına gider gelirdim. Arkadaşlar arasında da demokrat olarak bilinmekteydim. Denizli'de benim asker arkadaşlarım denk geldi. Onlar beni mezuniyet töreninde yaptığım konuşmayla çok iyi hatırlamaktaydı. Bir gün onlar geldi, DP'ye gelin beraber çalışalım dediler. Orada da böylece parti çalışmalarına devam ettim. 1952'de DP Denizli İl İdare Kurulu üyesi seçildim. Bu, Denizli'ye henüz 1 yıl olmuştu ki gerçekleşti.

²¹ Burhanettin Duran, *Türk Parlamento Tarihi TBMM -XIX. Dönem 1991-1995*, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No:150, (Ankara: TBMM Basımevi, Cilt: 3, 2012), 2464.

²² <https://fahridoktora.sdu.edu.tr/11-ismet-sezgin> (Erişim Tarihi: 25.05.2025).

Yabancı bir yerde İl İdare Kurulu'na getirilmekteydim. Bu görevim 1955 senesi kadar devam etti. 1955 baharında kendi memleketim Aydın'a Emlak Bankası muhasebeciliğine tayinim çıktı. O zamanlar banka mensupları siyaset yapabilmekteydi. Bu yüzden 1952-1955 arasında yaklaşık dört yıl Denizli'de hemen hemen her gün siyasetin içindeydim. Aydın'a geldim. Memuriyete başladım. Maaş durumum ve rahatım iyiydi. Bu arada DP Aydın il başkanı geldi. Ekrem Torunlu da Çine yolu üzerindeki Dorumlar köyündendi. Bana "yakında belediye seçimleri var. Biz seni çok beğendik. İzmir'de Talebe Birliği Başkanı'ydım. Türkiye Talebe Birliği Federasyonu Yönetim Kurulu üyesiydin. DP Denizli İl İdare Kurulu azasıydın. Çok sevilmehtesin. Seni belediye reisi yapalım" dediler. Ben memurum, Aydın'a yeni geldim yapamam dedim. Yok, biz Aydın'lı bir gencin Belediye Başkanı olmasını istiyoruz diye bana cevap verdiler. Peki, düşünüyim diye yanıtladım. Banka Genel Müdürü Medeni Berk vardı. Bu kişi sonra Başbakan yardımcısı oldu. Durumu Medeni Bey'e aktardım. O bizden memnun olduğunu, iyi bir memur olduğumu ve istikbalimim banka içinde aydınlık olduğunu aktardı. Politikaya girmeni aslında istemem ama Aydın, Adnan Menderes'in memleketidir. Teklifi kabul edebilirsin. Fakat ne zaman başın sıkışırsa beni ara, her zaman yerin hazır dedi.²³ Sonra DP'li arkadaşları görüşüp tekliflerini kabul ettiğimi beyan ettim. 18 Kasım 1955 yılında seçimle Belediye Başkanı oldum. O zaman için 27 yaşındaydım. İlk defa genç bir adam Aydın'da böylesine bir görevi devralmaktaydı. O vakide kadar Aydın'da Belediye reisi olanlar Aydın'ın tanınmış kocamanları veya zenginleriydi. Beni çocuk gördüler. Kimi sokağın çocuğunu Belediye reisi yaptılar, kimisi de daha dün talebeydi ne zaman Belediye reisi oldu dedi. Bazıları da bravo, çocuk yetişmiş, Belediye reisi oldu, aferin falan diye de tepki gösterdi. Aferin diyenler de çoğunlukta gibiydi. Belediye reisliği görevimiz 5 yıl sürdü. Reislik de çok da başarılı olduk.²⁴

Belediye Başkanlığı görevine 1960 İhtilali sonrasında Türk Silahlı Kuvvetlerinin ülke yönetimine el koymasından sonra tutuklanarak görevinden ayrılmıştır.²⁵

²³ İlker Bayram "Yerel Gazeteler Işığında Sosyo-Ekonomik ve Siyasi Hayat 1956-1960", (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlke ve İnkılapları Tarihi, İstanbul, 2011), 465.

²⁴ Menderes Akdağ "Türkiye'de Koalisyonlar Döneminde Siyasi Algı ve Propaganda 1970-1980", (Yayınlanmış Doktora Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Tarihi Ana Bilim Dalı, İzmir, 2018), 489.

²⁵ İsmet Sezgin'le Röportaj (Siyaset Geçmişi) https://youtu.be/K-1AfgirtMQ?si=1JXOWAyZO-xMY_17 (ErişimTarihi:25.05.2025).

1960 İhtilali sonrasında hakkında açılan soruşturmada suçsuzluğu anlaşılan Sezgin, tutuksuz yargılanmıştır. Bu sürecin ardından Aydın'da AP İl Teşkilatı'nın kuruluşunda aktif görev almıştır. 1961 genel seçimlerinde AP listesinden aday olarak 1. dönem Aydın milletvekili seçilmiştir. Daha sonraki genel seçimlerde de başarı göstererek sırasıyla 2., 3., 4. ve 5. dönemlerde Aydın milletvekilliği görevini sürdürmüştür.

1961 yılından 1985 yılına kadar Türk Belediyeciler Birliği Genel Başkanlığı görevinde bulunmuş, bu süreçte yerel yönetim politikalarının gelişmesine katkı sağlamıştır. 1965-1969 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Plan ve Bütçe Karma Komisyonu Başkanlığı görevini üstlenmiş, bu görevle maliye ve ekonomi alanında önemli yasama süreçlerine katkıda bulunmuştur. 1968 yılında AP Genel Başkan Yardımcılığı görevine getirilmiştir. 3 Kasım 1969 tarihinde kurulan Demirel Hükümeti'nde Gençlik ve Spor Bakanı olarak kabinede yer almış, ancak bu görevi 12 Mart 1971 Muhtırası ile sona ermiştir. Bu tarihten itibaren 1978 yılına kadar milletvekili olarak yasama görevine devam etmiştir. 1979 yılında kurulan 43. Hükümette Maliye Bakanı olarak atanmış; ancak bu görevini 12 Eylül 1980 İhtilali sebebiyle tamamlayamadan bırakmak zorunda kalmıştır. İhtilal sonrası getirilen siyasal yasakların kalkmasının ardından, 1988 yılında Doğru Yol Partisi'ne (DYP) katılmıştır. 1991 genel seçimlerinde yeniden Aydın milletvekili seçilmiş, aynı dönemde TBMM Dışişleri Komisyonu üyeliği görevinde bulunmuştur. 20 Kasım 1991 tarihinde kurulan 49. Hükümette İçişleri Bakanı olarak görev almış, bu görevini 25 Haziran 1993 tarihine kadar sürdürmüştür. 18 Ekim 1995'te Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına seçilmiştir. 20. dönemde de Aydın milletvekilliği görevine devam etmiştir.

7 Ocak 1997 tarihinde Demokrat Türkiye Partisi'nin (DTP) kurucu üyesi olmuş, 55. Hükümette Başbakan Yardımcılığı ve Millî Savunma Bakanlığı görevlerinde bulunmuştur. Bu görevleri 11 Ocak 1999 tarihine kadar sürdürmüştür. 1999 yılında Demokrat Türkiye Partisi Genel Başkanlığına seçilmiş, ancak 18 Mayıs 2002 tarihinde bu görevinden ayrılarak aktif siyaseti bırakmıştır.

Sezgin, Fransızca'yı iyi derecede bilmektedir. Siyasi hayatını ve çalışma faaliyetlerini, dönemin siyasi olaylarıyla ilgili görüşlerini ve ekonomiye dair fikirlerini aktardığı çeşitli kitaplar yazmıştır. Eserleri şunlardır: Adalet Partisinin Ekonomik

Politikalarının Anahtarı, Buhran Dönemi Bütçeleri, Çağ Dönümü, 1978 Başında Türkiye, Görüşler ve Yorumlar, Demokrat Türkiye'ye Doğru.²⁶

1.2. Ailesi

Eşi, Kemahlızade Sadık Efendi diye tanınmış zengin bir ailenin kızı olan Saadet Sezgin'dir. Saadet Hanım ile tanışması 1948 yılında henüz öğrenciyken başlamıştır. Tanışmaları sonrasında 1952 yılında dünya evine girmişlerdir. Saadet Hanım, Eğitim Fakültesi mezunu Matematik öğretmenidir. Bu evlilikten iki kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Kızlarından büyüğü Ayşe Sezgin'dir. İngiliz Filoloji mezunudur. Diğer kızı ise Seynan Levent'tir. Fransa'da Sorbonne Üniversitesinde eğitimini tamamladıktan sonra TRT'de yapımcı olarak çalışmış, sunuculuk gibi faaliyetlerde de bulunmuştur.²⁷

1.3. Sezgin'in Politik Kişiliği ve Düşünceleri

Sezgin'i, Yankı Dergisi şu şekilde ele almıştır *“Yorgunluğu gözlerinin altındaki çizgilerde ve konuşma temposunun ağırlaşmasında belirginleşmiş, kır saçlı, gözlerinin içi daima gülen bıyıklı, güzel dikilmiş kurşuni çizgili kruvaze kostümlü, şık siyah yarı çizmeli, konuşurken karşısındakıyla anlaşabileceği noktalara daha çok önem veren bir kişi Maliye Bakanı İsmet Sezgin”*.²⁸ Yakın arkadaşları ve çevresi ona “İsmet Abi” demekten kaçınmamışlardır. Hem halkın hem de çevresinin sevgisini kazanmış, halkla bütünleşmiş önemli devlet adamlarından biridir. Siyaset hayatına genç yaşlarda başlaması onun oldukça azimli olduğunun göstergesidir. Babası Abdullah Bey ile Adnan Menderesin asker arkadaşı olması sebebiyle kendisinin de Menderes ile yakın ilişkileri olmuştur. 1959 senesinde Ankara'ya Aydın'ın işlerini takip etmek için gittiği bir gün Menderes Sezgin'i dönemin Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünde görev yapan Süleyman Demirel'in yanına göndermiştir. Demirel ile tanışıklığı bu döneme dayanmaktadır ve bu tanışmayla birlikte, uzun yıllar sürecek bir dostluk başlamıştır.

Sezgin'in anlayışlı, bilgili ve akılcı tavırları siyasetteki konumunun en önemli göstergesidir. 1960 İhtilali ile tutuklanmasına neden olan kişiler için *“Allah'ın insanlara*

²⁶ TBMM Albümü, 1920-2010 2.cilt 1950-1980, (Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayın No:1, 2010), 1038.

²⁷ Yankı Dergisi, 14.

²⁸ Yankı Dergisi, 15.

verdiği en güzel şeylerden birinin de affetmek olduğuna inanıyorum’’ diyerek duruşunu bozmadan kimseye karşı kırgınlığının ve küskünlüğünün olmadığını dile getirmiştir.

Siyasetin yorgunluğunu “Umut Bozgunu” adlı şiir kitabını yazarak geçirmiştir. Şiir yazmaya okul sıralarında başladığını belirtmiş, kendini “amatör bir şair” olarak tanımlamıştır. Umut Bozgunu eserinden önce yazdığı şiirleri bir kitap halinde toplamaya fırsat bulamadığını dile getirmiştir. Bunula birlikte şair olmanın kolay bir uğraş olmadığını herkesin bu işi başaramayacağını belirtmiştir. İzmir’e olan özlemini şiirlerinde her zaman dile getirmiş ve kitabında da yer vermiştir.²⁹ Onun şairlikten, edebiyat sevmekten, duygusallıktan kalma bir insan sevgisi vardır. Siyaseti de bu insan sevgisine bağlamıştır. Bunu:

“Politikayı bir sanat kabul ediyorum. O da insanları iyiyi, güzeli, doğruyu bulmaya yönelir. Toplumı yurt ve dünya meselelerini düşünüp düşüncelerini söyleyebilme, siyasal eğitimden geçirmeye çalışır. Siyaset bir hümanizmdir. İnsanları sevmeniz gerekir. Politika da bir sanat dalıdır. İnsancıl bir sanat yaklaşımıdır. Aksi görüşteki kişiler politika da başarılı olamamıştır. Sanatında politikanın da temelinde insan etkisi vardır”³⁰

şeklinde ifade ederek siyasetin bir sanat dalı olduğunu ve sanatçı gibi politikayı benimseyenlerin başarılı olacağını belirtmiştir. Ayrıca politika ile düşüncelerini kitabında şu sözlerle belirtmiştir:

Politik sorunlar hepimizin sorunlarıdır; çünkü hepimizin sorunları politikanın sorunlarıdır. Toplum ve politikayı sorun ortaklığı zemininde özdeşleştiren bu özdeyiş 40 yıldır sürdürdüğüm politik yaşamımın temel hareket noktası oldu. Demokrat Parti’de başlayan ve bugünlere uzanan yaşamımda sorumluluk bilincim bu doğrultuda biçimlendi. Bu biçimlenmenin içeriğini nicelikten çok nitelik arayışlarımın bana kazandırdıkları oluşturdu. Böylece politikayı erdemle birlikte seçmiş oldum. Özgürlüğü adaletle birlikte seçtiğim gibi... hizmeti sevgiyle birlikte seçtiğim gibi... dürüstlüğü halkla birlikte, değişimi değişmeyen ve kurallarla birlikte seçtiğim gibi...İçinde geliştirdiğimiz genç demokrasimiz acı-tatlı nice iniş ve çıkılardan sonra şimdi olgunluk içinde ilerlerken bu süreçte edindiğim bilgi ve deneyim birikimim ışığında yaptığım değerlendirmeleri ve önerileri daha büyük daha ileri daha demokrat daha özgür daha katılımcı daha dayanışmacı daha güzel

²⁹ TV’de Yedigün Dergisi, “TV’deki Şairler Meclis’inden Mısralar” 5 Mayıs 1975, 15.

³⁰ Yankı Dergisi, 15.

*ve mutlu bir Türkiye'nin oluşmasına bir katkı sağlar düşüncesiyle derledim. Yaşadığımız değişim çağında gelecek, kuşkusuz geçmişin uzantısı olamaz. Ama geçmiş günümüzü açıklar ve geleceğimizi aydınlatır...*³¹

Politikaya dair düşüncelerini yukarıdaki şekilde ifade etmiş, politikaya bakış açısının katı değil daha esnek olduğunu bizlere bu sözleriyle aktarmıştır.

Sezgin'in kızı Seynan Levent ise yaptığı bir röportajda; babasının siyasi anlayışında parti üyeliğini devlete hizmet etmenin bir yolu olarak gördüğünü belirtmiş ve seçimlerden sonra bakanlık gibi görevler üstlendiğinde parti rozetini çıkardığını, bunun devlet anlayışının bir gereği olduğunu ifade etmiştir. Devlet ahlakının bozulması durumunda kamu hizmetinin kişisel çıkarlara veya taraftarlara yönelme tehlikesi doğacağını dile getirmiş ve siyasetin amacının, toplumun ortak yararına hizmet etmek olduğunu bu yaklaşımın görev bilinciyle bağlantılı olduğunu da belirtmiştir. Milletvekilliği görevini ve siyaset yapmanın önemine bir sanatçı olarak yaklaştığını ve toplumun da gelişimini bu anlayışla sürdürmesi gerektiğini vurgulamıştır. Üstlendiği görevler farklılık gösterse de bu ilke doğrultusunda hareket etmeye önem verdiğini de ifade etmiştir.³²

1.4. 1955-1960 Yılları Arasındaki Faaliyetleri, Yerel Seçimler ve Belediye Başkanı Seçilmesi

1955 yılında Aydın'da gerçekleştirilen yerel seçimler, seçmen katılım oranı açısından sınırlı kalmakla birlikte, DP'nin bölgedeki siyasal üstünlüğünü pekiştirdiği bir süreç olmuştur.³³ Aydın ili merkez ve kazalarında yapılan seçimlerde, DP tarafından aday gösterilen tüm Belediye meclis üyeleri seçimi kazanmıştır.³⁴ Buna karşılık, İncirliova, Yenipazar, Kuyucak ve Burhaniye gibi bazı yerleşimlerde müstakil adaylar seçimi kaybetmiş, hatta birçoğu hiç oy alamamıştır. Seçimlere Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) ve Köylü Millet Partisi (KMP) gibi muhalefet partiler katılmamıştır.³⁵ Bu durum, seçim sonuçlarının DP lehine şekillenmesinde etkili olmuştur. Seçimlerde, o dönemin genel seçim sistemine paralel olarak, tek dereceli liste usulüne

³¹ İsmet Sezgin, *Çağ Dönümü*, 1.

³² *TV'de 7 Gün Dergisi* "Seynan Levent" 20 Haziran 1992, 89.

³³ Deniz Kaloç "Aydın Belediye Tarihi 1930-1960", (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Aydın, 2019), 284.

³⁴ <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/1923-2011-MVSecimleri-Tuik.pdf> (Erişim Tarihi: 25.05.2025).

³⁵ Kılavuz, *Türk Siyasi Hayatında 1965 Genel Seçimleri*, 93-57.

dayalı çoğunluk sistemi uygulanmıştır. Aşağıdaki tablo, Aydın il merkezi ve kazalarındaki seçmen sayıları ile katılım oranlarını göstermektedir:

Tablo 1. 1: 1955 Yerel Seçimleri Aydın’da Seçime Katılım³⁶

Şehir /Kazalar	Seçmen sayısı	Katılan	Aza sayısı	Oran
Aydın	14838	3098	25	%21
Söke	9853	850	23	%8,7
Çine	2849	1281	16	%45
Germencik	2838	1057	15	%37,5
Karacasu	2670	801	16	%30
Koçarlı	1662	361	12	%21,5
Kuyucak	2078	1631	13	%78
Bozdoğan	2803	876	16	%27,5
İncirliova	2506	1741	13	%69,4
Burhaniye	1583	814	12	%59
Yenipazar	2735	2302	15	%80

Böylelikle Aydın ili merkezinde 14.838 seçmenden 3.098’i oy kullanmış ve katılım oy oranı %21 olmuştur.

Seçim sonrası yapılan oylamada, Belediye Meclisine seçilen üyelerin aldığı oy sayıları şu şekildedir:

Raif Aydoğdu (2.875), Hulusi Çakıcı (2.765), Kemal Şenel (2.757), Adnan Denker (2.740), Mehmet Nuray (2.737), Yusuf Şahin (2.736), Piraye Levent (2.732), İsmet Sezgin (2.729), Nizamettin Akçasu (2.724), Hamdi Kestelli (2.723), Lütfü Barkan (2.719), Sırrı Görsel (2.712), İbrahim Sabuncuoğlu (2.710), Orhan Esin (2.708), Hüseyin İzgi (2.706), Ragıp Güngör (2.701), Şakir Sarıbayoğlu (2.699).³⁷ Seçimlerin ardından Aydın Belediye Meclisi, belediye salonunda toplanmış ve yaptıkları ilk toplantıda, oy birliği ile Sezgin’i Belediye Başkanlığı’na seçmiştir.³⁸

Sezgin, henüz 27 yaşındayken aktif siyasi hayatına ilk adımını atmıştır. Belediye Başkanlığının belirlenmesiyle birlikte diğer idari görev dağılımı da şu şekilde gerçekleştirilmiştir: Başkan Vekili: Hulusi Çakıcı, Meclis Başkan Vekili: Hamdi Kestelli,

³⁶ Hür Aydın Gazetesi “Aydın Belediyesi Dün Belli Etti”, 19 Kasım 1955, 3.

³⁷ Hür Aydın Gazetesi “Aydın Belediyesi Dün Belli Etti”, 19 Kasım 1955, 1.

³⁸ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, “İsmet Sezgin’in Belediye Başkanlığının onay belgesi” Bakanlıklararası Tayin Daire Başkanlığı, 09.01.1956, 255-2-20, 30-11-1-0.

Ziya Arsel, Daimî Encümen Üyeleri: Nizamettin Akçasu, Orhan Esin, Kemal Şenel, Meclis Katipleri: Hüseyin İzgi, Lütfi Barkan.³⁹ Göreve başladıktan sonra Sezgin, şehirdeki yerel yönetim faaliyetlerini yürütmeye başlamıştır. Bu dönemde Aydın Valisi Nedim Evliya'nın Afyonkarahisar'a atanmasıyla birlikte yerine Enver Saatçiğil Aydın Valiliği görevine getirilmiştir.⁴⁰

1.4.1. 1955 Yılında Belediye'nin Yaptığı Bazı Çalışmalar

1955 yılı itibarıyla Millî Eğitim Bakanlığının “Okulsuz köy kalmayacak ilkesine uygun olarak Aydın vilayetinde de kapsamlı bir ilköğretim hamlesi başlatılmıştır. Bu politika doğrultusunda, Aydın merkez ve ilçelerine bağlı köylerde toplam 201 köy okulunun inşası planlanmıştır.⁴¹ Bu okullardan 42'sinin Aydın merkeze bağlı köylerde yapılması öngörülmüş; bu inşaatların toplam maliyeti 958.000 lira olarak belirlenmiştir. Geri kalan 159 okul ise kaza (ilçe) köylerinde sıraya alınmış durumdadır.⁴² Sezgin'in yerel düzeydeki idari uyumu ve desteğiyle okul inşaatlarına öncelik verilmiş, köylerde eğitim altyapısının güçlendirilmesi yönünde kayda değer ilerleme sağlanmıştır.

1950'li yıllarda Aydın vilayetinde, dönemin kalkınma politikalarına paralel olarak birçok önemli yatırım yapılmış ve bu doğrultuda temeli 1953 yılında atılan Kemer Barajı'nın yanı sıra, Söke Çimento ve Aydın Tekstil Fabrikaları gibi sanayi ve altyapı projeleri inşa sürecine girmiştir.⁴³ 1955 yılına gelindiğinde ise Nazilli'de Ziraat Bankası ve yeni postane binasının yapım çalışmaları sürerken, Aydın Garı ve Aydın Posta Merkezi'nin inşaatları tamamlanmış ve aynı gün içinde bu merkezlerin açılışları gerçekleştirilmiştir. Açılış töreni vesilesiyle, dönemin Başbakanı Adnan Menderes ile İçişleri Bakanı Ethem Menderes tarafından tebrik telgrafları gönderilmiştir.

Aydın Belediyesi, temel tüketim maddelerinde yaşanan fiyat artışlarına karşı bir denge unsuru oluşturmak amacıyla tanzim satış uygulamasına başlanacağını kamuoyuna

³⁹ Hür Aydın Gazetesi “Eski Aydın Valisi Nedim Evliya'nın Veda Mesajı”, 6 Aralık 1955, 1.

⁴⁰ Hür Aydın Gazetesinde belirtilen 3 Aralık 1955 tarihi itibarı ile önceki Vali Nedim Evliya Afyon Valiliği için Aydın şehrini terk etmiştir. Yine aynı tarihte şimdi ki Vali Enver Saatçiğil Aydın'da yapılan bir törenle görevine başlamıştır. Törende Belediye Başkanı Sezgin, Vali Yardımcısı Nafi Akınay, Garnizon Kumandanı, Belediye Azaları, Ağır Ceza Başkanı, Emniyet Müdürü vb. yer almıştır.

⁴¹ Hür Aydın Gazetesi “Vilayet Dahilinde Okul İnşasına Karar Verilen İlçeler”, 27 Kasım 1955, 1.

⁴² Bkz: Aydın kaza ve köylerine yapılacak okullar ve maliyet verileri kısaca şu şekildedir: Davilya:28 bin keşif bedeli, Söke merkez 28 bin keşif bedeli, Akköy Nahiyesi 28 bin keşif bedeli ve küçük nüfuslu köyler 21 bin ila 23 bin arasında keşif bedeli olmaktadır. Hür Aydın Gazetesi “Vilayete Bağlı Okulsuz Köylere Okul Yapılacak”, 27 Kasım 1955, 3.

⁴³ Hür Aydın Gazetesi “Aydın İlimiz İki Güzel Esere Daha Kavuştu”, 29 Kasım 1955, 1.

duyurmuştur. Özellikle kış aylarında artan kömür ihtiyacının makul fiyatlarla temin edilmesi amacıyla başlatılan bu uygulama, Belediyenin sosyal belediyeçilik anlayışı çerçevesinde temel ihtiyaç maddelerinin fiyat istikrarını sağlama yönünde attığı somut adımlardan biri olarak değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, fiyat artışlarının halk üzerindeki ekonomik baskısını azaltmak üzere Belediye tarafından gerekli düzenlemeler yapılmıştır.⁴⁴

Vali Saatçiğil'in göreve başlaması ile beraber Aydın'da ağaçlandırılma çalışmalarının yapılacağı ve Aydın şehrini güzelleştirmek için faaliyetlerde bulunacağını açıklanmıştır. Ayrıca halkın en önemli sosyal, siyasi ve ekonomik bilgi ve fikirleri öğrenebilmeleri için daha teşkilatlı bir Basın Bürosu kurmayı da hedeflemiştir. Yapılan son çalışmalarda ise Basın Bürosu kurulmuştur.⁴⁵ Vali Saatçiğil'in yeni göreve başlaması ile beraber 1956 yılı yeni çalışma programını hazırlamak ve program kapsamında ele alınacak sorunları değerlendirmek amacıyla Sezgin, Kaymakam ve Belediye Azası ile bir görüşme planlayacaklarını açıklamışlardır.⁴⁶ Program dahilinde Aydın'daki en temel ihtiyaçlar köy ve kazalarda sorun teşkil eden içme suyu, elektrik gibi önemli konulardan başlayarak devam edecektir. Bu amaçla 1956 yılı için çalışmalara başlanmıştır.⁴⁷

1955 yılı sonlarında Aydın'da kamu yatırımları ve sosyal hizmet alanında önemli adımlar atılmıştır. Vali Saatçiğil, Sezgin ve Et ve Balık Kurumu Müdürlüğünün ortak girişimiyle, şehirde uzun süredir ihtiyaç duyulan bir mezbaha ile soğuk hava deposu yapımı için hazırlıklara başlandığı duyurulmuştur. Bu kapsamda, Söke kazasında Tip 1, Nazilli'de ise Tip 2 modeli esas alınarak inşa edilecek soğuk hava depolarının teknik özellikleri kamuoyuyla paylaşılmıştır. Tip 2 modelin, 4,5 ton et, 3 ton balık, 120 ton genel gıda ürünü muhafaza kapasitesine sahip olacağı ve günlük 8 ton buz depolama ile 3 ton buz üretimi gerçekleştireceği bildirilmiştir.⁴⁸ Aynı dönemde Vali başkanlığında toplanan Vilayet Umumi Meclisi'nde 1955 yılının mali sıkıntıları ve bu sıkıntıların 1956 yılına yansımaması adına alınacak tedbirler değerlendirilmiştir. Toplantıda, ikinci Başkan olarak Fethi Batur, kâtipliklere ise Enver Öztürk ve Fikret Süvari seçilmiştir. Meclis'te

⁴⁴ Hür Aydın Gazetesi "Belediye Tanzim Satışı Yapacak", 30 Kasım 1955, 1.

⁴⁵ Hür Aydın Gazetesi "Aydın'da Basın Bürosu Kurulmuştur", 9 Aralık 1955, 2.

⁴⁶ Hür Aydın Gazetesi "1956 Yılı Vilayet Çalışma Raporu Hazırlanıyor", 9 Aralık 1955, 1.

⁴⁷ Hür Aydın Gazetesi "Vali Enver Saatçiğil Yeni Çalışma Programı Hazırlamak için Görevine Başlamıştır", 8 Aralık 1955, 1.

⁴⁸ Hür Aydın Gazetesi "Şehrimizde İnşası Kararlaştırılan Soğuk Hava Deposu 170 ton İkmal Edilebilecektir", 16 Aralık 1955, 1.

1954-1955 yıllarına ait faaliyet raporları okunmuş, bazı evraklar üzerinde değerlendirmelerde bulunulmuş ve toplantının başka bir tarihte devam ettirilmesi kararlaştırılmıştır. İkinci toplantı 20 Aralık Salı günü gerçekleştirilmiş, burada da gündeme dair evraklar müzakere edilmiştir.⁴⁹ Bu süreçte Sezgin, Hür Aydın Gazetesi'ni ziyaret etmiş, gazetenin sahibi Raif Aydoğdu ve yazı işleri personeliyle görüşerek Aydın'da elektrik, içme suyu ve diğer altyapı konularına dair bilgi paylaşımında bulunmuştur. Ziyaret kapsamında gazetenin matbaa ve yayın kısımları da incelenmiştir.

50

1955 yılı, Belediye Başkanlığı görevine yeni atanan yönetimin, önceki başkanın yarım bıraktığı projeleri tamamlamakla geçen bir yıl olmuştur. Bu süreçte 1956 yılı için planlanan faaliyetler detaylı bir şekilde raporlanmış, sosyal ve ekonomik hayatı etkileyen sorunlar ile eksiklikler titizlikle ele alınarak değerlendirilmiştir. 1955 yılı bütçe yetersizliği, özellikle bazı temel altyapı sorunlarının çözüme kavuşturulmasında engel teşkil etmiştir. Örneğin, içme suyu problemi, Hür Aydın ve diğer yerel gazetelerde sıkça gündeme getirilmiş önemli bir eksiklik olarak öne çıkmıştır. Filtre değişikliklerine rağmen bu sorun tam anlamıyla giderilememiştir. Elektrik hizmetleri de benzer şekilde halkın şikâyet ettiği ve çözüm bekleyen başlıca sorunlardan biri olmuştur.

1956 yılı bütçe görüşmeleri kapsamında sağlık, elektrik, içme suyu, imar ve diğer Belediye hizmetleriyle ilgili birçok konu detaylı biçimde değerlendirilmiş ve bu alanlarda iyileştirme çalışmaları planlanarak yürürlüğe konulmuştur. Bu çalışmalar, 1960 yılına kadar süren dönemde Belediye faaliyetlerinin önemli bir parçası olarak devam ettirilmiştir.⁵¹

Belediye Başkanı Sezgin bu süreci:

Benim Belediye Reisi olduğum zamanlar Demokrat Parti'nin kaynaklarının azaldığı dönemlerdi. Döviz sıkıntısı çekilen bir dönemdi. O bakımından Aydın'ın İller Bankası'ndaki ve diğer bakanlıklardaki işlerini yürütmek için sık sık Ankara'ya gitmek mecburiyeti hâsıl oluyordu. Ankara'ya gittiğimiz zaman Başbakanın, Rahmetli Adnan Bey'le, diğer bakanlarımızla görüşüyorduk ve Aydınımızın işlerini takip ediyorduk, irdeliyorduk, yeni imkânlar arıyorduk. İmar planının yeniden

⁴⁹ Hür Aydın Gazetesi "Belediye Kömür Tanzim Satışına Başladı", 29 Aralık 1955, 1.

⁵⁰ Hür Aydın Gazetesi "Belediye Reisi İsmet Sezgin'in Gazetemize Ziyaretleri", 16 Aralık 1955, 1.

⁵¹ Hür Aydın Gazetesi "Köy ve İlçe Kursları", 30 Aralık 1955, 1.

yapılması, Aydın şehrine suyun getirilmesi, kanalizasyon tertibinin yapılması, imar planının yapılması gibi pek çok konuda Ankara'yı sıkı takip ederek işlerimizi geliştirdik. Önce üst yapıya değil de alt yapıya önem vererek çalışmaya başladık. Şehrin haritasını çıkaralım dedik. Şehrin imar planını yapalım dedik. Şehrin elektriğini suyunu getirelim dedik. Mesela ben Belediye Reisi olduğum zaman elektrikte de sıkıntı vardı ve sık sık bozuluyordu. Mesela elektrik trafosu bozuldu Ankara'ya gittim. İlgililerle buluştum Sarıyar Barajı'ndan 1.000 beygir güçlü trafo getirdim ve onu en kısa zamanda kurdurdum ve rahat ettik. Ondan sonra büyük trafo geldi ama onun sıkıntılarını çektik. Ankara Ankara güzel Ankara, senden yardım alan düşer dara dara düştüğümüz zaman Ankara' ya gidip işlerimizi görüyorduk. Şeklinde ifade etmiştir.⁵²

1.5. 1956-1960 Yılı Aydın İli Bütçe görüşmeleri

1955 yılı bütçesi 1.234.260 lira olarak açıklanmış olup, bütçenin büyük bir kısmı dönemin en önemli sorunları arasında yer alan elektrik, içme suyu ve mezbaha projelerine tahsis edilmiştir. Bu yatırımlar ve hizmetlerin planlanması ile uygulama çalışmaları, 1955 yerel seçimlerinin ardından Belediye Başkanlığı görevine başlayan Sezgin döneminde devam etmiştir.⁵³ Bütçe konusu, 1956, 1957, 1958 ve 1960 yıllarında gerçekleştirilen bütçe müzakerelerinde, Aydın'ın ekonomik kalkınması, yeni tesislerin inşası, şehir planlaması, kültürel kalkınmanın desteklenmesi ve önemli antik merkezlerin korunması gibi konular doğrultusunda sürekli olarak gündemde tutulmuştur. Bu kapsamda okul, çarşı, müze ve kütüphane gibi kültürel ve sosyal alanların açılması veya düzenlenmesi için bütçeden önemli kaynaklar ayrılmıştır. Dönem içerisinde sağlık, eğitim, imar vb. gibi çeşitli alanlarda da bütçeden fazladan kaynak kullanıldığı görülmektedir.⁵⁴

Yerel basın organlarından Hür Aydın Gazetesi'nde yer aldığı üzere, 1958 ve 1959 yıllarına ait bütçe bilgileri de takip edilmiştir. Ancak 1959 yılına dair gazete arşivlerinin eksik olması nedeniyle bu yılın bütçe detaylarına ulaşamamıştır. Sezgin, 1956 yılı Meclis toplantılarının açılmasıyla birlikte, Aydın ve ilçelerindeki eksikliklerin giderilmesi amacıyla ilçe Belediyeleriyle bir araya gelerek istişarelerde bulunmuştur. Öncelikle önceki yıllardan devreden tamamlanmamış faaliyetlerin sürdürülmesi ve Aydın'ın en önemli sorunlarından biri olan imar faaliyetlerinin etkin biçimde sağlanması

⁵² İlker Bayram “Yerel Gazeteler Işığında Aydın'da Sosyo-Ekonomik Hayat 1956-1960”, 472.

⁵³ Hür Aydın Gazetesi “Aydın Şehrinin 1955 Yılı Bütçe Muamelesi”, 21 Ocak 1955, 1.

⁵⁴ Hür Aydın Gazetesi “Şehir Belediye Meclisi Dün Çalışmalara Başladı”, 5 Şubat 1956, 1.

hedeflenmiştir. Bu kapsamda, göreve başladıktan sonraki ilk yıllarda 1956 yılı bütçe müzakereleri önemli bir gündem maddesi olarak ele alınmıştır. Buna göre Aydın Belediyesi 1956 bütçe tahmini istatistiği şu şekildedir: (Hür Aydın Gazetesinin haberine göre aynı şekilde aktarılmıştır.)

Tablo 1. 2: Tahkikat ve Tahsilatı 1956 Tahmini Bütçesi⁵⁵

Haliye (şimdiki zaman)	Sabıka (geçmiş zaman)	Yekûn (Toplam)	Nev'i (Cinsi)
781. 832. (05 kuruş)	48310 (80 kuruş)	830142 (85 kuruş)	Tahakkukat
714. 894. (23 kuruş)	15887 (69 kuruş)	730781 (92 kuruş)	Tahsilat
66. 937. (82 kuruş)	32423 (11 kuruş)	99359 (93 kuruş)	Bakaya

1956 yılı Hür Aydın gazetesine göre, o yıl yapılan bütçe müzakerelerinde Aydın Belediyesi tarafından 1.961.420 liralık denk bütçe kesinleştirilmiş ve kabul edilmiştir. Bu bütçenin içinde elektrik ve su hizmetlerine ayrılan pay ise 637.750 lira olarak belirlenmiştir. Belediye, bu bütçeyi elektrik ve su giderleri için sağlayarak müzakereleri sonuçlandırmıştır. Şehrin gelişimi ve modernleşmesi hedeflenerek, içme suyu, elektrik, kanalizasyon, imar faaliyetleri, yol yapımı, okul ve hastane gibi kamu hizmetlerinde önemli yenilik ve dönüşüm faaliyetlerine ağırlık verildiği belirtilmiştir.⁵⁶

1957 yılı bütçesi için ise şubat ayında önemli toplantılar gerçekleştirilmiştir. Aydın Belediye Encümeni, 1957 bütçesi olarak 2.396.596 lira teklif etmiş, bunun kurum bütçesi toplamı ise 934.266 lira olarak belirtilmiştir.⁵⁷ Bu tutar, 1956 yılında 637.750 lira olarak teklif edilip kabul edilmiş olan bütçeye göre önemli bir artış göstermektedir. 1957 yılı itibarıyla şehirde elektrik ve su alanlarında yapılan çalışmalar nedeniyle bu bütçede ciddi bir yükselme yaşanmıştır.⁵⁸

Bütçe görüşmelerinin nihai hali 1957 şubat sonunda alınabilmiş olup, kurum bütçesine dahil su, elektrik, mezbaha ve soğuk hava deposu idarelerinin bütçesi 1956 yılına göre 405.092 liralık artışla 1.042.842 liraya yükselmiştir. Kurum bütçesi 835.566 lira olarak teklif edilmiş, ancak Belediye Encümeni tarafından 1.042.842 lira olarak kabul

⁵⁵ Hür Aydın Gazetesi “1956 Yılı Bütçe Muhammenatı”, 07 Ekim 1956, 1.

⁵⁶ Hür Aydın Gazetesi “Belediye 1956 Bütçe Müzakereleri”, 7 Şubat 1956, 4.

⁵⁷ Hür Aydın Gazetesi “Aydın Belediye’sin 1.961. 420 liralık Denk Bütçesi”, 1 Mart 1956, 1.

⁵⁸ Hür Aydın Gazetesi “Belediye Meclisi 1957 Bütçesini Yarın Müzakereye Başlayacak”, 31 Ocak 1957, 1.

edilmiştir.⁵⁹ Muhasebe gelir-gider bütçesi toplamı ise 1.511.830 lira olarak kesinleştirilmiş ve 1957 yılı Belediye bütçesi 2.555.672 lira olarak Belediye Meclisi tarafından kesin onaylanmıştır. 1957 genel seçimlerinden sonra Menderes tekrar Başbakan seçilmiştir. Seçim öncesi birçok vaatte bulunan Menderes seçim sonrası yapılacak işler kapsamında Bütçe müzakerelerine ağırlık vermiştir. Bütçe müzakereleriyle ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

1958 yılı mali bütçe layihaları ile bunlara bağlı cetveller, Teşkilat-ı Esasiye Kanunumuzun tayin ettiği müddet içinde Birleşmiş Milletler Meclisine sunulmuş olmaktadır. Yeni bütçenin rakamları hakkında izahı vermeden evvel bu bütçenin denk olarak samimiyet, tasarruf, prensiplerine tam bir itina gösterilerek hazırlandığını bilhassa tebarüz etmek isterim. 1958 yılı bütçesi ve masraf yekûnları 4 milyar 447 milyon 400 lira olarak tanzim edilmiştir. Mülhak bütçelerle beraber bu yekûn 4.596, 710. 809 olarak baliğ edilmiştir.⁶⁰

Bu açıklamasından sonra Aydın'a ve diğer illere bütçe raporları gönderilmiştir.⁶¹ Hür Aydın Gazetesi'nde bütçe konusu "1957 yılı çalışma raporu kapsamında" 1956 yılından 1957 yılı, 1958 yılına devredilen⁶² rakamlarla açıklanmıştır.⁶³

1.5.1. Bütçe'nin Yıllara Göre Durumu

1956 yılı bütçesi, Aydın Belediyesi açısından mali disiplinin önemli bir göstergesi olmuştur. Bu yıl için başlangıçta öngörülen gelir tahmini 1.961.420 TL olup, buna 70.131,93 TL tutarındaki ek ve olağanüstü ödenek de eklendiğinde toplam bütçe büyüklüğü 2.031.551,93 TL'ye ulaşmıştır. Bu bütçeye karşılık olarak yıl içinde toplam 1.392.535,70 TL gelir tahakkuk etmiş; bunun 1.317.850,58 TL'si tahsil edilerek %98,07 oranında yüksek bir tahsilat başarısı sağlanmıştır. Ancak, yıl sonu itibarıyla 74.585 TL tutarında bir bakiyenin tahsil edilemediği görülmektedir. Bu bakiyenin önemli bir kısmı, müteakip yıllarda tahsil edilmesi gereken iştirak paylarından kaynaklanmaktadır. Gelir tahminindeki sapmanın esas nedeni ise, bütçede öngörülen 700.000 TL tutarındaki taşınmaz ve enkaz satışlarının yalnızca bir bölümünün, bazı zorunlu sebeplerle planlandığı yıl içerisinde gerçekleştirilememesi olmuştur. 1957 yılının son on ayını

⁵⁹ Hür Aydın Gazetesi "Belediye Melis'i 1957 Bütçesini Dün Akşam Tasvip Etti", 28 Şubat 1957, 1.

⁶⁰ Hür Aydın Gazetesi "Yeni Bütçe 4. 596, 710, 809 olarak Belirlenmiştir", 4 Aralık 1957, 1.

⁶¹ Hür Aydın Gazetesi "1957 Yılı Çalışma Raporu", 13 Şubat 1957, 3.

⁶² Yeni Kiroba Gazetesi "1958 Yılı Bütçesi Açıklanmıştır", 11 Ocak 1958, 1.

⁶³ Hür Aydın Gazetesi "Belediyemizin 1957 Yılı Çalışma Raporu", 13 Şubat 1958, 3.

kapsayan döneme ait verilere göre ise, önceki yıldan devreden ödeneklerle birlikte bütçe büyüklüğü 2.787.252,91 TL'ye ulaşmış ve bu dönemde 2.415.515,56 TL gelir tahakkuk etmiştir. Bu gelirlerin 2.344.543,91 TL'si tahsil edilerek, tahsilat oranı %99 gibi dikkat çekici bir düzeye ulaşmıştır. Bu başarı, Belediyenin vergi toplama kapasitesindeki iyileşmeye işaret etmektedir. Gider kalemlerine bakıldığında ise 1956 yılı içerisinde toplam 3.881.721,85 TL tutarında bir ödenekle işlem yapılmıştır. Bu toplamın 1.850.160,92 TL'si, 1955 yılında başlatılıp 1956 yılına devreden işler için kullanılmış; yıl içinde fiilen 2.128.694,71 TL tutarında harcama gerçekleştirilmiş, 1.558.871,24 TL tutarındaki bakiye ise 1957 yılına devredilmiştir. Kullanılmayan ve iptal edilen ödenek miktarı ise 204.155,85 TL'dir. 1957 yılında ise 4.336.124,15 TL tutarında tahsisat onaylanmış; bu miktarın 2.177.588,71 TL'si harcanmış, geri kalan 2.158.536,74 TL 1958 yılına aktarılmıştır. Emanet hesapları kapsamında 1956 yılı sonunda 112.608,45 TL tutarındaki bakiye, yıl içinde tahsil edilen 206.668,22 TL ile birlikte 319.276,67 TL'ye ulaşmış; yıl sonu itibarıyla 155.108,26 TL 1957 yılına devredilmiştir. 1957 yılı sonu itibarıyla bu tutar 374.476,36 TL'ye çıkmış ve 130.255,15 TL'lik bir kısmı 1958'e devredilmiştir. Avans hesaplarında ise 1956 yılı içerisinde 63.177,20 TL avans verilmiş; bu tutarın 59.362,40 TL'si mahsup edilerek 3.814,80 TL 1957 yılına aktarılmıştır. 1957 yılında ise verilen toplam avans tutarı 55.363,20 TL olmuş, yıl sonu itibarıyla 42.895,87 TL mahsup edilmiş ve 16.281,13 TL yeni yıla devredilmiştir.

Eşhas zimmeti (yani zimmetli şahsi borçlar) açısından 1956 yılında toplam 1.747,99 TL zimmet altına alınmış, bunun 1.596,79 TL'si tahsil edilmiş ve yıl sonu itibarıyla yalnızca 151,20 TL bakiye kalmıştır. 1957 yılında bu kalana 802,10 TL daha eklenmiş ve 949,70 TL tahsil edilerek yalnızca 3,60 TL borç yeni yıla devredilmiştir.

Nakit (vezne) durumu incelendiğinde, 1956 yılı sonu itibarıyla İller Bankası, Elektrik İşletmesi ve İş Bankası nezdindeki kasalarda toplam 991.626,78 TL nakit bakiye bulunduğu; 1957 yılı sonuna gelindiğinde ise bu tutarın 1.854.854,29 TL'ye yükseldiği görülmektedir. Bu bakiye; İş Bankası, Elektrik Müessesesi, İller Bankası ve Emlak Bankası nezdindeki tahsilatlardan oluşmaktadır.⁶⁴

1956 Mart'ından 1957 Aralık ayı sonuna kadar 28.000 mükellef adına vergi tarhiyatı yapılmış ve tahsil işlemlerinin belgelenmesi amacıyla 175.400 ayrı makbuz

⁶⁴ İlker Bayram “Yerel Gazeteler Işığında Aydın'da Sosyo-Ekonomik Hayat 1956-1960”, 499.

düzenlenmiştir. Bu dönemde ödeme emri sayısının ciddi oranda düşmesi, Belediyeye olan borçların halk tarafından daha düzenli ödenmeye başlandığını göstermektedir. Mart 1956 ile Ocak 1958 tarihleri arasındaki 22 aylık süreçte Aydın Belediyesi tarafından toplam 2.214 adet ödeme ve mahsup emri tanzim edilmiştir. Bu işlemler kapsamında bordro, avans ve iade belgeleri düzenlenmiş, tüm belgeler ilgili muhasebe kayıtlarına ve mizan cetvellerine eksiksiz şekilde işlenmiştir.

Bu dönemde yapılan toplam harcamalar dört ana başlık altında toplanabilir bunlar ise:

1.5.2. Altyapı ve Yatırım Harcamaları

Belediye bütçesinden 1.263.365,35 TL, büyük oranda yatırım ve altyapı hizmetlerine ayrılmıştır. Bu harcamalar; Belediyeye ait taşınmazların alım ve inşası, mülklerin bakımı, yol, kaldırım, parke ve asfalt yapımı gibi fiziki altyapı çalışmaları ile kamulaştırma faaliyetlerini kapsamaktadır. Ayrıca içme suyu ve elektrik tesislerinin yapımı, mevcut sistemlerin yenilenmesi, genişletilmesi ve iyileştirilmesi gibi teknik altyapı projeleri de bu kapsamda yürütülmüştür. Bu tür yatırımlar, Belediyenin uzun vadeli plan ve programları doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

1.5.3. Sağlık, Temizlik ve Sosyal Hizmet Harcamaları

Belediye bütçesinden ayrılan 172.094,99 TL, temizlik işleri, şehir içi aydınlatma, sıtmayla mücadele, zararlı haşere ve hayvanların yok edilmesi gibi çevre sağlığı hizmetlerinde kullanılmıştır. Ayrıca şehir mezarlığının düzenlenmesi, yoksul, kimsesiz ve hasta vatandaşlara yardım, hastaların taşınması, tedavisi ve cenaze hizmetleri gibi sosyal nitelikli harcamalar da bu kalem içinde yer almıştır. Bu harcamalar, Belediyenin halk sağlığı ve sosyal sorumluluk çerçevesindeki yükümlülüklerini yansıtmaktadır.

1.5.4. Bakım, Onarım ve Hukuki Giderler

Bu dönemde ayrıca 136.134,67 TL, şehir içi kanalizasyon sistemleri, köprüler, yollar, park ve bahçeler ile Belediye'ye ait mülk ve araçların bakım ve onarımı için harcanmıştır. Aynı kapsamda, araçların sigorta ve vergi ödemeleri yapılmış, Belediye'nin mali haklarının korunması ve alacaklarının tahsili için adli süreçlere ilişkin mahkeme giderleri karşılanmıştır. Bu harcamalar, kentsel hizmetlerin sürekliliğini sağlamak amacıyla yapılmıştır.

1.5.5. Yasal Ödemeler, Personel Giderleri ve Kurumsal Masraflar

Bütçenin kalan kısmı ise şu alanlara tahsis edilmiştir:

Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sosyal yardımlar, Belediye çalışanları, emekliler ve maluliyet aylığı alanlar için yapılan yasal ödemeler, Doktorluk ve bağlı sağlık birimlerinin masrafları, İller Bankası ve Halk Bankası'na ödenen ortaklık payları, Beden Terbiyesi, İş ve İşçi Bulma Kurumu gibi kurumlara yapılan yasal katkı payları, Seferberlik ve pasif korunma amaçlı tahsisatlar, Belediye borçlarına ilişkin kredi taksitleri ve faiz ödemeleri, Evrak, matbu belgeler, kırtasiye, demirbaş eşya alımları ile aydınlatma ve ısıtma giderleri, Memur, sözleşmeli ve yevmiyeli personele ait maaş ve ücret ödemeleri, Tüm bu kalemler, Belediyenin kanuni ve yönetsel yükümlülükleri kapsamında yerine getirilmiştir. Bu dönemde Belediyenin yaptığı hiçbir sözleşme ya da mali taahhüt ödeme dışı bırakılmamış, her türlü borç zamanında ve eksiksiz şekilde ödenmiştir. Dolayısıyla Belediye, mali disiplini sağlayarak bütçe dengesi içinde hareket etmiş; herhangi bir alacaklıya karşı ödeme aksatılmamıştır. 1960 yılı yapılan şubat ayı bütçe çalışmalarında Belediye bütçe görüşmelerini bitirmiş ve Belediye bütçesi 3.467.400 lira olarak kararlaştırılmıştır.⁶⁵ Belediye kurum bütçesi ise 2.894.978 lira gelir-gider bütçesi olarak belirlenmiştir.⁶⁶

Hür Aydın ve Yeni Kıroba gazetelerindeki arşiv eksikliğinden ötürü 1959 yılına ait rakamlar verilmemiştir. Fakat yukarıda da anlaşılaçağı üzere genel olarak devreden rakamlarla seneden seneye aktarılmıştır.⁶⁷

1.6. 1956-1959 Yılı Önemli Çalışma Faaliyetleri

1.6.1. Yazı İşleri

1956 yılı başında lağvedilen daktilo kadrosunun eksikliğine rağmen, yazı işleri servisi çalışmalarını 1957 yılı aralık ayı sonuna kadar sürdürmüştür. Teknik yetersizlikler ve personel eksiklikleri nedeniyle bu süreçte çeşitli aksamalar yaşanmıştır. 1958 yılına gelindiğinde yalnızca bir adet yeni daktilo temin edilebilmiş, böylece toplam beş daktilo ile biriken evrak işleri karşılanmaya çalışılmıştır.⁶⁸ Buna rağmen yazı işleri servisi, 1956

⁶⁵ Hür Aydın Gazetesi “Şehirde Murakabe İşleri” 7 Temmuz 1956, 1.

⁶⁶ Kaloç “Aydın Belediye Tarihi 1930-1960”, 320.

⁶⁷ Hür Aydın Gazetesi “1957 Yılı Çalışma Raporu”, 14 Şubat 1958, 4.

⁶⁸ Hür Aydın Gazetesi “Şehir Belediyesi'nin 1 Yıllık Çalışma Raporu”, 7 Ekim 1956, 1.

yılı ekim ayı başından 1957 yılı aralık ayı sonuna kadar olan dönemde 693 adet cezai encümen kararı, 3.057 adet idari encümen kararı ve 79 adet meclis kararı kaleme almış; ayrıca 12.501 evrak kaydı gerçekleştirmiştir. 1958 yılı itibariyle yazı işlerinin daha titiz ve düzenli çalışacağı belirtilmiş, bu yönde iyileştirmelere gidilmesi planlanmıştır. Ancak 1959 ve 1960 yıllarına ait yazı işleri faaliyetlerine dair arşivlerde herhangi bir veriye ulaşamamıştır.

1.6.2. Hukuk İşleri

1 Ekim 1955 ile 20 Eylül 1956 tarihleri arasında Aydın Belediyesi Hukuk İşleri tarafından toplamda 38 adli dava, iki idari dava, 20 icra takip dosyası, 3 şahsi inceleme ve 4 müteferrik iş dosyası ile ilgilenilmiştir. Bu dönemde ayrıca iki dava için temyiz murafaası amacıyla Ankara'ya gidilmiş; yedi yazılı mütalaa hazırlanmış ve çeşitli sözlü istişarelerde bulunulmuştur. Söz konusu 38 adli davanın 19'u sonuçlandırılmış, iki dava müracaata kalmış, geri kalanlar ise süreci devam eden davalar olmuştur. Sonuçlanan 19 davanın 11'i Belediye lehine, 5'i aleyhine sonuçlanmış, 3 dava ise kısmen lehe ve kısmen aleyhe neticelenmiştir.⁶⁹

1956 yılı boyunca sorgu, hukuk ve ceza mahkemelerinde toplam 5.271 davaya bakılmıştır. Ancak bu davalardan bazıları mahkemelerin yoğunluğu sebebiyle 1957 yılına devredilmiştir. Yine bu dönem içerisinde ağır ceza mahkemesine sevk edilen 83 dava, sulh ceza mahkemesinde görülen 445 dava, asliye cezada görülen 142 dava ve 243 adet trafik cezası davası tespit edilmiştir. Diğer bazı davalar ise 1955 yılından devredilerek 1956 yılı içerisinde değerlendirmeye alınmıştır.⁷⁰

1957 yılı itibariyle hukuk işlerinde kayda değer bir artış gözlemlenmiştir. Belediye ile vatandaş arasında sürdürülen hukuki ilişkiler, büyük oranda uyumlu bir zeminde yürütülmüştür. Belediye alacak-verecek ilişkilerinde vatandaşları maddi ve manevi yönden zor durumda bırakmamak adına, konular genellikle mahkemeye veya icraya intikal ettirilmeden önce çözümlenmeye çalışılmıştır. Özellikle yüksek meblağlı ihtilafların mahkemeye taşınmadan önce Belediye menfaatleri gözetilerek taraflar arasında anlaşma yoluna gidilmesi tercih edilmiştir. Bu tutum, halkın Belediye'ye olan güvenini artırıcı yönde etkili olmuştur. 20 Eylül 1956 ile 20 Ocak 1958 tarihleri arasındaki

⁶⁹ Hür Aydın Gazetesi "Şehrimizde 5271 Dava Karara Bağlandı", 25 Ocak 1957, 1.

⁷⁰ Hür Aydın Gazetesi "Belediye'nin 1957 Yılı Çalışma Raporu", 12 Şubat 1958, 1.

döneme ait hukuk işleri kayıtlarına göre, bu süreçte 25 adli dava, 17 idari dava, 44 inceleme ve 2 müteferrik iş dosyası açılmıştır. Ayrıca bu tarihler arasında birçok yazılı ve sözlü mütalaa gerçekleştirilmiş, çeşitli hukuki danışmanlık faaliyetleri yürütülmüştür. Bazı dosya ve davalar ise takip eden yıllara devredilmiştir.⁷¹

1.6.3. Sağlık İşleri

Sıtma ile ilgili çalışmalar Belediye tarafından 1956 yılı içerisinde tedbir alınması amacıyla başlanmıştır.⁷² 2117 Çiçek aşısı, 1543 Tifo-Tifüs karma aşısı, 101 Boğmaca-Difteri karma aşısı yapılmıştır.⁷³ (Sarı hastalığına mensup olanlar evlerinde veya bulundukları müesseselerde sıhhi tedavi alınmış olanların hastalıkları, cins ve sayıları: 15 Boğmaca, 2 Difteri, 5 Kızamık, 3 Tifo, 284 çocuk yaz ishali, Sarı hastalığı çıkan yerlerde dezenfeksiyona tabi yerlerin cins ve sayısı: 31 Ev, 100 oda, 125 Yatak, 767 çamaşır, 1343 sair eşya, 268 hasta ve verilen ölü ruhsatı). Belediye istatistiklerinde gösterilen yeni doğmuş sayısı 469, 600 adet ise muayene girişi, sağlık muayenesi yapılan hasta sayısı 3050, reçete bedeli Belediye tarafından verilen yoksul kişi muayenesi sayısı 253'tür. Sayımlar, Belediye tarafından dikkatlice alınmıştır.⁷⁴ Ayrıca Belediye çalışanları birçok iş yeri ve eve giderek oturma ve çalışma ruhsatı, ölü nakilleri veya mezarlık işlerine yardım etmiştir.⁷⁵

Hür Aydın gazetesine göre Sıtma savaşına yönelik 264 köyün DDT'lenmesi(Dikloro Difenil Trikloroetan) bitmiştir.⁷⁶ Her köy ayda iki defa sıtma savaş memur ve tabipleri tarafından ziyaret edilmekte, sıtmalı olanlarla ishal hastalığına tutulmuş çocuklara ilaç verilmektedir.⁷⁷ Sivrisineğin yoğun olduğu bölgelerde ilaçlama yapılmaktadır.⁷⁸

Sağlık faaliyetleri 1956 mali yılı için Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekaletince ödenek ayrılmış ve buna göre Devlet Hastanesi için 225 bin lira, Doğum ve Çocuk Bakımı

⁷¹ Hür Aydın Gazetesi "Aydın Şehir Haberleri", 29 Mart 1956, 2.

⁷² Hür Aydın Gazetesi "Verem Savaş Derneği", 26 Şubat 1957, 4.

⁷³ Hür Aydın Gazetesi "Şehir Belediyesinin Bir Yıllık Çalışma Raporu", 9 Ekim 1956, 3.

⁷⁴ Hür Aydın Gazetesi "Sıtmanın Yeryüzünden Kaldırılması için Çalışmalar", 26 Temmuz 1956, 1-2.

⁷⁵ Hür Aydın Gazetesi "Şehir Belediyesinin Bir Yıllık Çalışma Raporu", 9 Ekim 1956, 4.

⁷⁶ Bkz: Türkiye'de kullanılan ilk sıtma ilacıdır. Sıtma hastalığı günümüzde kendini nadir gösterse de tarihi süreçler içerisinde yaygın bir şekilde kendini tekrarlamıştır. Hastane, ilaç vb. yetersizlikler dolayısıyla sıtma hastalığı genellikle ölümlerle neticelenmiştir. Fatih Tuğluoğlu, Türkiye'de Sıtma Mücadelesi (1924-1950), "Türkiye Parazitoloji Dergisi", Cilt:32/4 -2008, 352.

⁷⁷ Yeni Kiroba Gazetesi "Dispanseri Merkezi için 25.000 lira Ayrıldı", 7 Mart 1956, 1.

⁷⁸ Hür Aydın Gazetesi "Aydın Şehir Haberleri", 29 Mart 1956, 2.

için 114 bin lira, Köy Ebe Okulu için 30 bin lira, Nazilli Sağlık Merkezi için 65 bin lira, Söke Sağlık Merkezi için 20 bin 500 lira, Çine Sağlık Merkezi için 15 bin 500 lira, Karacasu Sağlık Merkezi için 12 bin lira ödenek gönderilmiştir. Ayrıca bu ödenek dışında kırtasiye malzemesi yardımı da yapılmıştır.⁷⁹ 1957 yılında Türkiye’de genel olarak Sıtma ile mücadele eden memleketlerde ve Aydın’da Dünya Sağlık Örgütünün ve UNICEF’in yardımları ile sıtmanın ortadan kaldırılması için çalışmalara başlanmıştır.⁸⁰

Şehirdeki tüm okullarda öğrencilere her yıl uygulanan difteri, tetanos, tifo vb. gibi hastalıkların aşısı için tatbiki başlanmıştır. Aydın’ın bazı köy ve ilçelerinde dispanser merkezleri açılmış ve Belediye bu kurumlara eczane desteği sağlamıştır. Ayrıca Aydın yerel gazetesinde halkı bilinçlendirmek adına yayınlar yapılırken çocuklar içinde sinemada sağlık adına bilgilendirmeler yapılmıştır.⁸¹

Aydın Belediyesi 1957-1958 bütçe muammelatnamesinde sağlık konusundaki süreci şu şekilde açıklamıştır:

1957 yılı Özel İdare bütçesinden bulaşıcı hastalıklar savaş genel gideri tertibinden 1000 lira, Sıtma ve Frengi ilaçları satın alma giderinden 1000 lira ve farklı hastalıkların ve hastaların sevk ve tedavileri tertibinden 1000 lira toplamda 3000 lira kabul edilmiştir. Bundan 943 lira 50 kuruşla 60 kilo haşarat mücadelesinde kullanılmak üzere diazinon (böcek ilacı) alınmış ve devlet hastanesinden tedavilerine imkân olamayan fakir ve kimsesiz akıl hastaları İstanbul ve Manisa ’ya sevk etmek üzere 476 lira sarf edilmiştir. 1958 yılı bütçesinden de yine aynı tertiplerden 3000 lira kabul edilmiş bundan 250 lirası akıl hastalarını Manisa ’ya sevk etmek üzere sarf edilmiştir. Bakiyede kalan ödenekle birçok antibiyotiklerin mubayaası için gerekli muameleye başlanmıştır.

Kuyucak ve Koçarlı kazalarında halk sağlığı için büyük faydalar temin eden sağlık merkezi inşaatı başlanmış bulunmaktadır.⁸² Kuyucak’ta sağlık merkezi, lojman ve garaj inşaatı keşfi 3777,75 lira olup bundan 3766,25 lira ve 984,43 lira 12 kuruş müteahhidine ödenmiş bulunmaktadır. Bu çalışmalar Koçarlı’da da devam etmiştir. Ayrıca Aydın’ın ihtiyacına cevap verecek ve inşaatına karar verilen 500 yataklı devlet hastanesi için şeker badem tarlası ile maruf 25 dönüm arsa 100 bin

⁷⁹ Yeni Kıroba Gazetesi “Sağlık Müesseselerinin 1956 Yılı Masrafı”, 20 Mart 1956, 1.

⁸⁰ Hür Aydın Gazetesi “Sıtmanın Yeryüzünden Kaldırılması için Çalışmalar”, 26 Temmuz 1956, 1-2.

⁸¹ Hür Aydın Gazetesi “Belediye Sinek Mücadelesine Başladı”, 27 Eylül 1957, 1.

⁸² Hür Aydın Gazetesi “Aydın Vilayeti 1957-1958 Yılı Bütçe Mütalaanaması”, 26 Aralık 1958, 1.

liraya istimlak edilmiş ve hastanenin inşaatına başlanmıştır. Her saha da olduğu gibi sağlık davasının ön plana alan hükümetlerimiz ana ve çocuk sağlığını koruma gayesiyle Ankara ve İzmir vilayetlerinde olduğu gibi vilayetimizde de Neşletiyе, Osmanbükü, Dalama ve Yenicede ana ve çocuk sağlığı, sağlık yurdu tesislerine karar verilmiş ve buralarda 3-4 odalı muntazam binalar kira mukavelesine bağlanmış yine yüksek vekaletten gönderilen 9000 lira ile demirbaş ve mefruşatın mubayaasına girişilmiş bulunmaktadır.

Sağlığı köye getirmek amacıyla her yıl Ebe Okulundan mezun bulunan köy öğrencilerinden vilayetimizde emrine tayinler yapılmakta olan köy ebeleri mevcut 58 köy grubuna dağıtılıp gerek doğum gerekse bulaşıcı hastalıkla mücadele işlerinden faydalar sağlamaktadırlar. Bu yıl bulaşıcı hastalık genel gider tertibinden gönderilen 5750 liradan 14 kilo 800 gram antibiyotik ve diğer farklı antibiyotiklerde alınarak fakir hastalara yardım amacıyla köy hastanelerine gönderilmiştir. Aydın Verem Savaş Derneğinin, Kurtuluş mahallesinde inşa ettirdiği ikinci dispanseri binasının ikmal inşaatı için verem mevzusunun da ehemmiyetle ele alan vekaletimle 10.000 lira yardımla bulunmuştur. Bu müessesede pek yakında kıymetli yardımları hizmete açılacaktır. Bu yıl vilayet çevresinde bulaşıcı ve salgın hastalık epidemi halinde görülmemiş tek tük vakalar tespit edilmiş ve derhal mahallinde gerekli her türlü sıhhi tespit alınarak aşuya önemle devam edilmiştir. Aynı yılda 37 Tifo, 74 Difteri, 41 Kızamık, 91 Boğmaca tespit edilmiş ve hepsi de şifa bulmuştur. Ayrıca 0-5 yaş arasındaki çocuklar arasında 3756 ishal çocuk tespit edilmiş bunlarda şifa bulmuştur. Eldeki imkanlar dahilinde 79933 tifo, 81828 difteri, 53074 Çiçek Aşısı, tatbik edilmiştir. Fakir halka 5250 gr. Sülfamit, 4063 gr. sülfaguanidin tevsi edilmiştir. Teşkilatımızın bulaşıcı hastalık zuhurunda meydan verilmemesi için gayet ihtiyatlı ve programlı hareketle çalışılmakta ve vatandaş sağlığı üzerinde en ufak bir aksama almadan titizlikle üzerinde durulmaktadır.

Belediye faaliyetleri kapsamında Aydın'da ve ilçelerinde sağlık ekipmanları, ilaç desteği ve sağlıkçı yardımı yapılmış sağlık konusunda gelişmeler kaydedilmiştir.

1.6.4. Elektrik İşler

Aydın'da uzun yıllar boyunca devam eden elektrik sorunu, Sezgin'in Belediye başkanlığı sürecinde de ele alınmış ve bu alanda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Sezgin'in 1955 yılı sonrasında gerçekleştirdiği bütçe müzakereleriyle birlikte elektrik altyapısının geliştirilmesine yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. Bu doğrultuda, 15 Ekim

1955 tarihinde Etibank ile hazırlanan “Mutasavver İrtibat Projesi” Nafia Vekâleti tarafından onaylanmış ve Aydın’ın ucuz ve sürekli elektrik enerjisine kavuşacağı yönünde kamuoyuna açıklamalar yapılmıştır. Elektrik hizmetlerinin iyileştirilmesi kapsamında 505 yeni abonenin bağlantısı yapılmış, 693 elektrik sayacı ayar ve damga işlemine tabi tutulmuş; bunların 526’sı yeniden yerlerine monte edilmiştir. Ancak çeşitli nedenlerle 1718 abonenin elektriği geçici olarak kesilmiş ve bu durum kademeli şekilde giderilmiştir.⁸³

Eski şebekenin yeni sisteme aktarılması sonrasında boşa kalan elektrik direkleri sökülmüş ve hatlar tekrar kullanılmak amacıyla onarılması için kaldırılmıştır.⁸⁴ Santralin kapasitesini artırmak amacıyla 1956 yılında deutz marka, 1956 model yeni bir elektrik motoru satın alınmış; bu motorun hizmete girmesiyle santralde toplam dört motor devreye alınmış ve günde 6000 kilovatluk enerji üretimi hedeflenmiştir. Diğer motorlar Man, Mak, Doyç ve Franço Tasi markalarıyla santrale güç sağlamıştır. 1956 yılı sonuna kadar ayrıca beş trafo değiştirilmiş, yıl içerisinde 4040 elektrik arızası giderilmiş ve kent genelindeki aydınlatma ekipmanları elden geçirilmiştir.⁸⁵

Aydın’a enerji sağlamak amacıyla İzmir-Aydın arasına yüksek gerilim hattı inşa edilmesine yönelik projeler hazırlanmış ve Etibank’ın katkılarıyla bu hattın inşasına 1956 yılı sonunda başlanmıştır.⁸⁶ Aydın’a kurulacak trafo merkezi için arsa tahsis edilmiş ve 1957 yılı şubat ayında trafo yapımına başlanmıştır.⁸⁷ Bu sayede İzmir, Aydın, Söke ve Nazilli arasında elektrik entegrasyonu sağlanması hedeflenmiştir.⁸⁸ Elektrik motorlarının yetersizliği nedeniyle şehirde sık sık kesintiler yaşanmış; Belediye bu kesintilerin geçici olduğunu ve gerekli teknik iyileştirmelerin sürdüğünü açıklamıştır. 1957 yılı içinde kesintilerin artması üzerine Sezgin, Ankara’ya giderek yeni motor temini ve mevcut motorun onarımı için girişimlerde bulunmuştur. Bu çerçevede Sarıyer Barajı ziyaretinde tanıştığı Baş makinist Asım Gün’ü Aydın’a davet etmiş, 500 voltluk Man motorunun getirilmesi ve kurulumu süreci başlatılmıştır.⁸⁹ Bu girişimlerin ardından elektrik arzı

⁸³ Hür Aydın Gazetesi “Aydın Vilayeti 1957-1958 yılı Bütçe Mütalaanaması”, 28 Aralık 1958, 3.

⁸⁴ Hür Aydın Gazetesi “Yeni Elektrik Motorunun Ünitesine Başlanıldı”, 16 Haziran 1956, 1.

⁸⁵ Hür Aydın Gazetesi “Şehir Elektrik Santralinde Yeni Motorun Montesi Bitti”, 31 Temmuz 1956, 1.

⁸⁶ Hür Aydın Gazetesi “Aydın’a Verilecek Olan Cereyan için Trafo İnşaatına Başlanıyor”, 29 Ocak 1956, 1.

⁸⁷ Hür Aydın Gazetesi “Şehir Belediyesinin 1 Yıllık Çalışma Raporu”, 13 Ekim 1956, 2.

⁸⁸ Hür Aydın Gazetesi “Şehir Elektrik Motoru Getiriliyor”, 8 Mart 1956, 1.

⁸⁹ Hür Aydın Gazetesi “Şehir Elektrojen Grubuna takılması için bir Man Motoru Alındı”, 20 Ocak 1957, 1.

semtlere planlı şekilde sağlanmaya başlamış, bakım ve onarımların ardından sistemin işlerliği yeniden tesis edilmiştir.

Elektrik arızasına ilişkin önemli bir gelişme de 1958 yılı mayıs ayında yaşanmıştır.⁹⁰ Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü (DSİ) tarafından Akçay üzerinde inşasına başlanan Kemer Hidroelektrik Santrali'nin ilk ünitesinin testlerinin mayıs başında tamamlanacağı ve ay sonu itibarıyla enerji üretimine geçileceği bildirilmiştir. Üretilen enerjinin Aydın ve Nazilli bölgelerinde kullanılacağı açıklanmış ve çalışmalara hız verilmiştir. 13 Şubat 1958 tarihi itibarıyla Soma Termik Santrali'nden Aydın'a enerji verilmesi resmen başlamış ve bu gelişme üzerine Sezgin, Hür Aydın Gazetesi'ne yaptığı açıklamada, şehirde uzun süredir yaşanan enerji sorunlarının büyük ölçüde aşıldığını ifade etmiş ve sözlerine şu şekilde devam etmiştir:⁹¹

Aydın'ın Soma Termik Santralinden beslenmesi için sarf edilen gayretlerimiz artık neticelendirilmiştir. Takriben 285 direk mesafeli 154.000 voltluk İzmir-Aydın enerji nakil hattı Aydın Ilıcabaşı'nda tesis edilen 25.000 kilovoltluk amper takatlı alçaltıcı transformatör postası 8.000.000 liraya ikmal edilmiş bulunmaktadır. Ilıcabaşı'nda postaya gelen 154.000 voltluk elektrik burada Aydın şehri için 6300 kilovoltla düşürülerek şehrin elektrik gücü bu süratle ikmal olunmaktadır. Ilıcabaşı'nda ikmal edilen tesisler Etibank tarafından vücuda getirilmiş ve aradaki irtibat hattı kendi personelimiz tarafından muvakkat kaydıyla yapılmıştır.

Bununla birlikte elektrik santralinin erken bir tarihte bitirildiği ve Aydın-İzmir hattının elektriğe kavuştuğu ifade edilmektedir.⁹² Bu açıklamada diğer köylerin elektriğe kavuşup kavuşmadığını görememekteyiz, “ilerleyen aylarda tamamen bitirilen çalışmalar sonrası köylerde de elektrik sağlanacaktır” şeklindeki açıklamalar yerel basında yer almaktadır.

Şebeke konusu ise şu şekilde ele alınmıştır:

1957 ve 1958 yılları arasında Aydın Belediyesi tarafından elektrik altyapısının iyileştirilmesi ve kapsayıcılığının artırılması amacıyla çalışmalar yürütülmüştür. Elektrik şebekesinin kesintisiz hizmet verebilmesi ve elektriksiz kalan sokakların aydınlatılabilmesi için 72 yeni elektrik direği dikilmiş ve eski direklerin sökümü

⁹⁰ Hür Aydın Gazetesi “Şehir Elektrojen Grubu Yeni bir Motorla Takviye Edilecek”, 16 Ocak 1957, 1.

⁹¹ Hür Aydın Gazetesi “Kemer Barajı Mayıs'ta Açılıyor”, 22 Aralık 1958, 1.

⁹² Hür Aydın Gazetesi “Şehrimiz Bol Işığa Kavuştu”, 14 Şubat 1958, 1.

gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda toplam 2550 kilogram tel hattı çekilmiş ve onararak sistem düzenlenmiştir. Ayrıca 115 metre uzunluğunda ve 6000 voltluk yeraltı elektrik kablosu döşenmiştir. Mahalle aralarının daha etkili bir şekilde aydınlatılabilmesi amacıyla 50 yeni sokak lambası kurulmuş; vatandaşlardan gelen talepler doğrultusunda 5350 aboneye ait elektrik arızaları giderilmiştir. Aynı dönemde 745 yeni elektrik abonesi kayıt altına alınarak sisteme dahil edilmiştir. Borç veya tahliye gibi nedenlerle 450 abonenin elektriği kesilmiş, ancak durumları düzelenlere yeniden enerji verilmiştir. Elektrik sayacındaki arızalar veya vatandaş şikâyetleri üzerine 847 elektrik sayacı sökülerek ayar ve damgalama işlemlerinin ardından yeniden yerlerine takılmıştır. Elektrik tüketiminin daha sağlıklı denetlenebilmesi amacıyla özellikle iş yerlerinin 24 saat boyunca izlenmesini sağlayacak bir hizmet telefonu ağı kurulmuştur. Bu yeni haberleşme ağı sayesinde merkez elektrik santrali ile Belediye daireleri, başkan ve mühendis evleri, içme suyu filtre ve depoları, baraj ve mezbaha gibi kilit noktalar arasında doğrudan bağlantı sağlanmıştır. Bu sistem için toplam 12.500 metre havai hat çekilmiştir. Elektrik arızasına ilişkin en kritik gelişmelerden biri, Etibank tarafından Soma Termik Santrali'nden Aydın'a enerji taşınmasını sağlayacak yüksek gerilim hattının ve Ilıca mevkiindeki trafo merkezinin inşasının tamamlanması olmuştur.⁹³ Bu hattın çalışmaları 25 Ocak 1958 tarihinde başlatılmış olup, şubat ayı içerisinde Aydın'ın bol ve sürekli elektrik enerjisine kavuşacağı ilan edilmiştir.⁹⁴

1.6.5. Su İşleri

1956 yılı itibarıyla Aydın şehrinin içme suyu sorununun çözümü amacıyla kapsamlı bir ıslah ve tevsi projesi başlatılmıştır.⁹⁵ Bu süreçte, şehir içme suyunun tevsi ve ıslahı için 15.000 liralık bir ödeneğin fondan tahsisi, Dahiliye Vekâleti tarafından uygun bulunmuş ve konu İller Bankası Umum Müdürlüğü ile Aydın Valiliğine resmi olarak bildirilmiştir. 11 Temmuz 1956 tarihinde İller Bankası Umum Müdürü, bir Mühendis, Bölge Başmüfettişi ve Aydın Valisi'nin de katılımıyla Aydın Belediyesi'nde bir toplantı gerçekleştirilmiş;⁹⁶ toplantının ana gündem maddesi şehir içme suyu altyapısının mevcut durumu ve geleceğe dönük projeleri olmuştur. Bu toplantı neticesinde, mevcut içme suyu tesislerinin tasarlanması ve su şebekesinin genişletilmesi

⁹³ Yeni Kıroba Gazetesi “Şehrimiz Yakında Elektriğe Kavuşacak”, 28 Aralık 1959, 1.

⁹⁴ Hür Aydın Gazetesi “Belediyemizin 1957 Çalışma Raporu”, 2 Mart 1958, 3.

⁹⁵ Hür Aydın Gazetesi “Şehir İçme Suyu için 15 bin liralık Tahsisat”, 11 Temmuz 1956, 1.

⁹⁶ Ses Gazetesi “Vali Saatçiğil Ankara’da Temaslarda Bulunmuştur”, 3 Temmuz 1956, 1.

konularında kararlar alınmış, ilgili çalışmaların bir müteahhit aracılığıyla yürütüleceği duyurulmuştur.⁹⁷ Bununla birlikte alınan kararlar sonrasında yapılan uygulamalar istenen düzeye ulaşamamış, çalışmaların ya yarım kaldığı ya da beklenen verimi sağlayamadığı gazetelerde dile getirilmiştir. Sezgin, bu hususu Belediye Meclisi'nde yıllık faaliyet raporunu sunarken yer vermiştir.

Aydın'ın su ihtiyacının mevcut imkânlarla ancak karşılanabildiğini ve geçmiş dönemlerde ise şehirde suyun nöbetleşe verilebildiğini, bu nedenle su arızasının giderilmesi için çalışmalara devam edildiğini ifade etmiştir. Yeni dönemde suyun daha istikrarlı bir şekilde verileceğini ve bazı teknik arızalar sebebiyle su kesintilerinin yine de zaman zaman yaşanabileceğini belirtmiştir. Sezgin:

Bu devre içinde çeşitli tarihlerde olmak üzere 3200 metrelik açık kanal onarılmış, kanalın tamamı temizlenmiştir. Aynı zamanda 200'lük isale borusu ile suyun tamamı şehre intikal etmeyip, bir kısmı yıllardır taşımaktaydı. Bu isale borusu üzerine müteahhit hava muslukları yapılmak suretiyle taşan su şehre intikal ettirilmiştir. Bu sene de şehre filtre edilmiş su verme imkânı bu ana kadar temin alınamamıştır. Halen top yatağındaki depomuzda ait natamam filtre tesisi müteahhit girişimlerimiz üzerine inşaatı vadettiği Hohtif şirketinin bir monitörü tarafından tamamlanmaktadır. Bu filtresinin en geç kasım ayı sonunda hizmete gireceği montör ile yapılan temas neticesi öğrenilmiştir. Aşağı depo tabir olunan zeni tesise ait filtre ise, geçici kabulünden sonra arıza yaptığından çalışamaz duruma gelmiş ve bu nedenle kesin kabulü de yapılamamıştır. Ancak İller Bankası ile yapılan yazışmalar da anlaşılacağı üzere, bu filtredeki arıza da yakın bir zamanda giderilecektir. Bu tesisin kırık olan sürpresör milinin orijinalinin getirilmesi için müteahhit tarafından fabrikasına başvurulmuş, yine İller Bankası'ndan bazısından anlaşılmıştır. Yine bu tesisin bozuk olan klor cihazının vanası da müteahhit tarafından onarılacaktır. Şehrimiz içme suyuna ait bütün tesislerin tevsi ve ıslahı ile yüksek meclisimizin haziran toplantısında almış olduğu karar gereğince, İller Bankası tarafından yeniden ele alınmış, buna ait eksiklikler tamamlanmış ve ihalesi yapılmıştır. İşi taahhüt eden firma halen şehir ve tersip havuzu civarında çalışmalarına başlamış bulunmaktadır. Bu tevsi ve ıslah inşaatı bitirildiğinde Aydın'ın derdi kökünden halledilmiş olacaktır. Şeklinde belirtmiştir.⁹⁸

⁹⁷ Hür Aydın Gazetesi "Şehir İçme Suyu Etüt ve Projeler için Çalışmalar", 12 Temmuz 1956, 2.

⁹⁸ Hür Aydın Gazetesi "Su Şebekesi", 14 Ekim 1956, 2.

1950’li yılların ortalarına gelindiğinde Aydın şehir merkezinin içme suyu ihtiyacını karşılamada yaşanan yetersizlikler, Belediye Meclis’inin gündeminde önemli bir yer tutmuştur. 1956 yılı itibarıyla, şehir içme suyu tesislerinin ıslahı ve şebekenin genişletilmesi amacıyla 15.000 lira tutarında bir ödenek, Dahiliye Vekâleti tarafından uygun görülerek İller Bankası Umum Müdürlüğü aracılığıyla tahsis edilmiştir. Bu doğrultuda, 11 Temmuz 1956 tarihinde Aydın Belediyesinde İller Bankası Umum Müdürü, bir mühendis, Bölge Başmüfettişi, Aydın Valisi ve Sezgin’in katılımıyla bir toplantı gerçekleştirilmiş; şehirdeki içme suyu sorununa yönelik projeler değerlendirilmiş ve müteahhit eliyle yapılacak yeni yatırımlar kararlaştırılmıştır.⁹⁹

İlk etapta başlatılan çalışmalar istenen neticeyi vermemiş, bazı projeler yarım kalmış ya da teknik nedenlerle başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Buna rağmen Belediye, şehrin nüfus artışı ve artan su ihtiyacını dikkate alarak içme suyu yatırımlarını sürdürmüştür. Belediye Meclis’i, Sezgin’in önerisiyle tertip havuzu ve diğer altyapı tesisleri için İller Bankası’ndan 201.000 lira borçlanma kararı almıştır. Bununla birlikte, Aydın şehir suyu filtreleme cihazı 1956 yılı sonunda kabul edilerek devreye alınmış, böylece suyun kalitesinin artırılması yönünde önemli bir adım atılmıştır.¹⁰⁰ Filtreleme sisteminin kabulünde İller Bankası Bölge Müdürü Yüksek Mühendis Fehman Kaylan, makine mühendisi Sıtkı Aksoğan ve Hochtief Şirketi temsilcisi Grnether ile Belediye mühendisliği temsilcileri aktif rol almıştır. Emil Degremont adlı yabancı firmanın katkılarıyla filtredeki teknik eksiklikler giderilmiş, sistem tamamlanarak şehre sağlanan suyun artırılmasında işlevsel hâle getirilmiştir.

1957 yılına gelindiğinde, içme suyu faaliyetleri şehir merkezinin yanı sıra köylere de yayılmıştır. Belçika’dan getirilen demir borularla köylere su taşınmaya başlanmış, bu çerçevede Balık Köy, Arap Köy, Dağemiri, Alanlı, Şahnalı, Kozalaklı, Kırıklar, Erbeyli, İkizdere, Hamitler, Karagöz, İsafaklılar, Eğrek, Kosan, Kızılcayer, Kozan, Ortaköy, Yukarıkayacak, Aşağıkayacak ve Pınardere köylerine boru döşeme işlemleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Karacasu yakınlarından 35 km, Eymir-Geyre mıntıkasından 19 km, Nazilli’nin Apraz köyüne ise 8 km mesafeden içme suyu sağlanmıştır.¹⁰¹ Özellikle kırsal bölgelerde yoğun yağışların sebep olduğu taşkınlar, filtreleme cihazlarında bazı

⁹⁹ Hür Aydın Gazetesi “Şehir İçme Suyu İçin İller Bankasının İstikrazı”, 5 Aralık 1956, 1.

¹⁰⁰ Hür Aydın Gazetesi “Şehir İçme Suyunun Filtre Cihazlarının Kabulü Yapıldı”, 22 Aralık 1956, 1.

¹⁰¹ Hür Aydın Gazetesi “Vilayetimiz Köy İçme Suları İnşaatı Devam Ediyor”, 12 Ocak 1957, 1.

teknik aksaklıklara neden olmuş, bu durum kamuoyunda bazı tartışmaları beraberinde getirmiştir.¹⁰² Aydın Belediyesi, Hür Aydın Gazetesine yaptığı açıklamada, mevcut tesislerin şehir nüfusuna yetersiz kaldığını belirtmiş; bu nedenle 222.551,66 lira keşif bedeliyle yeni bir filtreleme ve klorlama tesisinin ihale sürecine çıkarıldığını duyurmuştur. Aynı zamanda içme suyu inşaatı ve tevziat işleri için 64.242,56 liralık ek bir ihale hazırlığı başlatılmıştır. Belediye yetkilileri, söz konusu yatırımların tamamlanmasıyla Aydın'ın 50.000 kişilik nüfusuna yetecek ölçüde su ihtiyacının karşılanacağını açıklamıştır.¹⁰³

1958 yılı faaliyet raporlarında içme suyu projelerinin teknik ayrıntıları da aktarılmıştır. Bu ifadeye göre, haziran ayında alınan kararla, bendin ıslahı ve tersip havuzunun genişletilerek yeniden inşası gerçekleştirilmiş; havuzdan musluğa kadar uzanan 350 mm çapında isale hattı, 382.000 lira bedelle İller Bankası vasıtasıyla ihale edilmiş ve eylül 1956'da başlatılan inşaat tamamlanmıştır. Aynı ihale kapsamında, biri 2300 metreküp, diğeri 825 metreküp kapasiteli iki büyük deponun da inşası üstlenilmiş ve bunların yapımı müteahhit tarafından son aşamaya getirilmiştir. Bunula birlikte birinci maslaktan şehir merkezine kadar 350 mm'lik isale hattı ve şehir içi şebekenin ıslah ve tevsi çalışmaları, 964.242,56 lira keşif bedeliyle ihaleye çıkarılmıştır. Bu kapsamda Karabük'ten tedarik edilen 5001 metre uzunluğundaki boruların şehre nakli süreci başlatılmış; Sanayi Vekâleti ise tevziat çalışmalarında kullanılmak üzere 138.000 metre muhtelif ebatta boru tahsis etmiştir. Filtreleme tesisinin ihalesinde yeterli başvuru olmaması nedeniyle proje pazarlık usulü ile sürdürülmek zorunda kalınmıştır. Tüm bu projelerde Aydın'ın otuz yıl sonraki 71.000 kişilik nüfusu göz önünde bulundurulmuş böylelikle uzun vadeli bir su altyapısı planlaması yapılmıştır. İlgili tüm projelerin toplam maliyeti 2.360.794 lira 12 kuruş olarak belirlenmiştir.¹⁰⁴

1958 yılı içerisinde sıcak yaz aylarında su sıkıntısı yaşanmaması için şehir içi su şebekesi projeye uygun olarak yeniden düzenlenmiş, toplam 2629 metre uzunluğunda yeni boru döşenmiştir. Savaş ve malzeme fiyatlarının yüksekliği nedeniyle abone sayısındaki artış sınırlı kalmış, buna rağmen 9 yeni abone kaydı yapılmıştır. Umumi çeşmelerin sayısı 60-70 arasında olup, özellikle yaz aylarında ciddi su kayıplarına neden

¹⁰² Ses Gazetesi “İçme Suyunun Tamamlanmakta Olduğu Köyler”, 14 Ocak 1957, 1.

¹⁰³ Hür Aydın Gazetesi “Belediyemizin İmar Faaliyetleri”, 9 Kasım 1957, 1.

¹⁰⁴ Hür Aydın Gazetesi “Aydın'a 3.000.000 Milyonluk Yeni Su Tesisi”, 24 Haziran 1958, 1.

olmaktadır. Aynı dönemde 217 sokak çeşmesi ve 143 yangın musluğu personel tarafından onarılmıştır. Şebekeye bağlı 330 yeni abonenin bağlantısı gerçekleştirilmiş; borç, tamirat veya arıza nedeniyle 1528 abonenin suyu kesilip tekrar bağlanmıştır. 879 su sayacı ise damga, ayar ve tamir işlemleri nedeniyle sökülüp yeniden yerine takılmıştır. Bazı arızalı sayaçların vatandaşlar tarafından değiştirilememesi teknik sorunlara yol açsa da zamanla bu sorunlar Belediye tarafından giderilmiştir. Vali Saatçilgil, bu kapsamlı yatırımların tamamlanmasıyla 35.000 kişilik Aydın nüfusunun içme suyu ihtiyacının karşılanabileceğini ve şehirde su problemi kalmayacağını belirtmiştir. Sezgin ise bu süreçte Gazeteciler ve Belediye Meclis'i üyelerinden oluşan bir heyetle birlikte inşaatı süren tesisleri yerinde incelemiş, kamuoyunu çalışmalar hakkında bilgilendirmiştir. Şehre getirilen içme suyu, yaklaşık 8-9 kilometre mesafedeki eski kaynaktan 350 mm çapında borularla taşınmakta, borular 1,5 ila 2,5 metre derinliğe gömülmektedir. Söz konusu dönemde boru hatları, depolar, havuzlar, filtre sistemleri ve şehir içi dağıtım tesislerinin büyük bölümünün yapım aşamasında olduğu ve tamamlanma sürecinin takip edildiği açıklanmıştır. Sürecin gidişatı belirtilmiştir.¹⁰⁵

1.6.6. Piyasa, Fiyat, Ölçü ve Ayar İşleri

1957 yılı itibariyle Aydın Belediyesi hem Belediye mevzuatı hem de merkezi hükümetin düzenlemeleri doğrultusunda piyasa düzenlemeleri, fiyat denetimleri ve kamuya yönelik ekonomik dengeyi sağlamaya yönelik uygulamalar gerçekleştirmiştir. Özellikle 944 ve 951 sayılı kanunlar kapsamında belirlenen kâr haddine uyulması ve etiket kontrolleri, şehirdeki pazar yerleri, hal ve ticarethanelerde dikkatle tatbik edilmiştir. Buna ek olarak 6137 sayılı Milli Korunma Kanunu çerçevesinde alınan koordinasyon kararlarının uygulanması görevi Belediyelere verilmiş, böylelikle Aydın Belediyesi esnaf ve tüccarlarla toplantılar düzenleyerek, söz konusu kanunun çıkış gerekçeleri ve uygulanma şekilleri hakkında bilgilendirme yapmıştır. Belediye memurları tarafından çarşı ve pazarlarda gerçekleştirilen denetimler sonucunda bazı esnafa gerekli uyarılar yapılmıştır. Açık pazarlarda şehir dışına gönderilmek üzere toptan satışı yapılan ürünlerin fahiş fiyatla satılmasının önüne geçmek amacıyla pazarlara memurlar görevlendirilmiş; ayrıca ürünlerin tartımı esnasında, 100 kiloya kadar olan malların parçalanmasında 5 kuruşluk bir vergi alınarak Belediye'ye ek gelir sağlanması amaçlanmıştır.

¹⁰⁵ Hür Aydın Gazetesi "Belediyemizin 1957 Çalışma Raporu", 2 Mart 1958, 3.

1.6.6.1. Ölçü ve Tartı Aletlerinin Denetimi

1957 yılı içinde yapılan ilanlarla birlikte toplamda 4701 adet beyanname alınmıştır. Bu beyanların 568 adedi Aydın Belediyesi'ne, 4133 adedi ise mülhakat Belediyelere (bağlı belde ve nahiyelere) teslim edilmiştir. 14826 sayılı Ölçüler Nizamnamesinin 17. maddesi gereği grup merkezi ve bağlı Belediyelerde toplam 4526 mükellef, yıllık ölçü-tartı muayenesi için beyanname vermiştir. Bu beyanların 519'u grup merkezine, 4007'si ise bağlı Belediyelere sunulmuştur. Yıl boyunca merkez ve mülhakatta toplam 27.840 adet ölçü ve tartı aleti muayene edilmiş; bu aletlerden 26.323 adedi kanunlara uygun bulunarak damgalanmış, 701 adedi ise vezinsiz veya standartlara uygun olmaması nedeniyle reddedilmiştir. Grup merkezinde yapılan 5158 adet denetimde, 5008 adet alet uygun bulunmuş, 96 adet reddedilmiş, 51 adet ise önceki yıldan (1956) damgalanarak hâlâ geçerli sayılmıştır. Mülhakatta ise 27.682 adet alet denetlenmiş, bunların 21.315'i damgalanmış, 615'i reddedilmiş, 762'si ise 1956 yılına ait damga geçerliliği ile kabul edilmiştir.¹⁰⁶

1.6.7. İmar Faaliyetleri (Kanalizasyon, Park-Bahçe İşleri)

Sezgin, Aydın Belediye Başkanlığı görevine seçilmesinin ardından dönemin Başbakanı Menderes ile görüşme gerçekleştirmiştir.¹⁰⁷ Bu görüşmede Aydın'a yönelik hizmet planlarını aktarmış ve destek istemiştir. Menderes, Sezgin'in heyecanını takdir ederek her türlü desteği vereceğini belirtmiş, bu temas Sezgin'in görev döneminde merkezi hükümetten aldığı destekle önemli projeleri hayata geçirmesinde etkili olmuştur. Görev süresi boyunca şehrin altyapısına yönelik önemli yatırımlar gerçekleştirmiştir. Özellikle kanalizasyon çalışmaları¹⁰⁸ büyük bir hızla yürütülmüş; yalnızca iki buçuk yıl içerisinde 27.000 metre kanalizasyon hattı döşenmiştir.¹⁰⁹ Şehrin genel temizlik hizmetleri geliştirilmiş, çöplerin düzenli toplanmasına başlanmış, temizlik işçileri belirli bir disiplin içerisinde görev yapmaya başlamıştır.¹¹⁰ Böylelikle Aydın şehrinin temizliğini temin etmek üzere, 45 temizlik işçisi, 1 onbaşı, 1 çavuş, 17 temizlik arabası ve 4 kamyonla

¹⁰⁶ Hür Aydın Gazetesi "Belediyemizin 1957 Yılı Çalışma Raporu", 22 Şubat 1958, 1.

¹⁰⁷ Hür Aydın Gazetesi "Belediyenin 1957 Çalışma Raporu", 2 Mart 1958, 3.

¹⁰⁸ Hür Aydın Gazetesi "Şehir Kanalizasyonu", 29 Temmuz 1957, 1.

¹⁰⁹ Hür Aydın Gazetesi "Belediyece 826.000 liralık 1. Kısım Kanalizasyon İnşaatına Başlanıldı", 21 Haziran 1958, 1.

¹¹⁰ Hür Aydın Gazetesi "Aydın'da İmar Faaliyetleri", 28 Ağustos 1956, 1-3.

zabıta kontrolünde şehir temizlik çalışmaları yapılmaktadır. Eksiklikler mevcut olsa da her üç günde bir şehir temizlenmiştir.

Şehir estetiği açısından önemli adımlar atılmış, park ve yeşil alan sayısı artırılmıştır. Parklara modern çim biçme makineleri alınarak bakımları düzenli hâle getirilmiştir. Bilhassa küçük yaş gruplarına yönelik çocuk bahçeleri oluşturulmuş, böylece şehirdeki aileler için sosyal alanlar artırılmıştır. Estetik amaçlı olarak çeşitli kavşak ve refüjlere mevsimlik çiçekler dikilmiş, bu uygulamalar şehirde görsel bir yenilik yaratmıştır.

Sezgin'in Belediye Başkanlığı döneminde kültürel faaliyetler de ihmal edilmemiştir. ¹¹¹ Belediye'ye ait bir kütüphane kurulmuş, kitap bağış kampanyaları başlatılmıştır. İstanbul'daki bazı yayınevlerinden kitap temin edilerek kütüphane koleksiyonu genişletilmiştir. ¹¹² Aydın'ın kültürel yapısına katkı sağlamak amacıyla okuma salonları ve öğrencilere yönelik sessiz çalışma alanları oluşturulmuştur. ¹¹³ Yol çalışmaları kapsamında şehir içi ulaşımı kolaylaştırmak amacıyla yeni yollar açılmış, mevcut yolların asfaltlanmasına öncelik verilmiştir. ¹¹⁴ Doğal taşla kaplanan kaldırımlar ve parke döşeme çalışmalarıyla şehir içi yürüyüş yolları daha düzenli hâle getirilmiştir. Bu faaliyetlere ek olarak, Fen İşleri Müdürlüğü bünyesinde görev yapan makinelerin sayısı artırılarak yol bakım çalışmaları hızlandırılmıştır. ¹¹⁵

Belediye, ihtiyaç sahibi vatandaşlara yönelik sosyal yardım faaliyetlerinde de bulunmuştur. ¹¹⁶ Yoksul ailelere düzenli gıda yardımı yapılmış, bazı vatandaşların tedavi giderleri Belediye bütçesinden karşılanmıştır. ¹¹⁷ Sağlık alanında, Hekimler tarafından halka ücretsiz muayene hizmeti sunulmuş, özellikle köylerden gelen vatandaşlar için bu hizmet büyük önem taşımıştır. ¹¹⁸

Eğitim alanında yapılan katkılar arasında, okul yapımı için hazine arazilerinin Belediye tarafından tahsisi, okul yollarının açılması ve bazı okulların bakım-onarım

¹¹¹ Hür Aydın Gazetesi “Belediye Parkındaki Heykel Büyük Takdir Topluyor”, 8 Temmuz 1956, 1-4.

¹¹² Nuri Güngör, 1942 yılında Aydın milletvekilliği yapmış olmakla beraber ayrıca Aydın'da kütüphaneciliğe kendi adanmış önemli bir isimdir. Bkz: Hür Aydın Gazetesi “Aydın Umumi Kütüphanesi”, 3 Temmuz 1956, 2.

¹¹³ Hür Aydın Gazetesi “Belediye Hizmetleri”, 6 Temmuz 1956, 1.

¹¹⁴ Hür Aydın Gazetesi “Aydın Umumi Kütüphanesi”, 3 Temmuz 1956, 1.

¹¹⁵ Hür Aydın Gazetesi “Amerikan Büfe Bugün Açılıyor”, 15 Temmuz 1956, 1.

¹¹⁶ Hür Aydın Gazetesi “Aydın Çocuk Kütüphanesi”, 15 Temmuz 1956, 1.

¹¹⁷ Hür Aydın Gazetesi “Yeni Balat Köyü Kıştan önce Ailelere Kavuşacak”, 28 Ağustos 1956, 1.

¹¹⁸ Hür Aydın Gazetesi “Kemer Barajı 1958 Yılında Hizmete girecektir”, 26 Ekim 1956, 1.

işlerinin gerçekleştirilmesi yer almıştır. ¹¹⁹ Öğrencilerin okula erişimini kolaylaştırmak için şehir içi yolların iyileştirilmesi sağlanmıştır.

Belediyenin en önemli projelerinden biri Kemer Barajı ile bağlantılı hidroelektrik santralinin kurulmasıdır. ¹²⁰ Bu proje sayesinde Aydın'ın elektrik ihtiyacının önemli bir bölümü karşılanmış, sanayi kuruluşları da ucuz elektrikten faydalanmıştır. ¹²¹ Baraj projesi, yalnızca enerji üretimi açısından değil, aynı zamanda bölgedeki tarımsal sulama kapasitesini artırması açısından da önem arz etmiştir. Sezgin'in çabalarıyla Aydın'a yeni bir telefon santrali kazandırılmıştır. ¹²² 200 hatlık yeni sistemin kurulmasıyla birlikte şehirde haberleşme imkânları genişlemiş, vatandaşların iletişim ihtiyaçları daha hızlı ve sağlıklı biçimde karşılanmaya başlanmıştır. ¹²³

Belediye, Aydın'ın tarımsal kimliğini güçlendirmek için çeşitli fidan dikim kampanyaları düzenlemiştir. Yalnızca 1957 yılında 14.000 incir fidanı, 4.000 zeytin fidanı, 3.000 çam ve çitlembik fidanı, 2.000 selvi ve çeşitli süs bitkileri dikilmiştir. Bu faaliyetler, şehrin hem çevresel kalitesini artırmış hem de tarım ekonomisini desteklemiştir. ¹²⁴ Aydın Belediyesi'nin desteğiyle küçük sanayi sitesi kurulmuş, böylece küçük esnaf ve zanaatkârlar için işyerleri oluşturulmuştur. Bunlara ek olarak şehirde Pazar yerleri daha düzenli bir hale getirilerek üretici ile tüketicinin daha sağlıklı koşullarda buluşması sağlanmıştır. Toptancı hali, mezbaha ve balıkthane gibi tesislerin kurulması da bu kapsamda değerlendirilebilir. Belediye Başkanı olarak Ankara'daki ilgili Bakanlıklar ve Genel Müdürlüklerle düzenli temaslarda bulunan Sezgin, Aydın'a yapılacak yatırımların takibini bizzat gerçekleştirmiştir. ¹²⁵ Bu temaslarda, Belediye'ye araç ve ekipman temini kolaylaştırılmış, projeler için teknik ve mali destek sağlanmıştır. ¹²⁶ Sezgin'in Aydın Belediye Başkanlığı dönemi, yalnızca bir yerel yönetici olarak değil, ileride üstleneceği daha büyük görevlerin temelini attığı bir dönemdir. Altyapı, eğitim, sağlık, tarım ve şehir estetiği gibi çok sayıda alanda gerçekleştirdiği

¹¹⁹ Hür Aydın Gazetesi "Belediye Parkı", 24 Temmuz 1956, 1.

¹²⁰ Hür Aydın Gazetesi "8 Otomatik Telefon Santralleri Bu Ay Hizmete Girecektir", 1 Eylül 1956, 1.

¹²¹ Hür Aydın Gazetesi "Aydın'da İmar Faaliyetleri", 29 Ağustos 1956, 3.

¹²² Hür Aydın Gazetesi "Sığır Sergisi Dün Açıldı", 21 Ekim 1956, 1.

¹²³ Hür Aydın Gazetesi "Şehrimizde 200 Dükkanlı bir Sanayi Çarşısı İnşa Ettirilecektir", 1 Haziran 1957, 1-3.

¹²⁴ Hür Aydın Gazetesi "Belediye Reisinin Beyanattı", 15 Mart 1957, 1.

¹²⁵ Hür Aydın Gazetesi "Belediye Reis'inin Dünkü Basın Toplantısı", 17 Ağustos 1957, 1-4.

¹²⁶ Hür Aydın Gazetesi "Ankara Temaslarına Dair Vali Enver Saatçigil'in Gazetemize Beyanlatları", 3 Temmuz 1957, 1.

faaliyetlerle Aydın'ın modernleşmesine katkı sağlamış ve dönemin sınırlı kaynaklarına rağmen önemli hizmetleri hayata geçirmiştir.¹²⁷

1.6.8. İtfaiye İşleri

Yıldan yıla daha düzenli bir şekilde artış gösteren itfaiye işleri fiilen on itfaiye neferi çalıştırmaktadır. Yangın söndürme malzemeleri arttırılmıştır. Şehirde itfaiye kadrosunun sayısının arttırılması için çalışmalara başlanmıştır. Şehirde ve köylerde meydana gelen sel ve yangın felaketlerine karşı ilk adım itfaiye müessesinin arttırılması ve fen işlerinin yoluna koyulmasıyla sağlanmak amaçlanmıştır. 1 Ocak 1957 tarihinden 30 Aralık 1957 tarihine kadar 25'i nehir içi ve 9'u şehir içi olmak üzere yangınlara karşı bütün teçhizat ve teşkilat harekete geçmiş 110 ücretli, 71 ücretsiz cenaze nakletmiş ve hastane ve doğumhaneden de 191 cenaze nakli vazifesini yerine getirmiştir.

1.6.9. İktisat İşleri

Sezgin'in, Aydın Belediye Başkanlığı döneminde iktisadi faaliyetlerin düzenlenmesi, temel ihtiyaç maddelerinin piyasadaki arz ve fiyat dengelerinin sağlanması için önemli girişimlerde bulunulmuştur. Yeni iktisadi faaliyetlerin fiyatlandırılması, değişen şartlara göre intibakın temini, Belediyelere bırakılmış olan bazı maddelerin azami satış fiyatlarının tespiti ve narh verilmesi gibi konularda disiplinli bir piyasa murakabesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bu çabaların en belirgin örneklerinden biri un ve ekmek işleriyle ilgilidir. Aydın'da francala ve harcı olmak üzere iki tip ekmek çıkarılmakta, 18 fırın faaliyet göstermekteydi. Her ay Toprak Mahsulleri Ofisince tahsis edilen buğdaylar Aydın'a getirilip, İzmir'deki un fabrikalarında öğütülerek 35.000 çuval un elde edilmiş¹²⁸ ve bu unlar, şehirdeki ekmek üretiminde kullanılmıştır. Ekmek gramajı ve fiyatları K-1051 koordinasyon kararı gereğince ayarlanarak francala ekmekler 550 gram olarak 30 kuruşa satılmıştır.¹²⁹ Et işleriyle ilgili olarak fiyatların mevsimsel dalgalanmalara göre belirlendiği, çeşitli aylarda piyasa fiyatlarının göz önünde bulundurularak rayiçlerin tespit edildiği anlaşılmaktadır.¹³⁰

Belediye ayrıca demir, cam, çivi, akaryakıt, tel ve kostik gibi kıt ve değerli malların tevzinde aktif rol oynamıştır. Örneğin, Aydın merkez ve kaza halkının ihtiyacı

¹²⁷ Ses Gazetesi "Sanayi Çarşısı İnşaatı", 5 Aralık 1958, 1.

¹²⁸ Ses Gazetesi "Yeni Fiyatlandırma Yapılmıştır", 28 Nisan 1958, 1.

¹²⁹ Hür Aydın Gazetesi "Belediyenin 1957 Çalışma Raporu", 2 Mart 1958, 3.

¹³⁰ Ses Gazetesi "İktisat ve Ticaret Vekaleti Tarafından Düzenlemeler Yapıldı", 21 Haziran 1958, 1.

için 33.290 kilogram demir dağıtılmış, cam ihtiyacının 4.857 metrekaresi karşılanmıştır. 470 çivi başvurusundan 250'si karşılanmıştır; ambalaj ve inşaat çivisi olmak üzere toplamda 4.950 gram çivi tevzi edilmiştir. Akaryakıt konusunda motorin, gaz ve benzin sırasıyla 7.431, 52.245 ve 52.963 birim olarak dağıtılmıştır. Tel ve kostik dağıtımında da ihtiyaç belgeleri esas alınmış, sabun üretimi için gerekli olan kostik vatandaşa ulaştırılarak 2.800 birim dağıtım gerçekleştirilmiştir.

Belediye'nin piyasa düzenlemesi anlamında üstlendiği başka bir sorumluluk ise tanzim ve mübadele satışları olmuştur. Vita ve sana yağı gibi ürünlerin piyasada darlık yaşanan dönemlerde lokantalara, esnafa, bakkallara ve tatlıcılara uygun miktarlarda dağıtımı yapılmış, böylece kamu kurumlarının da ihtiyacı karşılanmıştır. 9.000 birim vita, 3.500 birim sana yağı dağıtımı gerçekleştirilmiş, sıvı yağ ve yoğurt gibi gıda ürünleri zabıta ekipleri tarafından düzenli olarak denetlenmiştir. Belediye, vekaletin tanıdığı yetkiler çerçevesinde muhtelif gıda maddelerine piyasa şartlarına uygun fiyatlar belirlemiş ve bu suretle yaşam koşullarına uyum sağlanmaya çalışılmıştır. Bu faaliyetler, Sezgin'in yalnızca altyapı ya da kültürel alanlarla sınırlı kalmadığını, iktisadi ve sosyal alanlarda da kamu yararına önemli adımlar attığını göstermektedir. Belediye eliyle yürütülen bu iktisadi faaliyetler, dönemin ekonomik şartlarında halkın temel ihtiyaçlara ulaşmasını kolaylaştırmış, piyasadaki dengesizliklerin önüne geçilmesine yardımcı olmuştur.

1.6.10. Milli Korunma Murakabe İşleri

Milli Korunma Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra, Aydın Belediyesi ilgili mevzuata uygun biçimde hareket etmiş; üreticilerin, tüccarların, esnafın ve halkın menfaatlerini korumayı amaçlayan bir denetim süreci başlatılmıştır. Kanuna aykırı uygulamaların önüne geçilebilmesi için düzenli kontroller sağlanmıştır. Ticaret Vekâleti tarafından yayımlanan 45 sayılı kanun esaslarına dayanılarak, Vilayet makamının 35-3244 sayılı emri doğrultusunda dört memur görevlendirilmiş ve Belediye bünyesinde fiyat denetimlerinden sorumlu bir kontrol ekibi oluşturulmuştur.¹³¹ Bu ekip, gelen şikâyetleri değerlendirmek, gerekli soruşturma ve takip işlemlerini yürütmek üzere

¹³¹ Yeni Kıroba Gazetesi "Milli Korunma Kanunu", 13 Haziran 1956, 1.

sürekli hazır tutulmuş; aynı zamanda Pazar yerlerini, hal satışlarını ve bakkal dükkânlarını düzenli olarak denetim altında bulundurmıştır.¹³²

1.6.11. Fen İşleri

Sezgin'in Belediye Başkanlığı görev süresi boyunca, sınırlı bütçe ve kısıtlı kaynaklara rağmen kent genelinde önemli altyapı yatırımları gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde Belediye tarafından toplam 258.013 lira tutarında parke taşı, kaldırım, beton bordür, istinat duvarı, büz ve rögar kapağı imalatı yapılmıştır. Buna ek olarak 2.200.000 lira değerinde kanalizasyon ve içme suyu altyapı projesi ihale edilmiş; şehirdeki içme suyu kalitesinin artırılması amacıyla filtre tesislerinin kurulumu ise pazarlık usulüyle değerlendirme aşamasına bırakılmıştır. Bu yatırımların yanı sıra, Belediye'ye ait iş gücü ve araç-gereç kullanılarak 44.891,98 lira tutarında kaldırım, parke döşeme ve yol tesviyesi çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Yapılan uygulamaların ayrıntıları ilişik teknik cetvellerle kayıt altına alınmıştır.¹³³ Bu faaliyetler kapsamında özellikle Köprülü, Veysi Paşa ve Muradiye mahallelerine öncelik verilmiş; bu bölgelerde tek bir çıkmaz sokak kalmayacak şekilde kapsamlı bir düzenleme yapılmıştır. Bu altyapı çalışmaları dolayısıyla dönemin Bayındırlık Bakanı Ethem Menderes'e resmi olarak teşekkür edilmiştir. Aydın'ın diğer mahallelerinde de altyapı çalışmaları planlı ve sürdürülebilir bir şekilde devam etmiş; yol yapımı, içme suyu temini ve kanalizasyon hizmetlerinin koordineli biçimde yürütülmesine özen gösterilmiştir. Söz konusu faaliyetler, Belediye yönetiminin şehircilik anlayışının uygulamadaki yansımaları bakımından dikkate değer yatırımlardır.

1.6.12. Otobüs Seferleri

Sezgin, görev süresince Aydın'da uzun yıllardır hissedilen şehir içi ulaşım ihtiyacına yönelik çalışmalarına, 1957 yılı itibarıyla kurumsal bir çözüme kavuşturulmayı amaçlamıştır. Bu süreçte dönemin Başvekili, Nafia Vekili Ethem Menderes, Namık Gedik ve Aydın milletvekilleri başta olmak üzere birçok üst düzey siyasetçinin desteği ile bu sorun çözülmeye çalışılmıştır.¹³⁴ Sezgin'in girişimleri neticesinde şehir içi otobüs işletmesi, 1957 yılı içinde resmî olarak gündeme alınmıştır. Bu doğrultuda, İzmir

¹³² Hür Aydın Gazetesi "1957 Yılı Çalışma Raporu", 27 Şubat 1958, 3.

¹³³ Yeni Kıroba Gazetesi "Fen Amiri Şehrimize Gelecek Eksiklikler Hakkında Tetkiklerde Bulunacak", 18 Eylül 1957, 1.

¹³⁴ Yeni Kıroba Gazetesi "Yeni Otobüs Satın Alındı", 23 Ekim 1957, 1.

Enternasyonal Fuarı için Batı Almanya'dan getirilen dört otobüsten ikisi Aydın'a kalıcı olarak tahsis edilmiştir. Mevcut araç sayısı, şehirdeki toplu ulaşım ihtiyacını karşılamaya yetmemiş ve bu yetersizliği gidermek amacıyla, aynı yıl içinde ilgili firmadan yeni otobüslerin ithali için teklif alınmıştır. Bununla birlikte 27 Kasım 1957 tarihinde döviz tahsisi talebinde bulunulmuştur. Buna ek olarak Aydın'a getirilen sekiz tonluk Fiat marka bir kamyonun şehir içi ulaşımına uygun şekilde otobüse dönüştürülmesi yönünde çalışmalar başlatılmıştır. Tüm bu gayretlere rağmen, dönemin sonuna gelindiğinde şehir içi toplu taşıma altyapısı istenilen düzeye ulaştırılamamıştır.¹³⁵ Sezgin, bu sürece dair yaptığı bir söyleşide ulaşım hizmetlerinin geliştirilmesine yönelik çabalarını şu sözlerle aktarmıştır:

Koçarlı Belediye Reisiyle, Nazilli Belediye Reisiyle, Karacasu Belediye Reisiyle Ankara'da buluştuklarımız oluyordu. Onlara da yardım ediyordum. Mesela Aydın'a otobüs götürmek için direndim, döviz temin ettim. Aydın'a 5 tane yeni otobüs getirdik. Bir otobüs de Koçarlı'ya verdik ve fevkalade güzel oldu. İlk defa Aydın'da kumbaralı otobüs yaptık, biletçisiz, gayet güzel işledi.

Röportajı gerçekleştiren kişi: İlker Bayramın Bunu iktisat adına yapıyorsunuz değil mi? Sorusuna karşılık;

Sezgin: Hem iktisat olsun diye hem de alışsınlar, vatandaşa saygı, vatandaşa güven ve sonra İzmir'e otobüs seferleri yaptık. Bana oraya sefer düzenleyenler kızdılar, neden yapıyorsun bizim ekmeğimize mâni oldun, diye. Dedim; siz de bu otobüsleri yenileyeceksiniz. Bana oy vermeyeceklerini belirttiler. Vermeyin dedim ben 2- 3 sene sonra onlar da otobüsler kurmaya başladılar. Çok güzel rekabet oldu. Şeklinde ifade etmiştir.¹³⁶

1.7. Yapılan Faaliyetlerin Devamı

Sezgin'in Belediye Başkanlığı döneminde yalnızca temel altyapı değil, aynı zamanda şehir içi ulaşım, sanayi, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler alanında da dikkate

¹³⁵ Bu açıklamalarla beraber Hür Aydın Gazetesinde de bu söylemlerin doğru olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Buna E.S.O İşletmeleri Müdürü Yüksek Mühendis Aziz Gümüş yaptığı açıklamada “Belediye olarak Beldemize ve muhterem sakinlerimize her mevzuda hizmet anlayışımızda olduğu gibi halkımıza gerek şehir içi gerekse İzmir-Aydın nakil işini daha iyi ve daha medeni hale getirmek için Belediyemizin mütevazı bütçesinden 560.000 sarf ederek Almanya'dan dört adet otobüs mubayaa edip Aydınımıza getirmiş bulunmaktayız” şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca otobüsler biletçisiz ve hostesle görevlendirilmiştir. Bkz: Hür Aydın Gazetesi “Yeni Belediye Otobüsleri Bugün Servise Başlayacaklar”, 20 Kasım 1959, 1-2.

¹³⁶ Bayram “Yerel Gazeteler Işığında Aydın'da Sosyo-Ekonomik ve Siyasi Hayat 1956-1960”, 467.

değer projeler hayata geçirilmiştir. ¹³⁷Türk Petrol Ofisi tarafından Aydın’da inşasına başlanan Santral Garajının, Aydın Belediyesi ile yapılan görüşmeler sonucunda Belediye’ye devredilmesine karar verilmiştir. Bu girişimle hem şehre yeni ve modern bir otobüs garajı kazandırılmış hem de şehir içi toplu ulaşım altyapısının genişletilmesi hedeflenmiştir. Garaj inşaatı tamamlanmadan devir süreci başlatılmış ve kalan inşaat çalışmalarının Belediye tarafından yürütüleceği bildirilmiştir. ¹³⁸ Yapılan açıklamaya göre garajın 825.000 TL bedelle 4 Kasım tarihinde resmen devredilmesi öngörülmektedir. Santral Garajı bünyesinde ayrıca bir gazino ve otel işletmesinin açılması da planlanmıştır. Bu girişim, Belediyenin sadece ulaşım değil, şehir ekonomisine katkı sağlayacak sosyal ve ticari hizmetleri de etkileyecek önemli bir yatırım olmaktadır. ¹³⁹

Aydın’daki sanayi yatırımları da söz konusu dönemde dikkat çekici bir ivme kazanmıştır. Önceden faaliyete geçirilmiş olan tekstil fabrikasına ilave olarak, dokuma bölümüne 384 adet yeni dokuma tezgâhı kurulmuş ve fabrikanın istihdam kapasitesi 9.000 çalışana ulaşmıştır. Bu gelişme, yerel sanayinin büyümesini ve Aydın ekonomisinin çeşitlenmesini sağlamış; aynı zamanda bölgesel istihdam açısından da önemli bir kazanım olmuştur. ¹⁴⁰ Eğitim alanında ise, Aydın’da bir Akşam Tekniker Okulu açılacağı duyurulmuştur. Bu okulun açılış törenine dönemin Nafia Vekili ve Maarif Vekili Tevfik İleri, Aydın Milletvekili Cevat Ülkü ve Sezgin’in katılacağı açıklanmıştır. Bu adım, teknik eğitimin yaygınlaştırılması yoluyla Aydın’da nitelikli iş gücünün artırılmasına yönelik önemli bir girişim olarak değerlendirilmiştir.

Sağlık alanında da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Aydın merkez ile Hacıaliobası, Erbeyli (Germencik), Neşetiye Köyü ve Mursallı Nahiyesinde anne ve çocuk sağlığına yönelik dört yeni sağlık istasyonu inşa edilmiş ve düzenlenen törenle hizmete açılmıştır. Açılış programına Belediye Başkanı Sezgin’in yanı sıra Sağlık Müdürü Başsavcı Dr. Ahmet Üstünoğlu, Emniyet Müdürü Şükrü Balcı ve Aydın Valisi Hilmi İncesu’nun katılması, sağlık alanındaki bu yatırımların devlet nezdinde de önemsendiğini göstermektedir.

¹³⁷ Hür Aydın Gazetesi “Santral Garaj Belediyeye Devrediliyor”, 26 Ağustos 1956, 1.

¹³⁸ Hür Aydın Gazetesi “Aydın Santral Garaj Otelİ İkmal Çalışmaları”, 1 Aralık 1959, 1.

¹³⁹ Hür Aydın Gazetesi “Aydın Tekstil Fabrikasında Dokuma Tezgâhları Faaliyete Geçti”, 19 Eylül 1959, 1.

¹⁴⁰ Hür Aydın Gazetesi “Akşam Tekniker Okulu Yarın Merasimle Eğitime Başlanacak”, 11 Ekim 1959, 1.

Ayrıca, 1959 yılı boyunca Aydın’da sürdürülen yol yapım ve onarım çalışmaları hız kazanmış; özellikle anayol düzenlemeleri kapsamında şehrin birçok bölgesinde yollar yaşama uygun ve modern hale dönüştürülerek ulaşım altyapısı daha işlevsel bir hâle getirilmiştir.

1.7.1. Takdirnameler ve Tebrik Mesajları

1957 yılı içerisinde Aydın Belediyesi’nin gerçekleştirdiği çalışmalar, Valilik tarafından takdirname ile ödüllendirilmiştir. Vali Enver Saatçiğil’in imzasını taşıyan bu takdir belgesinde, aşağıda sıralanan faaliyetlerin “olağanüstü” nitelikte olduğu vurgulanmıştır:

Elektrik santraline ek motor ilavesi (600 Kv) filtre tesislerinin faaliyete geçirilmesi, baraj ıslahı, tersip havuzu yapımı ve diğer su tesislerinin yenilenmesi, eski Belediye binası yerinin istimlaki ve yeni bir sanayi çarşısı inşasına yönelik girişimler, açık pazar yerinde istinat duvarlarının yapımı, yeni yolların açılması ve kaldırım çalışmalarına başlanması, Vali Konağı ve Belediye önündeki yolların düzenlenmesi, Pınarbaşı, Çankaya ve Çine caddelerinde ağaçlandırma, Aytepe ve park gazinolarında yenileme, Kültür Parkı’nın yeniden tanzimi, Belediye hizmetinde kullanılmak üzere iki otobüs satın alınması, Düşkünler yurdunun açılması, Topyatağı Mahallesi’nde üç ana yolun yapımı, Hükümet Bulvarı’nın yeniden düzenlenmesi.

Vali Saatçiğil, bu faaliyetleri “olağanüstü gayret ve başarı” olarak nitelendirmiş ve Sezgin’in ileriki çalışmalarında da başarılarının devamını dilemiştir. Bunun yanında, 1957 seçimlerinde Aydın milletvekili olarak TBMM’ye giren Piraye Levent, Belediye Başkanı Sezgin’e hitaben gönderdiği tebrik mesajında şu ifadeler yer vermiştir:

“Her biri kıymet olan Meclis azası arkadaşlarımızla tam bir görüşme beraberliği içinde meydana getirdiğiniz eserler, Belediyemizin mesut istikbalini hazırlamak için sarf ettiğiniz mesaiden dolayı size ve meclis azası arkadaşlarıma bir kere daha şükranlarımı arz ederim.”

Bunlara ek olarak Belediye Meclis’inin şubat ayı devresi çalışmalarına başlanması münasebetiyle milletvekillerine gönderilen çalışma raporları sonrasında Sezgin’e ulaşan tebrik ve teşekkür mektuplarının sayısında artış olduğu, Hür Aydın Gazetesinde yayımlanan bir haberde belirtilmiştir. Bu durum, Sezgin’in yerel yönetim faaliyetlerinin

yalnızca bürokratik değil, aynı zamanda kamuoyu ve siyasi çevrelerce de takdirle karşılandığını ortaya koymaktadır.

1.7.2. Çıldır Havaalanı

1950’li yıllarda Aydın’da ulaşım altyapısının geliştirilmesine yönelik yürütülen çalışmalar arasında önemli girişimlerden bir diğer ise şehir için bir havaalanı inşa edilmesi yönündeki talepler olmuştur.¹⁴¹ Özellikle halkın ve yerel yöneticilerin yoğun talebi üzerine bu doğrultuda somut adımlar atılmış; gerekli etüt ve proje hazırlıkları 1955 yılının kasım ayında başlatılmıştır. Havaalanı projesi için yer seçimi sürecinde, Aydınlı hayırsever Mustafa Çıldır’ın arazi bağışı teklifi değerlendirilmiş ve Turnalı Ova olarak bilinen bölgede havaalanı yapımına karar verilmiştir.¹⁴² Söz konusu arazi, Çıldır tarafından herhangi bir bedel talep edilmeksizin bağışlanmış, bu katkı projenin hızla ilerlemesini sağlamıştır. 1956 yılı içerisinde inşaat çalışmalarına başlanmış ve havaalanı haziran ayına kadar tamamlanmıştır. Uçuş güvenliği ve teknik yeterliliğin tespiti amacıyla, İzmir Gaziemir Hava Harp Okulu’ndan bir uzman ekibi Aydın’a gönderilmiş ve bu ekip tarafından yapılan saha denetimleri sonucunda hava sahasının uçuşlara elverişli olduğu rapor edilmiştir. Bu doğrultuda havaalanında ilk uçuşlar gerçekleştirilmiş ve tesis, arazi bağışçısının ismine atfen Çıldır Havaalanı olarak adlandırılmıştır. Havaalanı kısa süreli bir faaliyetin ardından bazı teknik, idari ya da lojistik sorunlar nedeniyle uçuşlara kapatılmış ve aktif hizmetten çıkarılmıştır. Bu kapanışın ardından havaalanının durumu uzun yıllar boyunca belirsizliğini korumuş, çeşitli dönemlerde yeniden faaliyete geçirilmesi yönünde tartışmalar gündeme gelmiştir. Çıldır Havaalanı’nın mülkiyet ve kullanımına ilişkin meseleler, günümüzde dahi zaman zaman hukukî davalara konu olmaktadır.

1.7.3. Aydın Belediyesi ve Yardım Severler Derneği’nin Yardım Faaliyetleri

1950’li yıllarda Aydın Belediyesi’nin sosyal belediyecilik anlayışı çerçevesinde yürüttüğü faaliyetler arasında, yoksul ve kimsesiz vatandaşlara yönelik hizmetler dikkat çekici bir yer tutmuştur. Sezgin’in inisiyatifiyle başlatılan projeler, yalnızca barınma ihtiyacına çözüm üretmekle kalmamış; aynı zamanda toplumsal dayanışma ve

¹⁴¹ Hür Aydın Gazetesi “Mühim bir Bağış”, 11 Temmuz 1956, 1.

¹⁴² Ses Gazetesi “Çıldır Havaalanı”, 12 Temmuz 1956, 1.

yardımlaşmanın kurumsal bir çerçevede gerçekleştirilmesine öncülük etmiştir.¹⁴³ En somut adımlardan biri, Karacaahmet mevkiinde inşa edilen “yoksul evleri” olmuştur.

Sezgin, 14 Haziran 1957 tarihinde Hür Aydın Gazetesi’ne verdiği röportajda söz konusu konutların 15’i kadın, 15’i erkek olmak üzere toplam 30 kimsesiz ve yoksul bireyin barınma ihtiyacını karşılayacak şekilde planlandığını belirtmiştir. Proje, 19 Mayıs 1957 tarihinde düzenlenen bir törenle resmen hizmete açılmış ve kısa sürede hem Aydın halkı hem de çevre illerdeki (özellikle Muğla ve Denizli) ihtiyaç sahibi vatandaşlar nezdinde büyük takdir toplamıştır. Bu evler, dönemin sosyal konut politikalarının yerel ölçekteki özgün örneklerinden biri olarak değerlendirilebilir.¹⁴⁴ Bunlara ek olarak Aydın’da sosyal yardımların sistematik bir çerçevede yürütülmesini amaçlayan Yardım Severler Derneği, bu süreçte önemli bir rol oynamıştır. Dernek hem Belediyenin desteğini almış hem de şehir halkının gönüllü katkılarıyla faaliyetlerini sürdürmüştür. Hür Aydın Gazetesinde yer alan haberlere göre Dernek, 113 yoksul aileye ve kimsesiz çocuklara bez ve gıda yardımlarında bulunmuş; bununla da yetinmeyerek özellikle kadınların meslek edinmesine katkı sağlayacak bir dikiş-nakış atölyesi kurma girişiminde bulunmuştur. Bu atölyede, Aydın Kız Enstitüsü mezunu genç kadınların görev alması ve yeni öğrencilere eğitim vermesi öngörülmüştür.¹⁴⁵ Yardım Severler Derneği’nin faaliyetleri yalnızca yardım dağıtımıyla sınırlı kalmamış, aynı zamanda kamuoyunun dikkatini çekmek ve daha geniş kitlelere ulaşmak amacıyla sosyal ve kültürel etkinlikler de düzenlemiştir. Böylelikle İzmir’deki Belediye salonunda gerçekleştirilen defile organizasyonu hem sembolik hem de maddi açıdan büyük bir başarı olarak kayda geçmiştir. Etkinlik, Türk kumaşı ile Güzel Giyim Derneği gibi kurumların katkısıyla zenginleştirilmiş elde edilen gelirler, ortaokul, lise ve üniversite öğrencisi olan yoksul çocukların eğitim masraflarını karşılamak üzere kullanılmıştır. Defileye İzmir ve çevresinden seçkin ailelerin de katıldığı ve sergilenen birçok kıyafetin satışa sunularak maddi destek sağlandığı belirtilmiştir. Tüm bu faaliyetler, Aydın’da sosyal sorumluluk bilincinin Belediye eliyle kurumsallaştığını; aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarının da aktif rol oynadığı bir sosyal yardım modelinin başarıyla uygulandığını göstermektedir.

¹⁴³ Hür Aydın Gazetesi “‘Bölge Yetiştirme Yurdunun Aydın’da İnşasına Başlanıyor’”, 14 Aralık 1956, 1-2.

¹⁴⁴ Hür Aydın Gazetesi “‘Aydın Yardım Severler Derneği bir Dikiş Atölyesi Açıyor’”, 9 Aralık 1956, 2.

¹⁴⁵ Hür Aydın Gazetesi “‘Yardım Severler Derneğinin Defilesi’”, 22 Nisan 1956, 1-4.

1.7.4. Aydın’da Turizm Çalışmaları

1950’li yıllarda Türkiye genelinde turizm bilincinin gelişmesiyle birlikte, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının bu alandaki faaliyetleri dikkat çekici bir ivme kazanmıştır. Aydın ili, bu sürece aktif katılım sağlayan önemli şehirlerden biri olmuştur. Özellikle 1955 yılından itibaren bölgede kurulan cemiyetler hem tarihi eserlerin korunmasına hem de Aydın’ın doğal ve kültürel zenginliklerinin tanıtılmasına yönelik girişimlerde bulunmuşlardır.¹⁴⁶ Bununla birlikte Tanıtım ve Eski Eserleri Koruma Cemiyeti, 1955 yılında faaliyetlerine başlamış ve Türkiye’nin bir turizm ülkesi haline gelmesi sürecinde yerel katkıların önemini vurgulayan çalışmalar yürütmüştür. Aynı yıl içinde, Aydın’ın Söke ilçesinde faaliyet gösteren Söke’yi Tanıtma ve Eski Eserleri Koruma Cemiyeti, antik Priene kentine düzenlediği geziyle, ilçenin turizm potansiyelini gözler önüne sermeyi amaçlamıştır (19 Haziran 1955). Bu girişim, hem kamuoyunda turizme dair farkındalığı artırmış hem de yerel turizm hamlesinin öncüsü olmuştur.¹⁴⁷ Sadece turizm değil, kentsel estetik ve mekânsal düzenlemeler açısından da çeşitli girişimler söz konusu olmuştur. Örneğin, 1956 yılında Kuyucak Güzelleştirme Derneği kurulmuş ve bu dernek aracılığıyla şehrin fiziksel görünümünün iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Aynı yıl içerisinde, 3 Mart 1956 tarihinde Sultanhisar Portal Bayramı düzenlenmiş, yerel kimlik ve kültürel değerlerin kutlandığı bu etkinlikler, halkın şehirle olan bağını güçlendirmiştir. Bunlara ek olarak doğa turizmini teşvik etmek amacıyla Paşa Yaylası’nda konaklama ihtiyacına cevap verecek safiye evlerinin yapılmasına karar verilmiştir.¹⁴⁸ Aydın’daki turizm girişimlerinin kurumsal çerçevede organize edilmesi ise 1956 yılında Aydın Turizm Cemiyeti’nin kurulmasıyla daha sistematik bir boyut kazanmıştır.¹⁴⁹ İlk toplantısını Aydın Çocuk Kütüphanesinde gerçekleştiren cemiyetin kuruluşunda, dönemin Valisi Saatçiğil önemli bir rol üstlenmiş ve burada yaptığı konuşmada turizmin milli bir dava olduğunu ve Aydın için büyük bir ekonomik potansiyel taşıdığını vurgulamıştır.¹⁵⁰ Cemiyetin yönetim ve denetim kurulları oldukça geniş katılımlı bir yapıya sahiptir:

¹⁴⁶ Banu Berber Babalık “1950-2000 Yılları Arasında Aydın’da Turizm”, (Yayınlanmış Doktora Tezi Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Muğla-2021), 96.

¹⁴⁷ Hür Aydın Gazetesi “Sultanhisar’da Portakal Festivali”, 3 Mart 1956, 1-3.

¹⁴⁸ Hür Aydın Gazetesi “Spor Festivali”, 2 Mayıs 1956, 1 .

¹⁴⁹ Yeni Kıroba Gazetesi “Turizm Cemiyeti Faaliyete Geçti”, 19 Nisan 1956, 1.

¹⁵⁰ Hür Aydın Gazetesi “Aydın Turizm Cemiyeti Kuruldu”, 16 Mayıs 1956, 1-3.

İdare Heyeti: Nafia Müdürü Hayri Tuncelli (Başkan), Avukat Doğan Gedikoğlu (2. Başkan), Ruhi Gedikoğlu (Genel Sekreter), Feridun Gökbel (Genel Kitaplık), Burhanettin Şener (Orman İşletme Müdürü), Ahmet Alp (Ziraat Müdürü), Orhan Menteşe (Yüksek İnşaat Mühendisi), Gönül Akar (Kız Sanat Enstitüsü Görevlisi), Murakıp Heyeti: Av. Orhan Esin, (Ziraat Mühendisi) Sevdâ Berkol, (İş Mühendisi) Kemal Uslu, Yedek İdare Heyeti Üyeleri: Av. Necdet Ökmen, Vet. Müh. Nedim Göknil, (Karayolları Bölge Şefi) Abidin Çeliker, (Belediye Encümeni) Nurettin Akçasu, (Tüccar) Eşref Aydınel, Yedek Üyeler: Dr. Ahmet Yıldırım, Müh. İrfan Sağlam, Müfettiş İlyas Karagöz. Cemiyetin temel amacı ise; Ege bölgesindeki tarihi eserlerin tanıtımı, korunması ve Aydın merkezli turizm faaliyetlerinin artırılması olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda 21 Nisan 1956 tarihinde Aydın genelinde sporla ilgilenenlerin katılımıyla bir Spor festivali düzenlenmiştir.¹⁵¹

1956 yılının ikinci yarısından itibaren, Aydın'da turizme dair ilgi konusunda belirgin bir artış gözlemlenmiştir. Valiliği'nin koordinasyonunda oluşturulan 9 kişilik bir Turizm heyeti, Turizm Dairesi Müdürü Selahattin Çoruh başkanlığında Aydın'a gelmiş, beraberinde Vilayet Maarif Müdürü Abdürrezzak Tıgılı ile birlikte Aydın'daki önemli bölgeleri gezmiştir. Program dâhilinde Söke'deki Priene Harabeleri, Didim'deki Milet Antik Kenti, Karakuyu Köyü, Karpuzlu Mevkii, Topyatağı, Üç Gözler, Paşa Yaylası, Cihanoğlu Külliyesi ve Aphrodisias Antik Kenti gibi birçok yer incelenmiştir. Heyet daha sonra Denizli'ye geçerek çalışmalarına orada devam etmiştir.¹⁵² Vali Saatçigil'in açıklamalarına göre, yapılan tespitler neticesinde Aydın'da turizm faaliyetlerinin kısa sürede başlatılması hedeflenmiştir.¹⁵³

Aydın'ın tanıtımında özellikle Kuşadası hem doğal güzellikleri hem de konaklama imkânları açısından öne çıkmıştır. 1959 yılında bölge, yoğun bir turist akınına uğramış ve bu durum kamuoyunda büyük memnuniyet yaratmıştır. Aynı yıl içerisinde Gevre 'de yapılan duyurular, bölgedeki tarihi alanların yabancı ilgisine açık olduğunu göstermiştir. Bu dönemde 14 Ağustos 1959 tarihinde Turizm Cemiyeti bir toplantı düzenlemiş ve kültürel değerlerin tanıtımı ile tarihi eserlerin korunmasına dair yeni kararlar almıştır.¹⁵⁴ Toplantıda özellikle "Afrodisias Günü" düzenlenmesi konusu ön

¹⁵¹ Hür Aydın Gazetesi "Aydın Yakın Bir Zamanda Turizm Merkezi Olacak", 9 Mart 1957, 1.

¹⁵² Hür Aydın Gazetesi "Turizm Cemiyeti Kongresi", 26 Ağustos 1959, 1.

¹⁵³ Hür Aydın Gazetesi "Vilayetimize Tetkikler İçin Turizm Heyeti Geldi", 6 Mart 1957, 1.

¹⁵⁴ Hür Aydın Gazetesi "Afrodisias Günü yapılacaktır", 1 Temmuz 1959, 1.

plana çıkmış ve Cemiyet Başkanı Orhan Menteşe, Türkiye’de tarihi eserlerin sembolik değerlerle el değiştirmesinin artık sona erdiğini, bu alanların tanıtımının bir görev olduğunu belirtmiştir.¹⁵⁵ 1950’li yıllarda Aydın’da yürütülen yerel turizm faaliyetleri, sadece ekonomik kalkınmaya değil; aynı zamanda tarihsel mirasın korunmasına, halkın bilinçlendirilmesine ve şehrin sosyal dokusunun güçlendirilmesine önemli katkılar sunmuştur. Aydın Valiliği, Belediye Başkanlığı ve yerel cemiyetler arasındaki iş birliği modeli, bu dönemin örnek alınabilecek yönlerinden biridir.¹⁵⁶

1.7.5. Aydın’da Milli Korunma Kanunu’nun Uygulanması

Milli Korunma Kanunu, ilk olarak II. Dünya Savaşı sırasında, Türkiye’nin savaş koşullarına hazırlanması amacıyla 18 Ocak 1940 tarihinde Başbakan Refik Saydam tarafından uygulamaya konmuştur. Savaş, genel seferberlik ve olağanüstü hallerde yürürlüğe giren bu yasa, Bakanlar Kurulu’na geniş yetkiler tanımıştır. Yürürlüğe girdiği tarihten itibaren pek çok kez değişikliğe uğrayan bu kanun, savaşın getirdiği ekonomik ve siyasi zorluklara karşı bir önlem niteliği taşımaktadır. DP iktidarında ise birçok maddesi yeniden düzenlenerek uygulamaya konması kararlaştırılmıştır.¹⁵⁷ Böylelikle Aydın ilinde de sıkı tedbirler alınmıştır. Aydın’daki kaza Kaymakamları ve Belediye Başkanları, Vali Saatçiğil başkanlığında bir araya gelerek Milli Korunma Kanunu çerçevesinde çeşitli görüşmeler gerçekleştirmiştir.¹⁵⁸ Toplantılarda Belediyeler arası iş birliği, fiyat baremleri, denetim ve kontrol mekanizmaları gözden geçirilmiş, kanunun uygulanmasından kaynaklanan sorunlar tespit edilerek gerekli çözümler üzerinde durulmuştur. Et, peynir, otomobil, benzin, yağ, kamyon, taksi, çay-kahve ve terzi hizmetlerine dair fiyat belirleme çalışmalarına başlanmıştır.¹⁵⁹ Belediye Başkanı Sezgin de söz konusu yasa hakkında esnaf ve tüccarlarla bir araya geleceğini duyurmuştur. Bu hususta Belediye salonunda gerçekleştirilen toplantıda Sezgin, Milli Korunma Kanunu’nun uygulamaya konulmasının sebeplerini açıklamış, bu kanunun ticaret ahlakını ve iktisadi düzeni sağlayacağını ifade etmiştir. Bunlara ek olarak fiyat, ücret ve hayat standartlarında denge sağlayarak ticaretin normal yollarla yapılmasını teşvik

¹⁵⁵ Hür Aydın Gazetesi “‘Aydın’da Turizm’”, 5 Haziran 1958, 2.

¹⁵⁶ Babalık “‘1950-2000 Yılları Arasında Aydın’da Turizm’”, 99.

¹⁵⁷ Mustafa Albayrak “‘Demokrat Parti Döneminde Milli Koruma Kanunu Uygulamaları 1955-1960’”, (Atatürk Araştırmaları Dergisi, Cilt:23, Sayı:67, 2007), 67.

¹⁵⁸ Ses Gazetesi “‘ Milli Korunma Kanunu Esnafa Tanıtıldı’”, 30 Haziran 1956, 1.

¹⁵⁹ Hür Aydın Gazetesi “‘Milli Korunma Kanunu ve Belediyelerin Tatbikine Dair’”, 30 Haziran 1956, 1.

edeceğini vurgulamıştır. Sezgin konuşmasında, yasa sayesinde gayrimeşru kazançlara son verileceğini belirtmiş ve Aydın Belediyesi'nin faaliyetlerine değinmiştir. Esnafın yasa kapsamında karşılaşılabileceği sorunlarda Belediye'nin destek sunmaya çalışacağını ve esnafın ihtiyaç duyduğu her konuda Belediye'ye başvurabileceğini ifade etmiştir. Ardından Belediye Başkan Yardımcısı Orhan Esin ise söz alarak bu kanunun uygulanmasına dair koordinasyon kararları hakkında bilgi vermiştir. 11 Haziran 1956'da yürürlüğe giren kanun ve 26 Haziran 1956 tarihli koordinasyon kararına atıf yapan Esin, yasa ihlallerinin cezai yaptırımlarla karşılanabileceğini belirtmiştir.

Etiket, fatura, vesika gibi ticari belgelerin eksiksiz olması gerektiği vurgulanmış ve esnafa gerekli uyarıları yapmıştır. Toplantı, vatandaşlarla gerçekleştirilen soru-cevap bölümüyle sona ermiştir.

Aydın halkının söz konusu yasaya yönelik tutumunu, Hür Aydın Gazetesi köşe yazarı Taner Toker kaleme alarak; Aydınlılar Milli Korunma Kanunu'na olumlu yaklaşmakta, yasa sayesinde yaşam zorluklarının hafifleyeceğini, karaborsanın önleneceğini, milli ve ticari ahlakın tesis edileceğini ve halkın daha ucuza ürünlere erişeceğini düşünmektedir. Ayrıca bu yasanın ekonomik güven ortamını da artıracığı ifade edilmiştir.

1.7.6. Aydın'da Düzenlenen Erozyon Kongresi

1950'li yıllarda Aydın ilinde artış gösteren sel felaketleri ve tarım arazilerinde meydana gelen toprak bozulmaları, bölgenin hem çevresel hem de ekonomik yapısını tehdit eder hale gelmiştir. Bu gelişmeler karşısında, kapsamlı çözüm önerilerinin tartışılması amacıyla 3 Eylül 1956 tarihinde Aydın'da geniş katılımlı bir toplantı düzenlenmiştir.¹⁶⁰ Toplantıya Vali Saatçiğil başkanlık etmiş; Muğla Orman Başmüdürü Saffet Gözen, Orman Umum Müdürlüğü'nden Mühendis Kemal Aşk, Orman İşletme Müdürü ve kurum personeli, İzmir Demiryolu İşletme Müdürlüğü'nden Baş Mühendis Hasan Ergeçen, Vilayet Teknik Ziraat Müdürü ve uzmanları, Veteriner Müdürü, Aydın Toprak ve İskân Müdürü, Aydın ve ilçelerine bağlı Belediye başkanları ile köy muhtarları katılım sağlamıştır. Toplantının açılış konuşmasını gerçekleştiren Vali Saatçiğil, özellikle erozyonun Aydın için ciddi bir tehdit unsuru oluşturduğunu vurgulamıştır. Bununla birlikte, acil önlem alınması gerektiğini ifade ederek, konuya dair çözüm planlarının en

¹⁶⁰ Hür Aydın Gazetesi "“Milli Korunma Kanunu ve Belediyelerin Tatbikine Dair”", 30 Haziran 1956, 4.

kısa sürede geliştirilmesi ve uygulanması gerektiğini belirtmiştir.¹⁶¹ Açılışın ardından, Aydın'da geçmiş yıllarda meydana gelen sel felaketlerine dair hazırlanan teknik raporlar okunmuş; bölgede tespit edilen sel yatakları, taşkın alanları ve heyelan riski taşıyan bölgeler ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Ardından, toplantıya katılan uzmanlar, teknik personel ve yerel yöneticiler tarafından sel ve toprak erozyonuyla mücadele kapsamında alınabilecek önlemler ve yapılması gereken çalışmalar üzerine görüş alışverişinde bulunulmuştur. Bu toplantı, Aydın'da çevreye yönelik bilinçli planlama ve önleyici faaliyetlerin ilk önemli adımlarından biri olarak değerlendirilmiş; alınacak kararların bölgenin tarımsal üretkenliğinin korunması ve doğal afetlerin etkilerinin azaltılması açısından büyük önem taşıdığı dile getirilmiştir.

1.7.7. Aydın'ın Kurtuluş Merasimi ve İsmet Sezgin'in Konuşması

Hür Aydın Gazetesi'nin haberine göre, Aydın şehri 7 Eylül 1956 tarihinde Yunan işgalinden kurtuluşunun 34. yıldönümünü kapsamlı bir merasimle kutlamıştır. Tören, Aydın halkının tarihsel hafızasında yer eden kahramanlık anılarının canlandırıldığı bir gün olarak anılmış, şehirde sevinç ve coşku hâkim olmuştur.¹⁶² Etkinlik, sembolik bir temsille başlamış; milis kuvvetleri temsilen kurgulanan geçit yürüyüşünde, ellerinde sürgülü silahlar taşıyan askerler kol kola girerek şehir caddelerinde yürümüş, ardından efeler ve Türk Hava Kurumuna bağlı uçaklar geçit törenine eşlik etmiştir. Törenin doruk noktası ise, bir subayın göğsünden çıkardığı Türk bayrağının konaktaki sancak direğine çekilmesi olmuştur. Bu sembolik an, Aydın'ın düşman işgalinden kurtuluşunu yeniden yaşatma çabası olarak değerlendirilmiştir. Tören boyunca şehir bandosu tarafından İstiklal Marşı icra edilmiş, merasimi düzenleyen askeri komutanlığa Belediye Başkanı tarafından bir saat armağan edilerek teşekkür edilmiştir. Sezgin, tören sırasında ayrıca şehitler adına Belediye salonuna çelenk bırakmış, saygı ve minnet duygularını ifade etmiştir. Resmî geçitte sırasıyla şehir bandosu, askerî birlikler, Türk Kuşu paraşütçü ekibi, yüksek tahsil gençliğini temsilen Yüksek Tahsil Talebe Derneği (YTT) üyeleri, Türkiye Ziraat Teşkilatına bağlı motorlu tarım araçları (ilaçlama makineleri, traktörler, gösteri uçakları vb.), çiftçi ve köylü grupları, en son itfaiye ekipleri geçiş yapmıştır. Tüm

¹⁶¹ Hür Aydın Gazetesi “Vilayetimizde Erozyon Kongresi Dün yapıldı”, 4 Eylül 1956, 1-4.

¹⁶² Hür Aydın Gazetesi “Aydın Kurtuluşunu Dün Kutladı”, 8 Eylül 1956, 4.

unsurların katıldığı bu geçit hem millî mücadele ruhunu hem de modernleşen Aydın'ın teknik kapasitesini sergileyen görkemli bir tablo sunmuştur.

Tören sırasında YTT Derneği adına Bahattin Okşan da bir konuşma yaparak günün anlam ve önemine değinmiştir. Konuşmalar, geçmişle gelecek arasında bir bilinç köprüsü kurmayı amaçlamış; Aydın halkının özgürlük ve bağımsızlık ideallerine olan bağlılığını vurgulamıştır. Belediye Başkanı Sezgin ise coşkulu bir konuşma gerçekleştirdi.¹⁶³ Konuşmasında, kurtuluş gününü hatırlatarak geçmişte yağız atlarıyla şehre giren süvarileri, efe ve zeybekleri rahmet ve minnetle andıklarını dile getirmiştir. Ona göre, Aydın halkı bu şanlı hatıraya layık olmak için yıllardır kararlılıkla çalışmakta, her yaştan insan bu uğurda gayret göstermektedir. Şehitlerin kanlarıyla yoğrulmuş toprakların çocukları olarak bununla gurur duyduklarını ifade eden Sezgin, kurtuluş mücadelesinde hayatlarını feda eden şehitlere layık olabilmek için ellerinden geleni yaptıklarını ifade etmiştir. Bu tarihi günde, onların hatırasına yakışır şekilde nöbetlerini ifa edeceklerine dair söz vermiştir. Sezgin ayrıca halkı geçmişin acı hatıralarını da unutmamaya çağırarak, 37 yıl önce, bir mayıs günü, Aydın semalarında kara bir bulutun çöktüğünü ve memleketin tamamının derin bir mateme büründüğünü hatırlatmıştır. Sulh ve sükûn dışında hiçbir talebi olmayan Türk halkının, işgal kuvvetlerince en ağır zulümlere maruz bırakıldığını ifade etmiştir. Bu esnada, Aydın efesinin; namus, vatan, ana ve baba uğruna ayağa kalkarak düşmanı püskürttüğünü ve ilk geri çekilişi sağladığını belirtmiş sonrasında düşmanın takviye birliklerle yeniden saldırdığını, ülkenin dört bir yanının işgal edildiğini, ancak Türk milletin tarihsel bağımsızlık iradesiyle karanlık günleri aydınlığa çevirdiğini vurgulamıştır. Sakarya Meydan Muharebesi ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi gibi kritik zaferlerin ardından Mustafa Kemal Atatürk'ün "Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!" emriyle düşmanın artık Anadolu topraklarından sökülüp atılmasının mümkün hâle geldiğini ifade etmiştir. Sezgin, 7 Eylül 1922'de Aydın'ın bir daha düşman postasıyla kirlenmeyeceğini ve Türk bayrağının semalarda özgürce dalgalandığını belirtmiştir. Konuşmasında, başta Gazi Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere tüm şehitleri, gazileri ve Aydın'ın yeniden inşasında emeği geçen idarecileri saygı ve minnetle anmıştır. Aydın'ın geleceğinin parlak olduğunu, bu istikbalin teminatının ise esnaf, işçi, memur, çiftçi ve tüccarın birlik ve beraberlik içinde

¹⁶³ Hür Aydın Gazetesi "7 Eylül Kurtuluş Bayramı Münasebetiyle Belediye Başkanı İsmet Sezgin'in Konuşması", 8 Eylül 1956, 1-4.

hareket etmesinde yattığını ifade etmiş ve geçmişin azmi ve heyecanı ile geleceğe güvenle bakılması gerektiğini vurgulamış, hemşerilerinin 7 Eylül bayramını en içten dilekleriyle kutlayarak konuşmasını tamamlamıştır.¹⁶⁴

1.7.8. Adnan Menderes'in Aydın'a Gelişi ve Tatbikleri

Hür Aydın Gazetesine göre; geçen haftalarda İzmir'e gelen Başkanvekili Adnan Menderes'in Aydın'a geleceği haberleri Aydın'lı halkı büyük bir sevince boğmuştur.¹⁶⁵ Böylelikle karşılama hazırlıkları başlamış ve cumartesi günü hazırlıklar bitmiştir. Menderesle beraber, Devlet vekili Emin Kalafat, işletmeler vekili Samet Ağaoğlu ve Aydın-İzmir mebusları pazar günü saat 17.00'de Aydın'a gelmiştir. Karşılama ise bir küçük baş ve bir de büyük baş havyan kesimi ile başlamıştır. Menderes'i halk omuzlarında kürsüye kadar taşımışlardır. Gazetede detaya göre Aydın'lı halk Menderes'i hoş geldin nidalarıyla coşkulu ve heyecanlı bir şekilde karşılamıştır. Menderes yaptığı konuşmasında genel olarak DP'ye yönelik yapılan ağır eleştirilere cevaplar vermiştir. Konuşmasının ardından Aydın'da açılması planlanan Belediye salonundaki Ziraat sergisi, PTT binasındaki yeni 1500 abonelik otomatik telefonu ve şehrin yeni elektrik motorunu hizmete açmış sonrasında ise Tekstil fabrikalarına giderek tenkitlerde bulunmuştur.

1.7.9. Aydın'da Türk Ocakları Bayramı Merasimi

25 Mart 1960'lı yıllarda "Türk Ocakları Bayramı" olarak kutlanmakta ve bu kapsamda Aydın'da da çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Bu çerçevede, Aydın Türk Ocakları Derneği tarafından düzenlenen bir bayramlaşma töreni 25 Mart günü Belediye salonunda gerçekleştirilmiştir. Pazar günü saat 16.00'da başlayan bu merasime Aydın'ın seçkin simaları iştirak etmiş, törene Belediye Başkanı Sezgin de katılmış ve konuşma yapmıştır. Törenin açılışında Ocak Başkanı Dr. E. Özkahyaoğlu kısa bir konuşma yaparak katılımcılara hoş geldiniz dileğinde bulunmuş ve bayramlarını kutlamıştır. Ardından sözü devralan Sezgin, Türk Ocaklarının çağdaş hedef ve gayeleri üzerine değerlendirmelerde bulunmuş; bu kuruluşların özellikle milli şuurun canlı tutulması, toplumsal dayanışmanın sağlanması ve kültürel değerlerin korunması açısından taşıdığı rolü vurgulamıştır. Konuşmalarında, Türk Ocağının, farklı siyasi görüşlere sahip bireyleri bir çatı altında

¹⁶⁴ Hür Aydın Gazetesi "Belediye Reisi İsmet Sezgin'in Konuşması", 9 Eylül 1956, 4.

¹⁶⁵ Hür Aydın Gazetesi "Aydın Tarihi Günlerinden Birisini Daha Yaşadı", 23 Ekim 1956, 1.

toplayabilen yapısına dikkat çekmiş; bu yönüyle kuruluşun toplumsal uzlaşya katkıda bulunduğunu ifade etmiştir.

Törende Belediye Başkanı dışında söz alan diğer isimler arasında Umumi Kâtip Cerbay, Dr. Reşat Esenkan ve Eczacı Faik Germen de yer almış; katılımcılar, Türk Ocağının milli kültürün yaşatılmasındaki fonksiyonuna ve genç nesiller üzerindeki etkisine vurgu yapmışlardır.¹⁶⁶ Törenin ardından Aydın Türk Ocakları Derneği, her hafta çarşamba günleri düzenli olarak toplantılar yapacağını ilan etmiş; bu toplantıların halkın katılımıyla, adeta bir şenlik havasında geçmesinin amaçlandığı duyurulmuştur. Ayrıca dernek, Tokyo’da düzenlenecek olan “Beynelmilel Analar Günü” adlı uluslararası resim sergisine Aydın’ı temsilen katılacak çocuklara destek vererek, bu faaliyet aracılığıyla çocukların sanatsal gelişimini teşvik etmeyi hedeflemiştir.¹⁶⁷

1.7.10. Türk Belediyecilik Kongresi İntibahları

Türkiye’de belediyecilik alanında yaşanan sorunların ele alınması, mevcut mevzuatın değerlendirilmesi ve yeni kanun tasarılarına dair temel esasların belirlenmesi amacıyla, Türkiye genelindeki tüm Belediyelerin temsilcilerinin katılımıyla bir Türkiye Belediyecilik Kongresi düzenlenmiştir. Kongrenin amacı; Belediye kanunlarının uygulanmasında karşılaşılan zorlukların değerlendirilmesi, Belediye gelirlerinin artırılması, Belediyeler ile turizm ilişkilerinin geliştirilmesi, Belediye birliklerinin işlevselliği gibi çeşitli meselelerin müzakere edilmesidir.¹⁶⁸ Kongre, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi konferans salonunda gerçekleştirilmiş; açılış konuşmasını dönemin Dahiliye Vekili Ethem Menderes yapmıştır. Ardından Maliye Vekili Nedim Ökmen’in başkanlığında komisyonlar belirlenmiş, belediyecilikle ilgili çalışmalar bu komisyonlar aracılığıyla yürütülmüştür.¹⁶⁹

Aydın ili bu kongreye geniş bir katılımı ile iştirak etmiş; Sezgin, Nazilli’den Baki Ökden ve Söke’den üç kişilik temsilciler heyeti ile birlikte kongrede yer almıştır. Kongrede Aydın heyetinden Baki Ökden Belediyeler Kanunu komisyonuna, Sezgin Belediye Gelirleri komisyonuna, Hüseyin Gökçetin ise Turizm komisyonuna seçilmiştir. Kongrede ele alınan en önemli meselelerden biri Belediye gelirlerinin yetersizliği

¹⁶⁶ Hür Aydın Gazetesi “Türk Çocuklarının Tokyo’daki Resim Sergisi”, 29 Mart 1956, 1.

¹⁶⁷ Hür Aydın Gazetesi “Aydın Türk Ocakları Derneği”, 29 Mart 1956, 1.

¹⁶⁸ Hür Aydın Gazetesi “Türk Belediyesi Kongre İntibahları”, 14 Haziran 1956, 3.

¹⁶⁹ Yeni Kıroba Gazetesi “Türk Belediyecilik Kongresi”, 26 Mayıs 1956, 1.

olmuştur. Bu konu ile ilgili Burhaniye Belediye Başkanı Hüseyin Gökçetin'in ifadesine göre, Belediyelere yeni ve kapsamlı görevler verilmekte; buna karşın mevcut gelir kaynakları bu görevlerin yerine getirilmesi için yetersiz kalmaktadır. Belediyelerin mahalli ve müşterek ihtiyaçları karşılayabilmeleri için finansal kaynaklarının artırılması zorunlu görülmektedir. Delegeler özellikle İller Bankası'ndan Belediyelere nüfusa göre aktarılan vergi paylarının artırılması, bina ve arazi vergilerinin Belediyelere bırakılması, açılış ruhsatlarının her yıl alınması, tellallık resimlerinin artırılması gibi önerilerde bulunmuşlardır.¹⁷⁰

Sezgin'in sözcülüğünü yaptığı Belediye Gelirleri komisyonu da bu doğrultuda önemli bir öneri sunmuştur.¹⁷¹ Mevcut 423 sayılı Belediye Vergi ve Resimleri Kanunu'nun 28. Maddesinde düzenlenen akaryakıt istihlak resmi uygulamasında çeşitli sorunlar yaşandığı tespit edilmiştir. Bu resim yalnızca Belediye sınırları içinde tüketilen akaryakıttan alınmakta; tarım araçları ise kapsam dışında tutulmaktadır. Sezgin'in aktif katkısıyla komisyon tarafından geliştirilen yeni öneride, akaryakıt istihlak resminin ithal limanlarında kilo esasına göre alınarak İller Bankası aracılığıyla Belediyelere dağıtılması teklif edilmiş; bu düzenleme sayesinde Belediye hudutları dışında satılan akaryakıt için de Belediyelere gelir sağlanabileceği belirtilmiştir. Bu teklif, genel kurulda da olumlu karşılanarak kabul edilmiştir.

Komisyonunda ayrıca küçük Belediyelerin desteklenmesi gündeme gelmiştir. Bu amaçla, İller Bankası'ndan dağıtılan kaynakların %80'inin nüfusa göre, %20'sinin ise nüfusu 50.000'den az olan Belediyelere verilmesi teklif edilmiştir. Bununla birlikte Hüseyin Gökçetin bu oranın yetersiz olduğunu savunarak, destek oranlarının Belediye sayısına göre değil, nüfusu 20.000'den az olan Belediyeler esas alınarak yapılmasını önermiştir. Bu teklif, nüfusu 20.000'in üzerinde olan Belediyelerin temsilcilerince, aralarında Sezgin'in de bulunduğu üyelerce kabul edilmemiştir. Gökçetin'in açıklamalarında Aydın ili içindeki Belediyeler arasında büyük farklar bulunduğu da dile getirmiştir. Aydın, Nazilli ve Söke gibi büyük Belediyeler imar ve altyapı hizmetlerini büyük ölçüde tamamlamış, geniş bütçelere sahipken; Buldan, Bozdoğan, Karacasu, Koçarlı, Kuyucak gibi küçük yerleşim birimlerinde hâlâ içme suyu, elektrik, mezbaha,

¹⁷⁰ Hür Aydın Gazetesi "Türk Belediyecilik İntibahları", 12 Haziran 1956, 1.

¹⁷¹ İsmet Sezgin "Türkiye'de Kentlerin Yönetim Sorunları ve Belediye Reformu" İçinde *Yeni Türkiye Yönetiminde Yeniden Yapılanma Özel Sayısı*, (Ankara: Yeni Türkiye Medya Hizmetleri, Sayı:4,1995), 398-401.

harita ve imar planı gibi temel hizmetler eksiktir. Bu kasabalarda yaşam şartlarının oldukça yetersiz olduğu ve kırsaldaki barınma koşullarının, büyük şehirlerdeki gecekondu alanlarına göre daha geride kaldığı ifade edilmiştir. Kongrede büyükşehir Belediyeleri, özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir temsilcileri, gecekondu sorunu üzerinde yoğun şekilde durmuş; bu konuda yasal düzenlemeler yapılması gerektiğini vurgulamışlardır. Böylece hem büyükşehirlerin plansız yapılaşma sorunu hem de küçük Belediyelerin altyapı eksiklikleri, kongrede yerel yönetimlerin öncelikli gündem maddeleri olarak tartışılmıştır.

1.7.11. Dünya Belediyecilik Kongresi

1950'li yıllarda Türkiye'deki belediyecilik anlayışının uluslararası düzeyde tanıtılması ve farklı ülkelerle bilgi alışverişinin sağlanması amacıyla çeşitli dünya kentlerinde Belediyecilik kongreleri düzenlenmiştir. Bu amaçla Hollanda'nın Lahey kentinde düzenlenecek olan Dünya Belediyecilik Kongresi, Türkiye'den bazı Belediye Başkanlarının ve milletvekillerinin katılımıyla gerçekleşmiştir. Söz konusu kongreye Türkiye'yi temsilen Aydın, Denizli, Antalya, Diyarbakır, Manisa ve Malatya illerinin Belediye başkanları davet edilmiştir. Ayrıca Türk Belediyecilik Derneği adına Konya Milletvekili Himmet Ölçmen, Kocaeli Milletvekili Saadettin Yalım ve Seyhan Milletvekili Sedat Barı gibi siyasi isimler de Türk heyetinde yer almıştır.

Sezgin'in kongre öncesinde Hollanda'ya gitmiş olması sebebiyle, Aydın Belediyesi'ni kongrede Belediye Başkan Vekili Hulusi Çakır temsil etmiştir. Kongre çalışmalarının 12 haziran tarihinde başlayacağı ve sekiz gün süreceği açıklanmıştır. Bu süreç içerisinde çeşitli oturum ve toplantılar gerçekleştirilmiş; şehircilik ve belediyecilikle ilgili birçok mesele ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Kongrede özellikle şehirlerin büyümesi ve planlı gelişimi, kent estetiğinin artırılması, trafik sorunlarına yönelik çözüm modelleri ve turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi gibi başlıklar ön plana çıkmıştır. Farklı ülkelerden gelen temsilciler bu alanlardaki iyi uygulama örneklerini paylaşıırken, yerel yönetimlerin karşılaştığı ortak sorunlara yönelik iş birliği olanakları da tartışılmıştır. Bu faktörler, Aydın Belediyesi'nin yalnızca ulusal düzeyde değil, uluslararası platformda da temsil edildiğini; Sezgin döneminde yerel yönetimin küresel

belediyecilik anlayışlarıyla temas kurmaya çalıştığını göstermesi açısından önem arz etmektedir.¹⁷²

1.7.12. Aydın'da 1957 Genel Seçimlerinin Basına Yansıması

DP, 1957 yılı milletvekili seçimlerine ilişkin stratejik kararlarını netleştirmek amacıyla 5 Eylül tarihinde Meclis Grubu toplantısını gerçekleştirmiştir. Söz konusu toplantı, Grup Başkanı Giresun Milletvekili Hayrettin Erkmen başkanlığında yapılmış, Genel İdare Kurulu ile Grup İdare Heyeti arasında gerçekleştirilen müzakereler neticesinde, milletvekili seçimlerinin aynı yılın eylül ayında yenilenmesi hususunda karara varılmıştır.¹⁷³ Alınan karar, 377 üyeden oluşan grup tarafından oybirliğiyle kabul edilmiştir. Toplantıda söz alan Başbakan Menderes, seçimlerin yenilenmesi kararını olumlu karşılamış, grup üyelerini tebrik ederek, seçimlerin ülke ve millet yararına sonuçlanacağına dair temennilerini dile getirmiştir. Ayrıca, seçimlerin demokratik sürecin güçlendirilmesi açısından önemine vurgu yapmıştır. Yerel basında yayımlanan bilgilere göre, 1957 genel seçimlerinin 27 Ekim tarihinde gerçekleştirileceği, TBMM'nin ise yeni döneme 1 Kasım 1957 tarihinde başlayacağı belirtilmiştir. Bu süreçte ayrıca Seçim Kanunu Tadilat Tasarısı'nın kabul edildiği ifade edilmiştir.¹⁷⁴

Aydın ilinde seçim süreci genel olarak olumlu karşılanmış ve çeşitli ilçe merkezlerinde DP lehine mitingler ve gösteriler düzenlenmiştir.¹⁷⁵ Seçim kampanyası, Nazilli ilçesinde başlamış olup, burada düzenlenen toplantılarda DP'nin icraatları ve bölgesel önemi detaylı şekilde vurgulanmıştır.¹⁷⁶ İlk konuşmayı Nazilli Belediye Başkanı Fethi Batur yapmış, ardından milletvekili Zühtü Uray devlet bütçesi üzerine karşılaştırmalı bilgiler sunmuştur. Diğer milletvekilleri Baki Öktem ve Cevat Ülkü de sırasıyla partilerini destekleyen konuşmalar yaparak seçim sürecine katkı sağlamışlardır. Ülkü ayrıca muhalefete yönelik eleştirilerde bulunmuş ve DP'nin imar faaliyetlerinin

¹⁷² Hür Aydın Gazetesi "Milletlerarası Belediyecilik Faaliyetleri Bugün Görüşülüyor", 12 Haziran 1957, 1.

¹⁷³ Hür Aydın Gazetesi "Seçimler Sonbaharda Yenilenecektir", 5 Eylül 1957, 1.

¹⁷⁴ Hür Aydın Gazetesi "Demokrat Parti Seçim Kampanyası İlk Olarak Nazilli'den başlamıştır", 22 Eylül 1957, 1., Aydın Mebusları Seçim Propagandasına Nazilli'den iki koldan başlayarak birincisi Cevat Ülkü, Necati Çelim ve Nihat İğriboz'dur. Aydın, Germencik, Söke, Koçarlı, Çine ve Kuşadası bölgelerinde yapacaklar, ikinci kol ise Nail Geveci, Baki Öktem ve Zühtü Uray olmaktadır. Karacasu, Bozdoğan ve Yenipazar kesimlerinde propaganda konuşmaları yapacaklardır.

¹⁷⁵ Hür Aydın Gazetesi "DP'nin Zaferiyle Neticelendi, Devlet ve Milletimiz için Hayırlı Olsun", 29 Ekim 1957, 1.

¹⁷⁶ Hür Aydın Gazetesi "Muhalefetin Açıkça İtirafı", 27 Eylül 1957, 3.

gerekliliğine işaret etmiştir.¹⁷⁷ Aydın ilinde DP aday listesinde, Başbakan Menderes, Nafia ve Hariciye Vekili Ethem Menderes, Dahiliye Vekili Namık Gedik, Cevat Ülkü, Necati Çelim, Nail Geveci, Fethi Batur ile Nazilli Belediye Başkanı ve müstafi İl İdare Başkanı Hüsametdin Çoşkun, eczacı Piraye Levent ve çiftçi Ekrem Torunlu yer almıştır. Nazilli ilçesinde düzenlenen diğer mitinglerde ise DP milletvekilleri coşkulu bir halk desteğiyle karşılanmış ve genel anlamda seçimlerin başarıyla sonuçlanacağı yönünde iyimser bir hava hâkim olmuştur. Milletvekilleri, seçim sürecine ilişkin olumlu beklentilerini ifade ederken, muhalefetin bazı tutumlarına dair eleştirilerde de bulunmuşlardır.

27 Ekim 1957 tarihinde yapılan seçimlerde, oy kullanımı gizli, oy sayımı ise açık usulde gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar doğrultusunda DP, ülke genelinde %49,9 oranında oy alarak 434 milletvekili çıkarırken, CHP %41,1 oranla 178 milletvekili, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) %7 oyla 4, Hürriyet Partisi (HP) ise %3 oyla 4 milletvekili elde etmiştir. Aydın özelinde yapılan seçim analizlerinde ise, toplam katılımcı sayısı 222.379, oy kullanan seçmen sayısı 181.963 olarak kaydedilmiştir. Bölge bazında CHP, %38,8 oranında 62.981 oy almasına rağmen milletvekili çıkaramamış, CKMP %2,2 oranında 3.960 oyla temsilci elde edememiştir. DP ise %60,8 oranında 109.947 oy alarak bölgenin 11 milletvekilini kazanmıştır.

Seçimlerin ardından yerel basında, özellikle Hür Aydın Gazetesinde “*DP’nin Zaferiyle Neticelendi, Devlet ve Milletimiz için Hayırlı Olsun*” başlığıyla seçimlerin demokratik bir olgunluk içerisinde tamamlandığı vurgulanmış; seçim başarısında başta Belediye Başkanı Sezgin olmak üzere parti teşkilatına yönelik takdir ifadelerine yer verilmiştir.

1.7.13. Aydın’daki Demokrat Parti Ocak Kongreleri 1956-1960

Sezgin’in 1955 yılında Aydın Belediye Başkanı olarak göreve başlamasıyla birlikte şehirde sosyal, ekonomik ve altyapı alanında kayda değer gelişmeler yaşanmıştır. Belediye başkanlığı süresince Sezgin, yalnızca fiziki hizmetlerle değil, aynı zamanda siyasi teşkilatlanma ve halkla bütünleşme politikalarıyla da dikkat çekmiştir. DP Aydın’daki yerel teşkilatlanma faaliyetlerinin en önemli zeminlerinden birini Ocak kongreleri oluşturmuştur. Sezgin’in Belediye yönetimi ile parti teşkilatı arasındaki uyum,

¹⁷⁷ Hür Aydın Gazetesi “Nazilli DP Mitingi”, 18 Ekim 1957, 1.

bu kongrelerde halkın doğrudan katılımı ile güçlenmiş ve yerel yönetime yönelik talepler, doğrudan Belediye gündemine taşınmıştır.¹⁷⁸ 1956 yılından itibaren Aydın merkez ve ilçelerinde düzenlenen DP Ocak kongreleri, yalnızca parti içi idari düzenlemelerin yapıldığı toplantılar olmaktan çıkmış, aynı zamanda halkın dilek ve şikâyetlerini ilettiği, yerel ihtiyaçların tartışıldığı mecralara dönüşmüştür. Şehir merkezinde ve ilçelerde yapılan bu kongrelerde hem merkezî hükümetin politikaları hem de yerel yönetim uygulamaları değerlendirilmektedir. Böylelikle kongreler Belediye yönetiminin yönünü tayin eden istişare platformları işlevini üstlenmiştir.

1956 yılında Köprülü ve Meşrutiyet Mahallelerinde düzenlenen Ocak kongreleri bu sürecin ilk örneklerini teşkil eder.¹⁷⁹ Köprülü Mahallesi'nde yapılan kongrede Sezgin'in de hazır bulunduğu toplantılarda, yerel idarenin icraatları değerlendirilmiş ve halk dilek faslında çeşitli konularda görüş bildirmiştir.¹⁸⁰ Özellikle içme suyu, sağlık hizmetleri, şehir içi ulaşım ve Milli Korunma Kanunu çerçevesinde küçük esnafın bilgilendirilmesine yönelik talepler öne çıkmıştır. Sezgin'in bu dileklere cevap vermesi, onun halkla doğrudan temas kurduğu bir yönetim anlayışı benimsediğini ortaya koymaktadır. Bu dönemde kongrelerdeki en dikkat çekici unsurlardan biri, üyelerin yalnızca parti içi seçimlerde değil, aynı zamanda kentle ilgili konularda da aktif şekilde söz almasıdır.¹⁸¹

1957 yılı, hem Türkiye genelinde yapılan genel seçimler hem de yerel teşkilatlanmanın daha da güçlendirilmesi açısından kritik bir yıl olmuştur. Bu dönemde Nazilli ilçesinde DP mitingi düzenlenmiş; ilçe başkanı ve Belediye Başkanının konuşmalarında seçimlerin kazanılacağına olan inanç vurgulanmıştır. Aynı yıl içinde Köprülü ve Meşrutiyet mahallelerinde yeniden yapılan kongrelerde, bütçe değerlendirmeleri ile birlikte hükümet icraatlarına ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Bu toplantılarda Milletvekili Necati Çelim ve Belediye Başkanı Sezgin'in de yer alması, kongrelere verilen önemi ve yerel-siyasal ilişkilerin derinliğini ortaya koymaktadır.¹⁸² 1958 ve 1959 yıllarında Camikebir, Burhaniye, Cumhuriyet ve Kurtuluş mahallelerinde yapılan kongreler, DP teşkilatının mahalle ölçeğinde de kurumsallaştığını

¹⁷⁸ Hür Aydın Gazetesi “Demokrat Parti Kongreleri”, 25 Mart 1956, 4.

¹⁷⁹ Hür Aydın Gazetesi “Köprülü Ocak Kongresi Pazar Akşamı Yapıldı”, 26 Haziran 1956, 1-3.

¹⁸⁰ Hür Aydın Gazetesi “Meşrutiyet Mahallesi Ocak Kongresi Yapıldı”, 22 Mart 1958, 4.

¹⁸¹ Hür Aydın Gazetesi “Demokrat Parti Ocak Kongresi”, 12 Mart 1958, 1.

¹⁸² Hür Aydın Gazetesi “Demokrat Parti Nazilli Mitingi”, 18 Ekim 1957, 1.

göstermektedir. Bu kongrelerde parti içi seçimlerin yanı sıra, şehirdeki imar faaliyetleri, içme suyu projeleri, sağlık ve eğitim alanındaki ihtiyaçlar dile getirilmiş; Sezgin, talepler üzerine çözüm odaklı konuşmalar gerçekleştirmiştir. Özellikle Burhaniye'deki kongrede içme suyu, yol ve okul gibi konuların dile getirilmesi, yerel hizmetlerin halkın temel gündeminde yer aldığını göstermektedir. 1960 yılına gelindiğinde ise Ocak kongreleri, Aydın merkezden köylere kadar yayılmış ve köy halkının da doğrudan sürece katılımı sağlanmıştır. Kuyucak ilçesine bağlı Çobanisa, Kızılcapınar, Abdurrahman ve Balatcık köylerinde yapılan kongreler, kırsal alanda DP teşkilatının etkinliğini göstermektedir.

Bu kongrelerde halk, köylerin kara yoluna taşınması, okul yapımı, içme suyu ve altyapı hizmetleri gibi somut taleplerle gündeme gelmiştir. Ortaklar ilçesine bağlı Neşetiye Köyü'nde düzenlenen kongrede, Sezgin'in muhalefete karşı yaptığı savunma, DP'nin kırsaldaki icraatlarını öne çıkarmış ve yerel yönetime olan güvenin pekişmesine katkı sağlamıştır. Sezgin'in ifadelerinde, yerel hizmetlerin “vatandaşın ayağına götürülmesi” gerektiği vurgusu, onun belediyeçilik anlayışını yansıtan önemli bir göstergedir.¹⁸³

Aydın'daki bu süreç değerlendirildiğinde 1956–1960 yılları arasında düzenlenen Ocak kongreleri, hem DP'nin Aydın'daki teşkilatlanma faaliyetlerine ivme kazandırmış hem de Sezgin'in yerel idare anlayışında halkla bütünleşen, katılımcı bir yönetim tarzının inşa edildiğini göstermiştir. Bu süreçte Sezgin, Belediye hizmetlerini yalnızca teknik

¹⁸³ Aydın'da DP'nin ilerlemesinin en önemli sebeplerinden birisi Adnan Menderes'in DP'yi kurma sürecinde Aydın'da yapmış olduğu faaliyetlerdir. Bu konu hakkındaki bilgilere Doç. Dr. Günver Güneş'in yazmış olduğu ...Çok Partili Yaşama Geçiş Sürecinde Adnan Menderes'in Aydın'daki Faaliyetleri” adlı çalışmasında rastlamaktayız. Günver'e göre DP, Ankara'dan kısa bir süre ikinci il teşkilatını Aydın'da kurmuştur. Partinin Aydın'da kısa bir sürede teşkilatlanmasının ardında burada hazır bir alt yapı bulunması etkili olmuştur. Etem Menderes bu alt yapının hazırlanmasında önemli bir görev üstlenmiştir. DP il idare kurulu üyeleri Etem Menderes başkanlığında bucak ve köylere biziatihi gidip örgütlenmeyi gerçekleştirmişlerdir. Bazen köy ve bucaklardan, buralarda oluşturulan heyetler, DP İl İdare Kurulu'nu ziyaret etmişler ve İdare heyetini bulundukları yerlere davet ederek kendilerinden buralarda DP teşkilatı kurmalarını istemişlerdir. Umurlu DP müteşebbis heyeti böyle bir davet sonucunda oluşturulmuştur. Taşrada önce müteşebbis heyetleri oluşturulmuş ve müteşebbis heyet ise bulunduğu yerleşim biriminde parti örgütünü kurmuş ve güçlendirmiştir. Sonra da kongreye gidilmesini sağlamış, kongrede yapılan seçimlerle parti teşkilatlarının idare heyetleri oluşturulmuştur. Aydın DP il ve merkez ilçe müteşebbis heyetleri Rıza Gökdağ, Ragıp Ege, Etem Menderes tarafından oluşturulmuştur. DP Aydın'da İl genelinde teşkilatlanma konusunda erken tarihlere alınan belediye ve milletvekilliği genel seçimlerinin etkisiyle sorunlar yaşanmıştır. Buna rağmen DP'nin 1946 yılının bahar aylarında Aydın'ın pek çok kasaba ve köylerinde örgütlerini tamamladığı dönemin basınının verdiği bilgilerden açıkça anlaşılmaktadır. Demokrat Parti, Söke, Nazilli, Germencik, Ortaklar gibi demiryolu ve ticari yol güzergâhları üzerinde kalan yerleşim yerlerinde kısa sürede örgütlenmiştir... Günver Güneş, Menderes Akdağ, “Çok Partili Yaşama Geçiş Sürecinde Adnan Menderes'in Aydın'daki Faaliyetleri”, (Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi, Sayı:27, 2013),190-197.

icraatlarla sınırlamamış, halkın taleplerini doğrudan dinleyerek hizmet yönünü buna göre belirlemiştir.¹⁸⁴ Bu nedenle, Ocak kongreleri yalnızca parti içi bir organizasyon olarak değil, dönemin yerel yönetim pratiğinde önemli bir siyasal ve toplumsal katılım zemini olarak değerlendirilmelidir.

1.8. Aydın'da 1960 İhtilali'nin Yansımaları ve İsmet Sezgin'in Yaşadıkları

1960 yılına ait Aydın yerel basını incelendiğinde, ağırlıklı olarak Hür Aydın ve Yeni Kıroba gazetelerinin kullanıldığı ve bu gazetelerin içeriklerinde darbe öncesinde olağan bir siyasal ve toplumsal seyrin devam ettiğine dair izlenim verildiği görülmektedir. Nitekim, 26 Mayıs 1960 tarihli haberlerde Başbakan Menderes'in çeşitli gezi ve ziyaret faaliyetleriyle meşgul olduğu, bu kapsamda Konya'da beklenildiği bilgisine yer verilmiştir. Aynı tarihte Menderes'in, Yunanistan tarafından yapılan resmî davet üzerine 26-30 Mayıs tarihleri arasında bu ülkeye bir ziyaret gerçekleştireceği duyurulmuş, ancak yurt içindeki gelişmeler nedeniyle bu ziyaretin ileri bir tarihe ertelendiği¹⁸⁵ kamuoyuna açıklanmıştır.¹⁸⁶ Her ne kadar 26 Mayıs itibarıyla olayların normal akışında ilerlediği izlenimi oluşmuşsa da Başbakan Menderes'in yurt dışı ziyaretinin ertelenmesi ve kamuoyunun yönlendirilmesi bağlamında bu sürecin, aslında hükümet faaliyetlerinin durdurulmasına yönelik adımların atıldığı bir dönemeç olduğu ileri sürülebilir.¹⁸⁷ 27 Mayıs 1960 günü itibarıyla Aydın'da Belediye faaliyetlerinin olağan biçimde sürdürüldüğü, yerel gazetelerde ise askerî müdahale ile ilgili herhangi bir habere yer verilmediği¹⁸⁸ anlaşılmaktadır.¹⁸⁹ 28 Mayıs günü yayımlanan Hür Aydın gazetesinde ise müdahale resmen doğrulanmış ve şu ifadelerle yer verilmiştir: *“Türk Silahlı Kuvvetleri hükümet idaresini ele aldı. En yakın zamanda seçimlere gidilecektir. Hükümetin idaresi, güvenliğimiz için tevdi edilmiştir. Demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla vatandaşları huzur içinde koruyacak olan ve bütün kalbimizle inandığımız Türk Silahlı Kuvvetleri'ne verilmiştir.”*¹⁹⁰ Bu haberle birlikte darbenin ülke genelinde olduğu gibi Aydın'da da kesinlik kazandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, Başbakan

¹⁸⁴ Hür Aydın Gazetesi “Neşetiye Köyü Ocak Kongresi”, 10 Ocak 1960, 1.

¹⁸⁵ Cumhuriyet Gazetesi “27 Mayıs Harekâtı Nasıl Hazırlandı”, 28 Mayıs 1960, 1.

¹⁸⁶ Hür Aydın Gazetesi “Menderes Konya'da Bekleniyor”, 26 Mayıs 1960, 3.

¹⁸⁷ Hilmi Anaç “Bir İhtilal Bir Devrim: 27 Mayıs'ın Aydın'daki Yankıları”, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Aydın, 2011), 175.

¹⁸⁸ Ses Gazetesi “Belediye Reisimiz Esnafı Kontrollere Çıkmıştır”, 27 Mayıs 1960, 1.

¹⁸⁹ Hür Aydın Gazetesi “Menderes'in Yunanistan'a Gezisi Tehir Edildi”, 26 Mayıs 1960, 4.

¹⁹⁰ Hür Aydın Gazetesi “Türk Silahlı Kuvvetleri Yönetime El Koydu”, 28 Mayıs 1960, 1.

Adnan Menderes ve bazı kabine üyelerinin tutuklanarak Yassıada'ya gönderildikleri yönündeki bilgiler de aynı gün kamuoyuna yansımıştır.¹⁹¹ Buna rağmen, 28 Mayıs günü Aydın'da herhangi bir tutuklamanın henüz gerçekleşmediği ve Belediye Başkanı Sezgin'in görevine devam ederek çevre temizliği, lokanta, kahvehane, alışveriş merkezleri gibi çeşitli kamuya açık alanlarda teftiş faaliyetlerinde bulunduğu anlaşılmaktadır.¹⁹² Ancak 29 Mayıs günü İçişleri Vekâleti tarafından Aydın Valiliği'ne gönderilen ve kamuoyuyla paylaşılan 1 Numaralı Tebliğ, şehir genelinde yeni idarî kararların yürürlüğe girdiğini göstermektedir.¹⁹³ Söz konusu tebliğde, darbenin gerekçelerine, partizan yönetim anlayışına yönelik eleştirilere ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetime el koyma gerekçelerine yer verilmiştir.¹⁹⁴

Tebliğ şu şekildedir:

Milletçe güvendiğimiz Türk Ordusunun siyasi ihtiraslarını bütün memleket kıymetleri üstünde gören ve bu sebeple de memleket kederini çok vahim bir istikamete sevk eden partizan ve komiteci zihniyetin zebunu olan bir hükümet heyetinden kurtaracak Türk milletinin ve onun azizi Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin mukadderatına kati bir şekilde el koyulmuştur. Partizan bir zihniyetin ve tamamen hukuk dışı bir nizamın gidişi olan geçmiş idarenin memleketimizin münevver yetişmiş ve direniş İdare, Amir ve memurlarımızı katlanmak ve iktifam etmek zorunda bıraktığı güç şartlar yakinen bilinmektedir. Bu idare tarzının memleketimizin sosyal bünyesinde yarattığı yaraları bir an evvel kapatmak akıbeti çok vahim neticeler doğuracak kardeş kavgalarının zuhuruna meydan vermemek üzere Milli Birlik Komitesi Vali, Kaymakam ve Nahiye Müdürlerinin İller İdaresi Kanunen hükümlerine göre emir, murakabe ve nezaretinde bulunan Devlet Zabıta ve memurlarından partizan zihniyetten tamamen uzak ve yalnız kanunlarımızın rehberliği ve ışığı altında vazifelerine devam ederek emniyet ve asayiş muhafazasına vatandaş, hukuk ve hürriyetlerinin masun bulundurulması esbabının daha artan bir şevk ve gayret ile temin olunmasını beklerim. Türk ordusu kumanda heyeti yalnız Türk tarihinde değil bütün dünya milletleri tarihinde dahi örneklerini bulamayacakları bir hukuk prensip ve nizamı içinde bir hukuk devleti tesis ihya ve ihlası esaslarını yüksek Türk milli iradesine pek yakında sunacak ve bu tarihi ve

¹⁹¹ Ahmet Yıldız, *İhtilal'in İçinden Anılar, Değerlendirmeler*, (İstanbul: Alan Yayıncılık, 2001), 117.

¹⁹² Hür Aydın Gazetesi "Belediye Reisinin Kontrolleri", 28 Mayıs 1960, 1-3.

¹⁹³ Hür Aydın Gazetesi "Türk Silahlı Kuvvetleri Yönetime El Koydu", 28 Mayıs 1960, 1.

¹⁹⁴ *Yankı Dergisi*, 15.

şerefli vazifesini bütün Türk milletinin ve bütün dünya milletlerinin huzurunda ifa ve başardıktan sonra şanlı ordumuzun şerefli saflarında daha büyük bir heyecanla yerlerinde alacaklardır. İdari amiri arkadaşlarımızdan Türk milletinin idrak ettiği bu tarihi anlarda Milli Komitenin milletimizin refah ve saadeti yolunda vereceği emirleri mesuliyetlerini müdrik olarak tamamen yerine getiren memleketinin vazifelerinin memnuniyet içinde görmüş bulunduğu; 1- 29/05/1960 Pazar gününden itibaren gece sokağa çıkma yasağı kaldırılmıştır. 2- ikinci bir işara kadar içkili lokantalarda içki verilmesi ve içilmemesi rica olunur. Garnizon Kumandanı Albay Sait Özbudak.¹⁹⁵

Yayımlanan Tebliğ No: 1, 2, 3 ve 6 başlıklı bildiriler, 27 Mayıs 1960 askerî müdahalesi sonrasında Aydın'da uygulamaya konulan idari kısıtlamaları ve müdahalenin gerekçelerine dair resmî açıklamaları içermektedir. Bu tebliğlerde, önceki hükümetin partizan ve hukuk dışı yönetim anlayışı eleştirilmiş; Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetime el koymasının, devlet düzeninin tesisi ve demokratik sürecin yeniden inşası amacıyla gerçekleştiği ifade edilmiştir.¹⁹⁶

29 Mayıs 1960 akşamı yapılan resmî açıklamayla Aydın Belediye Başkanı İsmet Sezgin ve Belediye Başkan Yardımcısı Orhan Esin'in, Garnizon Komutanlığı kararıyla görevlerinden alındıkları kamuoyuna duyurulmuştur.¹⁹⁷ Yerlerine geçici olarak Fahrettin Akı atanmıştır. Yerel gazetelerde yer alan haberlere göre, bu süreçte İsmet Sezgin'in tutuklandığı anlaşılmaktadır. Aynı gün yayımlanan idarî kararlarda, devlet memurlarının olağan mesai saatlerine geri döneceği, içkili lokantalarda içki servisinin ikinci bir emre kadar yasaklandığı, ancak bakkal, fırın ve temel ihtiyaçlara yönelik alışveriş merkezlerinin faaliyetlerine devam edebileceği belirtilmiştir. Ayrıca, şehir genelinde halkın toplu hâlde bir araya gelmesinin yasaklandığı da bildirilmiştir. Bu düzenlemeler, şehirde kamu düzenini sağlamak ve olağan hayata geçişi hızlandırmak amacıyla alınan önlemler olarak değerlendirilmiştir.¹⁹⁸

¹⁹⁵ Hür Aydın Gazetesi "Dahiliye Vekaletinin Aydın Valiliğine 1 No'lu Tebliği", 29 Mayıs 1960, 1.

¹⁹⁶ Hür Aydın Gazetesi "Aydın Garnizon Kumandanlığı", 29 Mayıs 1960, 3.

¹⁹⁷ Milli Birlik Komitesi yönetimi devir almış ve kısa süreliğine kendi kurul üyelerini seçmiştir. Yapılan basın toplantısı ile "Türkiye'deki demokratik hayatın son aylar içerisinde çıkmaza girdiği görülmüştür, biz hiçbir şahsi ihtirasın esiri olmadan sadece milletin arzusunu yerine getirmek için harekete geçtik" şeklinde sorulara cevap vermişlerdir. Ayrıca yeni bir anayasa (1960 yılı) ve seçimler için hazırlık yaptıklarını ifade etmişlerdir. Hür Aydın Gazetesi "Milli Komitenin Basın Toplantısı", 29 Mayıs 1960, 1.

¹⁹⁸ Hür Aydın Gazetesi "Aydın Garnizon Kumandanlığı 3 No'lu Tebliği", 29 Mayıs 1960, 3.

Kısa süreliğine Belediye Başkanlığı görevini yürüten Fahrettin Akı'nın¹⁹⁹ ardından, Belediye Başkanlığına Kurmay Albay Enver Özbakan, Valilik görevine ise Tuğamiral Zahid Kırışlı atanmıştır.²⁰⁰ Bu görevlendirmeler, Milli Birlik Komitesi'nin Basın Sözcüsü Binbaşı İbrahim Tiryakioğlu tarafından kamuoyuna duyurulmuştur. Böylelikle, Aydın ili tarihinde ilk kez doğrudan bir askerî yönetim altına girmiştir.²⁰¹ İhtilal sonrası Aydın kamuoyunda dikkate değer bir muhalefet hareketi veya karşıt gösteri yaşanmamıştır.²⁰² Yerel basında (Yeni Kıroba, Ses ve Hür Aydın Gazetesi) ve resmî açıklamalarda ihtilale yönelik olumlu bir tutumun sergilendiği, hatta yer yer “egemenlik yürüyüşleri” düzenlendiği görülmektedir.²⁰³ Bu süre zarfında memur ikramiyelerine ve işçi maaşlarına zam yapıldığı ayrıca hapishane çok sayıda tutuklunun çıkarılıp iş sahibi olmaları için yasa düzenlendiği yerel basında geçmektedir.²⁰⁴

Bu durum, askerî müdahalenin Aydın özelindeki toplumsal ve idari etkilerinin hızlı ve sessiz bir biçimde yerleştiğini göstermektedir.²⁰⁵

Eski Belediye Başkanı Sezgin'in ise bu süreçte tutuklanarak İzmir Poligon'a götürülmüş burada yargılandıktan sonra Aydın'a tutuklu olarak tekrar geri getirilmiştir. Aydın'da 58 gün tutuklu kalmış ve bu süreçte istifaya zorlanmıştır. Sezgin bu süreci daha sonra şu sözlerle ifade etmektedir:

Arkadaşlar istifa ettiler. Bir tek ben istifa etmedim yatanların içinden. Küçük bir odada 21 kişi yatıyorduk. Kaşık istifi gibi yatıyorduk, onlar istifa ettik dediler. Önce toplu halde dediler, sonra teker teker istifa edeceksiniz dediler, sonra teker teker istifa ettiler. Bir tek ben istifa etmedim, ben istifa etmeyince çıkarmayız sizi dediler. İsmet Bey istifa etsin, dediler. Bana baskı yaptılar istifa edin, diye. Sonra istifa etmeyince, beni jandarma komutanı çağırdı. Beni, iki tane süngülü Thomsonlu askerle beraber jandarma binasının bodrumundaki bir yere koydular. Aydın'dan

¹⁹⁹ Hür Aydın Gazetesi “F. Akı Belediye Reisi Oldu”, 29 Mayıs 1960, 3.

²⁰⁰ Hür Aydın Gazetesi “Aydın Garnizon Kumandanlığı”, 29 Mayıs 1960, 2.

²⁰¹ Hür Aydın Gazetesi “Tuğ Amiral Zahid Kırışlı Vali, Kurmay Albay Enver Özbakan Belediye Başkanı Seçilmiştir”, 31 Mayıs 1960, 1-2.

²⁰² Zahid Kırışlı: 1913 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1925 yılında Bahriye'ye girmiştir. 1931 yılında ise Bahriye'den mezun olmuştur. Sonrasında ise Deniz Kurmay Harp Akademisi'ne giderek buradan mezun olmuştur. Uzun yıllar Deniz Harp Akademisinde çalışmıştır. NATO Deniz Kuvvetleri temsilcisi olarak da bulunmuştur. Bkz: Hür Aydın Gazetesi “Zahit Kırışlı Vali Oldu”, 31 Mayıs 1960, 4.

²⁰³ Hür Aydın Gazetesi “Gençlik Dün Yürüyüş Yaptı Şehir Bayraklarla Donatıldı”, 31 Mayıs 1960, 4.

²⁰⁴ İlker Bayram “Yerel Gazeteler Işığında Aydın'da Sosyo-Ekonomik ve Siyasi 1956-1960”, 494.

²⁰⁵ Hür Aydın Gazetesi “Tuğ Amiral Zahid Kırışlı Vali, Kurmay Albay Enver Özbakan Belediye Başkanı Seçilmiştir”, 31 Mayıs 1960, 1.

bahsediyorum. Yukarı çıktı, neden siz istifa etmiyorsunuz? Arkadaşlarınız istifa etti, dedi. Bu şartlar altında istifa etmeyi onuruma sığdıramıyorum, şerefsizlik addediyorum, dedim. Arkadaşların şerefsiz mi? dedi. Onlar kendileri bilirler, her koyun kendi bacağından asılır, dedim. Ben sırf buradan hapisten çıkmak için liderliğimden ayrılmam, benim idealim kafam kadar önemlidir, dedim. İhtilal tüfekleri mantar tabancası değildir, bilmiyor musun? dedi. Bilmez olur muyum iki tane Thomsonlu adam getirdi beni buraya, dedim. Öyleyse dedi. İhtilal benim canımı alır, başımı alır ama benim idealimi alamaz, dedim. Dondu kaldı. Sonra, götürün, dedi kızgın bir şekilde. Yine silahlı arkadaşlar götürdüler beni aşağıya. Herkes merakla bekliyor ne oldu diye. Komutan akşam şehir kulübüne gitmiş, demiş ki, bu sizin Belediye reisi dangalak, onu hapisten kurtarayım diye çağırdım, kafamı keserim, istifa etmem, dedi. Neredeyse camı kırıyormuş şehir kulübünde. Bu, ertesi gün duyuldu. Benim popülaritem artmıştı yani. Sonra arkadaşlar beni yukarıya çıkardılar bıraktılar, benimle birlikte iki arkadaşı da bıraktılar. Benim reis muavinimi bıraktılar, bir de Köksal Sabri diye birisini bıraktılar.

1960 İhtilali sonrasında Belediye Başkanlığı görevinden alınan Sezgin, tutukluluk hâlinin sona ermesinin ardından bu görevine iade edilmemiştir. Belediye Başkanlığı süresince Aydın'da Belediye Başkanlığı görevindeyken inşa ettirdiği otel aracılığıyla ticari ilişki içinde bulunduğu İnşaat Ticaret Sanayi A.Ş. adlı şirkette müdür olarak görev almaya başlamış ve siyasi faaliyetlere dönüş imkânı doğana kadar özel sektördeki bu görevini sürdürmüştür. Bu dönemde Sezgin, siyasi yasaklı olmasına rağmen, özellikle AP'nin Aydın'da ve çevre illerde teşkilatlanma faaliyetlerine dolaylı olarak katkıda bulunmuştur. 1961 genel seçimlerine kadar, doğrudan kendi adıyla siyasi çalışma yürütmesi mümkün olmadığından, bu faaliyetleri bir arkadaşının ismi üzerinden sürdürdüğünü ifade etmiştir.²⁰⁶ Sezgin, ilerleyen yıllarda verdiği bir röportajda, 1960 İhtilali'nin ardından neden tekrar seçime katılamadığına ilişkin bir soruya şu cevabı vermiştir:²⁰⁷

İkinci bir seçime girme imkânımız ihtilalden dolayı olmadı. Belediye Başkanlığı sürecinde DP Aydın il yönetim kurulunu da benim grubum kazanmıştı. Hem partiden hem Belediyeden sorumluydum. İhtilalde beni ve arkadaşlarımı İzmir'e götürdüler. Bir süre orada kaldık. Sonra bizi Aydın'a getirdiler. Aydın'da

²⁰⁶ İlker Bayram "Yerel Gazeteler Işığında Sosyo-Ekonomik ve Siyasi Hayat 1956-1960", 475.

²⁰⁷ Yankı Dergisi, 15.

jandarma nezaretinde bulundurdular. Arkadaşlar bu süreçte partiden istifa etti. Ben etmedim. Ben hesabımı veririm dedim. Ben, bu nedenle biraz daha uzun içerde kaldım. Hapisten çıktıktan sonra da takip etmeye başladılar. Silahların gölgesi altında, istifa et demişler, istifa etmemişim. Tavrım halk nezdinde oldukça rağbet gördü. Aydın'da ihtilalden sonra iki yerde Adnan Menderes'in resmi vardı: Aydın'da bir berber Mustafa vardı. Onun küçücük dükkânı hükümet bulvarının sol tarafındaydı. Bir onda resim asılıydı. Hatta bu yüzden adamı fena dövmüşler. Bir de benim evimde resim asılıydı. Herkes korku içinde olduğundan resimleri yok etmişlerdi. Bugün nasıl korku varsa Türkiye'de aynen öyleydi. Aslında bugünkü korku daha fazladır. İlerleyen süreçte parti kurulmasına izin verilince Adalet Partisi'ni kurduk. 1961 seçimlerinde milletvekili olduk. Vekilliğimiz 1980'e kadar devam etti.²⁰⁸

Siyasi yasaklılık durumu kalkıp yeni partiler kurulduktan sonra siyasi faaliyetler alenen devam etmiştir

²⁰⁸ Yankı Dergisi, 15.

İKİNCİ BÖLÜM

İSMET SEZGİN'İN MİLLETVEKİLLİĞİ 1961 GENEL SEÇİMLERİ VE 1980 İHTİLALİNE KADAR MECLİS FAALİYETLERİ

1961 seçim öncesinde Aydın'da siyasi partiler seçim propagandasına başlamıştır. Hür Aydın Gazetesi bu konuya şu şekilde yer vermiştir:

Seçimlere kısa bir zaman kaldığı günlerde bütün yurttaki gibi Aydın şehrinde de siyasi partilerin seçim kampanyası had bir safhaya girmiş ve partilerin gerek milletvekili ve gerekse senatör adayları civar kaza ve köylere dağılarak partileri için giriştikleri propagandaları hızlandırmışlardır. 15 Ekim 1961 günü yapılacak olan seçimlerde büyük iddiası olan AP Aydın milletvekili ve senatör adaylarından kurulmuş olan beş ekip halen civar kazalara giderek kapalı ve açık hava toplantıları yaparak partilerin iddialarını vatandaşlara duyurmaya çalışmak ve AP'nin yarın iktidara geldiği takdirde memlekete yapacak oldukları yardımlardan bahsederek birçok vaatlerde bulunmaktadırlar.

Kurulan beş ekipten müteşekkil zevat şunlardır: 1. İ. Cenap Ege, 2. Hilmi Aydınşer, 3. Orhan Esin, Nemat Ziya Öztürk Mehmet Yavaş, 4. Melahat Gedik, Reşat Özerda ve Fikret Turhangil, 5. İsmet Sezgin ve Saim Sarıgöllü'dür. Yukarıda isimlerini açıklamış olduğumuz ekipler sırasıyla Çine- Koçarlı, ikinci ekip Kuşadası-Söke-Germencik, üçüncü ekip Yenipazar ve Sultanhisar, dördüncü ekip Kuyucak-Nazilli ve beşinci ekip ise Bozdoğan- Karacasu'ya giderek muhtelif yerlerde kapalı ve açık hava toplantısı yapmışlardır. Şehrimizde bir iddiası olmadan seçimlere katılan Yeni Türkiye Partisi milletvekili adayları da muhtelif yerlerde tertiplemiş oldukları sohbet toplantıları da devam etmekte ve mütevazî Türk seçmeni tarafından dört siyasi parti hatiplerinin konuşmaları da ilgi ile takip edilmektedir. Şehrimizde kuvvetli olmamakla birlikte seçimlerde büyük iddiaları bulunan Cumhuriyetçi Köylü

*Millet Partisi, illerde seçim propagandasına devam etmektedirler. Kaza ve köylerde seçim propagandaları yapmaktadırlar.*²⁰⁹

11 Ekim 1961 tarihinde AP Aydın milletvekili adayları bir araya gelerek Aydın il merkezi, ilçeleri ve köylerinde düzenlenen miting ve propaganda faaliyetlerine katılmışlardır. Söz konusu etkinliklerde başta Melahat Gedik olmak üzere İsmet Sezgin, Hilmi Aydınçer ve diğer adaylar çeşitli halk kitlelerine hitaben konuşmalar gerçekleştirmiştir. Yapılan konuşmalarda, AP'nin program ve hedefleri ayrıntılı biçimde kamuoyuna sunulmuş; özellikle DP mirasını devralma ve onun demokratik çizgisini sürdürme iddiası vurgulanmıştır. Konuşmalar sırasında Aydın halkının desteğinin, AP'nin siyasal hedeflerini gerçekleştirebilmesi açısından büyük önem arz ettiği belirtilmiş; partinin program ve tüzüğüne ilişkin bilgiler paylaşılmıştır. Adaylar, seçmenlere hitaplarında, ekonomik kalkınma, hukuk devleti ilkesine bağlılık ve temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması gibi konularda Adalet Partisi'nin vaat ettiği reformlara dikkat çekmişlerdir. Bu faaliyetler, AP'nin özellikle Batı Anadolu'daki güçlü toplumsal tabanını harekete geçirme çabalarının bir parçası olarak değerlendirilebilir.²¹⁰

2.1. 1961 Genel Seçimlerinde Aydın ve İsmet Sezgin

Hür Aydın gazetesine göre çift Meclis sistemini meydana getiren yeni seçim kanunu, yapılan 1961 genel seçimleri ile beraber uygulanmıştır.²¹¹ Aydın'da olduğu gibi tüm yurttaki büyük bir heyecanla seçimler meydana gelmiştir. Bu seçimler 1960 ihtilali sonrası kontrollü bir şekilde yapılan ilk seçimlerdir.²¹² Kapatılan DP yerine AP ve YT partileri açılmıştır. Aydın'da ise CKMP ve YTP aday çıkaramamıştır.²¹³ Seçim sonuçları

²⁰⁹ Hür Aydın Gazetesi “Seçim Propagandaları Devam Ediyor”, 6 Ekim 1961, 1.

²¹⁰ Aydınçer miting konuşmasında önemli ifadelerde bulunmuştur. Ona göre AP bir sene öncesinde Ege'de kurulmuş ve İzmir Karşıyaka'da bulunan, AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala'nın evinde temellerinin atıldığını ve bir Ege partisi olduğunu ifade etmiştir. Bundan dolayı halkın sevgisini kazandığı için kısa sürede yayıldığını da belirtmiştir. Hür Aydın Gazetesi “Adalet Partisi'nin Dünkü Mitingi Çok Muhteşemdi”, 11 Ekim 1961, 1.

²¹¹ Abdullah Erol, Güç, İktidar ve Otonomi Kavramları Bağlamında Demokrat Parti Üzerine Bir Analiz, İçinde 1950'li Yıllarda Türkiye'de Devlet, Siyaset, Dış Politika, Eğitim, Güvenlik, Ekonomi, (İstanbul: Hiper Yayın, 2021), 11.

²¹² Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011 TÜİK https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/1961MilletvekiliSecimi/1961_Secim_Sonuculari.pdf (Erişim Tarihi: 25.05.2025).

²¹³ 15 Ekim 1961 Türkiye genelindeki seçimlerde ilk defa nispi temsil (D'hondt) sistemi uygulanmış ve liste usulü çoğunluk sistemi kaldırılmıştır. Bu seçimler de CHP %36,7 oranında 173 AP %34,8 oranıyla 158, CKMP %13,9 54, YTP %13,7 65 milletvekili çıkarmıştır. Oyların çoğunluğu CKMP, YTP ve AP'de olduğu için hiçbir parti mutlak çoğunluğu sağlayamadığından Türkiye'de ilk defa koalisyon hükümeti oluşturulmuştur. CHP ve AP arasında koalisyon oluşturulmuştur. Kılavuz, 1965 Genel Seçimleri, 170.

ise; AP'nin toplam oy sayısı 124.272 oy oranı %64,4 milletvekili sayısı 6, CHP'nin toplam oy sayısı 59.589 oy oranı %30,88 milletvekili sayısı 2'dir. CKMP ve YTP aday çıkaramamıştır.

Aydın milletvekilleri bu seçimlerde kazanan olmuştur.²¹⁴ Aydınli milletvekilleri ise sırasıyla şunlardır: Melahat Gedik, İsmet Sezgin, Hilmi Aydınçer, Orhan Apaydın, Mehmet Yavaş, Mehmet Reşatözdarda'dır.²¹⁵ CHP'den ise seçilen milletvekilleri Mustafa Şükrü Koç, Nedim Naran 'dır.²¹⁶ 1961 genel seçimlerinin ardından Türkiye'de yeni bir siyasi dönem²¹⁷ başlamıştır.²¹⁸ Bu süreçte Cumhurbaşkanlığı görevine Millî Birlik Komitesi'nin eski başkanı Cemal Gürsel, Başbakanlık görevine ise CHP Genel Başkanı İsmet İnönü getirilmiştir.²¹⁹ Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez AP ve CHP arasında bir koalisyon hükümeti kurulmuştur. Bu siyasi süreç 1965 seçimlerine kadar devam etmiştir. Bu dönemde Türkiye'de yaşanan gelişmelerden en önemlisi, yeniden gündeme gelen darbe girişimidir. 22 Şubat 1962 tarihinde Talat Aydemir öncülüğünde bir darbe girişimi gerçekleşmiştir. Başbakan İnönü, Aydemir ile yürüttüğü görüşmeler aracılığıyla bu girişimi kısa süreli de olsa engellemeyi başarmıştır. Ancak 1963 yılında ikinci bir darbe girişimi daha yaşanmış ve bu girişim sonucunda Aydemir kesin olarak görevden uzaklaştırılmıştır.²²⁰ 1964 yılında ise ön seçimler yapılmış²²¹ ve 1965'te yeni bir seçim sistemi uygulanmaya başlamıştır.²²²

Sezgin, 1961 ile 1965 yılları arasında milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclis'inde görev yapmış, aynı zamanda AP'nin teşkilatlanmasında da aktif rol almıştır. Bu süreçte Aydın'da çeşitli faaliyetlerde bulunarak partinin bölgedeki gücünü artırmaya

²¹⁴ Hür Aydın Gazetesi "Ankara'ya Hareket Ettiler", 22 Ekim 1961, 1.

²¹⁵ İsmet Sezgin'in Mazbatası:

https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d12/SM_256_2_4_1.pdf (Erişim Tarihi 25.05.2025)

²¹⁶ Hür Aydın Gazetesi "AP ve CHP Başa baş bir Halde", 17 Ekim 1961, 1.

²¹⁷ Cumhuriyet Gazetesi "Milletvekili Seçimlerinin Oy Tasnifi Neticeleri", 17 Ekim 1961, 1.

²¹⁸ Erkan Afşar, İç Politik Gelişmeler Ekseninde 1950-1960 Dönemi Türkiye'de İktidar Muhalefet İlişkileri, içinde *1950'li Yıllarda Türkiye Devlet, Siyaset, Dış Politika, Eğitim, Güvenlik, Ekonomi*, (İstanbul: Hiper Yayın, 2021), 77.

²¹⁹ Mustafa Salep, *Türkiye'de Demokrasinin Sancılı Yılları (1960-1971)*, (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 1. Basım, 2020), 85.

²²⁰ Mete K. Kaynar, *Türkiye'nin 60'lı Yılları*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2021), 45.

²²¹ Cumhuriyet Gazetesi "Kısmi Senato Seçimleri Yapılıyor", 7 Haziran 1964, 1.

²²² TBMM, Cumhuriyet Dönemi Partiler, Seçimler, Beyannameler 1923-1980, (27 Ekim 1965-26 Mart 1971), Cilt:4 ed. Mete K. Kaynar, Nurettin Kalkan (Ankara: TBMM Basımevi, 2022), 50.

çalışmıştır.²²³ 1962 yılının sonlarına doğru TBMM’de gerçekleştirilen bütçe müzakerelerinde sıklıkla söz almış, Meclis faaliyetlerine etkin biçimde katılmıştır.²²⁴

1962 yılı içerisinde yaşanan siyasi gelişmelerin ardından AP Merkez İdare Kurulu üyeleri istifa etmiş ve yeni bir kurul oluşturulmuştur. Bu doğrultuda seçilen 11 milletvekili arasında İsmet Sezgin, Fethi Tevetoğlu, Haluk Nur Baki, İzzet Birand, Vedat Ali Özkan, Orhan Süersan, Ahmet İhsan Kıvrımlı, Ömer Erken ve Celal Ertuğ yer almıştır.²²⁵ Ancak 4 Nisan 1962’de kurulan bu kurul yalnızca 1 Haziran 1962 tarihine kadar görevde kalabilmiştir.²²⁶ Sezgin, bu tarihten sonra kurulan yeni Genel İdare Kurulu’ndan ayrılarak, AP’nin gerçekleştirdiği bir toplantı sonucunda Genel Sekreterlik görevine getirilmiştir.²²⁷ Ragıp Gümüşpala’nın ani vefatının ardından Saadettin Bilgiç Gümüşpala’nın hem sağ kolu olarak hem de AP teşkilatı üzerinde büyük etkisinin bulunması sebebiyle Başkan vekili olarak görev almıştır. Bu süreçte onu destekleyenler Bilgiç’in Genel Başkanlığa getirilmesi için birtakım çalışmalar yapmıştır. AP’nin boşalan Genel Başkanlık sorunu için yapılacak olan seçimlere kadar görevde kalmıştır. Boşalan Genel Başkanlık makamı için yapılacak seçimlerde Süleyman Demirel’de adaylığını koymuştur.²²⁸ Bu süreçte Bilgiç ve Demirel’in bir yarış içerisine girdiği görülmektedir. Sonuç olarak bu süreçte AP’nin yaptığı toplantıda 30 Kasım 1964 tarihinde Demirel Genel Başkanlık görevine gelmiştir. Bununla birlikte Sezgin ise yeniden Merkez Kurul üyeleri arasında yer almıştır. Demirel ve Bilgiç yarışında Demirel ile çalışacağını ve Demirel’in vefatına kadar onunla beraber olacağını dile getirmiştir.²²⁹ Bilgiç ve Demirel yarışı uzun yıllar devam etmiştir.²³⁰

²²³“Dünden Bugüne Siyasette Ne Değişti | Eski TBMM Başkanı ve İçişleri Bakanı İsmet Sezgin Anlatıyor”<https://www.youtube.com/watch?v=9jA2fAhOPc&list=PLCWy63UkFpWihYnVSDm8CG6CBaht999rF&index=5>

²²⁴ Hür Aydın Gazetesi “AP İlimizde İlk Kongresini Çine’de Yaptı”, 18 Temmuz 1962, 1.

²²⁵ Milliyet Gazetesi “Toptan İstifa Eden A.P. Merkez İdare Kurulu Dün Yeniden Kurulmuştur”, 5 Nisan 1962, 1, <https://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> (Erişim Tarihi: 25.05.2025).

²²⁶ Dr. Sadettin Bilgiç, *Hatıralar*, (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1. Baskı,1998), 101.

²²⁷ Alim Tetik, *Türkiye’de Sosyal Devletin Dönüşümü*, (İstanbul: Eğitim Yayınevi, 1. Baskı, 2022), 69.

²²⁸ Sedat Turhan “Adalet Partisi İçerisinde Bir Muhalif: Sadettin Bilgiç”(Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Isparta, 2015), 31.

²²⁹Menderes Akdağ “Türkiye’de Koalisyonlar Döneminde Siyasi Algı ve Propaganda 1970-1980” 498.

²³⁰ Hür Aydın Gazetesi “Vilayetimizin 1963 yılı Bütçesi geçen yıla nazaran 4 milyon TL daha fazladır”, 1 Aralık 1962, 1.

Sezgin, 1963 ve 1964 yılları boyunca yerel basında bütçe müzakerelerine ve Aydın’da gerçekleştirilen çeşitli faaliyetlerde katılım gösterdiği görülmektedir.²³¹ Bunların dışında ağırlıklı olarak Meclis çalışmalarıyla ilgilenmiş;²³² Beş Yıllık Kalkınma Planı AP kongreleri ve güncel siyasi meseleler hakkında Meclis kürsüsünde yaptığı konuşmalar ve verdiği önergelerle görüşlerini dile getirmiştir. ²³³

2.2. Aydın’da 1965 Genel Seçimleri

1965 genel seçimleri öncesinde Aydın ilinde AP tarafından ön seçim süreci yürütülmüş ve bu kapsamda milletvekili adayları belirlenmiştir. ²³⁴ AP Genel Merkezi, seçim öncesinde oy kullanma usullerini açıklayan bir genelge yayımlayarak süreci kamuoyunun bilgisine sunmuştur. ²³⁵ Aydın’da ön seçimlere katılan adaylar arasında Melahat Gedik²³⁶, Yüksel Menderes²³⁷, Nahit Menteşe²³⁸, Reşat Özarda²³⁹, Kemal Ziya Öztürk²⁴⁰, Enver Saatçiğil²⁴¹, İsmet Sezgin, Hilmi Aydınçer, Enver Yetkiner²⁴² ve Behiç Tozkoparan²⁴³ yer almıştır. Bunun yanı sıra, bazı partililer de adaylık başvurusunda bulunmuştur. Yapılan ön seçimler sonucunda adayların aldıkları oylar şu şekilde gerçekleşmiştir: Yüksel Menderes 2.140 oyla birinci sırada yer alırken, onu sırasıyla

²³¹ Hür Aydın Gazetesi “‘AP İlimizdeki Kongrelerine Devam Ediyor’”, 21 Temmuz 1962, 1.

²³² Cumhuriyet Gazetesi “‘Demirel AP Genel Başkanı Oldu’”, 2 Kasım 1964, 1.

²³³ *Yankı Dergisi*, 14.

²³⁴ Yeni Kıroba Gazetesi “‘Aday Yoklamaları Dün Yapıldı’”, 30 Ağustos 1965, 1.

²³⁵ Yeni Kıroba Gazetesi “‘AP İl Teşkilatı Ön Seçim Delegelerine Şu Bildirgeyi Yayımlamıştır’”, 28 Ağustos 1965, 1.

²³⁶ 1915 yılında İstanbul’da doğmuştur. İstanbul Hukuk Fakültesi’nden mezun olmuştur. Hakimlik görevinde bulunmuş fakat kısa sürmüştür. 1961 yılında Aydın’da milletvekili seçilmiş ve görev yapmıştır. Sonraki yıllarda AP teşkilatına üye olmuş ve burada da çalışmalarına devam etmiştir.

²³⁷ 1930 yılında İzmir’de doğmuştur. Ankara Üniversitesinde Hukuk eğitimi görmüş ve eğitimine Cenevre Üniversitesi, Sciences Politiques Fakültesinde devam etmiştir. Dışişleri Bakanlığında çeşitli görevler almış ve 1961’de istifa etmiştir. AP’de çeşitli görevler üstlenmiştir. Bkz: Yeni Kıroba Gazetesi “‘Ön Seçime İştirak Edecek olan AP Adayları’”, 28 Ağustos 1965, 3

²³⁸ 1932 yılında Aydın’da doğmuştur. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. Uzun yıllar boyunca Avukatlık yapmıştır. AP’nin Aydın’daki kurucularından biri olmakla beraber teşkilatlanmasında da ayrıca önemli bir rol oynamıştır.

²³⁹ 1909 yılında Aydın’da doğmuştur. Hukuk Fakültesi mezunudur. 1933-48 yılları arasında çeşitli memurluklarda görev yapmış ve 1948-61 yıllarında ise Avukatlık yapmıştır. Birkaç mahalli gazete çıkarmıştır. AP’nin Aydın’daki teşkilat kurucularından biridir.

²⁴⁰ 1927 yılında Konya’da doğmuştur. Hukuk Fakültesi mezunudur. Maliye Vekaletinde görev almıştır. 1949-1958 tarihleri arasında Avukatlık yapmış ve 1960 sürecine kadar devam etmiştir. 1961 tarihiyle birlikte AP’nin kuruluşu ve teşkilatlanmasında önemli bir yere sahiptir.

²⁴¹ 1931 yılında doğmuştur. Emekli Kurmay Albay’dır. Siyasal Bilimler Fakültesi Mezunudur. Çeşitli mülki vazifelerde bulunmuştur.

²⁴² 1927 yılında Aydın’ın Nazilli ilçesinde doğmuştur. Harp Okulunu bitirmiştir. AP’nin teşkilatlanmasında rol oynamıştır.

²⁴³ 1923 yılında Aydın’da doğmuştur. İstanbul Gazetecilik Okulu mezunudur. 1955-1960 yılları arasında Aydın’ın ilçesi olan Koçarlı’da Belediye Reisliği görevini yapmıştır. AP’nin çeşitli kademelerinde yer almıştır.

Reşat Özarda (1.297), Nahit Menteşe (1.138), İsmet Sezgin (1.128), Enver Yetkiner (400), Melahat Gedik (381), Baki Ökdem (338)²⁴⁴ ve Enver Saatçiğil (299) takip etmiştir. Ön seçimlerin tamamlanmasının ardından adaylar kesinleşmiş ve adı geçen isimler AP'nin Temsilciler Meclis'i Toplantısı'na katılmak üzere Ankara'ya gitmişlerdir.²⁴⁵ Toplantı çerçevesinde, ön seçim sonuçları göz önünde bulundurularak genel merkez kontenjan adayları ile bu adayların seçim bölgeleri belirlenmiştir. Nihai listenin oluşturulmasıyla birlikte Aydın ilinin 1965 genel seçimlerindeki AP milletvekili adayları netlik kazanmıştır.²⁴⁶ Siyasi partilerin genel idare kurulları da merkez kontenjan adaylarını belirleyerek ilgili listeleri Yüksek Seçim Kurulu'na teslim etmişlerdir.²⁴⁷ AP tarafından farklı illerde birinci sıradan aday gösterilen isimler arasında Aydın'dan da güçlü adaylar yer almıştır. Herhangi bir değişiklik yapılmaksızın kabul edilen listeye göre Aydın ilini temsilen aday gösterilen isimler şunlardır: Melahat Gedik, Sinan Bosna, Yüksel Menderes, Reşat Özarda, Nahit Menteşe, İsmet Sezgin, Kemal Ziya Öztürk, Enver Yetkiner ve Cemal Işlak.²⁴⁸

Bu gelişmelerin ardından AP, 1965 genel seçimlerine yönelik propaganda faaliyetlerine başlamış ve bu çalışmalar Aydın il merkeziyle birlikte ilçelerde de sürdürülmüştür.²⁴⁹ Nazilli'de düzenlenen ilk mitingde tüm AP adayları bir araya gelerek partinin kalkınma vizyonu ve teşkilatlanma süreci hakkında seçmenlere bilgi vermişlerdir.²⁵⁰

Yeni Kıruba'nın haberine göre, 1965 genel seçimlerinde Aydın'lı seçmenler oy kullanmak için büyük bir heyecan göstermiştir.²⁵¹ İlçe ve merkez ilçelerle birlikte nüfusu

²⁴⁴ 1331 yılında Aydın'da doğmuştur. Emekli Kurmay Albay olarak görev yapmıştır. AP Teşkilatını kurmuş ve İl Başkanlığını yapmıştır. 1961 seçimlerinde milletvekili olarak görev yapmıştır.

²⁴⁵ Yeni Kıruba Gazetesi "Sezgin, Menteşe, Saatçiğil Ankara'ya Gittiler", 31 Ağustos 1965, 1.

²⁴⁶ Yeni Kıruba Gazetesi "Açık Hava Toplantısı Dün Yapıldı", 9 Ekim 1965, 1.

²⁴⁷ Yeni Kıruba Gazetesi "Seçim Kampanyaları Başlamıştır", 20 Eylül 1965, 1.

²⁴⁸ https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/1965MilletvekiliSecimi/1965_Milletvekili_Sayisi.pdf (Erişim Tarihi:25.05.2025).

²⁴⁹ Yeni Kıruba Gazetesi "Yüksek Seçim Merkez Adayları Belli Oldu", 6 Eylül 1965, 2.

²⁵⁰ Yeni Kıruba Gazetesi "Yüksek Seçim Kurulu Listeleri Hazırladı", 17 Eylül 1965, 3.

²⁵¹ 1965 genel seçimlerinde milli bakiye sistemi getirilmiş olup, seçimler de D'hondt sistemi ve nispi temsil usulü uygulanmıştır. Yapılan seçimler sonucunda AP başarı sağlamış, %60 oy alarak büyük bir çoğunluk oluşturmuştur. Genel seçim sonuçları ise şu şekildedir: 204 doğrudan seçilen 36 ise mili bakiye'den gelen milletvekilleri ise birlikte 240 milletvekilliği AP'den, 102 doğrudan seçilen 32 milletvekili ise milli bakiye'den seçilen toplamda 134 milletvekilliği CHP'den, 6 milletvekili doğrudan 25 milli bakiye'den olmak üzere 36 milletvekili MP'den, 3 milletvekili doğrudan 16 ise milli bakiye'den olmak üzere 19 milletvekili YTP'den, 2 doğrudan milletvekili 13 ise milli bakiye'den olmak üzere 15 milletvekili TİP'den ve doğrudan doğruya milletvekili çıkaramamış ama milli bakiye'den 11 milletvekili çıkarmış olan CKMP bu seçimlerde

467.341 ve kayıtlı seçmen sayısı 246.982 olan Aydın'da, toplam 1.009 seçim sandığı kurulmuştur.²⁵² Seçmenler, bu seçimde AP, Millet Partisi (MP), CHP ve Türkiye İşçi Partisi (TİP) için oy kullanmıştır.²⁵³ Bu seçimde ilk kez Birleşik Oy Pusulası uygulaması gerçekleştirilmiş, ancak pusulanın karmaşıklığı nedeniyle çok sayıda seçmen hatalı oy kullanmış ve 2.430 oy geçersiz sayılmıştır. Beklenenin altında gerçekleşen katılım oranı ise %68 olarak kaydedilmiştir. Aydın'da yapılan seçimlerde AP 6, CHP ise 2 milletvekilliği kazanmıştır.²⁵⁴ AP'den milletvekili seçilen isimler ise; birinci sırada Yüksel Menderes olmak üzere Reşat Özarda, Nahit Menteşe, İsmet Sezgin, Sinan Bosna ve Kemal Ziya Öztürk'tür.²⁵⁵ Sinan Bosna, milli bakiye sistemi üzerinden milletvekili seçilmiştir.²⁵⁶

Türkiye genelinde ise 1965 genel seçimleri sonucunda AP 240, CHP 134 milletvekili çıkarmış²⁵⁷ ve böylelikle AP tek başına iktidar olmayı başarmıştır.²⁵⁸ Demirel'in başkanlığında kurulan hükümette Sezgin, 1967-1968 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclis'i Bütçe ve Plan Komisyonu Başkanlığı görevini üstlenmiştir. Bu görevin yanı sıra, aynı dönemde AP Genel Başkan Yardımcılığı ve Gençler Birliği Başkanlığı görevlerinde de bulunmuştur. Ayrıca Türk Belediyeciler Birliği bünyesindeki faaliyetlerine de aktif olarak devam etmiştir.

1968 yılında ise, Sezgin Türkiye'de turizmin gelişimini sağlamak ve uluslararası tanıtım faaliyetlerini yerinde incelemek amacıyla, Turizm ve Tanıtma Komisyonu Başkanı Muammer Baykan ile birlikte Paris ve Londra'ya gönderilmiştir. Bu ziyaretin temel amacı, Paris'te açılması planlanan Turizm ve Tanıtma Bürosu'nun açılışına katılmak, Avrupa'daki turizm politikalarını yerinde incelemek ve Türkiye'deki turizm

milletvekili çıkarmıştır. Bkz: Milliyet Gazetesi "Seçim Sonuçları", 14 Ekim 1965, 1., Bkz: Kılavuz, *1965 Genel Seçimleri*, 240., Yeni Kıroba Gazetesi "Seçimlerden Sonra" 14 Ekim 1965, 1., Cumhuriyet Gazetesi "Y.S.K Bakiye Mensuplarını Açıkladı", 15 Ekim 1965, 1., <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/> (Erişim Tarihi: 25.05.2025).

²⁵² https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/1965MilletvekiliSecimi/1965_Secim_Sonuclari (Erişim Tarihi: 25. 05. 2025).

²⁵³ Milliyet Gazetesi "Sonuçların Tahlili", 18 Ekim 1965, 2.

²⁵⁴ Yeni Kıroba Gazetesi "AP 6 Milletvekilini Garantiledi", 11 Ekim 1965, 1.

²⁵⁵ Yeni Kıroba Gazetesi "Aydın'da Kat'i Seçim Sonuçları Belli Oldu", 12 Ekim 1965, 1.

²⁵⁶ Milliyet Gazetesi "Sandık Başına", 10 Ekim 1965, 1.

²⁵⁷ Dürdane Şahin "27 Mayıs Askeri Darbesi ve Basın (1960-1965)" *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Kasım 2023, 736.

²⁵⁸ Yeni Kıroba Gazetesi "Milletvekillerimiz Ankara'ya Gittiler", 16 Ekim 1965, 1.

stratejilerine katkı sağlayacak bilgi ve gözlemler edinmek olmuştur.²⁵⁹ 1965 genel seçimlerinin ardından Sezgin, özellikle Meclis'teki faaliyetleriyle ön plana çıkmıştır. 1965 ve 1968 yılları arasında toplam 19 yazılı soru önergesi vermiş, 26 kez söz hakkı kullanmış ve 2 kanun teklifi sunmuştur. 1970-1978 yılları arasında ise 38 kez söz almış ve 3 soru önergesi vermiştir. 1979-1980 yıllarında ise 5 defa söz almış ve 3 yazılı soru önergesi sunmuştur. Meclis dışındaki çalışmalarının yanı sıra, hükümetin çeşitli kademelerinde de görev almıştır.²⁶⁰

2.3. 12 Ekim 1969 Genel Seçimleri

1969 yılında Aydın'da genel seçimler gerçekleştirilmiştir. Seçim sürecinde AP Milletvekili Sezgin, partisinin Aydın'daki seçim kampanyasına aktif biçimde katılmıştır. Seçim öncesinde Kuşadası ilçesinde düzenlenen bir mitingde konuşma yapan Sezgin, konuşmasına “1965 genel seçimlerinde bize haysiyetimizi verin yeter, biz başka bir şey istemiyoruz diyen Türk milletine 4 yıl hizmet gururu ve mutluluğu içerisindeyiz” sözleriyle başlamıştır.²⁶¹ Ardından iktidar dönemlerinin milletin devletle bütünleştiği bir süreç olduğunu vurgulayarak, Türk Devleti'nin içte güçlü, dış ilişkilerde ise dostluğu ve iş birliği aranan bir aktör hâline geldiğini ifade etmiştir.²⁶² Sezgin, Aydın'ın diğer ilçelerinde de seçim çalışmalarını sürdürmüş ve Karacasu ilçesinde düzenlenen mitingde yaptığı konuşmada, “12 Ekim'de millet bir defa daha yalana, iftiraya, tezvire paydos diyecektir” ifadeleriyle muhalefete yönelik eleştirilerini yinelemiştir.²⁶³ Bu konuşmasında, 1969 seçimlerinde AP'nin bir kez daha zafer kazanacağına ve sol görüşlü partilerin başarısızlığa uğrayacağına olan inancını dile getirmiştir. Konuşmasının devamında ise AP iktidarının gerçekleştirdiği hizmetleri kamuoyuna aktarmıştır.

²⁵⁹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri, *Turizmin gelişmesini sağlama imkanlarını araştırmak, Turizm-Tanıtma Bürosu açılışı ve çalışmaları yerinde görmek amacıyla Münci Giz, İsmet Sezgin ve Muammer Baykan'ın Paris ve Londra'ya gönderilmeleri*, Kararlar Daire Başkanlığı, 18. 07. 1969, 237-48-6, 30-18 1-2.

²⁶⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Üyelere Göre Tutanaklar https://www.tbmm.gov.tr/develop/o8wa/td_v2 (Erişim Tarihi: 25.05.2025).

²⁶¹ https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/1969MilletvekiliSecimi/1969_Milletvekili_Sayisi (Erişim Tarihi: 25.05.2025).

²⁶² Hür Aydın Gazetesi “Sezgin; vatandaş aşkla, şevkle yarına olan güveni ile işine gücüne dört elle sarıldı dedi”, 7 Ekim 1969, 1.

²⁶³ Hür Aydın Gazetesi “A.P Genel Başkan Yardımcısı, Aydın Milletvekili Sezgin Karacasu'da”, 8 Ekim 1969, 1.

Bu seçim Aydın özelinde şu şekilde sonuçlanmıştır:²⁶⁴ Seçmenler öğleden sonra sandık başına giderek oylarını kullanmıştır. Bağımsız adaylar ve küçük partilere olan ilgi sınırlı düzeyde kalmıştır. Aydın'da AP'den İsmet Sezgin, Nahit Menteşe, Yüksel Menderes, Kemal Z. Öztürk ve Fikret Turhangil; CHP'den ise M. Kemal Yılmaz ve Mehmet Çelik Milletvekili adayları olarak seçimlere katılmıştır. Oy dağılımı şu şekilde olmuştur: AP: 28.162, CHP: 8.354, Güven Partisi: 1.037, TİP: 670, Millet Partisi MP: 406, Milliyetçi Hareket Partisi MHP: 643, YTP: 218, bağımsız adaylar: 131'dir. Seçim sonucunda AP Aydın'dan 5 milletvekili çıkarmıştır.

Sezgin, seçimlerin ardından basın mensuplarına verdiği demeçte, 12 Ekim'i milletin zaferi olarak değerlendirmiş; AP'nin çalışmalarına devam ederek İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nı başarıyla uygulayacağını belirtmiştir. Ayrıca, ortanın solunun istismar ettiği birçok konuda çözüm yolları üretileceğini ifade etmiş ve bu çözümün demokratik rejim, hürriyet anlayışı ve karma ekonomik sistem ile mümkün olabileceğini vurgulamıştır. Sözlerine, 12 Ekim seçimlerinin ülkeye hayır ve güzellikler getirmesi temennisinde bulunmuştur.²⁶⁵ 1969 genel seçimleri Türkiye genelinde de dikkat çekici bir tablo ortaya koymuştur.²⁶⁶ Bu seçimlerde²⁶⁷, 1965'te uygulanan Millî Bakiye sistemi kaldırılmış ve yeniden D'hondt usulü tercih edilmiştir.²⁶⁸ Seçim sonuçlarına göre;²⁶⁹ AP 256, CHP 143, MP 6, MHP 1, TİP 2, YTP 8, GP 15 ve YTP 8 milletvekili çıkarmıştır. Seçimlere katılım oranı ise %63,4 ile Cumhuriyet tarihinin en düşük düzeylerinden biri olarak kayıtlara geçmiştir.²⁷⁰ Seçimlerin ardından hükümeti yeniden kurma görevi Demirel'e verilmiş; yeni kabinede Sezgin, Gençlik ve Spor Bakanlığı görevine getirilmiştir.²⁷¹

²⁶⁴ Hür Aydın Gazetesi "AP Aydın'da 28162, CHP ise 8354 Rey Aldı", 13 Ekim 1969, 1.

²⁶⁵ Hür Aydın Gazetesi "AP Genel Başkan Yardımcısı İsmet Sezgin Beyanat Verdi", 14 Ekim 1969, 1.

²⁶⁶ Cumhuriyet Gazetesi "AP İktidarda", 13 Ekim 1969, 1.

²⁶⁷ Bülent Özgül "Seçim, Seçim Sistemleri, Türkiye'deki Seçim Sistemi Uygulamaları ve Bir Model Önerisi" (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Isparta, 2002), 131.

²⁶⁸ Hüseyin Kılıç "Seçim Sistemleri, Partiler Üzerine Yansıması ve Yeni Sistem Arayışları", (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı, İstanbul, 1999), 77.

²⁶⁹ Hikmet S. Türk "Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih", (Ankara: Anayasa Yargısı 23, 2006), 96.

²⁷⁰ Hikmet S. Türk, *Demokratik Rejimlerde Seçim Kanunları ve Türkiye İçin Yeni Bir Seçim Kanun Önerisi, Türkiye'de ve Avrupa'da Seçim Sistemleri* (İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı Yayınları, 1996), 320.

²⁷¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:3 Birleşim:59 Cilt:11 25. 02. 1971, 634-635.

Sezgin, bu dönemde Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın kurulmasıyla birlikte Türk sporunun ahlaki, disipliner ve bilimsel temeller üzerine inşa edilmesine öncülük ettiklerini belirtmiştir. Bakanlık bünyesine Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun bağlandığını ve bu kurum aracılığıyla öğrencilere sağlanan desteğin artırıldığını ifade etmiştir. Bu süreçte yaptığı birtakım yenilikler ise şu şekildedir:

1970 yılında 2.256 öğrenciye yeni kredi tahsis edilmiş; kredi miktarı 350 liraya yükseltilmiş ve yıl sonunda toplamda 16.688 öğrenciye ulaşılmıştır.²⁷² Bu süreçte öğrencilere sağlanan kredi miktarı toplamda 105 milyon liraya ulaşmıştır. Bunlara ek olarak yeni öğrenci yurtlarının açılmasıyla yurt kapasitesi 15.632 kişiye çıkarılmıştır. Açılan yurtlar arasında İstanbul Edirnekapı Erkek Yurdu (800 kişi), İstanbul Hürriyeti Ebediye Erkek Yurdu (400 kişi), Elâzığ Erkek Yurdu (500 ek kapasite), İzmir Bornova Erkek ve Kız Yurtları, Trabzon Erkek Yurdu, Diyarbakır Kız ve Erkek Yurdu ile Ankara Atatürk Yurdu bulunmaktadır. Bu yurtlarda kitaplık, spor salonları ve çevre düzenlemeleri gibi çeşitli iyileştirmeler yapılmış; İstanbul Kadırga Yurdu'na ise aletli jimnastik salonu kazandırılmıştır. 1970 yılında başlatılan yeni projeler kapsamında Trabzon'da ikinci yatak bloku (500 kişi), Eskişehir'de üçüncü blok (264 kişi), İzmir İnciraltı Gençlik Sitesi (2.000 kişi), İstanbul Maçka Yurdu (1.000 kişi) ve Ankara Bahçelievler Kız Yurdu (1.000 kişi) gibi büyük çaplı yatırımlar gerçekleştirilmiştir. Yurt inşaatları, onarımları ve donatımları için toplam 30 milyon lira yatırım yapılmış; öğrencilerin beslenme ihtiyacı için ise 2 milyon lira kaynak ayrılmıştır. Bu kapsamda Ankara, İstanbul Edirnekapı ve Çemberlitaş yurtlarında ücretsiz yemek hizmeti başlatılmıştır.

Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın henüz yeni kurulduğu bu dönemde, gençlerin barınma ve konaklama ihtiyaçlarının karşılanması, burs ve kredi olanaklarına erişimin sağlanması ile farklı spor dallarında faaliyette bulunabilmeleri amacıyla önemli adımlar atılmış; bu atılımlar daha ilk yıldan itibaren kurumsal düzeyde hayata geçirilmeye başlanmıştır.

²⁷² Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü, Gençlik ve Spor Bakanı İsmet Sezgin'in Gençlik Sorunları ile İlgili Konuşmaları, (Ankara: İş Matbaacılık ve Ticaret, 2021), 27-31.

2.4. 12 Mart 1971 Muhtırası ve Sonraki Siyasi Süreçleri

12 Mart 1971 tarihinde Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç ve üç kuvvet komutanı, Cumhurbaşkanlığı ve Türkiye Büyük Millet Meclis'i Başkanlığı'na hitaben bir muhtıra sunmuştur.²⁷³ Bu bildiride, Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasal ve toplumsal istikrarsızlık ortamının sorumlusu olarak yasama ve yürütme organları gösterilmiş,²⁷⁴ Anayasa'nın öngördüğü reformların uygulanmadığı vurgulanmış ve sorunlara çözüm getirecek güçlü bir hükümetin kurulması istenmiştir. Aksi takdirde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetime doğrudan el koyacağı ifade edilmiştir. Bu muhtıranın ardından Başbakan Demirel istifa etmiş²⁷⁵, ancak Meclis feshedilmemiş ve Anayasa askıya alınmamıştır. Bununla birlikte kurulan hükümetler, fiilen askeri denetim altında görev yapmıştır.²⁷⁶

Bu dönemde dört farklı teknokrat hükümeti görev almış;²⁷⁷ sırasıyla I. Nihat Erim Hükümeti (26 Mart 1971), II. Nihat Erim Hükümeti (11 Aralık 1971 – 22 Mayıs 1972) ve ardından Ferit Melen Hükümeti (22 Mayıs 1972 – 15 Nisan 1973) kurulmuştur.²⁷⁸ ²⁷⁹Demirel'in istifasının ardından, İsmet İnönü ordu müdahalesini açık biçimde kınamış, ve bundan sonra iki parti lideri, uzlaşmacı bir dil benimsemeye yönelmiştir. AP içinde yaşanan sarsıntı nedeniyle Demirel temkinli bir tutum sergilemiş, gelişmeleri izle-gör politikasıyla değerlendirmiştir.²⁸⁰ Nihat Erim'in Başbakanlık görevine getirilmesinin ardından, İnönü'nün bu durumu destekleyeceği yönündeki haberler kamuoyuna yansımış ve bu durum CHP'de tartışmalara neden olmuştur.²⁸¹ CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit, bu gelişmeye karşı çıkarak görevinden istifa etmiştir.²⁸² Erim ise hükümetini siyasetten bağımsız teknokratlardan oluşturmuş, kamu düzenini sağlamayı ve sosyal reformları

²⁷³ Milliyet Gazetesi “Demirel İstifa Etti”, 13 Mart 1971, 1.

²⁷⁴ Cumhuriyet Gazetesi “Komutanların Ültimatomu Üzerine Demirel İstifa Etti”, 13 Mart 1971, 1.

²⁷⁵ Tanel Demirel, *Adalet Partisi İdeoloji ve Politika*, (İstanbul: İletişim Yayınları, Baskı:1, 2004), 63-64.

²⁷⁶ Yusuf Z. Keskin “27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ve 12 Mart 1971 Muhtırasının Türk Devlet Teşkilatı ile Siyaset Hayatına Etkileri” (Yayınlanmış Doktora Tezi Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Erzurum, 2011), 241-256.

²⁷⁷ Fatih Yaşlı, *Halkçı Ecevit: Ecevit Ortanın Solu, CHP (1960-1980)*, (İstanbul: Yordam Kitap, 2020), 145.

²⁷⁸ Cumhuriyet Gazetesi “Nihat Erim Başbakan”, 20 Mart 1971, 1.

²⁷⁹ Menderes “Türkiye’de Koalisyonlar Döneminde Siyasi Algı ve Propaganda 1970-1980”, 277.

²⁸⁰ Kerim Karavelioğlu, *Bir Darbe İki Devrim 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül*, (İstanbul: Gürer Yayıncılık, 2007), 78.

²⁸¹ Metin K. Kaynar, *Türkiye’nin 1970’li Yılları*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2021), 110.

²⁸² Hakan Korkmaz “12 Mart 1971 Muhtırası ile 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi Öncesi Yaşanan Öğrenci Olayları ve Etkileri (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Erzincan, 2021), 59.

gerçekleştirmeyi vaat etmiştir.²⁸³ Erim Hükümeti, ordunun desteğiyle meşrutiyetini güçlendirmeye çalışsa da MGK tarafından 11 ilde sıkıyönetim ilan edilmiş, geniş çaplı gözaltılar ve işkenceler başlamıştır. TİP yöneticileri ve çok sayıda sendikacı olmak üzere yaklaşık 5.000 kişi tutuklanmış ve bu kişiler hem cezaevlerinde hem de Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT)’in belirlediği merkezlerde ağır işkencelere maruz kalmıştır.²⁸⁴ Bu baskı ortamı sonucunda TİP kapatılmış, Necmettin Erbakan liderliğinde kurulan Millî Nizam Partisi (MNP) de benzer akıbeti paylaşmış ve kapatılmıştır. Resmî gerekçe olarak terör taraftarlığı gösterilmişse de Erbakan yargılanmamıştır. 1972 yılında Erbakan öncülüğünde kurulan Millî Selamet Partisi (MSP), ancak 1973 seçimlerinden sonra onun genel başkanlığıyla siyaset sahnesindeki yerini pekiştirecektir.²⁸⁵

I. Erim Hükümeti reform politikaları açısından yetersiz bulunmuş, bu nedenle hem sol hem sağ çevrelerden eleştiriler almıştır. Erim’in sağ partilerle yakınlaşması sonucu hükümetin sol kanadından 11 kişi istifa etmiş, yerlerine sağ eğilimli kişiler getirilmiştir. Bu gelişmeyle beraber Anayasa’da özgürlükleri daraltan çeşitli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Ancak I. Erim Hükümeti sadece 8 ay görevde kalabilmiş; ardından Ferit Melen hükümeti görev almıştır.²⁸⁶ 12 Mart Muhtırası’nın ardından kurulan I. Erim Hükümeti sonrasında Gençlik ve Spor Bakanlığı görevinden ayrılan Sezgin, milletvekilliği görevini sürdürmüştür.²⁸⁷ Sezgin, bu dönemde yaptığı değerlendirmelerde I. ve II. Erim hükümetlerinin reform yaklaşımlarının birbiriyle örtüşmediğini belirtmiş, I. Erim Hükümeti üyelerinin milli irade yerine kendi siyasi önceliklerini dayattıklarını savunmuştur. Oysa II. Erim Hükümeti’nin, mevcut fiili durumu dikkate alarak parlamenter uzlaşya dayanan bir reform anlayışı sergilediğini vurgulamıştır.²⁸⁸ Sezgin, AP’nin yalnızca milli iradenin ve parlamentonun onayıyla gerçekleştirilecek reformlara destek verdiğini belirtmiş, “*kurulu düzenin aksayan yönlerinin düzeltilmesine evet, ancak*

²⁸³ Hüner Tuncer, *27 Mayıs’tan 12 Mart’a Türk Dış Politikası*, (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1. Baskı, 2014), 149.

²⁸⁴ Ahmet Er, *Hatıralarım 27 Mayıs’tan 12 Eylül’e*, (Ankara: Alternatif Yayınları, 2002), 63.

²⁸⁵ Ahmet E. Kontil “5 Haziran 1977 Ortam ve Parti Söylemleri”, (Yayınlanmış Doktora Tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, 1993), 118.

²⁸⁶ Milliyet Gazetesi “Silahlı Kuvvetler Sunay’a ve Meclis’e Muhtıra Verdi”, 13 Mart 1971, 1.

²⁸⁷ Yusuf Z. Keskin “12 Mart Muhtırasının Türkiye Siyaseti ve Devlet Örgütü Üzerindeki Etkileri”, (*Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt: 22, Sayı: TBMM’nin 100. Yılı ve Millî İrade Özel Sayısı, 2020), 7.

²⁸⁸ Kemal H. Karpat, *Türk Siyasi Tarihi Siyasal Sistemin Evrimi*, Çeviren: Ceren Elitez, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2020), 270.

*düzenin yıkılmasına hayır” diyerek radikal değişimlere karşı çıktıklarını ifade etmiştir.*²⁸⁹ Sezgin ayrıca 1971 yılına ilişkin ekonomik eleştirilerin AP’ye yöneltilmesini haksız bulmuş, bu dönemdeki ekonomik sorunların partiler üstü değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Planlı kalkınmanın gerekliliğine işaret etmiş, ekonomik krizlerin çözümünün uzun vadeli stratejilere bağlı olduğunu belirtmiştir. 1972 bütçe görüşmelerinde ise bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

*Memleketimizin ekonomik ve sosyal sorunlarının çözümü, kalkınması ve ilerlemesi siyasi ve iktisadi istikrara bağlıdır. Bugünkü durumdan ülkemizin bir an önce çıkması, olağanüstü şartların yerine olağan şartlar idaresinin geçmesi esas hedef olmalıdır. 1972 bütçesinin %10 oranında tasarruf sağlayacak şekilde uygulanması, iyi takip edilmesi, gerekli kararların zamanında alınması ve bütçe politikasının diğer ekonomik politikalarla uyum içinde yürütülmesi zorunludur.*²⁹⁰

2.5. 1973 Genel Seçimleri ve Aydın’daki ve Siyasi Durum

12 Mart müdahalesinin ardından en kritik gelişmelerden biri de 14 Ekim 1973’te²⁹¹ yapılan genel seçimler olmuştur.²⁹² Bu seçimler, halkın darbe sonrasındaki siyasi partiler arasında tercih yapacağı ilk seçim olması bakımından önemlidir.²⁹³ Seçimler barajsız D’hondt sistemine göre gerçekleştirilmiştir.²⁹⁴ Seçim sonuçlarına göre²⁹⁵ CHP 185, AP 149, MSP 48, DP 45, CGP 13, MHP 3, TBP 1 milletvekili

²⁸⁹ Anayasada 44. madde değiştirilmiş ve yine Anayasanın 11. maddesinde belirtilen hak ve özgürlükleri yasayla sınırlama fırsatı getirilmiş olup, Üniversitelerin, Radyo ve Televizyon kuruluşlarının özerklikleri sona ermiş, Anayasa mahkemesinin yetkileri ve basın-yayın özgürlüğü kısıtlanmıştır. MGK’nin yetkileri ise kabinenin talep etmediği konularda bağlayıcı tavsiyelerde bulunacak şekilde genişletilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi içinde Başkanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları Cilt:7 Haz: İrfan Neziroğlu, Tuncer Yılmaz (Ankara: TBMM Basımevi, 2014), 7.

²⁹⁰ Milliyet Gazetesi “Sabaha Kadar Son Durum”, 6 Haziran 1977, 6.

²⁹¹ https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/1973MilletvekiliSecimi/1973_Secim_Sonuclari.pdf (Erişim Tarihi: 25.05. 2025).

²⁹² Cumhuriyet Gazetesi “Seçmen Sandık Başına”, 14 Ekim 1973, 1.

²⁹³ Sedef Bulut “Kazananı Belli Olmayan Seçim: 1973 ve Seçim Propagandaları”, (Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Ankara, Sayı:6, 2007), 29.

²⁹⁴ DP, 18 Aralık 1970 yılında AP’den ayrılan bir grup siyasetçi tarafından oluşturulmuştur. Genel Başkanlığına Ferruh Boz Beyli seçilmiştir. Bu yeni oluşum AP’nin tabanda zayıfladığı, eski DP’nin mirasına sahip çıkmadığı düşüncesi ve hükümet politikalarına yönelik eleştiriler bu partinin oluşumunda etken nedenlerdir. 41 milletvekili ve 10 senatörün AP’den ayrılıp DP’ye geçmesiyle 1973 seçimlerinde büyük bir başarı elde etmesine etki etmiştir. AP içerisindeki bu kopmalar, AP’nin zayıflamasına neden olmuştur. Murat Karataş “Türk Siyasi Hayatında Demokratik Parti 1970-1980”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Tokat Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Tokat, 2018), 200.

²⁹⁵ Aydınlık Gazetesi “AP Büyük Fark Yaptı”, 15 Ekim 1979, 1.

kazanırken, 6 bağımsız aday da Meclis’e girmiştir.²⁹⁶ Ancak CHP birinci parti olmasına rağmen tek başına iktidar olmak için gerekli olan 226 sandalye sayısına ulaşamamıştır.²⁹⁷

Aydın’da yapılan seçimler de dikkate değerdir. AP, 62.547 oyla birinci sırada yer alırken; CHP 54.185, DP 51.911, MSP 5.457 oy almıştır. AP’den İsmet Sezgin ve Nahit Menteşe, CHP’den Behiç Tozkoparan ve Şükrü Koç, DP’den ise İsa Aydın, Mutlu Menderes ve Kemal Öztürk Milletvekili seçilmiştir.²⁹⁸ Seçim sürecinde AP’nin Aydın ilindeki faaliyetleri oldukça yoğundu; Nahit Menteşe’nin, I. ve II. Erim Hükümetleri sağ partilerden destek almasına ilişkin eleştirileri dikkat çekmiştir.²⁹⁹

1973 Seçimleri sonrasında Demirel gezi programları kapsamında Aydın’da bulunmuş ve Aydın halkı tarafından sevinçle karşılanmıştır. Belediye meydanında toplanılmış ve burada konuşma gerçekleştirmiştir. Konuşmasında şunlardan bahsetmiştir:

Hükümetleri millet değiştirecek, 1946’dan evvel Türkiye’de tek parti rejimi vardı bu parti kimi isterse o idare ederdi kim milletvekili olacak o tayin ederdi. 1950’den sonra bu memlekette millet iradesiyle iktidara gelenler, bazı çevrelerin hep hazmedemediği bir durum olmuştur. 1954-1957 seçimlerinde iyice zayıflayanlar, millettten umudunu kesince devreye başka yolları sokmuşlardır. Neticede 1960’ta seçilmiş bir iktidar darbeyle iş başından uzaklaştırılmış, milletin oyuyla gelen iktidar bir kenara itilmiştir. O günlerde millete ‘‘sandık başına git’’ dendi ama sandıktan çıkan neticeler yine birtakım oyunlarla bozuldu, koalisyonlar kuruldu, Adalet Partisi’nin sırtına yük bindirildi. 1964’te beni partinin genel başkanlığına layık gördünüz. O gün dedik ki, bu gidişe dur diyeceğiz. 100 gün sonra İnönü hükümetini düşürdük. 1965 seçimlerine böyle hazırlandık. AP olarak millettten aldığımız yetkiyle iktidara geldik ve dedik ki bu yapıyı değiştireceğiz. Çünkü bu anayasa ile memleketi yönetmek zordur. Denildi ki ‘‘siz yönetemiyorsunuz.’’ E peki suçluyu kimle yakalayacağız? Polisle... Nereye koyacağız? Savcıya vereceğiz... Hâkim karar verecek... Hükümet ceza tayin etmez ki. Biz hukukun dışına çıkmadık. 1969’da oyumuz düştü ama bu millet yine bize inandı. Ancak içeride makam kavgası başladı, bu da bizi yordu. Sokağa baktık, tıpkı 1960 öncesi gibi

²⁹⁶ Cumhuriyet Gazetesi ‘‘Sonuçlar Partiler Arasında Şaşkınlık Yarattı’’, 16 Ekim 1973, 1.

²⁹⁷ Cumhuriyet Gazetesi ‘‘Seçim Sonuçları’’, 17 Ekim 1973, 1.

²⁹⁸ Aydın’daki 1973 seçim sonuçlarına göre bu seçimlerde yeni kurulmuş olan DP’nin başarısı gözle görülür bir işlerlik kazanmış ve seçimlerde MSP ve DP önemli bir oy almıştır. Yeni Kıroba Gazetesi ‘‘AP, DP ve CHP Başa Güreşirken’’, 15 Ekim 1973, 1.

²⁹⁹ Yeni Kıroba Gazetesi ‘‘Milletvekili İsmet Sezgin ve Nahit Menteşe tekrar Şehrimizde’’, 25 Temmuz 1973, 1.

*kargaşa başladı. Ama bu sefer başka türlüydü, maksat iktidarı yıpratmak, ne olursa olsun. Derken 12 Mart'ta asker geldi ve muhtıra verdi. Ne yapabilirdik? Milleti orduyla mı karşı karşıya getirecektik? Hayır... Millete dönüp bu iş olmuyor deyip kenara mı çekilecektik? Onu da yapmadık. Parlamento açık kalsın, meseleler zamanla anlaşılsın diye düşündük. Bugün dönüp baktığımızda, o emanete sahip çıkmak için ne gerekiyorsa yaptık diyebiliriz.*³⁰⁰ Sözleriyle süreçten bahsetmiştir.

Sezgin, 1973 seçimlerinden sonra da aktif siyasetini sürdürmüş, özellikle Meclis'te bütçe ve ekonomi üzerine konuşmalar yapmıştır.³⁰¹ Sanayi ve üretim temelli kalkınmanın önemine vurgu yaparak küçük esnaf ve sanatkârların dağınık yapısının organize sanayi bölgeleri içinde toplanması gerektiğini belirtmiş; devletin yükünü azaltacak en etkili yolun halkın refahını artırmak olduğunu savunmuştur. “*Fakir bir halkın zengin bir devleti olmaz*” sözleriyle bu görüşünü somutlaştırmıştır.³⁰²

Dış politikaya dair değerlendirmelerinde ise Vietnam Savaşı'nın sona ermesini olumlu bir gelişme olarak nitelendirirken, Çin Halk Cumhuriyeti ve Doğu Almanya ile ilişkilerde aceleci davranılmasını sakıncalı bulmuştur. Komünist ülkelerle kurulan temasların daha temkinli yürütülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca iki Türk diplomatın Ermeni militanlar tarafından öldürülmesinden duyduğu üzüntüyü dile getirmiş, Kıbrıs ve Ortadoğu gibi kritik bölgelerde devletin hazırlıklı olması gerektiğini belirtmiştir.³⁰³ 1973 seçimlerinden sonra da milletvekilliği görevine devam eden Sezgin³⁰⁴ hem Meclis kürsüsünden hem de Aydın'daki çeşitli toplantılarda siyasi görüşlerini açıkça ifade etmiştir.³⁰⁵ AP'yi “*toplumun bütün kesimlerini kucaklayan bir denge partisi*” olarak niteleyerek devlet ve millet bütünleşmesinin önemine değinmiştir.

Devletin kalkınma yolunda halkın ekonomik gücünden faydalanması gerektiğini savunmuştur.³⁰⁶ Sezgin, sosyalizme ve devletleştirmeye karşı eleştiriler yöneltmiş, Ecevit liderliğindeki CHP'yi “*sınıfçı ve anarşiye teşvik eden*” bir çizgide değerlendirmiştir.³⁰⁷

³⁰⁰ Yeni Kıroba Gazetesi “Süleyman Demirel Aydın'da”, 8 Ekim 1973, 1.

³⁰¹ Yeni Kıroba Gazetesi “Milletvekilimiz Nahit Menteşe Karanlık Günlerden Bahsetti”, 3 Ekim 1973, 1.

³⁰² Yeni Kıroba Gazetesi “Seçimler Olaysız Geçti”, 6 Haziran 1977, 1.

³⁰³ İsmet Sezgin, *Buhran Dönemi Bütçeleri ve AP*, (Ankara: Doğu Matbaası, 1973), 13.

³⁰⁴ TBMM ZC MM, D:3 B:59 C:34 16. 02. 1973, 37.

³⁰⁵ Emrah Diyarbekir “Türkiye'nin Siyasi Coğrafyası 1924-1999 Milletvekili Genel Seçimleri”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2002), 73.

³⁰⁶ İsmet Sezgin, *Buhran Dönemi Bütçeleri ve AP*, 81.

³⁰⁷ Yeni Kıroba Gazetesi “AP Genel Başkan Yardımcısı Sezgin'in Germencik'te yaptığı konuşması”, 21 Temmuz 1973, 1.

1973 seçimlerinin ardından Türkiye’de siyasi yapı yeniden şekillenmiş ve seçimlerin kazananı CHP olurken³⁰⁸, AP ciddi bir oy kaybı yaşamıştır. ³⁰⁹ CHP, Ecevit liderliğinde sosyal demokrat bir çizgide halkın karşısına çıkmıştır.³¹⁰ 1974’te CHP ile MSP arasında kurulan koalisyon hükümeti, ideolojik açıdan oldukça farklı iki partiyi bir araya getirmiştir. ³¹¹ Ecevit Başbakan, Necmettin Erbakan Bakan Yardımcısı olmuş, fakat bu koalisyonun en önemli sınavı Kıbrıs Harekâtı’nın meydana gelmesidir.³¹²

1974 Temmuz’unda Türk Silahlı Kuvvetleri, Kıbrıs’ta Yunan destekli darbeye karşı iki aşamalı askeri³¹³ müdahalede bulunmuştur. ³¹⁴ Harekât, iç politikada milliyetçi duyguları canlandırırsa da dış politikada Türkiye’nin yalnızlaşmasına yol açmış ve ABD başta olmak üzere Batı ile ilişkiler gerilmiştir.³¹⁵ Bu durum Türkiye’ye ambargo uygulanmasına neden olmuştur.³¹⁶ Hükümet, bu krizi kısa vadede ulusal birlik duygusuyla aştıysa da koalisyonun temelinde yatan ideolojik farklılıklar nedeniyle uzun ömürlü olamamış ve CHP-MSP hükümeti aynı yıl sona ermiştir. ³¹⁷ Bu süreçte AP yeniden toparlanmaya çalışmıştır.

Demirel, 1975’te Milliyetçi Cephe (MC) adıyla anılacak yeni bir koalisyon hükümeti kurmuş ve bu hükümet, AP, MSP, MHP ve CGP gibi sağ partilerin ittifakıyla oluşmuştur.³¹⁸ MC Hükümetleri (özellikle I. ve II. MC) Türkiye’de sağın ideolojik birlikteliğini temsil etse de toplumda kutuplaşmayı daha da artırmış ve sol-sağ görüşlü gençler arasındaki çatışmalar artmış, üniversiteler ideolojik kamplara bölünmüş,

³⁰⁸ İsmet Sezgin, *Adalet Partisi’nin Ekonomik Politikasının Anahtarları*, (Ankara: AP Genel Merkez Yayınları, Doğu Matbaası, 1973), 5.

³⁰⁹ Yeni Kıroba Gazetesi “AP Genel Başkan Yardımcısı Aydın Milletvekili İsmet Sezgin Şehrimizde”, 13 Temmuz 1973, 3.

³¹⁰ Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980*, Çev. Ahmet F. Yıldırım, (İstanbul: Hil Yayın, 4.Baskı,2020), 399

³¹¹ Yeni Kıroba Gazetesi “Aydın’da Zafer Yine AP’nin”, 16 Ekim 1973, 1.

³¹² Eric. J. Zürcher, *Modernleşen Türkiye Tarihi*, 381.

³¹³ Cumhuriyet Gazetesi “Türkiye Ege Sorunu için Geniş Çapta Diplomatik Faaliyete Girişecek”, 1 Temmuz 1974, 1.

³¹⁴ Bünyamin Bezci “*İttihat ve Terakki’den Günümüze Siyasi Partiler*” içinde Cumhuriyet Halk Partisi ed. Turgay Uzun (Ankara: Orion Kitapevi, 2010), 127.

³¹⁵ Cumhuriyet Gazetesi “Türkiye, Darbeyi Yunan Müdahalesi Sayıyor”, 16 Temmuz 1974, 1.

³¹⁶ Şerif Mardin, *Türk Modernleşmesi Makaleler IV*, (İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt:4, 1. Baskı,1999), 174

³¹⁷ Tuncay Önder “XV. Yasama Dönemi (1973-1977) 12 Mart’tan Çıkış ve Yeni Kriz” içinde *Yüzüncü Yılında TBMM Oluşumu, Çalışma Şartları ve İşlevleri* Cilt:2 Ed. Yusuf Tekin, (Ankara: TBMM Basımevi, 2020), 513.

³¹⁸ Cumhuriyet Gazetesi “Milliyetçi Cephe”, 31 Mart 1975, 1.

sokaklarda siyasi şiddet olayları tırmanmıştır.³¹⁹ 1977 seçimlerinde³²⁰ CHP birinci parti olarak çıkmış ancak bu da tek başına hükümet kurmasına yetmemiştir. (CHP %41,4 oy AP ise %39,9 almıştır. CHP'nin aldığı en yüksek oy oranıdır.)³²¹ AP ise artık ciddi bir yıpranma içerisine³²² girmiştir.³²³ 1978'de Ecevit azınlık hükümeti kurarak yeniden Başbakan olmuştur.³²⁴ Ancak bu dönem, ekonomik krizlerin, siyasi istikrarsızlıkların ve sokak çatışmalarının zirveye ulaştığı bir dönem olmuş, faiz oranları artmış, döviz darboğazı başlamış, temel tüketim mallarında kuyruklar oluşmuştur.³²⁵ Maraş Katliamı (1978) gibi trajik olaylar³²⁶, ülkedeki toplumsal olayları iyice derinleştirmiştir.³²⁷ Bu süreçte CHP Genel Başkanı Ecevit, Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren ile görüşerek ülkede sıkı yönetim ilan edilmesi için fikir alışverişinde bulunmuştur. Böylelikle 26 Aralık 1978 tarihiyle beraber 13 ilde sıkı yönetim ilan edilmiştir.³²⁸

1978 yılı bütçe görüşmelerinde AP adına söz alan Sezgin, dönemin CHP hükümetine yönelik eleştirilerini yalnızca mali temellere dayandırmakla kalmamış, hükümetin oluşum biçimi ve siyasal meşruiyeti anlamında da kapsamlı bir değerlendirmede bulunmuştur. Sezgin'e göre, CHP'nin iktidarı, milli iradenin doğrudan bir yansıması olmaktan çok, çeşitli “*siyasi tertiplerin*” ürünü olarak şekillenmiştir. Bu durumun, hükümetin hem toplumsal temsiliyeti hem de siyasal meşruiyeti bakımından ciddi sorunlar doğurduğunu savunmuştur. Ayrıca CHP'nin, Türkiye'nin sosyal ve ekonomik meselelerine yönelik çözüm arayışlarını çağın gerekleriyle bağdaştırmayan, donmuş ideolojik kalıplar ve dış kaynaklı siyasal öğretiler üzerinden yürütmeye çalıştığını ifade etmiştir. Bu tutumun Türkiye'nin özgün şartlarıyla bağdaşmadığını belirtmiştir. Sezgin, “*enkaz edebiyatı*” olarak nitelendirdiği hükümet söylemlerini,

³¹⁹ Alihan İren, *Sakıncalı Fırtınalı Yıllar* (İstanbul: Cinius Yayınları, 1. Baskı, 2014), 44.

³²⁰ Serkan Gündoğdu “Türkiye’de Seçimler ve Seçim Sistemleri” içinde Türkiye’de Demokrasi, Süreç, Yapı, Tartışmalar, Ed. İsmail Dursunoğlu, (İstanbul: Efe Akademi Yayınları, 1. Baskı, 2021), 249.

³²¹ Carter. V. Findley, *Modern Türkiye Tarihi İslam, Milliyetçilik ve Modernlik 1789-2007*, 319.

³²² <https://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-seccimleri> (Erişim Tarihi: 25.05. 2025).

³²³ Cumhuriyet Gazetesi “İç Tüzük Değiştirildi ve Erken Seçim Yolu Açıldı”, 5 Nisan 1977, 1.

³²⁴ Cumhuriyet Gazetesi “Milletvekili Genel ve Senato Seçimleri Bugün Yapılıyor”, 5 Haziran 1977, 1.

³²⁵ Faruk Atay “Ekonomik Kriz, Siyasi Kutuplaşma Terör Gölgesinde 1977 Seçimleri”, içinde *Yüzüncü Yılında TBMM Oluşumu, Çalışma Şartları ve İşlevleri* Cilt: 2 (Ankara: TBMM Basımevi, 2020), 537.

³²⁶ Yaşar Karaca, Yerel ve Ulusal Basında 1978 Maraş Olayları, (Yayınlanmış Doktora Tezi Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş, 2021), 28.

³²⁷ Kadir Kasalak, Fuat Uçar “Türk Siyasetin ’de Cepheleşme-Kutuplaşma Olgusunun Dinamikleri ve Milliyetçi Cephe Hükümetleri”, (*Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Sayı:3, 2014), 47-48.

³²⁸ Cumhuriyet Gazetesi “Sıkı Yönetim Hükümetçe Benimsendi”, 26 Aralık 1978, 1.

geçmişe yönelik sorumluluğu reddetmeye dönük bir siyasi taktik olarak değerlendirmiş; bu yaklaşımın, iktidarın ülkenin sorunlarına yönelik somut çözüm üretme iradesine sahip olmadığını gösterdiğini savunmuştur.³²⁹ Ona göre reform, ancak milli iradenin ve demokratik usullerin rehberliğinde gerçekleştirilmesi gereken bir süreçtir.

Sezgin, CHP'nin muhalefetteyken savunduğu değerlerle iktidarda uyguladığı politikalar arasındaki çelişkilere dikkat çekerek, siyasette tutarlılık ve sorumluluk ilkesinin altını çizmiştir.³³⁰ Sözlerine gündemdeki konular üzerinden giderek CHP'nin politik durumunu eleştirmeye devam etmiştir. Buna göre, asayişsizlik ve artan toplumsal şiddet olayları bağlamında CHP'nin tutumunu derin bir siyasi ve ideolojik kriz olarak değerlendirmiş ve *“Malatya’da, Zeytinburnu’nda ve Gaziantep’te güvenlik güçlerine yönelik saldırılar karşısında CHP’nin sessiz kalması ya da bu olaylara karşı gereken tepkiyi göstermemesi, partinin devletten ziyade anarşist unsurlarla yakınlaştığı izlenimini doğurmuştur”* şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca CHP'nin bazı yerel yönetimlerde, özellikle 1 Mayıs 1977 İstanbul olayları sırasında takındığı tavrı ve çeşitli sol grupların sloganlarını doğrudan ya da dolaylı şekilde destekler nitelikteki tutumunu da eleştirmiş, bu eylemlerin yalnızca emniyet güçlerini değil, anayasal düzeni ve toplumsal barışı da hedef aldığını ileri sürmüştür. Sezgin’e göre; anayasal değişikliklerde kullanılan gerekçelerden miting pankartlarına kadar birçok unsur, CHP'nin radikal sol ile aynı ideolojik düzlemde konumlandığını göstermektedir.³³¹ CHP'yi özgürlükle anarşi arasındaki farkı bilerek ve isteyerek belirsizleştirmekle, kamuoyunu yanıltmakla ve toplumsal kutuplaşmayı körüklemekle eleştirmiş ve anayasal düzenin korunmasının ancak tüm siyasi aktörlerin şiddeti ve anarşiyi açıkça mahkûm etmesiyle mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Bu çerçevede Sezgin, CHP'nin seçim kampanyalarında *“Biz gelirsek anarşi durur”* gibi söylemlerle toplumu yanıltarak hem siyasal meşruiyeti zedelediğini hem de asayiş meselesini siyasi kazanç aracı hâline getirdiğini ileri sürmüştür.³³²

Dış politika ile ilgili düşüncelerinde ise, CHP Hükümeti'nin uluslararası gerginlik ortamında barışçı söylemlerle güvenlik politikası inşa etmeye çalışmasını gerçekçilikten

³²⁹ Sezgin, *Adalet Partisi'nin Ekonomik Politikasının Anahtarları*, 15.

³³⁰ İsmet Sezgin, *Umut Bozgunu CHP-1978*, Adalet Partisi Genel Merkezi Basın Bürosu, Ulucanlar Matbaası, 1978, 6.

³³¹ Hüseyin Çınar, Gültekin Yıldız, *Osmanlı'dan Günümüze Demokrasi Tecrübesi ve Parlamento*, (Ankara: TBMM Basımevi, 2023), 350.

³³² İsmet Sezgin, *1978 Başında Türkiye*, (Adalet Partisi Genel Merkezi Basın Bürosu, Ulucanlar Matbaası, 1978), 72-73.

uzak bulduğunu, bölgede silahlanma harcamalarının rekor düzeylere ulaştığını ifade etmiştir. Bu dönemde yalnızca duygusal yaklaşımlarla milli güvenliğin sağlanamayacağını güvenliğin temel dayanağının güçlü bir savunma kapasitesi olduğunu belirtmiştir. Yunanistan ile yürütülen diplomatik temasları ihtiyatlı bir iyimserlikle karşılayan Sezgin, Kıbrıs meselesinde ise Türkiye'nin geri adım atmaması gerektiğini vurgulamıştır. Amerikan ambargosunun Kıbrıs sorunuyla doğrudan bağlantılı olduğunu belirtmiş bu konuda tavizkâr bir tutumun hem Türk-Amerikan ilişkileri hem de Türk-Yunan dengeleri açısından ciddi riskler taşıyacağını ifade etmiştir. Ayrıca CHP'nin sıkça dile getirdiği yeni bir ulusal güvenlik kavramının içeriğinin muğlak olduğunu, bu söylemin mevcut güvenlik anlayışının millî olmadığını mı ima ettiğini eleştirmiştir.³³³ Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu ile olan ilişkilerin geleceği konusunda CHP'den açık bir tavır beklediğini ifade etmiş ve dış politikada romantizm yerine millî menfaate dayalı gerçekçi bir çizgi izlenmesi gerektiğini savunmuştur.³³⁴

14 Ekim 1979'da gerçekleştirilen milletvekili ara ve Cumhuriyet Senatosu kısmi yenileme seçimleri³³⁵, kamuoyunda sıradan bir seçim olmanın ötesinde, dönemin iktidarına yönelik bir siyasal güven olarak değerlendirilmiştir.³³⁶ Seçmenlerin tercihleri, ülkedeki ekonomik ve toplumsal sorunlara karşı hükûmetin izlediği politikaların halk nezdinde sorgulanmasına neden olmuş ve seçim sonuçları, siyasi dengeleri doğrudan etkilemiştir. (CHP 208, AP 181, MSP 22, MHP 17, CGP 1, DP 1, NP 1, BAĞIMSIZLAR 16),³³⁷ AP, bu seçimde hem Cumhuriyet Senatosu'ndaki boş 50 sandalyeden 33'ünü hem de boşalan 5 milletvekilliğinin tamamını kazanarak önemli bir başarı elde etmiştir.³³⁸ Seçim sonuçları CHP liderliğindeki hükûmetin zayıflatmış ve siyasi kamuoyunda iktidar değişiminin gerekliliği yönündeki tartışmaları güçlendirmiştir.³³⁹ Seçim sonuçlarının

³³³ Sezgin, *Umut Bozgunu CHP-1978*, 10.

³³⁴ TBMM ZC MM, D:5, B:108 C:3 17.02.1978, 12.

³³⁵ Aydınlik Gazetesi "8 Milyon Seçmen Oy Verecek", 14 Ekim 1979, 1.

³³⁶ "Ortanın Solu" CHP hükûmetinin siyasal çözüm adı olarak nitelendirdiği bir düşünce veya öğretiler. Bu düşünce Türkiye'de sosyal demokrasi kavramının gelişimi ve yaygınlaşmasını oluşturan önemli bir adımdır. Bkz: İhsan Ö. Atagenç "Ortanın Sol'u Düşüncesinde Kemalizm", (*Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı:38, 2019), 484.

³³⁷ Salim Gökçen "İki Darbe Arası Türk Demokrasisi (1960-1980)", (*Atatürk Üniversitesi Türk İnkılapları Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı:65, 2020), 252.

³³⁸ Dilek Y. Yüksel "12 Eylül 1980 Askeri Darbesine Giden Süreçte Cumhurbaşkanlığı Seçim Krizi", (*Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 2022), 949.

³³⁹ Yavuz Donat, *Sandıktan İhtilale 1977-1980*, (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1987), 156.

ardından CHP Genel Başkanı Ecevit, partisinin yetkili kurullarıyla yaptığı değerlendirme sonucunda hükûmetin istifasını sunma kararı almıştır.³⁴⁰ Böylelikle 22 aylık Ecevit hükûmeti sonlanmış³⁴¹ ve 16 Ekim 1979'da Bakanlar Kurulu'nun istifasını Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e iletmiştir.³⁴² Cumhurbaşkanı Korutürk, hükûmeti kurma görevini 24 Ekim 1979 tarihinde AP Genel Başkanı Demirel'e vermiştir (12 Kasım 1979-12 Eylül 1980).³⁴³ Bu görevlendirme, 1 Kasım 1979'da hem Millet Meclisi'nde hem de Cumhuriyet Senatosu'nda genel kurul oturumlarında resmen duyurulmuştur.³⁴⁴ Böylece Demirel, aynı yasama dönemi içerisinde ikinci kez hükûmeti kurmakla görevlendirilmiştir.³⁴⁵ Bu hükûmet, 12 Kasım 1979 tarihinde kurulmuş ve Meclis'te sağ partilerin desteğiyle görevine başlamıştır.³⁴⁶

Bu dönemde Türkiye'de artan siyasi şiddet, ekonomik kriz ve toplumsal kutuplaşmanın etkisi altında devam etmiştir. Bu nedenle Demirel liderliğindeki azınlık hükûmeti görevini oldukça zorlu bir süreç içerisinde 12 Eylül İhtilali'ne kadar devam ettirmiştir.³⁴⁷

Sezgin, bu süreçleri şu sözlerle dile getirmiştir:

1970-1980 arasında merkezin sağında ve solunda kalan partilerin bir irtifa kaybettiği görülmektedir. Bu dönemde, milliyetçi, etnik, dinsel ve aşırı uçtaki partiler ortaya çıkmış ve ivme kazanmıştır. Bunun temel nedeni, merkezdeki sağ ve sol

³⁴⁰ Ekin Erdem “‘80’lerin Doğuşu, Türk Siyasal Hayatında 1979-1980 AP Azınlık Hükûmeti”, içinde *V. Uluslararası Sosyal Bilimlerde Kritik Tartışmalar Kongresi*, (İzmir Demokrasi Üniversitesi Yayınları, 2022), 143.

³⁴¹ Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 22.Baskı, 2017), 268.

³⁴² Seyfi Öngider, 1923-2023 Yüz Yılı'nın Siyasi Haritası, (İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık, 2023), 164.

³⁴³ Cumhuriyet Gazetesi “AP Geçiş Hükûmeti ile Seçimleri Zorlayacak”, 12 Kasım 1979, 1.

³⁴⁴ Cumhuriyet Gazetesi “Türkiye'nin İlk Azınlık Hükûmeti Göreve Başladı”, 13 Kasım 1979, 1.

³⁴⁵ Yüksel Taşkın, *Siyaset Kavramlar Kurumlar, Süreçler*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2017), 15.

³⁴⁶ 43. Hükûmette Bakanlar kurulu: Başbakan: Süleyman Demirel, Maliye Bakanı: İsmet Sezgin, Adalet Bakanı: Ömer Ucuşal, Milli Savunma Bakanı: Ahmet İhsan Birincioğlu, İçişleri Bakanı: Mustafa Gülcügil Orhan Eren, Dışişleri Bakanı: Hayrettin Erkmen, Milli Eğitim Bakanı: Orhan Cemal Fersoy, Bayındırlık Bakanı: Selahattin Kılıç, Ticaret Bakanı: Halil Başol, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Bakanı: Ali Münif İslamoğlu, Gümrük ve Tekel Bakanı: Ahmet Çakmak, Tarım ve Hayvancılık Bakanı: Cemal Külahlı, Ulaştırma Bakanı: Hüseyin Özalp, Çalışma Bakanı: Hüseyin Cavit Erdemir, Sosyal Güvenlik Bakanı: Sümer Oral, Sanayi ve Teknoloji Bakanı: Kemal Bayar, Kültür Bakanı: Tevfik Koraltan, Yapı ve İskân Bakanı: Turgut Toker, Köyşleri ve Kooperatifler Bakanı: Ahmet Karayığit, Orman Bakanı: Hasan Ekinci, Gençlik ve Spor Bakanı: Talat Asal, Turizm Bakanı: Barlas Küntay, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı: Esat Kıratlıoğlu'dur. Dönemin Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün 13 Kasım'da Azınlık hükûmetini onaylaması ile resmen kurulmuştur. Bkz: Cumhuriyet Gazetesi “Türkiye'nin İlk Azınlık Hükûmeti Göreve Başladı”, 13 Kasım 1979, 1.

³⁴⁷ Murat Arslan, *Süleyman Demirel*, (İstanbul: İletişim Yayınları, Baskı:1 2019), 113.

partilerin işlevlerini yerine getirememiş olmalarıdır. Politikada yeterlilik son derece önemlidir. Askerî idarenin hapisanelerde yaptığı çulgnlıklar, hatalar ve eziyetler bu süreci körüklemiştir. Merkez sağ ve soldaki partiler de etkili bir müdahalede bulunmayınca, vatandaşta “yeni olanı deneyelim” düşüncesi hâkim olmuştur. O dönemde Avrupa’da başlayan gençlik hareketleri, Türkiye’deki sol hareketleri güçlendirmiştir. Buna tepki olarak sağ ve aşırı sağdaki gençler de harekete geçmiştir. İki grup arasında mücadeleler başlamış, sol ve sağ kamplaşma bakanlıklara kadar uzanmıştır. İçişleri Bakanlığı’nda POLDER ve POL-BİR gibi örgütlenmeler mevcuttur. POL-DER, solcuların ve CHP’nin örgütü olarak bilinmektedir. Bu durum bir süre devam etmiş, kamplaşma halkı demokrasiden uzaklaştırmıştır. Hem sol hem sağ kanatta çirkin eylemler ortaya çıkmıştır. Adam yaralama, öldürme, haraç toplama gibi suçlar yaygınlaşmıştır. Ben, Milliyetçi Cephe Hükûmetlerinde görev almadım; çünkü bu yapıyı beğenmiyordum.³⁴⁸

Azınlık hükûmeti döneminde Maliye Bakanı olarak görev yapan Sezgin, Türkiye’nin siyasal süreci içerisinde ekonomik kalkınmaya yönelik önemli adımların atıldığı bir dönemde sorumluluk üstlenmiştir. Sezgin, Maliye Bakanlığı görevindeyken önemli çalışma faaliyetlerinde bulunmuştur. Bunlar şu şekildedir:

1979 yılı itibarıyla Türkiye’nin dış politikasında yaşanan gelişmeler, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve siyasi krizlerle doğrudan bağlantılı olarak ticari ilişkilerine de yansımıştır.³⁴⁹ 1979 şubat ayında İran’da gerçekleşen İslam Devrimi, Türkiye’nin enerji güvenliğini ve bölgesel istikrarını ciddi biçimde etkilemiş ve İran’daki bu rejim değişikliği, Türkiye’nin önemli bir petrol tedarikçisini kaybetme riskini ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte 1979 yılı aralık ayında Sovyetler Birliği’nin Afganistan’ı işgali, Türkiye’nin doğrudan sınır komşusu olan bu bölgede güvenlik kaygılarını artırmış ve Türkiye’yi Avrupa ile daha yakın iş birliğine sevk etmiştir. Bu sorunlar Türkiye’nin jeopolitik önemini daha da artırmıştır. Bu dönemde 1970’li yılların başından itibaren etkisini sürdüren petrol krizleri, Türkiye ekonomisini büyük ölçüde sıkıntıya sokmuştur. Özellikle 1973 yılında başlayan petrol krizi 1979’da kendini fazlasıyla hissettirmiştir. Türkiye’nin enerji maliyetlerini artırmış ve döviz darboğazını daha da derinleştirmiştir. Türkiye hem ekonomik darboğazdan çıkmak hem de bölgesel ve küresel siyasi

³⁴⁸ Menderes Akdağ “‘Türkiye’de Koalisyonlar Döneminde Siyasi Algı ve Propaganda 1970-1980”, 193.

³⁴⁹ Yeşim Demir “‘1960-1980 Dönemi Türk-Arap Ekonomik İlişkileri’”, (Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi Cilt:8, Sayı:18, 2009), 221.

gelişmelerin oluşturduğu riskleri azaltmak amacıyla Batı ülkeleriyle olan ilişkilerinde daha aktif ve iş birliğine dayalı bir politika izlemek zorunda kalmıştır. Bu süreçte IMF, OECD ve Dünya Bankası ile yürütülen mali müzakereler, NATO'ya girme çabaları ve Arap ülkeleriyle geliştirilmeye çalışılan ticari ve mali ilişkiler, bu dönemin dış politikasının ve ticaret diplomasisinin temelini oluşturmuştur. Bu süreçte Sezgin hem Avrupa ülkeleriyle iş birliği amacıyla görüşmeler yaparken hem de Arap ülkeleri ile iletişim halinde bulunmuştur. Bu amaçla Suudi Arabistan'a gönderilmiştir.³⁵⁰ Yapılan toplantı sonucunda alınan kararlarla birlikte Suudi Arabistan ile 250 milyon dolarlık program kredisine dair imza süreci başlatılmış ve Sezgin bu süreçte tekrar görevlendirilmiştir.³⁵¹

1970'li yılların sonlarına doğru derinleşen ekonomik kriz, birtakım yapısal tedbirlerin alınmasını zorunlu kılmıştır. Hem dış politikada yaşanan sorunlar hem de iç politikadaki buhranlar, köklü kararların alınmasında etkili olmuştur. Bu süreçte önemli tedbirlerinde alındığı görülmektedir. Başbakan Demirel'in Başbakanlık Müsteşarlığı'na Turgut Özal'ı getirmesiyle birlikte, 24 Ocak 1980 ekonomik kararları gündeme gelmiştir.³⁵² Bu kararlar ekonomik istikrarsızlığın giderilmesi, üretimde yaşanan daralmanın aşılması, karaborsanın önlenmesi, kamu harcamalarında kısıtlamaya gidilmesi, ücretlerin kontrol altına alınması ve serbest döviz kuru uygulamasına geçilmesi gibi temel hedefleri içermektedir. Bu kararlarla birlikte Türkiye, ithal ikameci kapalı ekonomi modelinden uzaklaşarak, ihracata dayalı serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecini başlatmıştır.³⁵³

Sezgin, 1980 mali yılının bütçe görüşmelerinde alınan kararlarla ilgili şu ifadelere yer vermiştir:

1980 yılı başında alınan ekonomik kararların, Türkiye ekonomisini yeniden dengeli ve sağlıklı bir yapıya kavuşturmayı hedeflediğini belirtmiş, bu doğrultuda özellikle vergilendirme alanında yeni düzenlemelerin yapılacağı ve bozulan

³⁵⁰ BCA “Maliye Bakanı İsmet Sezgin Başkanlığında bir Heyetin Suudi Arabistan'a Gönderilmesi” Kararlar Daire Başkanlığı, 24.12.1980, 382-284-14, 30-18 1-2.

³⁵¹ BCA “Suudi Arabistan Hükümetinin Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine Sağlayacağı Program Kredisine Dair Kredi Anlaşmasının İmzalanmasında İsmet Sezgin'in Yetkili Kılınması” Kararlar Daire Başkanlığı, 17.07.1980, 402-137-6, 30-18 1-2.

³⁵² Şinasi Öztürk, Fatih Nas Ergün İçöz “24 Ocak Kararları Neo-Liberal Politikalar ve Türkiye Tarımı”, (Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:1/2, 2008), 17.

³⁵³ Dilek Y. Yüksel “12 Eylül 1980 Darbesi'ne Giden Süreçte Cumhurbaşkanlığı Seçimi Krizi”, 955.

makroekonomik dengelerin yeniden sağlanması amaçlandığını ifade etmiştir. Piyasa koşulları ve fiyat dengelerinin yeniden oluşturulacağı, devletin ekonomideki rolünün daha sağlıklı bir yapıya kavuşacağını vurgulamıştır. Devletin, koordinasyon ve karar bütünlüğü içinde, makro dengelere yönelik genel yönlendirme görevini sürdüreceğini, ancak gereksiz müdahalelerden kaçınılacağını aktarmıştır. Enflasyonla etkin bir mücadele yürütüleceğini, milli gelir artışının gerektirdiğinin üzerindeki para ve kredi artışlarına izin verilmeyeceğini belirtmiştir. Parasal genişlemenin üretim artışıyla uyumlu olması gerektiğini vurgulamış, kamu harcamalarının sağlam kaynaklara dayandırılacağını ve gelir dağılımının daha adil hale getirilmesinin hedeflendiğini ifade etmiştir. Devletin temel amacının hem iç hem dış kamuoyunda kaybolan güven duygusunu yeniden tesis etmek olduğunu belirtmiştir. Devletin ekonomik ve mali politikalarının toplumun farklı kesimlerine güven verecek şekilde amacının olduğunu belirtmiş, alınan kararları desteklemek amacıyla dış finansman kaynaklarının da sağlandığını ve 1980 yılı için toplamda 1 milyar 395 milyon dolarlık kredi imkanının mevcut olduğunu, bu tutarın önemli bir kısmının kullanılmamış dış katkılardan oluştuğunu aktarmıştır. Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası ile sağlanan ek kredi olanaklarıyla bu miktarın 3 milyar doları aşmasının beklendiğini ifade etmiştir. Üretim kapasitesinin artırılması için proje kredilerinin hızlandırılacağını, özellikle enerji ve sanayi sektörlerine yönelik kullanılmamış kredi bakiyelerinin bulunduğunu ve bunların değerlendirilmesi için gerekli önlemlerin alındığını belirtmiştir. Merkez Bankası tarafından ithalat finansmanına yönelik yeni kredi düzenlemelerinin yapıldığını, akreditiflerde peşin ödeme oranının düşürüldüğünü ve yabancı bankalardan sağlanan kabul kredisi limitlerinin artırıldığını aktarmıştır. 1979 bütçesinde yaşanan açık ve harcama artışlarını özetlemiş ve 1980 yılı bütçesinde ise personel giderleri, yatırımlar, transfer harcamaları ve savunma bütçesinde önemli artışlar yapıldığını belirtmiştir. Özellikle eğitim, sağlık ve altyapı yatırımlarına öncelik verildiğini, köy ve kırsal kesim için kaynak ayrıldığını, emniyet ve adalet hizmetlerinde iyileştirmelere gidileceğini vurgulamıştır. Savunma ve eğitim harcamalarında önemli oranda artış yapıldığını, sağlık alanında ise hizmet kalitesini artırmaya yönelik çeşitli düzenlemelerin gerçekleştirileceğini ifade etmiştir. Personel haklarında iyileştirmeler ve sosyal güvenlik önlemleri de bütçeye dahil edilmiştir. Son olarak, bu bütçenin enflasyonla mücadeleyi

esas alan bir mali program olduğunu ve önceki yıllarda yükselen enflasyon oranlarının, uygulanan doğru politikalarla kontrol altına alınmasının hedeflendiğini ifade etmiştir.³⁵⁴

Sezgin, 1980 yılı bütçesi ile ilgili sözlerinin devamında, 1980 yılı başında yapılan bütçe görüşmeleri çerçevesinde dönemin maliye yönetimini, Türkiye'nin içinde bulunduğu ağır ekonomik krizi aşmak amacıyla köklü bir mali disiplin ve yapısal dönüşümün programına yöneldiğini belirtmiştir. Açık finansmana başvurmadan, sağlam ve sürdürülebilir kaynaklara dayanan bir bütçeyle enflasyonla mücadele kararlılığını vurgulamış ve devletin asli görevlerine yoğunlaşan, ekonomik büyümeyi ve istikrarı birlikte sürdürmeye çalışan bir mali yapı hedeflendiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte özellikle gelir dağılımındaki adaletsizlikleri azaltma ve kamu hizmetlerinin toplumsal faydasını artırma amacının öne çıktığını belirtmiştir. Son iki yılda uygulanan ve sonuçsuz kalan enflasyon içinde kalkınma anlayışının iflas ettiğini belirtmiş ve toplumun büyük kesiminin artan fiyatlar altında ezildiğini, üretimde bir artış sağlanamadığını ve milli gelirin gelişmediğini vurgulamıştır. Geçici önlemlerin yeterli olmadığını ve esaslı reformların zorunluluk haline geldiğini de söyleyerek ekonomik sorunlar üzerinden yapılan iç politika odaklı, sloganvari açıklamaların hem kamuoyunda hem de dış çevrelerde güven bunalımı doğurduğunu ifade etmiştir. Bu tür yaklaşımların ülkeye zarar verdiğini belirtmiştir.³⁵⁵

Menderes Akdağ'ın yaptığı röportajda Sezgin, 1980 İhtilal öncesinde 24 Ocak kararlarıyla ilgili esprili bir yaklaşımla *“1980 İhtilaliyle Maliye Bakanlığı'ndan ayrıldıktan sonra Kenan Evren benim dostumdu. 24 Ocak kararları olmasaydı, siz bu kararları almasaydınız, ekonomi düzelmeseydi biz ihtilal yapamazdık dedi. Ben de demek ki ihtilali ben yaptım şeklinde şakayla karışık cevap verdim”* diyerek 1980 İhtilali'ne yönelik düşüncelerini dile getirmiştir.³⁵⁶

³⁵⁴ TBMM ZC MM, D:5, B:44, C:14, 16.02.1980, 18-19.

³⁵⁵ Havva Aksıcak “Türkiye’de 1980 Sonrası Uygulanan IMF Programlarının Para Politikaları ve Finans Üzerine Etkisi”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi İstanbul Gelişim Üniversitesi Ekonomi ve Finans Anabilim Dalı, İstanbul, 2019), 24.

³⁵⁶ Menderes Akdağ “Türkiye’de Koalisyonlar Döneminde Siyasi Algı ve Propaganda (170-1980)”, 497

1980 yılı Türkiye ekonomisi açısından yapısal dönüşümün en kritik dönemlerinden biri olmaktadır.³⁵⁷ Türkiye, 24 Ocak 1980 tarihinde ilan ettiği istikrar³⁵⁸ ve yapısal uyum programı ile ithal ikameci ekonomik modeli terk ederek serbest piyasa ekonomisine ve dışa açılmaya yönelik köklü bir dönüşüm sürecini başlatmıştır.³⁵⁹ Program, yalnızca Türkiye'nin kendi iç dinamiklerinin değil, aynı zamanda IMF, Dünya Bankası, İktisadi İş birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) gibi uluslararası finans kuruluşlarının desteğiyle şekillenen, kapsam ve ölçek bakımından önemli programlardan biridir.³⁶⁰ Programın temel amacı ise; yüksek enflasyon, ödemeler dengesi krizleri ve kamu maliyesindeki dengesizliklerle mücadele etmek, aynı zamanda ihracata dayalı büyüme modeline geçiş yapmaktır. Bu doğrultuda Türkiye, 1980-1983 yıllarını kapsayan üç yıllık bir stand-by anlaşması imzalamak üzere IMF ile müzakerelere başlamıştır.³⁶¹ Bu müzakereler oldukça zorlu geçmiş; özellikle IMF'nin, Türk lirasının dünya piyasalarındaki dalgalanmalara bağlı olarak sürekli devalüe edilmesi talebi, hükümet tarafından tereddütle karşılanmıştır.³⁶² Ankara'da yapılan görüşmelerde bu konu karara bağlanamamış ve hükümetin iç değerlendirmelerinin ardından nihai kararın IMF'ye iletileceği belirtilmiştir. Bu sürecin önemli temsilcilerinden biri Sezgin'dir.³⁶³ Bu süreçte iç ekonomik reformların mali mimarisinden sorumlu olmakla kalmamış, aynı zamanda Türkiye'nin dış finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla yürütülen uluslararası diplomatik ve ekonomik görüşmelerde etkin rol üstlenmiştir. Bununla beraber IMF ve Dünya Bankası'nın komite toplantılarına katılmak üzere Nisan 1980'de (Federal) Almanya'nın Hamburg kentinde bulunmuştur. Hamburg'daki temasları sırasında Sezgin, Fransa, Avusturya, Belçika ve Yugoslavya Maliye Bakanlarıyla ikili görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu görüşmelerde öncelikli olarak, OECD çerçevesinde Türkiye'ye sağlanmakta olan mali desteğin devamlılığı ve borç ertelemesi mekanizmaları ele alınmıştır. Sezgin, görüşmeler sonrasında yaptığı açıklamada, özellikle Paris'te daha önce

³⁵⁷ Seyhun Doğan “Uluslararası Para Fonu (IMF) Destekli İstikrar Programları ve 1980 Sonrası Türkiye’de Uygulamaları” (Yayınlanmış Doktora Tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İstanbul, 1996), 142.

³⁵⁸ Aydınlık Gazetesi “Paranın Değeri”, 25 Ocak 1980, 5.

³⁵⁹ Milliyet Gazetesi “Demirel: Yoklukları Kaldırmak İçin Önlem Aldık Dedi”, 25 Ocak 1980, 1.

³⁶⁰ Cumhuriyet Gazetesi “Ekonomi ve Anayasa”, 21 Nisan 1980, 1.

³⁶¹ Milliyet Gazetesi “ Bir Heyet Almanya’ya Gidiyor”, 22 Nisan 1980, 5.

³⁶² Milliyet Gazetesi “Türk Parasının Değeri Ayarlanacak”, 20 Mayıs 1980, 6.

³⁶³ BCA “Milletlerarası Para Fonu ve Dünya Bankası Nezdindeki Geçici ve Kalkınma Komitelerinin Hamburg’da Yapılacak Olan Toplantılarına İsmet Sezgin Başkanlığında Bir Heyetin Katılması” Kararlar Daire Başkanlığı, 21.04. 1980, 393-76-1, 30-18 1-2.

varılan mali destek anlaşmasının ikinci aşamasını oluşturan borç erteleme konusunun Hamburg'daki temaslarda öncelikli gündem maddesi olduğunu ve bu konuda hızla sonuç alınması için taraflar arasında mutabakat sağlandığını ifade etmiştir. Sezgin'in Hamburg'daki bu diplomatik girişimleri, yalnızca teknik ekonomik meselelerle sınırlı kalmamış; aynı zamanda uluslararası destek arayışının siyasi boyutunu da kapsamıştır. Nitekim, Fransa Maliye Bakanı Robert Monory, yaptığı açıklamada, Türk ekonomisinin içinde bulunduğu darboğazdan çıkabilmesi için Federal Almanya Maliye Bakanı Hans Matthöfer'in yürüttüğü çabalara destek vereceğini ve bu kapsamda bizzat Türkiye'yi ziyaret edeceğini belirtmiştir. Bu açıklamayla birlikte Türkiye'nin Batılı müttefikleri nezdinde ekonomik reformlarına duyulan güvenin somut bir göstergesi niteliğindedir.³⁶⁴ Sezgin'in Hamburg temaları, 24 Ocak kararlarının uluslararası kabul görmesi ve bu programın sürdürülebilirliğine yönelik finansal desteğin sağlanması açısından kritik bir rol oynamıştır.³⁶⁵

Sezgin'in yaptığı görüşmeler sonrasında Fransa ile Acil Yardım ve Borç Tehiri anlaşmaları yapılmıştır.³⁶⁶ Bu süreçte 3-4 Haziran tarihlerinde Paris'te düzenlenecek olan OECD Bakanlar Konseyine Sezgin ile birlikte Dış İşleri Bakanı Hayrettin Erkmen katılarak ekonomik ilişkiler ve dış politika ile ilgili görüşmeler yapılmıştır.³⁶⁷

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti ile Türkiye arasında ekonomik, ticari ve sınai iş birliği konularında 3-7 Ağustos tarihleri arasında Belgrad'ta müzakereler yapılmış ve Sezgin ile birlikte yetkili kılınan heyet katılmıştır.³⁶⁸

İslam Kalkınma Bankası, 1973 yılında Cidde'de yapılan İslam Ülkeleri Maliye Bakanları toplantısında resmen kurulmuştur. 1975 yılı içerisinde Türkiye'nin de katılımı ile toplam 29 ülke bu kuruluşa resmen katılmıştır (Cezayir, Çad, Mısır, Yemen, Fas, Mali,

³⁶⁴ Cumhuriyet Gazetesi "IMF ile Görüşmeler", 28 Nisan 1980, 1-3.

³⁶⁵ Aydınlık Gazetesi "IMF ile Görüşmeler Tamamlandı", 28 Nisan 1980, 1.

³⁶⁶ BCA "Fransız Hükümeti ile İmzalanacak Acil Yardım ve Borç Tehiri Anlaşmalarını İmzalamaya, Hükümetimiz Adına İsmet Sezgin'in Yetkili Kılınması" Kararlar Daire Başkanlığı, 16.05.1980, 397-100-5, 30-18 1-2.

³⁶⁷ BCA "OECD Bakanlar Konseyi'nin 3-4 Haziran 1980 Tarihlerinde Paris'te Yapılacak Toplantısına, Hükümetimizi Temsilen Dış İşleri Bakanı Hayrettin Erkmen'in Başkanlığındaki Heyetin Katılması" Kararlar Daire Başkanlığı, 02.06.1980, 397-103-8, 30-18-1-2.

³⁶⁸ BCA "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yugoslavya Sosyalist Federal Hükümeti Arasında 3-7 Ağustos Tarihleri Arasında Belgrad'ta Yapılacak Müzakerelere Maliye Bakanı İsmet Sezgin'in Başkanlığında bir Heyetin Katılması ve Heyet Başkanına İmza Yetkisi Verilmesi" Kararlar Daire Başkanlığı, 01.08.1980, 403-142-4, 30-18-1-2.

Nijerya vb.).³⁶⁹ Bu kuruluş amaçları arasında İslam ülkelerinin kalkınması için yardımda bulunmak, İslam topluluklarının sosyal, ekonomik yatırım projelerine kaynak sağlamak ve ülkeler arasındaki ticari ilişkileri geliştirmek amacıyla oluşturulmuştur. 1980 yılında İKB Cidde’de yapılacak olan dördüncü toplantısı için Türkiye’yi temsilen Sezgin’in gönderilmesi için karar alınmıştır.³⁷⁰ Bu ve buna benzer uygulamalar ile Müslüman ülkeler arasındaki ticari bağ güçlendirilmeye çalışılmıştır.³⁷¹

1980 yılı içerisinde Sezgin’in diğer yürüttüğü faaliyetler arasında Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı Mustafa Çağatay’ın daveti üzerine oluşturulan heyetle birlikte Kıbrıs’a yapılan ziyaret yer almaktadır.³⁷² Bu süreçte Kıbrıs ile Türkiye arasında hem siyasi hem de ekonomik görüşmeler yapılarak iki ülke arasındaki ilişkiler sıkı tutulmaya çalışılmıştır.³⁷³

Sezgin’in Maliye Bakanlığı döneminde, Türkiye ekonomisindeki koşullar giderek ağırlaşmış; hükümet, bu zorlu süreçte kapsamlı ve sert önlemler içeren 24 Ocak 1980 Kararlarını almak zorunda kalmıştır. Her ne kadar bu kararlar, dönemin ekonomik ve siyasal şartlarına bir uyum arayışı olarak görülse de, uygulama sürecinde yaşanan siyasi çekişmeler ve toplumsal huzursuzluklar, ülkeyi hızla bir yönetim krizine sürüklemiştir. Bu süreç ise Türkiye’yi 12 Eylül 1980 Askerî Müdahalesine sürüklemiştir.

³⁶⁹ Mahmut Yardımcıoğlu, Hüseyin Koçarslan, Sabiha Annaç Göv “İslam Kalkınma Bankası”, (Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi Sayı:5, 2015), 72.

³⁷⁰ BCA “İslam Kalkınma Bankasının Cidde’de Yapılacak Olan Dördüncü Yıllık Toplantısına Türkiye Cumhuriyeti’ni Temsilen İsmet Sezgin ve Başkanlığındaki Heyetin Katılması”, Kararlar Daire Başkanlığı, 06.03.1980, 390-52-10, 30-18 1-2.

³⁷¹ Haşmet Başar “İslam Ülkeleri Arasında Ekonomik İş Birliği”, (Müstakil, Sanayi ve İş Adamları Derneği, İstanbul, 1994), 15.

³⁷² Kıbrıs meselesi, Türk siyasi tarihinde önemli bir yer tutan konulardan biridir. Kıbrıs Rumlarının ve Yunanistan’ın adadaki baskı ve şiddet politikaları nedeniyle uzun yıllar boyunca gündemde kalmıştır. Dış ülkelerin dolaylı ve doğrudan müdahaleleri ise bu sorunu daha da karmaşık hale getirmiştir. 1974 yılında, Yunanistan destekli darbeciler Kıbrıs’ta yönetimi ele geçirmiştir. Bu duruma karşı Türkiye, “Kıbrıs Barış Harekâtı’nı düzenleyerek darbeci yönetimi devirmiştir. Ancak bu harekât, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere bazı ülkeler tarafından tepkiyle karşılanmış ve Türkiye’ye ekonomik yaptırımlar ile silah ambargosu uygulanmasına yol açmıştır. Bu süreçte Türkiye, ekonomik açıdan oldukça zor bir dönemden geçmiştir. 1978 yılından itibaren ise Türkiye ile bu ülkeler arasında ilişkileri yumuşatmaya yönelik adımlar atılmıştır. Bkz: Emete Gözügüzelli, *Kıbrıs, Barışın Gölgesinde Psikolojik Savaş*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 1. Basım, 2021, 5.

³⁷³ BCA “İsmet Sezgin ve Beraberindeki Heyetin Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı Mustafa Çağatay Davetine İcabet Etmek Üzere Türkiye Cumhuriyeti’ni Temsilen Gönderilmesi”, Kararlar Daire Başkanlığı, 11.07.1980, 401-133-3, 30-18 1-2.

2.6. İsmet Sezgin'in 1961-1980 Yıllarına Ait Meclis Faaliyetleri

2.6.1. Söke Çimento Fabrikasının İşletmeye Açılmaması Hakkında Soru Önergesi

Sezgin, Söke Çimento Fabrikasının işletmeye neden açılmadığına dair soru önergesi vermiş ve Sanayi Bakanı Fethi Çelikbaş'tan cevap rica etmiştir.³⁷⁴Soru önergesine karşılık Sanayi Bakanı Çelikbaş'ın cevabı ise elektrik enerjisinin fabrikaya getirilememesi ve Fabrikanın montajının bitmesiyle beraber enerji hattının tesis edilmesinde yaşanan sorunlardır. Sayın Çelikbaş sözlerine ekleme yaparak:³⁷⁵

*Fabrika 1959 yılının sonunda bitmiş olmasına rağmen işletmeye açılmamıştır. Enerji nakil hatları malzemenin siparişi 1955'te Türk-İtalyan Teknik İş Birliği Anlaşması içinde İtalyan firmalarına ihale edilmiştir. Sipariş mukavelesi gereğince malzeme bedelinin %10'u imza edilmesiyle beraber firmalara tediye ve transfer edilmiştir. İkinci taksitini teşkil eden %15 nispetindeki bedelin transferinde gecikme olmuş ve firma malzemenin sevkini durdurulmuştur. Bilahare 1960 yazında 72 sayılı Kanunla eldeki işler gözden geçirildiği sırada Söke Çimento Fabrikası tehir edilen işler arasına girmiştir. 1961 yaz aylarında Devlet Planlama Dairesine Bakanlığın piyasa da duyulan ihtiyaç dolayısıyla vaki müracaatı üzerine Devlet Planlama Dairesi tehir edilen bu işin ele alınması lüzumunu belirtmiştir. Bunun üzerine çimento Sanayisinin mesulleri yeni firmalarla anlaşmalar imzalamışlardır. Bu anlaşma gereğince lüzumlu olan malzeme sipariş bedelleri Ekim 1961'de transfer edildiği için firmalar yakında malzemenin sevkiyatına başlayacaklardır. Fabrikanın enerji nakil tesislerinin müteahhidi durumunda olan müessese Etibank'tır. Bu Fabrikayı inşa ettiren müessese Çimento Sanayi Umum Müdürlüğü'dür. Bu suale muttali olunca; 11. ayın 27. günü bu iki iktisadi devlet teşekkülünün Umum müdür ve muavinlerine, İşin süratle inşaatı neye bağlı bulunuyorsa bunu aramızda müzakere edelim, bir protokolle tespit edelim, ihtilafa düştüğümüz noktalar olursa bunları giderelim, dediğimde yapılan protokol neticesi Söke Çimento Fabrikasının 1962 yılı ağustos ayının sonunda çalışmaya başlayacağını bu iki dairenin mesulleri protokolle tespit etmiş bulunmaktadır. Maruzatım bundan ibarettir. Şeklinde cevap vermiştir.*³⁷⁶

³⁷⁴ TBMM ZC MM, D:1, C:1, B:18, 06. 12. 1961, 224.

³⁷⁵ Türkiye Büyük Millet Meclis'i Zabıt Cerideleri, İsmet Sezgin Üyelere Göre Tutanaklarda İstatistik, <https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa> (Erişim Tarihi 22.03.2025).

³⁷⁶ TBMM ZC MM, D:1 B:18 C:1 06. 12. 1961, 224.

Sezgin, buna karşılık merakla beklediğini ifade etmiş ve teşekkürlerini sunmuştur. Yapılan araştırmalar sonucu Söke Çimento Fabrikası açılmamış özel sektörün himayesine girmiştir.

2.6.2. Yedek Subay Öğretmenleri İçin Fazladan Ders Ücretleri Hakkında Soru Önergesi

Milli Eğitim Bakanı Hilmi İncesu sözlü cevap olarak; Okuma- yazma taburlarında görevlendirilen yedek subay adaylarının 26 saatten fazla ders okuttuklarından bahisle bağlı bulundukları kumandanlıklar ve valilikler yolu ile Bakanlığımıza müracaat ederek kendilerine elbise, tayin bedeli gibi isteklerde bulunabilir ve ek görev ücreti verilmesini de talep edebilirler. Yedek subaylığını yapmış olan ilkokul öğretmenleri dahi bugün, okul içinde ve dışında mesleklerinin özelliği icabı haftada 26 saatten fazla mesai yapmak mecburiyetindeydiler. Mesai dışı görevler dışında buna göre çalışan öğretmenler ücrete tabi değildir. Buna göre yedek subay adayı öğretmenlerin kendilerine ek görev verilmesi hakkındaki istekleri Bakanlığımızca incelenmiş fakat kanuni imkân bulunamadığı sonucuna varılarak bu durum valilikler yolu ile ve bir genelge ile ilgililere tebliğ edilmiştir. Ayrıca bu genelge de ücret verilmeyen yedek subay adayı öğretmenlere imkanlar nispetinde orta dereceli okullarda ücretli ders verilmek suretiyle maddi sıkıntılarının giderilmeye çalışılması da temenni olunmuştur. Adı geçen 43785 sayılı genelgeden bir örnek ilişiktir. Bugüne kadar bu hususta hazırlanmış bir kanun teklifi bulunmamakla beraber gerekirse bir kanun getirmeyi düşündüklerini ifade etmiştir.

Sezgin ise cevabında; yedek subay adaylarının çektiği zorluklardan bahsettikten sonra ders saatleri ile ilgili münasip bir ücretin verilmesi hakkında bir tasarı hazırladıklarını belirtmiş ve Bakanlığa takdim edeceklerini ifade etmiştir.³⁷⁷ Bunun üzerine 18. 12. 1961 tarihinde hazırlamış oldukları Kanun Tasarısını Bakanlığa sunmuşlardır.³⁷⁸ Meclis tarafından Kanunun tatbiki yapılmış ve kanun Meclis'in oylamasıyla kabul edilmiştir.³⁷⁹ Meclis'in onayından geçen Kanun Cumhuriyet Senatosu tarafından kesin olarak reddedilmiştir.³⁸⁰

³⁷⁷ TBMM ZC MM, D:1 B:18 C: 1 06.12.1961, 225.

³⁷⁸ TBMM ZC MM, D:1 B:23 C:1 18.12.1961, 323.

³⁷⁹ TBMM ZC MM, D:1 B:104 C:6 20.06.1962, 8-9.

³⁸⁰ TBMM ZC MM, D:1 B:125 C:7 05.10.1962, 331.

2.6.3. Devlet İstatistik Kurumu (DİE) Kanun Tasarısı Hakkında Konuşması

Muhterem arkadaşlar; tasarının 15. maddesi sadece enstitü yayınlarının bastırılması hususunun 2490 sayılı Kanun hükümlerinin tâbi olmadığına dairdir. Enstitü diğer işlerinde ebetteki, 2490 sayılı Kanun hükümlerine tâbi olacaktır. Devlet rakamlarının muhassalası olan bu büyük rakamların 2491 sayılı Kanun hükümlerine tâbi olmadan bir an evvel bastırılmasını temin için ihalenin ile her türlü imkânlara sahip olan matbaa ve müesseselere verilmesi hususunu temin etmek için bu madde konmuştur. Diğer Devlet dairelerinde, meselâ Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığında emsali olduğuna göre, işin ehli olan müesseseyi verilmesini temin için, en iyi şekilde bu işi yapacak olan ciddi bir müesseseye verilmesini temin için, bu madde konmuştur, arz ederim.

Bu açıklamaya yönelik söz alan (Trabzon Milletvekili) Ahmet Şener “‘Aynı teknik evsafi haiz olan iki matbaa birden müracaat edecek olursa, enstitü bu müracaatları nasıl tefrik edecek ve bu tefrik kim tarafından yapılacaktır? Bu hususta bir miyar var mı?’” sorusuna Sezgin; elbette ki enstitü direktörüne ait olacaktır, demiştir. Önerge Meclis tarafından yapılan oylama ile kabul edilmiştir.³⁸¹

2.6.4. Türkiye Emlak Kredi Bankasının Yapı Tasarrufu Kredilerindeki Şekil Değişikliğinin Sebebi Hakkında Soru Önergesi

Buna önergede Sezgin, Türkiye Emlak Kredi Bankasının yapı tasarrufu kredilerindeki şekil değişikliğinin sebep ve sonuçlarını İmar ve İskân Bakanlığına sorduğunu fakat konuya ciddi bir şekilde ilgilenilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Konuşmasına Beş Yıllık Kalkınma Planının eksik ve artı yönlerinden bahsederek devam etmiştir. Ayrıca 1962 yılı bütçe raporlarında Türkiye Emlak Yapı Kredi Bankasına ait mali kaynaklarının temini cihetine gidilmesi hususunda birtakım temennilerin yer aldığını fakat bunların hiçbirinin yerine getirilmediğini belirtmiştir. Türkiye Yapı Kredi Bankasının mali imkanlarının geliştirilmesine dair önerge verdiklerini ifade etmiştir. Bakanlık tarafından önergenin reddedildiğini dile getirmiş ve Emlak ve Yapı Kredi Bankasının mali durumunun süratle düzeltilmesi gerektiğini belirtmiştir.³⁸²

³⁸¹ TBMM ZC MM, D:1 B:77 C:4 20.04.1962, 581.

³⁸² TBMM ZC MM, D:1 B: 24, C:10 02.01.1963,533.

Buna üzerine İmar ve İskân Bakanı Fahrettin Tekin;

Emlâk Kredi Bankasını ucuz mesken inşaatına sevk etmek yolunda harekete geçmiş bulunuyoruz. Bu hususta, hükümete sermayenin çoğaltılması yolunda kanun teklif ettik. Ayrıca diğer bankaların tasarruflarının da evvelce olduğu gibi bankamıza yatırılması suretiyle malî hareketin daha fazla çoğaltılmasını temin etmek hususunda Maliye Bakanlığı ile daimî temas halindeyiz. Yalnız Maliye Bakanlığı ile değil, iktisadi mevzuları incelemekle vazifeli olan bakan arkadaşlarım da Emlâk Bankasının durumu ile ilgilenmişlerdir. Cevabını vermiştir.

Bunun üzerine Sezgin, Bu cevap doğrultusunda Bakanın tam net olmadıklarını dile getirmiş ve sözlerine şu şekilde devam etmiştir:³⁸³

Memlekete büyük hizmetler ifa eden yegâne kredi fonsiye bankası olan Emlâk Kredi Bankasının cidden müşkül durumda kalmasını istemiyorum. Yalnız muhterem hocamın dokunduğu bir hususa huzurunuzda temas etmek isterim; sayın hocam bu yapı tasarruf sisteminde kabul edilen ilk usulün birtakım yanlışlıkla olduğunu ve «yanlış hesabın Bağdat'tan döneceğini» ifade ettiler. Muhterem hocam, bendenizi dikkatle dinlemiş olsalardı bu usulün yanlış olmadığını yapı tasarrufu, sisteminde yapılması istenen değişikliğin fonların müsaadesizliği sebebiyle olamayacağını ispat etmiştim...Soru önergesi cevaplandırılmıştır.³⁸⁴

2.6.5. 1960 Tarihli ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nda Yapılacak Değişiklikler Hakkında Konuşması

Yeni Gelir Vergisi tasarısı yatırım indirimini getirmek suretiyle yeni bir müessese kurmuş ve böylelikle âtil sermayeyi yatırıma teşvik yolunu, amacını gütmüştür. Yalnız burada, yeni tasarı, yatırım indirimini sadece öz sermayeye bağlamaktadır. Yani parası olan, sermayesi olan yatırım yaptığı takdirde yatırımının muayyen bir bölümü yatırım indiriminden istifade edecek ve böylelikle daha az vergi verecektir. Fakat, parası olmayan müteşebbis, inisiyatifi olan, bilgili, görgülü bir kişi, sırf sermayesi olmadığı cihetle filân veya falan yerden kredi alarak bu yatırımı yaptığı takdirde, kredi aldığı cihetle cezalandırılmakta ve yatırım indiriminden istifade edememektedir. Eğer biz, yatırım indirimi müessesesini bu şekilde kabul ettiğimiz takdirde, yatırım indiriminden sadece sermaye sahipleri istifade edecek, kredi ile öz sermayesini birleştirerek yatırım yapmak isteyen gerçek müteşebbis iş

³⁸³ TBMM ZC MM, D:1 B: 24, C:10 02.01.1963,534.

³⁸⁴ TBMM ZC MM, D:1 B: 24 C:10 02.01.1963, 535.

*adamı, inisiyatif sahibi kişileri bundan mahrum edeceğiz. Bunun şahsan doğru olmadığı kanaatindeyiz. ... ‘‘Durumu imkânsız vaziyete sokacak bu şeklin kaldırılarak krediyle yapılacak olan yatırımlarında yatırım indiriminden istifade etmesini istemek olacaktır.’’*³⁸⁵

Meclis’te görüşülen bu konunun 4. maddesi yapılan oylama sonucu kabul edilmiştir.

2.6.6. İmar ve İskân Bakanlığının 1963 Yılı Bütçe Görüşmeleri Hakkında Konuşması

(AP Meclis Grubu Adına) Sezgin, açıklamalarına 1963 yılı mesken sorunu üzerinden başlamıştır. Mesken sorununun Türkiye için öneminden bahsederek AP’nin bu soruna çözüm getireceği inancını dile getirmiştir. Mesken konusuyla ilgili İmar ve İskân Bakanlığı ile Devlet Planlama Teşkilatı’nın yıllık olarak verdiği mesken ihtiyacına yönelik rakamların birbiriyle uyuşmadığını da ifade etmektedir. Sözü bölge planlama çalışmalarına getirerek, bölgelerde yapılan envanter tespiti, her türlü kaynaklar, bölgenin verimi, mahsullerin cinsi, bölgenin taşıyabileceği yük, kurulacak sanayinin bölge ve bölgeler çapında, zirai sektörden arta kalan nüfusun geri kalan zamanını kullanabileceği ve değerlendirebileceği iş sahalarının temini vb. insanların belirli bölgelere göç etmeleri önlenecek ve yeni çekim merkezleri meydana gelecektir, demiştir. 1963 yılı Bütçe Kanunu yapılan görüşmeler sonucunda kabul edilmiştir.³⁸⁶

2.6.7. İktisadi Devlet Teşekkülleri Kanun Tasarısı Hakkında Konuşması

Devlet Yatırım Bankası Kanun Tasarısı hakkında eleştirilerde bulunmuştur. bu Tasarının teknik hatalar, uygulama zorlukları ve mali sonuçlar bakımından ciddi sorunlar içerdiğini ifade etmiştir. Sözlerine dayanak olarak tasarının gerekçesinde yer alan maddeler arasındaki numaralandırma hatalarına dikkat çekmekte ve 6. bendin 9. bent olarak gösterilmesi gibi örnekler vererek düzenleme karmaşasına vurgu yapmaktadır. Bu teknik uyumsuzlukların, ileride uygulamada karışıklığa ve hatalı yorumlara yol açacağını belirtmiştir. Bu Tasarı, Amortisman ve Kredi Sandığı’nın kaldırılarak yerine bir Devlet Yatırım Bankası kurulmasını öngörmektedir. Sezgin’e göre, bu değişiklik teknik anlamda bir zarureten değil, idari bir tercihten kaynaklanmakta olup, fiilî bir fayda

³⁸⁵ TBMM ZC MM, D:1 B: 45 C:12 10.02.1963,188.

³⁸⁶ TBMM ZC MM, D:1 B:57 C: 18 22.02.1963, 183-210.

sağlamayacağını doğrultusundadır. Bankanın, İktisadi Devlet Teşekkülleri (İDT) için kredi kaynağı oluşturmamasının, sermaye yetersizliklerini çözmek bir yana, bu kuruluşların mali özerkliğini zedeleyeceği ve merkeziyetçiliği artıracaklarını ifade etmiştir. Ayrıca, tasarıda belirtilen finansman kaynakları öz kaynaklar ve yabancı kaynaklar olarak sınıflandırılrsa da bu tanımların yer yer hatalı veya belirsiz olduğu dile getirmiştir. Emekli Sandığı ve İşçi Sigortaları fonlarının zorunlu olarak Devlet Yatırım Bankası tahvillerine yatırılması gerektiğine dair hükmün ise ciddi bir eleştiri konusu olduğunu belirtmiş ve Bu kurumların bağımsız fonları üzerinde devletin bu denli müdahaleci bir yaklaşım sergilemesi, özel sektör bankalarının kredi hacmini daraltabileceği gibi, özel sektör yatırımlarını da riske atabileceğinden bahsetmiştir. Sümerbank ve Etibank gibi kamu bankalarının bile ellerindeki mevduatların bu yolla çekilmesinin muhtemel olduğunu ve tasarının 11. maddesiyle, rantabilitesi olmayan projelere kredi verilmemesi hükmüne bağlanmıştır. Sezgin, bunun sosyal fayda sağlayan ancak ekonomik kârlılığı düşük projelerin dışlanmasına yol açacağını ve bu durumun özellikle Doğu illerindeki sosyal kalkınma yatırımları için büyük bir engel oluşturacağını vurgulamıştır.

Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın hem ekonomik hem sosyal boyutlar içerdiğini hatırlatarak, sadece ekonomik kriterlere dayalı bir kredi değerlendirme sisteminin, plânın ruhuna aykırı olduğunu dile getirmiştir. Yatırım projelerinin bankaca teknik olarak tekrar incelenmesi sürecinin, zaten çok sayıda kontrolden geçmiş projeler açısından gereksiz ve zaman kaybı yaratan bir bürokratik işlem olduğu savunmuştur. Bu tür tekrar incelemelerin sorumluluğu dağıttığı, karar alma süreçlerini yavaşlattığı ve uygulamada aksamalara yol açabileceğini ifade etmiştir. Yönetim kurulunun yapısına ilişkin eleştirilerinin de olduğunu vurgulamış ve kurul üyelerinin birden fazla idari görevde bulunması, bankanın yönetimine etkin katkı sağlamalarını güçleştireceğinden bahsetmiştir. Kurulun, tarafsız, yeterli bilgi ve liyakatte kişilerden oluşması gerektiğini, aksi takdirde işlevsiz bir yapının doğacağını vurgulamıştır. Sözlerinin devamında; özel sektörün içinde bulunduğu zorluklardan ve yatırım kredilerine erişim sorunundan bahsederek, Hükümetin İDT'lere gösterdiği hassasiyetin, aynı şekilde özel sektöre de gösterilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Özellikle uzun vadeli ve düşük faizli kredilere

ulaşamayan özel sektör yatırımlarının, kalkınma sürecinde geri kalacağı ve bu durumun karma ekonomi ilkeleriyle çelişeceğiinden bahsetmiştir.³⁸⁷

Bu konuyla ilgili TBMM'nin 113. Birleşimde ise;

Devlet Yatırım Bankasının kaynaklarını aktırmak için çıkaracağı tahvilleri işçi Sigortaları Kurumu ile Emekli Sandığınca satılması zorlanmaktadır. Bu kurumlar kârlı gördükleri takdirde esasen bankanın tahvillerinden alabileceğine göre, böyle mecburiyet yükleyen bir hükme tasarıda neden yer verilmek lüzumunu duyulduğunu sormuştum. Sayın Bakan bunu cevaplandırmadılar. Devlet Yatırım Bankasına yatırım yapacağını ifade ettiler. Kanunda bu değişiklikle bir usulsüzlük ölüyor. Devletin İşçi Sigortalarının teşekkül eden fonlarında iştirak hisseleri bulunmadığına göre ne şekilde yapılacak. Böylece İşçi Sigortaları ile Emekli Sandığının bugünkü resmî ve Özel sektör bankalarında bulunan mevduat ve tahvilleri geri alınacaktır. Bankalar ve bütün bankalardan istifade eden özel ve resmî sektörün durumlarının ne olacağı hakkında bir sual sormuştum. Bunun da cevabını alamadım.³⁸⁸ Diye cevap talep etmiştir.

Sanayi Bakanı Çelikbaş ise:

1930 umumi dünya iktisadi buhranından sonra Garp memleketlerinin tatbikatı tetkik 'edilirse ve ayrıca Milletlerarası İş Bürosunun sigorta fonlarının ne suretle kullanılması lâzım geldiğine dair neşriyat tetkik edilirse görülür ki, Devlet tarafından tahsis edilmemiş olsa dahi, bu sosyal fonların, bu toplumun kalkınması maksadıyla kullanılması prensibi 1930'dan sonra tatbik sahası bulmaya başlamıştır. İkinci Dünya Harbinden sonraki tatbikat daha da genişlemiştir. Sebebi de şudur: Toplumun yarattığı bir mecburi tasarruf, yine toplumun kalkınmasında bir kaynak vazifesini görmeli midir, görmemeli midir? Umumi içtihat ve tatbikat merkezindedir arkadaşlar. Tatbikat budur. Cevabını vermiştir.

Yeterli çoğunluk sağlanamadığından oylama tekrarlanacaktır, şeklinde zabıta belirtilmektedir.

Sezgin, TBMM'nin 114. birleşimde, İktisadi Devlet Teşekküllerinin yönetim kurullarında işçi temsilcilerinin yer alması meselesi üzerine söz almıştır. Buna göre konunun esasen işçi üyelerin yönetim kademelerinde temsil edilmesiyle ilgili olduğunu;

³⁸⁷ TBMM ZC MM, D:1 B:112 C:19 10.07.1963, 378.

³⁸⁸ TBMM ZC MM, D:1 B:113 C:19 11.07.1963, 429.

ancak tartışmaların gereksiz yere derinleştğini belirtmiştir. İşçilerin yönetim kurullarında temsil edilmesi, 5 Yıllık Kalkınma Planı'nda da yer bulan ve emek-sermaye dengesini gözetken bir ilke olarak değerlendirmektedir. Sezgin, bu düzenlemenin işçide sorumluluk bilincini artıracığını, Devlet ile işçiler arasında samimi bir iş birliği ortamı oluşturacağını ve verimliliğini artıracığı kanaatindedir. Bu çerçevede partiler arası uzlaşma sağlandığını ve ortak önerilerin Meclis Başkanlığı'na sunulduğunu ifade etmektedir. Konuşmanın ikinci bölümünde ise, 23 ve 28 sayılı yasaların yürürlükteki hükümleri bağlamında, İDT'lerin yönetim yapısına yönelik eleştirilerine devam etmiştir. 27 Mayıs 1960 sonrasında kabul edilen 23 sayılı Kanun ile idare meclislerinin kaldırılması ve müdürler kuruluna dayalı yönetim yapısı getirilmiş; bu model ise Sezgin tarafından verimsiz, sorunlu ve başarısız olarak değerlendirilmiştir. Üç yıl süren uygulamada ortaya çıkan yapısal problemler çözülmeden aynı modelin sürdürülmesini eleştirmiştir.

Komisyonun yaptığı düzenlemeyle, yönetim kurulu üyelerinin sayısı ve kaynağı yeniden yapılandırılmıştır: İlgili bakanlıktan iki kişi, Maliye Bakanlığı'ndan bir kişi, genel müdür ve teşekkül içinden seçilecek kişilerle beş üyeli bir yönetim yapısı öngörülmüştür.³⁸⁹ Sezgin, bu düzenlemeyi yeterli bulmayarak, AP grubu adına yeni bir öneri sunduklarını belirtmiştir.³⁹⁰ Buna göre, İlgili bakanlık üç üye önerecek ve bunlar Bakanlar Kurulu tarafından atanacaktır, Maliye Bakanlığı bir üye önerecektir, Genel Müdür de doğal üye olacaktır. Ayrıca yönetim kurulu başkanının genel müdür değil, bakanlık temsilcileri arasından Bakanlar Kurulu tarafından atanması gerektiğini savunmuştur. Bu düzenlemenin amacı, Maliye Bakanlığı'nın teşekküller üzerindeki aşırı kontrolünü sınırlamak ve idari bağımsızlığı sağlamaktır. Maliye Bakanlığı'nın ekonomik süreçleri, ilgili ve sorumlu bakanlıklar kadar bilmesinin mümkün olmadığını vurgulayarak, ekonomik ve sektör odaklı yönetimin esas alınması gerektiğini savunmuştur. Bu kanun Meclis tarafından kabul edilmemiştir.³⁹¹

2.6.8. Devlet Yatırım Bankası Hakkında Kanun Tasarısı ve Geçici Komisyon Raporu Münasebeti Üzerine Konuşması

Sezgin, AP'nin Meclis Grubu adına yaptığı açıklamada, tasarının ikinci bendinde yer alan “çıkartılacak tahvillerin T.C. Emekli Sandığı ve İşçi Sigortaları Kurumu

³⁸⁹ TBMM ZC MM, D:1 B:118 C: 20 18.07.1963, 102-119.

³⁹⁰ TBMM ZC MM, D:1 B:117 C: 20 17.07.1963, 20.

³⁹¹ TBMM ZC MM, D:1 B:118 C: 20 18.07.1963, 101.

kaynaklarından İktisadi Devlet Teşekküllerinin (İDT) kredi ihtiyacına tahsis edilmek üzere yatırılacağı yönündeki emredici hükmün kaldırılması gerektiğini ifade etmiştir. Gerekçe olarak, söz konusu fonların Devletin doğrudan pay sahibi olmadığı kaynaklar olduğunu ve kurumların kendi iradeleri dışında böyle bir yatırım zorunluluğuna tabi tutulmasının hukuki ve mali açıdan doğru olmayacağını belirtmiştir. Sezgin'e göre, bu hüküm Emekli Sandığı ve İşçi Sigortaları gibi kurumsal yatırımcıların serbest yatırım kararlarını sınırlandırmakta ve bu kurumların daha önce destek verdikleri resmi ve özel sektör bankalarından mevduatlarını çekmelerine yol açacaktır. İfadelerine yer vermiştir. Bu konu kapsamında AP adına önerge vermiş ve bu önerge Meclis tarafından kabul edilmiştir.³⁹²

2.6.9. Temsil Ödeneği ve Dahiliye Memurlarının Kanun Teklifleri Hakkında Konuşması

Sezgin bu konu ile ilgili şunları ifade etmiştir:

Görüşülmekte olan kanun teklifine, hafızamız bizi yanıltmıyorsa, genel kurulun bir içtimatında, Genel Kuruldan Bütçe Komisyonuna gelen bir direktif üzerine, Bütçe Komisyonu, emniyet müdürlerinin de görevleri, fonksiyonları, yetki ve sorumlulukları itibariyle kaymakamlar kadar, hiç olmazsa görev, yetki ve sorumluluk sahibi oluşlarını dikkati nazara alarak, bu kanun teklifinin içine emniyet müdürlerini de ithal etmiş bulunmaktadır. Her ne kadar sayın doktor Ruhi Soyer arkadaşımızın ifade ettikleri gibi, emniyet müdürleri 165 lira tayin, bedeli ve 75 lira fazla mesai almaktaysa da emniyet müdürlerinin polis mesleğinin icabının bütünü ile yerine getirmesi mesaisi ile bağdaşmasına imkân olmayan, hatta senelik izinleriyle dahi bağdaşmasına imkân olmayan polis mesleğinin bizihi meydana çıkardığı çeşitli güçlükler içinde emniyet müdürlerinin bir polis gibi almakta oldukları 165 liralık bir tayin bedelinin, görüşülmekte olan kanun teklifindeki ödenekle her hangi bir ilgisinin bulunabileceğini şahsan zannetmiyorum. Kaldı ki polis meslekinin ağırlığının en tabî icabı olan fazla mesainin ödenmesi ve tayin bedelinin verilmesi, yeni bir kanım meselesi değil, senelerden beri tatbik edilegelmekte olan bir usulün ta kendisidir. Aynı şey, bu tayin bedeli ve fazla mesai bir başka isim, temsil ödeneği ismi altında kaymakamlara, nahiye müdürlerine, vali muavinlerine ve valilere verilmektedir.

³⁹² TBMM ZC MM, D:1 C: 21 B:121 21.08. 1963, 261.

Emniyet müdürlerinin kanun ve teklif metninin içinden çıkarılmasının yerinde olmadığı kanaatindeyiz. Emniyet müdürlerinin görmüş olduğu vazifeler, hiç olmazsa kaymakam arkadaşlarımızın gördükleri vazife ayarında ve kaymakam arkadaşlarımızın gördükleri vazifeler kadar ağır ve ciddi bir mahiyettedir. Bu İşlerle yakinen meşgul olan arkadaşlarımız bilirler ki herhangi bir vilâyette hemen hemen ek ödenek almayan ve ek bir kadroda ücret almayan tek bir müdür varsa, o da maalesef emniyet müdürüdür. Bir vilâyette maarif müdürü, ziraat müdürü, veteriner müdürü, nafia müdürü ve bunlara mümasil birtakım dairelerin müdürlüklerini yapan kişiler, muhtelif yerlerde bir ek görev almak suretiyle ek bir ücret alabilirlerse de emniyet müdürlerinin böyle herhangi bir ek görev aldıklarını maalesef göremiyoruz. Bilhassa günün 24 saatinde de vazife isteyen bir makamı temsil eden ve o makamı temsil edişi münasebetiyle de birtakım masrafları olan, yaptığı vazifenin büyüklüğünü hiçbir arkadaşımızın, ciddiyetini yine hiçbir arkadaşımızın aksi mütalâada bulunamayacağı vazifeler gören emniyet müdürlerinin de esasen miktarları 115 ile 120 civarındadır; bunun malî portesi de o kadar mühim bir miktarda değildir, yaptığımız hesaplara göre 550 bin lira civarındadır. Sayın Dahiliye Bakanımız da 1963 yılı için bizden hiçbir şey istemediğini ifade ettiler, bu vaziyet muvacehesinde, emniyet müdürlerinin de bu haktan istifade ettirilmesini Yüksek Meclisten şahsım adına istirham edeceğim.³⁹³

Sezgin ifadelerine devam ederek, yaklaşık 20 aydır Meclis ve komisyonlar arasında gidip gelen ve henüz yasalaşamamış olan kanun tekliflerinin gecikmesinin, bu düzenlemeden faydalanacak olan idare amirlerini mağdur ettiğini belirtmiş, Emniyet müdürlerinin de teklif kapsamına alınması gerektiğini, zira yaptıkları görev ve taşıdıkları sorumluluğun öneminden bahsetmiştir. Buna göre Emniyet müdürlerinin bir makamı temsil etmedikleri yönündeki eleştirilere karşı çıkarak hem yasal statüleri hem de fiilî görevleri itibarıyla temsil yetkisine sahip olduklarını savunmuştur. Müdürleri hakkında geri çevrilen teklif için söylemlerde bulunmuş ve teklifin tekrar düşünülmesini talep etmiştir. Bu kanun için 5. maddesinin değiştirilmesi amacıyla değişiklik önergesi vermiş fakat Meclis oylamasında kabul edilmemiştir.³⁹⁴

³⁹³ TBMM ZC MM, D:1 B:123 C: 20 23.08. 1963, 352.

³⁹⁴ TBMM ZC MM, D:1 B:134 C:21 10. 09. 1963, 154-164.

2.6.10. Karadeniz Teknik Üniversitesi Adıyla Trabzon’da Bir Üniversite Açılmasına Dair Konuşması

Sezgin, Karadeniz Teknik Üniversitesi’ne (KTÜ) kadro verilmesini içeren 6594 sayılı Kanuna ek tasarının Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde kabul edilmesi vesilesiyle konuşma yapmıştır. Konuşmasına, kanun tasarısının Meclis’te kabul edilmiş olmasından büyük memnuniyet ve sevinç duyduklarını ifade ederek başlamıştır. İçinde bulunulan çağın bir teknoloji çağı olduğu belirtilmiş ve Türkiye’nin uzun süre bu alanda geri kaldığını vurgulamıştır. Özellikle sanayi ve teknoloji alanlarında Batı ile rekabet edebilmenin en önemli yolunun yükseköğretim ve teknik eğitim olduğu belirtilerek, her üniversitenin “*Batı’ya açılan bir pencere*” olduğunu belirtmiştir. Sezgin sözlerinin devamında, Türkiye’de açılacak her üniversitenin, yalnızca eğitim ve öğretim alanında değil, aynı zamanda bilimsel araştırma ve teknik kalkınma bağlamında da önemli bir işlev göreceğini ifade etmiştir. Bununla beraber Karadeniz bölgesinde bir üniversitenin işlerlik kazanmasının, sadece bölgesel kalkınmaya değil, ülke genelindeki teknik gelişmeye de hizmet edeceğini belirtilmiştir. Özellikle Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde teknik eğitimin önemine işaret ederek, planın bu konuda açık hükümler içerdiği ve teknik öğretime yönelmenin bir devlet politikası haline gelmesi gerektiği savunmuştur.

Türkiye’deki genel öğretim-teknik öğretim dengesizliğine dikkat çeken Sezgin, teknik öğretimin genel öğretime oranla yalnızca %14 düzeyinde kaldığını, bu oranın komşu Yunanistan’da %20’yi geçtiğini belirtmiş ve bu farkın acilen kapatılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu durumun, Türkiye’nin ekonomik ve sanayi kalkınmasında önemli bir engel oluşturduğu görüşünü dile getirilmiştir. Karadeniz Teknik Üniversitesi’nin 7–8 yıl önce kurulmuş olmasına rağmen, ancak şimdi gerekli kadro düzenlemesiyle birlikte gerçek anlamda işlerlik kazanacağını belirtmiş ve üniversitenin artık bilimsel, teknik ve eğitsel anlamda aktif bir kurum haline geleceğini vurgulanmıştır. Bu kanun Meclis tarafından kabul edilmiştir.³⁹⁵

2.6.11. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Kanun Tasarısı Geçici Komisyon Raporu Hakkında Konuşması

Sezgin, Meclis’te yaptığı bu konuşmada, radyo yayınlarında cevap ve düzeltme hakkının uygulanması gerekliliği üzerinde durmuş ve bu konunun önemini vurgulamıştır.

³⁹⁵ TBMM ZC MM, D:1 B:129 C: 20 03.09. 1963, 546.

Basın Kanunu'nda gazeteler için öngörülen cevap ve düzeltme hakkının, geniş kitlelere hitap eden radyolar için de aynen uygulanması gerektiğini savunmuştur. Özellikle, radyonun erişim alanı ve etkisi göz önüne alındığında, bu yayın aracının daha geniş ve etkili bir kamuoyu oluşturduğu, dolayısıyla hata ya da haksızlık içeren yayınlara karşı hukuki koruma mekanizmalarının daha da önemli hale geldiği belirtilmiştir. Geçici Komisyon'daki tartışmalardan da söz eden Sezgin, bazı üyelerin radyo ile yazılı basın arasında fark olduğunu ve bu nedenle radyoda farklı bir yaklaşım benimsenmesi gerektiğini öne sürdüklerini ifade etmiştir. Sezgin bu görüşe katılmamakta, radyo yayınlarında da Basın Kanunu hükümlerinin geçerli olması gerektiğini ifade etmiştir. Türk Ceza Kanunu'nun 230-240. maddelerinin bu konuda yeterli olmadığını savunmuş ve bu maddelerin sübjektif kriterlere dayandığını, uygulanabilirliklerinin sınırlı olduğunu ve yalnızca devlet memurları için geçerli olduğunu ifade etmiştir. TRT yetkililerinin birer kamu görevlisi olması gerektiğini ve bu nedenle özel bir hükme ihtiyaç duyulduğunu ileri sürmüştür. Basın Kanunu'nun 19. ve 29. maddelerinin, radyolarda cevap ve düzeltme hakkının reddi durumunda da uygulanmasını sağlayacak bir düzenleme yapılmasını teklif etmiş ve bu düzenlemeyle birlikte, 200 ila 1000 lira arasında para cezası ve cevabın yayınlanmasına mahkeme kararıyla hükmedilmesini öneren bir önergeyi Meclis Başkanlığı'na sunacağını belirtmiştir. Hükümetin hazırladığı yasa tasarısında da benzer bir hüküm bulunduğu işaret ederek, bu düzenlemenin hem hukuki boşluğu dolduracağını hem de kamu yararını koruyacağını vurgulamıştır.³⁹⁶ Sezgin'in bu doğrultu da vermiş olduğu değiştirge önergesi Meclis tarafından kabul edilmemiştir.³⁹⁷

2.6.12. Devlet Yatırım Bankası Kanun Tasarısına Dair Cumhuriyet Senatosu Değişiklikleri Hakkında Konuşması

Sezgin konuşmasında şu sözleri dile getirmiştir:

Devlet Yatırım Bankası kanun tasarısı ilk olarak Meclisimize sevk edildiği zaman Meclis'te yapılan görüşmelerde, A.P. Meclis Grubu adına yaptığımız konuşmada 11. madde ile geri kalmış, az gelişmiş bölgelerde yani Doğu bölgelerinde iktisadi Devlet Teşekküllerinin yatırım yapmalarının engellendiğini ifade ederek 11. maddenin memleketimizin geri kalmış bölgelerinde de yatırım yapma imkânını verecek şekle ifrağını istemiş ve bununla ilgili tahrir vermiş maalesef tahririmiz

³⁹⁶ TBMM ZC MM, D:1 B:143 C:22 26. 09. 1963, 25.

³⁹⁷ TBMM ZC MM, D:1 B:143 C: 22 26. 09. 1963, 23.

reddedilmişti. Bu defa görüyoruz ki, Yüksek Senatoca kabul edilen metin daha önce A. P. Meclis Grubu adına yaptığımız görüşmede verdiğimiz taktirde istediğimiz şekilde Meclisimize sevk edilmiştir. Bu da şudur: “Bakanlar Kurulu memleketin geri kalmış bölgelerinin ekonomik zorunlukları gerektirdiğinde bu nitelikte olmayan projelerin banka kredilerinden de faydalanmasına karar verebilir. Bu takdirde kredi taksitlerinin zamanında ödenmesi Hazinece garanti edilir” denmektedir. Biz yine A. P. Meclis Grubu olarak pek muhterem arkadaşlarımızdan 11. maddeyi Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği, maddeyi aynen kabul etmeleri yönünde reylerini kullanmalarını rica edeceğiz. Devlet Yatırım Bankası kanun tasarısının 11. maddesinin son fıkrasında konulmasını arzu ettiği; Cumhuriyet Senatosunca konulması arzu edilen metin yapıldığı takdirde maalesef az gelişmiş bölgeler ile yurdun ileri bölgeleri arasındaki korkunç fark azalmayacak, bilâkis çoğalacaktır. Bankanın kredilerinden az gelişmiş memleketlerin, bölgelerimizin özellikle Doğu bölgesinin de faydasını temin etmek üzere Cumhuriyet Senatosunca metne alınan son fıkrasının Yüksek Meclis’te de aynen kabul edilmesini ve 11. maddenin Geçici Komisyonun benimsemediği, Cumhuriyet Senatosunun metni şeklinde oy kullanmanızı muhterem arkadaşlarımdan arz ve istirham ederim. Yapılan görüşmeler sonrası 11. madde Meclis’te kabul edilmiştir.³⁹⁸

2.6.13. Maliye Bakanlığı 1964 Yılı Bütçesi Hakkında Konuşması

1964 yılı bütçe görüşmeleri ile ilgili Sezgin AP Grup Sözcüsü olarak konuşma yapmıştır. Konuşmasına 1964 bütçesinin hayırlı ve uğurlu olması dilekleriyle başlamıştır. Konuşmasının devamında, devlet teşkilatının modernleştirilmesinden ve taşra teşkilatının ise dağınık ve düzensizliğinden dem vurmıştır. Bir an önce bu düzenin adaletli bir şekilde teşkilatlanması konusunda fikirlerini dile getirmiştir.³⁹⁹ Sezgin 1964 yeni bütçe ile ilgili olarak bütçenin hazırlanmasını şu şekilde açıklamıştır:

1964 yılı bütçe görüşmeleri sırasında AP dönemin hükûmeti tarafından hazırlanıp Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne sunulan bütçe tasarısını hem teknik hem de siyasi açılardan yoğun biçimde eleştirmiştir. AP’nin bütçeye dair muhalefet söylemi, esasen mali disiplinsizlik, vergi adaletsizliği, denetim eksikliği ve kamu kaynaklarının israf edilmesi gibi yapısal sorunlara odaklanmakta, bunun yanında hükûmetin ekonomik gidişatı değerlendirmedeki yetersizliğini de vurgulanmıştır. Sezgin, bütçe gelirlerinin

³⁹⁸ TBMM ZC MM, D:1 B:52 C: 21 11.02.1964, 501.

³⁹⁹ TBMM ZC MM, D:1 B:25 C:28 24. 08.1964,364.

tahmininde kullanılan varsayımların gerçeklikten uzak ve aşırı iyimser olduğunu ve Gelir, gümrük ve dolaylı vergiler gibi ana kalemlerde öngörülen tahsilat miktarlarının, dönemin ekonomik şartlarıyla bağdaşmadığını ifade etmiştir. Özellikle ithalat vergileri konusundaki tahminlerin gerçek dışı olduğu, zira ülkenin döviz rezervlerinin tükenmiş, Merkez Bankası'nın altın stoklarının ise önemli ölçüde azalmış olduğu hatırlatmıştır.

Sezgin, hükûmetin dış ticaret ve kambiyo politikalarını başarısız bulmuş, bütçe gelirlerini artırma beklentisinin temelsiz bir iyimserlikten ibaret olduğunu vurgulamıştır. Devlet dairelerinde kamu kaynaklarının rasyonel kullanılmadığını, harcamaların büyük ölçüde keyfî ve denetimsiz yapıldığını belirtmiştir. Özellikle yıl sonunda birçok kurumun ayrılan ödenekleri “elden çıkarmak” anlayışıyla, ihtiyaç dışı alım ve harcamalara yönelmesini, bu durumun mali disiplinin açık bir ihlali olduğu ileri sürmüştür. Hükûmetin yıl sonlarında %10'luk bütçe kısıntılarına gitmesi ise anayasal ve siyasal meşruiyet açısından eleştirmiştir. Meclis tarafından kanunlaşan bir bütçenin hükûmet tarafından tek taraflı olarak değiştirilmeye çalışılması, yasama yetkisinin fiilen yürütmeye devredilmesi anlamına gelmektedir. Bu durum, parlamenter sistemin ruhuna aykırı bulunmuş ve Meclis'in denetim fonksiyonunun zayıflamasına neden olacağını savunmuştur. Sezgin, bütçe uygulamalarının sağlıklı ve etkin biçimde yürütülebilmesi için bağımsız bir “bütçe kontrol teşkilatı” kurulması gerektiğini ileri sürmüştür. Mevcut yapı içerisinde bütçenin uygulanmasını denetleyecek etkili bir mekanizma bulunmadığı, Sayıştay denetiminin ise yetersiz kaldığı değerlendirmiştir. Mali kontrolsüzlük, sadece teknik bir sorun olarak değil, kamu yönetiminin şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri açısından da bir zafiyet olarak değerlendirmiştir.

Sezgin'in eleştirilerinden bir diğeri, vergi sistemine yöneliktir. Özellikle vergi denetiminin yetersizliği ve mükellefler arasında adaletsizliğe yol açan uygulamaları eleştirmiştir. 1964 yılı verilerine göre, mükelleflerin yalnızca %1,9'unun Gelir Vergisi beyannameleri ile %7,8'inin Kurumlar Vergisi beyannameleri denetlenebilmiştir. Bu oranlar, vergi sisteminin keyfilik ve istisnalar üzerinden işlediğini göstermektedir. Vergi denetiminin yalnızca kaçakçıyı cezalandırmak üzere değil; mükellefi eğitici, rehberlik edici ve sistemin aksayan yönlerini düzenleyici bir yaklaşımla yürütülmesi gerektiğini ifade edilmiştir. Ayrıca, hükûmetin kamuoyuna ilan ettiği “vergi ilanı” uygulamasını da kamu düzeni ve mükellef hakları açısından sakıncalı bulmuştur. Vatandaşların ödediği vergilerin adlarıyla birlikte açıklanmasının kamu vicdanında şüphe ve dedikoduya yol

açtığı, dürüst mükelleflerin bu sistemde mağdur edildiği ileri sürülmüştür. Vergi ilanları yoluyla kamuoyu denetimi yapılmaya çalışılması, vergi güvenliği ilkesiyle bağdaşmayan bir yöntem olarak tanımlanmıştır. Vergi sisteminin adaletsiz yapısı da AP'nin temel eleştiri noktalarından biridir. Sezgin, gelir dağılımını daha da bozan bir vergi yapısının yürürlükte olduğunu savunmuş, ücretli kesimlerin özellikle sabit maaşlı çalışanların, büyük oranda vergi yükünü taşıdığını belirtmiştir. 1964 bütçesinde, vergi gelirlerinin %62'si ücretlilerden kesilen stopajdan oluşmaktadır. Buna karşın, beyan esasına dayalı vergi oranı çok düşük kalmaktadır. Bu durum, vergi kaçırana dürüst mükellefin aynı kefeye konması gibi adaletsizliklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sezgin, bu tabloyu, geniş halk kesimlerinin ezildiği ve sermaye çevrelerinin kayırıldığı bir ekonomik düzenin göstergesi olarak değerlendirmiştir. Çözüm önerileri arasında, modern bir vergi reformunun gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuş ve asgari geçim indirimi uygulamasının hayata geçirilmesini, vergi cezalarının makul seviyeye çekilmesini, hızlı işleyen ve mükellef odaklı bir vergi yargı sisteminin kurulması gerektiğini ileri sürmüştür. Kamuoyunda vergi bilincinin artırılması için sadeleştirilmiş bilgi broşürleri, eğitim seminerleri ve radyo yayınlarıyla yaygınlaştırma çalışmaları yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Bu çerçevede serbest mali müşavirlik sisteminin kurulması, vergi idaresinin hem mükellefe danışmanlık yapabilecek hem de hesap verilebilirliğini artıracak profesyonel bir yapıya kavuşturulması gerektiğini vurgulanmıştır. 1962 ve sonraki yıl için vergiler konusunda konuşmasına devam etmiştir. Bütçe kanunu Meclis tarafından kabul edilmiştir.⁴⁰⁰

2.6.14. TBMM'nin Teşkilat ve İç Hizmet Düzenlemesi Hakkındaki Soru Önergesi

*Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına; Gündemde bulunan Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Teşkilât kanunu teklifinin biran evvel kanunlaşmasını teminen gündemde bulunan diğer bütün işlere takdimen öncelik ve ivedilikle görüşülmesini saygılarımla arz ve teklif ederim. Önerge Meclis tarafından kabul edilmiştir.*⁴⁰¹

⁴⁰⁰ TBMM ZC MM, D:1 B: 65 C:28 28. 02. 1964, 369.

⁴⁰¹ TBMM ZC MM, D:1 B:81 C:37 25. 03. 1965, 614.

2.6.15. Adli Tıp Müessesesi Kanununda Değişiklik Tasarısı Hakkındaki Soru Önergesi

*Yüksek Başkanlığa, Gündemde bulunan Adli Tıp Müessesesi Kanununun bazı maddelerinde değişiklik yapılması hakkında kanun tasarısının ehemmiyetine binaen öncelik ve ivedilikle görüşülmesini arz ve teklif ederim. Önerge Meclis tarafından kabul edilmiştir.*⁴⁰²

2.6.16. Belediye Borçlarının Hazinece Terkin ve Tahkimine Dair Kanun Tasarısı Hakkında Soru Önergesi

*Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına Komisyonlardan geçmiş bulunan maralı dosya Belediyelerin ve Belediyelere bağlı müessese ve işletmelerin bir kısım borçlarının Hazinece terkin ve tahkimi hakkındaki Kanun tasarısının mühim âmme hizmeti gören Belediyelerin faaliyet serbestisine kavuşturulmasını temin gayesiyle gündeme alınarak diğer işlere takdimen öncelik ve ivedilikle görüşülmesini saygılarımla arz ve teklif ederim. Önerge Meclis tarafından kabul edilmiştir.*⁴⁰³

2.6.17. 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Soru Önergesi

*Yüksek Başkanlığa Gündemde bulunan Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley 'in 5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununun 93. maddesinin (D) bendinin sonuna bir fıkra eklenmesi hakkındaki kanun teklifinin ehemmiyetine binaen öncelik ve ivedilikle görüşülmesini arz ve teklif ederim. Önerge Meclis tarafından kabul edilmiştir.*⁴⁰⁴

2.6.18. 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu Öncesi Yürürlükte Olan Askeri ve Mülki Tekaüt Kanunları Kapsamında Emekli, Malul, Dul ve Yetim Maaşlarının Düzenlenmesi Hakkında Soru Önergesi

Yüksek Başkanlığa gündemde bulunan Çanakkale Milletvekili Şefik inan ile Çorum Milletvekili Hilmi İncesulunun 5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununun yürürlüğe girdiği tarihten önce, 11 Ağustos 1325 (1909) tarihli Askerî Tekaüt ve İstifa Kanunu ile Memurini Mülkiye Tekaüt Kanunu ve tadilâtı ile, 11 Haziran 1930 tarihli ve 1683 sayılı Askerî ve Mülkî Tekaüt Kanunu ve tadilâtı gereğince

⁴⁰² TBMM ZC MM, D:1 B:111 C:40 21. 05. 1965,100.

⁴⁰³ TBMM ZC MM, D:1 B:111 C:40 21. 05. 1965,99-100.

⁴⁰⁴ TBMM ZC MM, D:1 B:111 C: 40 21. 05. 1965,100-101.

*kendilerine emekli, adi, malûl, vazife malûlû, dul ve yetim maaşı başlanmış olanların aldıkları aylıkların ayarlanması hakkındaki kanun teklifinin ehemmiyetine binaen öncelik ve ivedilikle görüşülmesini arz ve teklif ederim. Önergesi Meclis tarafından kabul edilmiştir.*⁴⁰⁵

2.6.19. 202 Sayılı Kanun'un Geçici 4. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Tasarısı Hakkında Konuşması

Sezgin, 193 sayılı Kanun ve Gelir Vergisi Kanunu'nun 202 sayılı Kanunla değişikliği 53.55. ve 59. maddeler neticesinde yıllık hasılatları tutarı 150 bin liradan aşağı olan çiftçilerimizden kazançları götürü gider esasına göre tespit olunacak ve bunlar defter tutmayacaklardır şeklinde ifade etmiştir. Yıllık hasılatı 150 bin ile 500 bin lira arasında olan çiftçiler basit bir çiftçi işletme defterine tabi olduklarını ve bunun ötesinde 500 bin liradan fazla hasılatı sahip olan çiftçiler de bilanço esasına göre defter tutacaklarını dile getirmiştir. 1964 yılında elde ettikleri zirai kazançlarından dolayı vergiye tabi olması gereken çiftçilerin bu ilk senelerde defter tutma bakımından karşılaştıkları güçlükler göz önünde tutulduğunu ve 202 sayılı Kanunun geçici 4. maddesinde de 1962, 1963 ve 1964 yıllarına mahsus olmak üzere kanunda belirtilen hadleri aşması sebebiyle defter tutması gereken çiftçilere zirai kazançların diğer usulüne göre tespit edebilme imkânı tanınmış olduklarını belirtmiştir. Bu imkânın sağlanması kanunda yazılı hadleri aşan zirai gelir vergisi mükelleflerinin henüz defter tutmaya hazır olmadıkları bu konuda güçlük yaşayacakları düşüncesiyle bunları yine kanunun geçici dördüncü maddesinde iki yıllık kabul ettiği gibi, yine geçici bir süre için defter tutmak külfetinden kurtarmaktadır. Bu tasarı Maliye'nin vergi hasılasını artırdığını ve defter tutmanın incelikleri, defter tutmanın masraflarla olan ilgisi ve bu masrafların en küçük kelimesine kadar yazılması ve birtakım defter tutma işlemleriyle, masrafların ne dereceye kadar kabardığı ve kabaran bu masraflar neticesinde vergi matrahının ne derece azaldığının da farkına varmaları gerektiğinin öneminden dolayıdır. Şeklinde ifade etmiştir. Tasarısı Meclis tarafından kabul edilmiştir.⁴⁰⁶

⁴⁰⁵ TBMM ZC MM, D:1 B:111 C:40 21. 05. 1965, 100.

⁴⁰⁶ TBMM ZC MM, D:1 B:118 C:41 28. 05. 1965, 317.

2.6.20. Maliye Bakanlığı Kuruluş ve Görevlerine Ek Madde Teklifi (2996 Sayılı Kanun'a) Hakkında Önergesi

*Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına (1011) sıra sayılı ve Aydın Milletvekili İsmet Sezgin ile 29 arkadaşının, Maliye Bakanlığı kuruluş ve görevleri hakkındaki 5.6. 1936 tarihli ve 2996 sayılı Kanuna bir madde eklenmesi hakkındaki kanun teklifi, 1965 bütçesinin Maliye Bakanlığı kısmında Yüksek Meclis'in tensibi ile açılan (1) liralık 12.590 numaralı Malî Görev Tazminatı maddesinin muhtevasını teşkil etmektedir. Maliye Bakanlığı teşkilâtı bakımından arz ettiği önem ve bir maddeden ibaret bulunuşu nazara alınarak, mezkûr kanun teklifinin gündeme alınmasını ve diğer tasarı ve tekliflere takdimen öncelik ve ivedilikle görüşülmesinin teminini arz ve teklif ederim.*⁴⁰⁷ Önerge Meclis tarafından kabul edilmiştir.⁴⁰⁸

2.6.21. Telgrafçı Manastırlı Hamdi Efendi Eşi Hasıbe Martonaltı'na Maaş Bağlanmasına Dair Kanun Tasarısı Hakkında Konuşması

Sezgin'in açıklamalarında bu konunun diğer konular gibi gündemde tutulması ve öncelik sağlanması gerektiği şeklindedir. Ayrıca vatani görevini başarıyla yerine getirmiş ve şehit olmuş kişilerin ailelerine eksiksiz desteğin sağlanmasının her zaman gerekli olduğunu ifade etmiştir. Meclis tarafından önerge kabul edilmiştir.⁴⁰⁹

2.6.22. Millî Eğitim Bakanlığı Kadro ve Kanun Değişikliği Hakkında Önergesi

*Yüksek Başkanlığa Gündemde bulunan Millî Eğitim Bakanlığı kuruluş kadroları ile merkez kuruluş ve görevleri hakkındaki 2887 sayılı Kanunda değişiklik yapılmasına dair olan 4926 sayılı Kanuna bağlı kadro cetvellerinde değişiklik yapılmasına dair 58 sayılı Kanunun değiştirilmesine dair kanun teklifini müstaceliyetine binaen bütün işlere takdimen görüşülmesini arz ve teklif ederim. Önerge Meclis tarafından kabul edilmiştir.*⁴¹⁰

2.6.23. 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanunu'na Ek Fıkra Hakkında Önergesi

Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına Gündemde bulunan 2/518 numaralı ve 995 sıra sayılı Trabzon Milletvekili Ali Rıza Uzun ve 15 arkadaşının, 5434 sayılı

⁴⁰⁷ TBMM ZC MM, D:1 B:121 C:42 02. 06. 1965, 519.

⁴⁰⁸ TBMM ZC MM, D:1 B:130 C:42 17. 06. 1965, 165.

⁴⁰⁹ TBMM ZC MM, D:1 B:130 C:42 17. 06. 1965, 135.

⁴¹⁰ TBMM ZC MM, D:1 B:134 C: 42 24. 06. 1965, 447.

*T. C. Emekli Sandığı Kanunun 31. maddesine bir fıkra eklenmesi hakkındaki kanun teklifinin, gerek bir maddelik bir teklif olması ve gerekse çok tatbik edildiğinden vaki mağduriyetin telâfisine matuf bulunması dolayısıyla, diğer işlere takdimen öncelik ve ivedilikle görüşülmesini saygılarımla arz ve teklif ederim. Önerge Meclis tarafından kabul edilmiştir.*⁴¹¹

2.6.24. Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanmasına Dair Tasarı ve Tekliflerin Öncelik ve İvedilikle Görüşülmesi Hakkında Önergesi

*Vatani hizmet tertibinden aylık bağlanmasına dair olup gündemde bulunan, Cemaloğlu Faik Fikret Sipahioğlu (S. Sayısı: 719), Ömer Kaptan eşi Servet Beşiktaş (S. Sayısı: 768), Ömeroğlu İbrahim Kalça (S. Sayısı: 769), Veli Bozkaya (S. Sayısı: 770), Mustafaoğlu Ziya Ünüvar (S. Sayısı: 864), Mehmet İhsan Pere (S. Sayısı: 884), 14 Ekim 1338 tarih ve 271 sayılı Kanuna ek Kanun (eski Boğazlıyan Kaymakamı) (S. Sayısı: 886), Âşık Veysel (S. Sayısı : 991), Mehmet Kalıpçıoğlu Kemal Mekam Kalıpçıoğlu'na (S. Sayısı: 992), Tahsinoğlu Nuri Yeniay kızı Munise Yeniay (S. Sayısı: 994), Hasanoğlu Salim Kundak (S. Sayısı: 996), Mehmetoğlu 1308 doğumlu Murat eşi Arife Kozok (S. Sayısı: 997), 1315 doğumlu Mustafaoğlu Besim Yorulmaz (S. Sayısı: 998), Kaltabanoğlu Ahmet Yılmaz (S. Sayısı: 1003), 1316 doğumlu Alioğlu Sezai Şanver (S. Sayısı: 1007) isimli şahıslara ait tasarı ve tekliflerin ehemmiyetine binaen biran evvel kanunlaşması için öncelik ve ivedilikle bütün işlere takdimen görüşülmesini arz ve teklif ederim. Önerge Meclis tarafından kabul edilmiştir.*⁴¹²

2.6.25. Zonguldak Milletvekili Kenan Esengin'in 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanununa Muvakkat Madde Eklenmesi Hakkında Önergesi

*Yüksek Başkanlığa 9.9. 1963 tarihinden beri gündemde bulunan 385 sıra sayılı, 5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununa muvakkat bir madde eklenmesine dair kanun teklifinin öncelik ve ivedilikle gündemde bulunan diğer bütün işlere takdimen görüşülmesini arz ve teklif ederim. Önerge Meclis tarafından kabul edilmiştir.*⁴¹³

⁴¹¹ TBMM ZC MM, D:1 B: 134 C:42 24. 06. 1965, 447.

⁴¹² TBMM ZC MM, D:1 B:134 C:42 24. 06. 1965,445.

⁴¹³ TBMM ZC MM, D:1 B:134 C:134 24.06.1965,445.

2.6.26. Çanakkale Milletvekili Şefik İnan ve Çorum Milletvekili Hilmi İncesulu'nun Tekaüt Kanunları Kapsamında Maaş Ayarlanması Teklifi Hakkındaki Konuşması

Sezgin komisyon adına söz alarak; Sayın İnan ve Sayın İncesulu tarafından sunulan kanun tekliflerinde yalnızca Hazineden emekli, dul ve yetim aylığı alanların maaşlarının son rütbe ve derece esasına göre artırılması ve üç ayda bir %5 oranında ilave yapılması öngörülmektedir, ancak söz konusu teklif, Emekli Sandığı dışında kalan diğer kamu kurumları ve sandıklardan maaş alan emeklileri kapsamamakta ve bu durum yeni eşitsizliklere yol açma riski taşımaktadır. Özellikle 1 Ocak 1950 tarihinden sonra Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığından maaş almaya hak kazananların durumu, teklifin uygulanması hâlinde önceki dönem emeklilerine kıyasla dezavantajlı hâle gelebilecektir. Buna karşın, hükümet tarafından hazırlanarak Maliye Komisyonunca kabul edilen kanun tasarısı, tüm emeklileri kapsayan ve sosyal sigorta hükümleriyle uyumlu, uluslararası teamüllere uygun bir düzenleme getirmekte; aynı zamanda aylıklara asgari bir sınırı öngörmektedir. Hükümet tasarısının, söz konusu kanun teklifleriyle birleştirilerek Bütçe ve Plan Komisyonu'nda ele alınması önerilmekte, böylece daha dengeli ve kapsayıcı bir çözümün sağlanması hedeflenmektedir. Şeklinde ifade etmiştir. Buna göre bu teklif Meclis tarafından görüşülerek kabul edilmiştir.⁴¹⁴

2.6.27. 506 Sayılı Kanun 118. Madde Değişikliği Hakkında Önergesi

*Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına Gündemde bulunan 506 sayılı Kanunun 118. maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifinin önemine binaen diğer işlere takdimen ve müstaceliyetle görüşülmesini arz ve teklif ederim. Önerge Meclis tarafından kabul edilmiştir.*⁴¹⁵

2.6.28. 1493 Sayılı Ordu İkramesi Kanununa Madde Ekleme Hakkında Önergesi

Yüksek Başkanlığa; Gündemde bulunan 1.493 sayılı Ordu İkramesi Kanununa bir madde eklenmesine dair kanun tasarısının önemine binaen diğer

⁴¹⁴ TBMM ZC MM, D:1 B:138 C:42 01.07.1965, 681.

⁴¹⁵ TBMM ZC MM, D:1 B:142 C:43 08. 07. 1965,195.

*işlere takdimen ve müstaceliyetle görüşülmesini arz ve teklif ederim. Önerge Meclis tarafından kabul edilmiştir.*⁴¹⁶

2.6.29. Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi Âli Aksoy'un Vatani Hizmet Tertibinden Maaş Bağlanması İlişkin Kanun Teklifinin Görüşülmesi Hakkında Önergesi

*Cumhuriyet Senatosu; Çanakkale üyesi Âli Aksoy'un Amasya-Gümüşhacıköy ilçesi Hacı Yahya mahallesi 92/5 hanede mukim Mustafaoğlu 1314 doğumlu Ali Rıza Alıcı'ya vatani hizmet tertibinden maaş bağlanması hakkında kanun teklifinin gündeme alınarak öncelik, ivedilik ve gündemdeki bütün işlere takdimen görüşülmesini arz ve teklif ederim. Önerge Meclis tarafından kabul edilmiştir.*⁴¹⁷

2.6.30. İskender Kırmacı'ya Maaş Bağlanması Hakkındaki Önergesi

*Yüksek Başkanlığa; Erzurum Milletvekili Cevat Dursunoğlu ile Ordu Milletvekili Ferda Güley'in, Kurtuluş Savaşına iştirak eden yedek Süvari Yüzbaşı İskender Kırmacı'ya vatani hizmet tertibinden maaş tahsisine dair kanun teklifinin gündeme alınarak öncelik, ivedilik ve gündemdeki bütün işlere takdimen görüşülmesini arz ve teklif ederim. Önerge Meclis tarafından kabul edilmiştir.*⁴¹⁸

2.6.31. Tarım Kredi Kooperatifleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Önergesi

*Yüksek Başkanlığa; Gündemde bulunan 536 sıra sayılı Tarım Kredi kooperatifleri Kanununa bazı maddelerin eklenmesine ve bu kanunun bir maddesinin kaldırılmasına dair kanun tasarısının ehemmiyetine binaen öncelik ve ivedilikle bütün işlere takdimen görüşülmesini arz ve teklif ederim. Önerge Meclis tarafından kabul edilmiştir.*⁴¹⁹

2.6.32. İnan ve İncesulu'nun, 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanunu Öncesi Emekli Aylıklarının Ayarlanması Hakkında Konuşması

Sezgin yaptığı açıklamada, Turgut Özal ile emekli, dul ve vatandaşlar ile ilgili maaş konusunda görüştüğünü ve Özal'ın bu konu hakkında daha farklı düşünceleri

⁴¹⁶ TBMM ZC MM, D:1 B:142 C:43 08. 07. 1965,195.

⁴¹⁷ TBMM ZC MM, D:1 B:142 C:43 08. 07. 1965,195.

⁴¹⁸ TBMM ZC MM, D:1 B:142 C:43 08. 07. 1965,195.

⁴¹⁹ TBMM ZC MM, D:1 B:142 C:43 08. 07. 1965,195.

olduğunu belirtmiştir. Ayrıca sözlerine karşı görüş belirten kişilere yönelik maaş konusunda sadece yükseltilmesi dışında değil devletin belirli bir bütçesinin olduğunu da farkında olmaları gerektiğini savunmuştur. Emekli, dul ve yetim için maaşların daha düzenli verilmesi konusunda da fikirlerini ifade etmiştir. Konuşma ve görüşmeler sonucunda yapılan oylamada aylıkların hangi tarihte düzenli yatacağı karara bağlanamamıştır. Bundan dolayı değişiklik hakkında verilen önergeler de kabul edilmemiştir.⁴²⁰

2.6.33. Halk Bankası Kanunu'nun 6854 Sayılı Kanun'la Değiştirilen Maddeler Hakkında Konuşması

Sezgin yaptığı açıklamada, Halk Bankasının sermayesini 300 milyona çıkarmak için görüşüldüğünü ifade eden Meclis üyelerine karşı bunun neredeyse imkânsız olduğunu ve kanun maddesinin gayet açık olduğunu belirtmiştir. Hükümetin bütçe ayarlaması yaparken ülkenin ekonomik ve sosyal durumu üzerinde önemle durduğunu da ifade etmiş olup bu kanunun aynen kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Tasarı Meclis tarafından yeterli oy almadığı gerekçesiyle kabul edilmemiştir.⁴²¹

2.6.34. 1965 Bütçe Kanunu Cetvellerinde Değişiklik Hakkında Konuşması

Sezgin sözlerine siyasi yasaklı kanununa yönelik ifadelerle başlamıştır. Bu kanunun Siyasi Yasaklılar kanunun 78. maddesi ve geçici 4. maddesine ek olarak Hükümetçe hazırlanmış ve bütçe kanununa bağlı cetvellerde değişiklik yapılmasını, ek ödenek verilmesini öngören bir kanun tasarısı olduğunu belirtmiş ve açıklamalarına bu kanun tasarısı ile devam etmiştir. Yapılan bu kanun tasarısı Meclis tarafından kabul edilmiştir.⁴²²

2.6.35. TBMM 1965 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Konuşması

Sezgin önceki konuşmalarında bütçe görüşmelerine dair net bir açıklama yapmamış sadece konuşmalara kısa cevaplar vermiştir. Aşağıdaki söz hakkı ise bütçe görüşmelerinin kabul sürecinde yapılmıştır. Buna göre Sezgin 1965 yılı bütçesinin kanunlaşmaya kadar yetki veren bazı maddeleri hakkında şu açıklamalarda bulunmuştur:

⁴²⁰ TBMM ZC MM, D:1 B:142 C:43 08. 07. 1965,208.

⁴²¹ TBMM ZC MM, D:1 B:142 C:43 08. 07. 1965, 223.

⁴²² TBMM ZC MM, D:1 B:147 C:43 16. 07. 1965, 517.

Karma Bütçe Komisyonu raporu; Cumhuriyet Senatosu Yüksek Başkanlığına 1965 yılı bütçeleri kanunlaşmaya kadar Devlet harcamalarına yetki veren 19. 02, 1965 tarihli ve 544 sayılı Kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkındaki kanun tasarısı Maliye ve Millî Savunma bakanlıkları temsilcilerinin de iştirakiyle incelendi ve görüşüldü. 1965 yılı bütçeleri kanunlaşmaya kadar devlet harcamalarına yetki veren 19. 02. 1965 tarihli ve 544 sayılı Kanuna bazı hükümler eklenmesini derpiş eden bu yeni hükümler, Kıbrıs'ta gelişen olayların son aylar içinde çok nazik bir safhaya girmiş bulunması; gerek Kıbrıs'taki soydaşlarımızın korunması ve gerek Kıbrıs üzerindeki haklarımızın savunulması maksadıyla Silahlı Kuvvetlerimizin almak durumunda bulunduğu yeni ve acele tedbirlerin ve tertiplerin gerektirdiği masrafların karşılanması ile ilgili olarak muhtelif hizmetler için istenen ve toplamı 250 milyon lirayı bulan ek ödeneklerin zaruri olduğuna kaani bulunmaktayız. Bir kısım hizmetlerin karşılanması hususunda yapılacak ihaleler için, muayyen ölçüler içerisinde, 1966 malî yılına da sirayet edebilecek yetkiler verilmesi de uygun bulunmuş ve tasarı aynen kabul edilmiştir.⁴²³

2.6.36. 1567 Sayılı Kanun'un Yürürlük Süresinin Uzatılmasına Dair Kanun Tasarısı Hakkında Konuşması

Muhterem arkadaşlarım; efendim, Bütçe ve Plân Komisyonu Türk parasının kıymetini koruma hakkındaki kanun ile çıkarılmış bulunan kararnameler ve tebliğleri ve arkadaşlarımızın da üzerinde durdukları, birtakım keşmekeşler meydana getirmesi mümkün olan mevzuatı derlemek, toplamak, yeni bir kod meydana getirmek üzere bunun biran evvel yapılmasını temin amacıyla Komisyonunuz Hükümet tasarısındaki iki yıllık müddetin bir yıla indirilmesini kabul etmişti. Konuşan arkadaşlarımızdan anlıyoruz ki ve Hükümet tasarısının gerekçesinden de görmek mümkündür bunu, böylesine karışık mevzuatın bir yıl içinde ayıklanıp, derlenip, toplanıp bir yıllık süre içine sığdırılması imkânsızdır. Biz bunu bu mevzuatın bir an önce derlenip düzenlenmesi ve günümüzün ekonomik şartlarına en uygun bir şekilde kanunun ısdar edilmesi için yapmıştık. Arkadaşlarımız Hükümet tasarısı üzerinde ısrar ediyorlar, takdir Yüce Heyetinizindir, hürmet ederiz. İfade etmiş ve değişiklik önergesi Meclis'te kabul edilmiştir.⁴²⁴

⁴²³ TBMM ZC MM, D:1 B:84 C:27 13. 05. 1965, 706.

⁴²⁴ TBMM ZC MM, D:1 B:37 C:2 19. 01. 1965, 472.

2.6.37. Balıkesir Milletvekili Enver Güreli ve Çanakkale Milletvekili Şefik İnan'ın, Fiyat Artışları ve Hayat Pahalılığı ilgili Genel Görüşme Açılmasına Dair Önergesi Münasebeti ile Konuşması

Sezgin yaptığı açıklamada; gen soru ve genel görüşme önerilerinin yükseldiğinden bahsetmiştir. Meclisin açılması ile birlikte 27 gen soru ve görüşme talep edildiğini ve geçmiş değil gelecek için icraatların hedef alınması gerektiği dile getirmiştir. Birçok konunun söz alınarak ifade edilmesi gerektiğini genel görüşme gibi önemli bir sürecin bazı konular kapsamı için meşgul edilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Önerge Meclis'te kabul edilmemiştir.⁴²⁵

2.6.38. Damga Resmi Kanun Tasarısı için Geçici Komisyon Kurulması Hakkında Önergesi

*Yüksek Başkanlığa; Meclisimize gelen kâğıtlar arasında bulunan ithalde alınacak Damga Resmi hakkındaki kanun tasarısının önem ve müstaceliyetine binaen, 26 Aralık 1966 günlü Oturumda teşkili kararlaştırılan Geçici Komisyonunda görüşülmesi ve mezkûr komisyona Gümrük ve Tekel Komisyonundan da 4 üyenin iltihakının temini hususlarının karara bağlanmasını arz ve teklif ederim. Önerge Meclis tarafından kabul edilmiştir.*⁴²⁶

2.6.39. Gece Eğitimi Yapan Akademi Personeline Ek Ücret Verilmesi Hakkında Görüşme Önergesi

*Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına Gelen kâğıtlarda bulunan, gece eğitimi yapan iktisadi ve ticari ilimler akademileri öğretim üyeleri ile öğretim yardımcılarına ve diğer personele ek ücret verilmesine dair, kânun teklifinin, önemine binaen öncelik ve ivedilikle gündeme alınarak görüşülmesini arz ve teklif ederim. Önerge Meclis tarafından kabul edilmiştir.*⁴²⁷

2.6.40. 1967 Bütçe Kanunu Tasarısı ile Bayındırlık Bakanlığı ve Karayolları Genel Müdürlüğü Bütçeleri Hakkında Konuşması

Meclis Başkanlığına verilen bir önerge de İstanbul Operası ve Kültür Sitesi inşaatına 50 milyondan fazla para verilmiş fakat tam olarak bitirilmemiş böylece faaliyete

⁴²⁵ TBMM ZC MM, D:2 B:66 C: 5 16. 03. 1966, 317-318.

⁴²⁶ TBMM ZC MM, D:2 B:25 C:10 28. 12, 1966, 172.

⁴²⁷ TBMM ZC MM, D:2 B:27 C:10 30. 12. 1966, 271.

geçmemiştir. Buna göre önerge de ek olarak 5 milyon olarak ayrılan bütçeden 10 milyon daha artırılması talep edilmiştir. Bu önergenin okunması sonrasında Sezgin söz alarak önergede 10 milyon verilmesine komisyonun rıza gösterdiğini ve sağlık alanlarından, okul ve lise yapımından neredeyse 5 milyon düşürülmesi eklendiği için buna tepki göstermiş ve bu alanlardan düşülmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Meclis tarafından yapılan oylamada önerge kabul edilmemiştir.⁴²⁸

2.6.41. 1968 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı Hakkında Konuşması

Sezgin, bütçe görüşmelerinde siyasi parti temsilcilerinin fikirlerini hem teknik konuda hem de siyasi konularda ifade ettiklerini dile getirmiştir. Ona göre 1968 yılı bütçe görüşmelerinin teknik konulardan uzak olduğunu siyasi kaygıların daha fazla olduğunu ve maalesef objektiften ziyade daha öznel açıklamalarda bulunulduğunu ifade etmiştir. 1968 yılı bütçesi kabul edilmiştir.⁴²⁹

2.6.42. Gençlik ve Spor Bakanlığı 1970 yılı Bütçesi Hakkında Konuşması

CHP Milletvekili Celal Kargılı'nın (İçel) Gençlerle ilgili sözleri:

İşte geri kalmış ülkelerdeki gençlik isyanları da bu ülkelerin gençliğine, çocukluklarına verilmiş olan bağımsız olma, bağımsızlık uğruna ölme, ileri ve büyük bir millet olma gibi kutsal ülkülerin gerçek anlamda tahakkuk etmemiş olmasından doğan bir kutsal isyandır. Örneğin yurdumuzda bizlere çocukken, bir Türk dünyaya bedeldir, Türk öğün, güven çalış, denmiş, kafalarımız, bağımsızlık savaşımız olan istiklâl Savaşının kahramanlarıyla yoğurulmuş, milliyetçiyiz, devletçiyiz, laikiz, cumhuriyetçiyiz, halkçiyiz ve devrimciyiz ilkeleri yüreklerimizde ve kafalarımızda birer sönmez meşale olarak yakılmıştır. Oysa, bugün yetişen gençler görmüşlerdir ki, aralarında hükümranlığımıza dokunan ve güvenliğimiz için çok tehlikeli bir mahiyette olan maddelerin de bulunduğu 56 adet ikili anlaşma ile NATO'nun içinde ve CENTO'ya bağlıyız, Avrupa Ekonomik Topluluğuna da bağlanmak üzere bulunduğumuz şu devrede 25 milyar dış borcumuz, 22 milyar da iş borcumuz bulunmakta, 300 000 işçimiz yabancı ellerde geçim sürgünü olarak yaşamakta, 700 000 insanımız da bu yabancı ellere aynı amaçla gitmek için sırada beklemekte... Şeklinde ifade etmiştir.⁴³⁰

⁴²⁸ TBMM ZC MM, D:2 B:60 C:14 21. 02. 1967, 33.

⁴²⁹ TBMM ZC MM, D:2 B:41 C:24 15. 02. 1968, 553.

⁴³⁰ TBMM ZC MM, D:3 B:91 C:5 29 05.1970, 1075-76.

Sezgin bu konuşmaya cevap olarak, bu antlaşmaların çoğunluğunu CHP hükümetinin yaptığını dile getirmiştir. CHP hükümetinin bu icraatları kaldırma gibi niyetleri olmadığını ayrıca NATO ve CENTO gibi kuruluşları gençlik hareketine bağlayarak CHP'nin liderlerinden farklı mı düşündüğünü ve Avrupa Ekonomik Topluluğuna Türkiye'nin girmesine neden olan partinin yine CHP olduğunu dile getirmiştir. Buna ve bu gibi kuruluşlara CHP hükümetinin sebep olduğunu belirtmiştir.

Meclis'te yaşanan tartışma dolayısıyla Sezgin ifadelerine; Gençlik hareketlerinin Üniversitelere, Devlet rejimine ve demokrasiye, üniversite hocalarına, devlet mallarına kadar büyük tehditte neden olan, ayrıca ilim, irfan ve eğitimi yok etmeye kadar yönetilmiş bir tehdittin olduğunu ifade etmiştir. Sözlerine şu şekilde devam etmiştir:⁴³¹

*Biz Adalet Partisi olarak, İktidar olarak, Atatürk'ümüzün kendilerine Cumhuriyeti emanet ettiği gençliğimizin iyi yetiştiğine, çok büyük kısmının çok iyi yetiştiğine yürekten inanıyoruz. Biz Adalet Partisi olarak, gençliğimizi, millî ümitlerimizin mihrakı olarak görüyoruz ve gençliğimizi, Atatürk'ümüzün emanetine, bu kutsal emanete lâyık olmanın heyecanı, bilinci içerisinde görüyoruz. Gençliğimizin pek çok ve çözüm bekleyen problemlerine, sorunlarına süratle çözüm yolu bulmak amacı ile Gençlik Bakanlığı'na kurduk. Gençlerimizin eğitim, öğretim ve araştırma dâhil, her türlü beslenme, barınma, dinlenme, boş zamanlarını değerlendirme, eğlenme, spor yapma ve yaz tatil kamplarında dinlenebilmek imkânlarının en iyi şekilde gerçekleştirilmesi için gerekli bütün tedbirleri alıyoruz ve bunları almakta devam edeceğiz. Bu konularda bütün Parlâmentonun, Meclise sevk ettiğimiz kanunlarda bize yardımcı olmalarını diliyoruz.*⁴³²

1970 bütçesine dair açıklama yapmamıştır. 1970 bütçesi Meclis tarafından onaylanıp kanunlaşmıştır.⁴³³

2.6.43. Doğu Anadolu Sorunları ve Millî Savunma Bakanı'nın Açıklamaları Hakkında Konuşması

Bitlis Milletvekili Kenan M. Akışık Gündem dışı bir söz alarak Bülent Ecevit'in önceki konuşmasına yönelik atıfta bulunmuş ve eleştirmiştir:

⁴³¹ TBMM ZC MM, D:3 B:91 C:5 29.05.1970, 1978-79.

⁴³² TBMM ZC MM, D:3 B:91 C:5 29.05.1970, 1082.

⁴³³ TBMM ZC MM, D:3 B:58 C:70 12.05. 1970, 396.

Sayın Bülent Ecevit, «Gençliği halk hizmetinde görmek isteriz» mealinde bir beyanda bulunmuşlardı. Medlulü itibariyle de halkı gençliğin hizmetinde değil, gençliği halkın hizmetinde görmek istiyoruz, demişlerdir. Buna cevap veren Sayın Topaloğlu, zabıta geçen metni itibariyle aynen şu sözleri söylediler; kendisine (yani Bülent Ecevit'e) bir soru soruyorum: O halde şimdi şarkî Anadolu'ya dağılan ve köylüleri tahrik eden gençliği nasıl karşılıyorlar? Şarka giden; köklüyü...⁴³⁴

Sezgin, Akışık'ın sözlerine cevap olarak; AP'nin Türkiye'yi sadece coğrafi bölgelerle değil, bir bütün olarak gördüğünü ve tüm yurda dengeli hizmet sunma anlayışıyla hareket ettiğini belirtmiştir. Doğu illerine yönelik yatırımların Cumhuriyet tarihinin en yüksek düzeyinde olduğunu vurgulamış, Van gibi illere yapılan harcamaların alınan vergilerle kıyaslandığında bu yaklaşımın açık şekilde görülebildiğini ifade etmiştir. Sezgin bazı milletvekillerinin doğu politikalarına dair eleştirilerine karşılık ise AP'nin hiçbir zaman ayrımcı ya da bölücü bir tutum sergilemediğini, bu tür ithamların asılsız olduğunu dile getirmiştir. Tartışmaların temelinde yer alan açıklamalarda, gençliğin halkla ilişkisi ve bölgedeki toplumsal meseleler üzerinden yürütülen tartışmaların tekrar Meclis gündemine taşınmasını da eleştirmiştir. Parti olarak birlik, bütünlük ve toplumsal barış ilkesine bağlı olduklarını özellikle vurgulamıştır.⁴³⁵

2.6.44. Gençlik ve Spor Bakanlığı 1971 Yılı Bütçesi Hakkında Konuşması

Sezgin AP adına Grup sözcüsü olarak söz almıştır. 1971 bütçe münasebetleri başlıklı önergede Gençlik ve Spor Bakanlığının öncelikle 1969 Kasım ayı itibari ile kurulduğunu ve henüz yeni bir kuruluş olduğunu belirtmiştir. Gençlik ve Spor Bakanlığında Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün ve 1970 itibari ile Yüksek Öğretim ve Milli Eğitim Kurumuna bağlı İzcilik ve Spor Müdürlüğünün de bağlanarak çalışmaya başladıklarını ifade etmiştir. Yeni bir kuruluş olduğu için bütçesiz olduklarını ve bu nedenle önce kuruluş çalışmalarını devam ettirmekle meşgul olduklarını belirtmiştir. Dört yeni Genel Bakanlık kurduklarını dile getirmiş ve bunların; Millî Eğitim Bakanlığı, Yüksek Öğretim Bakanlığı ve İzcilik ve Spor Bakanlığı olduğunu ifade etmiştir.⁴³⁶ Bakanlıkların faaliyetlerini de açıklamış ve Gençlik ve Spor Bakanlığının yapacağı faaliyetlere yönelik bilgiler vermiştir. Buna göre; 1970 yılında kurulan Gençlik ve Spor

⁴³⁴ TBMM ZC MM, D:3 B:48 C:10 12. 02. 1971, 557.

⁴³⁵ TBMM ZC MM, D:3 B:48 C:10 12. 02. 1971, 559.

⁴³⁶ TBMM ZC MM, D:3 B:59 C:11 25. 02. 1971, 634.

Bakanlığı'nın temel amaçlarından biri, gençleri zararlı alışkanlıklardan ve ideolojik yönelimlerden uzaklaştırarak, onların eğitimsel ve sosyal gelişimlerine katkı sağlayacak sportif ve kültürel altyapıyı tesis etmektir. Bakanlık, gençliğe yönelik politikalarını bu hedef doğrultusunda yapılandırmış ve ülke genelinde çeşitli spor tesislerinin kurulmasını sağlamıştır. Bu çerçevede spor alanında ahlaki, bilimsel ve sistemli bir yaklaşım benimsenmiş, sporun kırsal bölgelere kadar yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Sezgin'in konuşmasında geniş yer verdiği bir diğer konu ise Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumunun (KYK) faaliyetleri olmuştur.

1970 yılı itibarıyla; 2.256 üniversite öğrencisine yeniden kredi tahsis edilmiş ve kredi miktarı 350 liraya yükseltilmiştir. Kredi alan öğrenci sayısı 16.688'e ulaşırken, toplam ödenen miktar 105 milyon lirayı aşmıştır. 2.566 kişilik yeni yatak kapasitesi hizmete alınmış; toplam kapasite 15.632'ye çıkarılmıştır. İstanbul, İzmir, Elâzığ, Trabzon ve Diyarbakır gibi illerde yeni yurtlar hizmete açılmış, bazı mevcut yurtlar onarılmıştır. Öğrenci beslenmesine yönelik olarak devlet bütçesinden 2 milyon lira tahsis edilmiş, Ankara ve İstanbul'daki bazı yurtlarda pilot uygulama kapsamında ücretsiz yemek sunulmaya başlanmıştır. 1971 yılı programı kapsamında ise; 3.000 yeni öğrenciye kredi sağlanması ve toplam sayının 20 bine ulaşması hedeflenmiştir. Kredi ödemeleri için 32 milyon liralık kaynak ayrılmıştır. İzmir İnciraltı Gençlik Sitesi başta olmak üzere Erzurum, Trabzon, Eskişehir ve Ankara'daki yurtlarla birlikte toplam 3.364 kişilik kapasite hizmete açılacaktır. İstanbul Topkapı'da inşa edilen ve 3.000 kapasiteli olması öngörülen büyük yurt 1972 başında hizmete girecek ve Avrupa standartlarında bir tesis olacaktır. 1971 yılı toplam yatırım bütçesi 55 milyon lira olarak öngörülmüştür. Orta vadeli planlar kapsamında Eskişehir, Erzurum, Trabzon ve Adana'da toplam 1.854 yatak kapasiteli yeni yurtların ihale süreci başlatılacaktır. Böylece 1970-1972 yılları arasında toplamda 10.000'den fazla yeni yatak kapasitesine ulaşılması hedeflenmektedir. Bu rakam, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda öngörülen hedefin %50 oranında üzerine çıktığını göstermektedir. Sezgin, konuşmasının sonunda mevcut kredi sisteminin adaletli olmadığını, gerçekten ihtiyaç sahibi olan ve başarılı öğrencilerin sistem dışı kaldığını belirtmiştir. Bu nedenle 1972 yılından itibaren liselerin son sınıflarından itibaren başarılı ve maddi desteğe ihtiyaç duyan öğrencilerin belirlenerek üniversiteye hazırlık aşamasında krediye dâhil edilmesini amaçlayan yeni bir modelin uygulanacağını ifade etmiştir.

Şeklinde ifade ederek Gençlik ve Spor Bakanlığının öneminden ve faaliyetlerinden bahsetmiştir. 1971 yılı bütçesi Meclis'te kabul edilmiştir.⁴³⁷

2.6.45. Sanayi Hammaddelerine Yapılan Zamlar Hakkındaki Konuşması

Sezgin, verdiği demeçte hükümetin 4 aydan fazlaca pek çok iktisadi devlet teşekkülünün mal ve hizmetlerine zam yaptığını, Radyo ve Televizyon alıcılarından alınacak yıllık ruhsat harcına yüzde yüz artışla başlayan zamlar, PTT ve diğer kurumları da aynı şekilde etkilediğini dile getirmiştir. Zam furiasının sadece kurumlara değil sokaklara da fazlasıyla etki ettiğini dile getirmiş ve zam sürecini 1970-1971 tarihleri ile ele almıştır:

Türkiye Elektrik Kurumu 1970 yılında kurulduğu cihetle, 1970 yılı bütçe gerekçesinde bu kuruluşun 100 milyon lira civarında kâr yapacağı öngörülmektedir. Türkiye Çimento Sanayiinin 1970 kârı 29 600 000 lira, Türkiye Demir Çelik Endüstrisinin 1970 kârı 132 000 000 lira, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının 1970 yılı kâr 250 000 000 lira, Selüloz Kâğıt Endüstrisi Kurumunun 1970 yılı kâr 100 000 000, PTT'nin kâr 120 000 000 liradır. Türkiye Kömür İşletmesinin 1970 yılı zararı lise 146 400 000 liradır. 1970 yılı bütçe rakamlar dahi açıkça göstermektedir ki, zarar ediyor, finansman açığı veriyor, gerekçesiyle mamullerine zam yapılan bu kuruluşlar, 1963 yılından beri kârlı durumda bulunmaktadırlar. Bunların içerisinde zarar eden, yani mal ve hizmetlerine zam yapıp da zarar etmiş tek müessese Türkiye Kömür İşletmesidir. İddia edildiği gibi önceki yıllarda biriken zararların ortadan kaldırılması gibi bir konu da bahis konusu değildir. Nitekim, İktisadi Devlet Teşekküllerini bir bütün olarak ele alırsak, bunların 1964 yılından beri kârlı durumda bulunduğunu görürüz. 1963 yılında 5 200 000 lira zarar eden İktisadi Devlet Teşekkülleri, 1964 yılında 160 milyon lira kâr, 1967 yılında 656 milyon lira, 1969 yılında 526 milyon lira kâr yapmış ve 1970 yılı kâr da 1 027 000 000 lira olarak öngörülmektedir; yine 1970 yılı bütçe gerekçesinden öğrendiğimize göre zamların gerçek nedeninin, ucuz ve kolay bir yol ile gelir sağlamak olduğu ilk bakışta derhal anlaşılıyor. Özellikle bir kamu kuruluşunun mamullerine zam yapılabilmesi, yönetim ve sair masraflarının kısılması, çalışmalarında rasyonalizasyona gidilmesi, produktivitelerinin artırılması, üstün teknolojiye yönelinmesi ve modern sevk ve idare gibi unsurların uygulanması ve gerçekleştirilmesinden sonra bulunacak maliyetlerle ilgilidir.

⁴³⁷ TBMM ZC MM, D:3 B: 59 C: 11 25.02.1071, 687-793.

Bütün bu tedbirlerin alınması ve uygulanmasından sonra çeşitli giderler ve amortismanlarla oluşan maliyete, makul, ölçülerle kârın eklenmesi sonucu bulunan satış fiyatları zararı gerektiriyorsa, o zaman zam bahis konusu edilebilir. Böyle bir şey yoksa, zam elbette düşünülemez. Kaldı ki, bu mal ve hizmetleri üreten devlettir. Devlet, bir yerde ve özellikle az gelişmiş ülkelerde görevini böylelikle yapmakta, refah devletinin ödevlerini yerine getirmektedir. Yapılan zamların kısaca izahına çalıştığımız hususlarla ilgisi bulunmadığına göre, zamları, 1971 yılı yatırımları için gerekli olan parayı tedarike bağlamak mümkündür sevgili arkadaşlarım. Biraz önce de belirttiğimiz gibi, hiçbir ciddi tedbire başvurulmadan, bu zamlar bir bakıma kolay ve rahat bir yol ile para bulmak arzusuna dayanır. Bu yol, bundan sonra da deneneceğe benziyor. Ardi arkası kesilmeyen ve bir süre de kesilmeyeceğe benzeyen bu zamların, ekonominin bütün kesimlerinde maliyetleri artıracığı, maliyet artışlarının fiyat artışlarına dönüşeceği, hayatın pahalılaşacağı, geçim şartlarının zorlaşacağı, ekonomimizde bir durgunluğun baş göstereceği, zincirin baklalarının böylesine devam edip gideceği çok açık bir gerçektir. Bir bakıma bütün bunların ve bunların doğuracağı sonuçların, ülkemizde uygulanmak istendiğini gördüğümüz ekonomik ve sosyal modelin tabii icapları olarak görmenin de mümkün olabileceği kanısındayız.⁴³⁸

2.6.46. 1972 Yılı Bütçe Kanunu Müzakereleri Hakkında Konuşması

Sezgin, sözlerine 1972 mali yılının bütçesinin milletimize ve memleketimize hayırlı ve bereketli olmasını dilemiş ve ümitlerimizi yitirmedığımız güzel günlere şeklinde ifade ederek sözlerine başlamıştır. Türkiye'nin ekonomik kriz ile mücadelesine, 1971 yılının ekonomik israfına, vatandaşın ümitsizliğine ve 1972 yılı mali bütçesine tereddütle yaklaşılmasına, yeni vergilerin artışına gibi birçok konular hakkında görüşlerini dile getirmiştir. Sözlerine devam ederek; 1972 yılı bütçesi giderlerde yeterlilik, saf veri, miktar ve tasarruf konuları üzerine durmuştur.⁴³⁹ Ayrıca gelir ve reform konularına açıklık getirdikten sonra ise güncel ekonomik sorunlarla ilgili konuşma yapmıştır. Açıklamalarına şu şekilde devam etmiştir:

Türk ekonomisinin meseleleri nedir ve kalkınma planları neleri öngörmüştür? Bunları kısaca gözden geçirelim: 1. İstikrar içinde sürekli, hızlı, âdil ve dengeli bir kalkınma ve % 7'lik bir hız ile ekonomiyi genişletme, 2. Dış ödemeler

⁴³⁸ TBMM ZC MM, D:3 B:146 C:16 11. 08. 1971, 612.

⁴³⁹ TBMM ZC MM, D:3 B:40 C:21 16.02.1972, 12.

dengeğini kendi gücümüzle sağlamak ve böylece ekonomiye viabilite kazandırmak, 3. İş ve istihdam imkânları yaratma, 4. Gelir dağılımının düzeltilmesi ve refahı iktisaden güçsüz zümrelere ve bölgelere yaygın hale getirilmesi, 5. Memleketin altyapısını inşa etmek, bunlara ne ölçüler içinde yaklaşıldığını tespit eder ve ekonominin planlı dönemde kaydetmiş olduğu toplu sonuçları değerlendirirsek, Türk ekonomisinin küçümsenmesi çok zor bir aşama yapmış olduğunu görebiliriz. İyi niyetle ve gerçekçi bir görüşle ele alınınca, bu dönemde gayri safi milli hâsıla olarak yılda ortalama %7 civarında bir kalkınma hızının gerçekleştirildiği belirtilebilir. Bu sonuca hava şartlarına bağlı olarak yıldan yıla dalgalanmış olan tarımsal üretimin yavaşlatıcı etkisine rağmen varılmıştır. Bu toplu, sonuca varılırken, kalkınmanın makul ve mümkün bir istikrar marjı içinde gerçekleştirilmesine çalışılmıştır. Fiyat genel seviyesini temsilen, tapudan eşya fiyatları endeksini ele alırsak, genel endeksin bu dönemde ortalama yıllık %5,2 oranında bir artış göstermiş olduğunu belirtebiliriz. Ekonomi bu uzun dönemde, olağan konjonktürel etkiler yanında, bölge savaşları, beynelmilel para krizleri, yabancı fiyat artışları gibi etkiler altında da kalmış, hızlı ve sürekli kalkınma süreci içinde yatırım ve nüfus artışı cari üretimi aşmış, ekonomi geliştikçe toplam talep vatandaşın kalkınması dolayısıyla yükselmiştir. Bütün bu etkenler göz önünde tutulursa, fiyat genel seviyesi artışının gerçekçi bir istikrar marjı içinde kaldığı apaçıktır. Bu sonuç yatırım, tüketim, maliye ve para kredi politikaları arasında oldukça başarılı bir koordinasyon sağlanmış olduğuna da işarettir...⁴⁴⁰

1972 bütçe Kanun tasarısı yapılan oylamalar sonucunda içeriğindeki birkaç değişiklik baz alınarak kabul edilmiştir.

2.6.47. 1973 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı Hakkında Konuşması

Sezgin, 1973 yılı bütçesini değerlendirirken 5 ana başlık ile anlatım yapacağını ifade etmiştir. Birinci olarak 1971 yılının ana hatlarından, ikinci olarak memleketimizin temel sorunu adlı konuşması, üçüncü olarak 1972 yılı ekonomik gelişmelerine, dördüncü olarak 1973 yılına ait görüş ve düşünceleri ve beşinci bölüm ise bu konuların analiz ve değerlendirmesini yapacağını dile getirmiştir.⁴⁴¹ Sözlerine ise şu şekilde devam etmiştir:

1971 yılı buhranının Türkiye'deki etkilerinin azaldığını, memleketin daha durağan ve iyileşme yolunda adımlar atığını ve bunun başarısını Türk milletinin gücüne

⁴⁴⁰ TBMM ZC MM, D:3 B:40 C:21 16. 02. 1972, 12-2.

⁴⁴¹ TBMM ZC MM, D:3 B:59 C:34 16. 02. 1973, 34.

bağladığını ifade etmiştir. Türkiye'deki siyasal istikrar ne dir ve ne değildir şeklinde sorularla açıklamalarda bulunmuştur. Buna göre Türkiye'deki siyasal istikrar ne değildir sorusuna cevap olarak; hakimiyeti milletin elinden almak, hükümet buhranlarını bahane ederek çok partili rejimden vazgeçmek, devleti güvenliğini ve milli ekonomiyi yükseltmek yerine çareyi demokrasi rejimi dışındaki faaliyetlerde aramak ayrıca devamlı hükümetler kurmak ve demokrasiden ödün vermekte istikrarsızlığa cevaptır. Sezgin'e göre Türkiye'deki siyasi istikrar nedir sorusuna ise; çok partili hürriyetçi parlamenter demokratik rejime istisnasız herkesin inanması, hür seçimlerin hiçbir şarta bağlanmadan 1973'te zamanında yapılması, seçimlerden sonra Hükümeti çoğunluk partisinin kurması, parti programının ve güven oyu alan Hükümet programının her türlü kanun dışı baskılara maruz kalmadan yalnız Meclislerin murakabesi altında uygulanması, devletimizin bekası ve demokratik rejim tehdit edildiğinde bütün partiler ve bütün özel ve resmî cumhuriyet kuruluşları ve kendini sorumlu hisseden herkesin işbirliğiyle rejimi savunmaya ve gerekli tedbirleri almaya kararlı olmaları...vb. açıklamalarıyla bu konuyu ele almıştır.⁴⁴²

Sözlerinin devamını ise devalüasyon ve enflasyonun Türkiye'deki etkilerini tarihi süreç kapsamında irdelemiştir. Ayrıca 1. 2. ve 3. beş yıllık kalkınma planlarının tarihsel süreç içerisindeki uyum ve uyumsuzluğunu dile getirmiştir.

Sezgin, 1973 yılı bütçe konusuna değinmiş ve konuyu ise şu sözlerle aydınlığa kavuşturmuştur:

Üçüncü Beş Yıllık Plânın hedeflerine ve 1973 yılı programına göre hazırlanmış olan millî bütçe tahmin raporunda 1973 yılı gayrisafi millî hâsıla artış hedefi %7,5 olarak tespit edilmiştir. 1973'te dış tasarrufların, yani ödemeler dengesi cari işlemler açığının yükseleceği ve bu açığın sermaye hareketleri ile ve belki de döviz rezervi azalışı ile karşılanacağı anlaşılmaktadır. Bu konudaki görüşümüze göre iki yıldır meydana gelmekte olan fiyat artışlarının, son alınan karara rağmen işçi döviz artış hızını belirli bir noktada durdurması gerekeceği tabiidir. Bununla birlikte, 1973'te fiyat istikrarının sürekli bir karakterle kurulduğuna inanırlarsa, işçilerimizin daha fazla döviz göndermeleri de mümkün olur. Millî bütçe tahmin raporunda sabit sermaye yatırımlarının %44,2 sinin sanayiye, %11,6 ısınin tarıma ve %44,2 sinin de hizmetler kesimine ayrıldığını görüyoruz. Biz Adalet Partisi olarak sanayileşme hızının ve bu kesime ayrılmış olan yatırımların azaltılmasını kesinlikle

⁴⁴² TBMM ZC MM, D:3 B:59 C: 34 16. 02. 1973, 46.

istemiyoruz. Fakat program uygulanması sırasında da tarımın küçümsemesine ve tarıma ayrılan yatırımların diğer kesimlere kaydırılmasına razı değiliz. Çünkü beyanlardan anlaşıldığına göre 1 milyon 600 bin işsiz vatandaşımızın, yurt dışına gitmek için sıra bekleyen 1 milyon kişinin, şehirlere akın edenlerin ve genel nüfus artışının her şeyden önce tarım kesimine mensup bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca fiyat artışları beslenmeye ve ihracata ayrılan üretimin az ve çeşitsiz oluşuyla da ilgilidir. Bu bakımdan nüfusun büyük çoğunluğunu teşkil eden ve ihraç maddelerimizi üreten, şehirlerimizi besleyen, döviz kazanmak için gurbete çıkan ve sınırları bekleyen nöbetçileri yetiştiren köylü ve çiftçimize, tarım sektörüne daha fazla ilgi göstermek gerekir. Tarıma ayrılmış dolaylı ve dolaysız yatırımları daha doğru bir deyişle tüm tarımımızı bir yeşil plâna bağlamak ve kesimi ümitsizlikten kurtarmak şarttır. 1973 yılında toplam tüketimin kamu kesiminde Program hedeflerini aşması çok muhtemeldir. Özel kesimde fiyat artışlarının sabit gelirleri vatandaşlarımızın ve çiftçilerimizin de tüketimini kısıtlayıcı bir rol oynadığı malûmdur.

Tabiatıyla her bütçenin konuşmamda, grubumuzun değerli sözcüleri bu konuşmamın içine sığmayan hususları belirtmeye devam edeceklerdir. Çağımızda bütçelerin ekonomilere büyük; ölçüde yön verdiği, memleketimizde de ekonomik ve sosyal hayat üzerinde önemli etkileri olduğu bir gerçektir. Bu itibarla, memleketimizin yönetimi ve ekonomisiyle ilgili hususlara zamanımızın müsaadesi nispetinde temas etmiş bulunuyoruz. Memleketimizin ekonomik ve sosyal sorunlarımızın Çözümü, kalkınması, az gelişmişlik çemberini aşması, ilerlemesi, siyasi ve ekonomik istikrara bağlıdır. Bu nedenle içinde bulunduğumuz bunalımdan biran öne çıkmak zorunluluğundayız. Bunda herkes kendini sorumlu görmelidir. Bunalım içinde geçen dönem; başarılı saymak, bunalımdan medet ummaktan başka bir şey değildir. Bunalım dönemlerinin şansı, bunalımdan süratle çıkmakla ölçülür.

Bunalımlarla geçen dönem gerçekten başarılı olsa, normal dönemin yerim bunalımların alması gerekmez mil Bir başka deyimle, istisna kaide, kaide istisna odur ki, buna da sadede gülünür. 1973 yılında da memleketimizin daha çok zarar görmemesi için bütçe ile birlikte fiskal ve monoter politikalarında doğru olarak uygulanması gerekir. Fiyat artışları bu yıl da devam ederse, 1974 yılında devalüasyona gitmek zorunluluğu ile karşı karşıya kalırız. Bu da 1970 devalüasyonu ile kurtulduğumuz dış ödemeler dengesi dar boğazına tekrar girmemizi ve fiyat mekanizmasının tekrar alabora olmasını gerektirir. Bu durumdan en çok zarar görecektir olan kitle de iktisadını güçsüz olan, bugün dahi hayat pahalılığı altında

*ezilen çiftçimiz, köylümüz, işçimiz, esnafımız, dar ve sabit gelirli vatandaşımız ve küçük memurumuz olacaktır. Aslında bütün bunları ikaz görevimizi ifa etmek için söylüyoruz. Bu en içten ve iyi niyetli uyarılarımızın ne ölçüde uygulama göreceğini bilemeyiz. Partiler üstü Hükümet modelinin iflâsını görebilmek için memleketin ve rejimin iflâsı beklenmemelidir, değerli arkadaşlarım. 1973 yılı bütçesi Meclis'te kabul edilmiştir.*⁴⁴³

2.6.48. 1975 Yılı Maliye Bakanlığı Bütçesi Hakkında Konuşması

1975 yılı bütçe görüşmelerinde Sezgin, ekonomik ve sosyal hayatın istikrarlı, dengeli ve olumlu gelişmesi, fert başına düşen gelirin hızlı ve güvenli devamlı artması, çeşitli gelir grupları ve bölgeler arasında dengeli bir gelişmenin sağlanması, iş ve istihdam imkanlarının artırılması, vatandaşın adalet ilkelerine ve fırsat eşitliğine göre eşit olarak yararlanması, toplumumuzun bir tüketim ve refah toplumu haline gelmesi genel amaç olmalıdır. Bu hedefleri gerçekleştirmek ve toplumun bugünü ile ilgili genel olarak ihtiyaçlarını olumlu ve dengeli bir biçimde gidermekle görevli bulunan devletin bu fonksiyonunu bütünüyle ve ahenkli olarak yerine getirilebilmesi için kurduğu veya kuracağı teşkilatın içinde Maliye Bakanlığının yeri büyüktür ve önemlidir. Bu görev ile de Maliye Bakanlığı literatüre geçmiştir. Bu niteliği ile devlet bütçesini hazırlayan, kontrol eden, devlet gelirlerini sağlayan, ülkenin para, banka, kredi, maliye ve ekonomi politikalarının saptamasını ve yürütülmesinde en önemli rolü ve sorumluluğu bulunan Maliye Bakanlığı üstlenmektedir.

Sezgin, Maliye Bakanlığının önemine vurgu yaparak; Türkiye'nin ekonomik kalkınmasını hedefleyen sosyal refah devleti temelli bir malî politika yaklaşımı savunmuş, bu çerçevede, millî tasarrufların artırılması, âdil ve verimli bir vergi sisteminin oluşturulması, kamu harcamalarında etkinlik ve tasarrufun sağlanması, banka ve kredi yapılarının geliştirilmesi ile istikrarlı bir para-kredi düzeninin kurulmasını temel hedefleri olarak belirtmiştir. Mevzuatın sadeleştirilmesi, bürokratik engellerin azaltılması ve vergi idaresinin yeniden yapılandırılmasını vurgulamıştır. Danıştay'a bağlı vergi mahkemeleri kurulması ve yeni bir uzlaşma sisteminin hayata geçirilmesini önermiştir. Vergi politikası kapsamında, yatırım ve üretimi teşvik eden, küçük esnaf ve dar gelirli grupları koruyan, kurumların güçlenmesini destekleyen düzenlemeler önermiş ve Katma Değer Vergisi

⁴⁴³ TBMM ZC MM, D:3 B:59 C: 34 16. 02. 1973, 58.

sistemine geçiş, yatırım fonlarının güçlendirilmesi, halka açık şirketlere vergi teşvikleri sağlanması gibi uygulamalara dikkat çekmiştir.

Mahallî idarelerin vergi gelirlerinin yetersizliğın, eleştirilmiş bu idarelerin malî açıdan güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Kamu harcamalarının planlı, verimli ve israftan uzak biçimde yürütölmesi adına programın bütçeye geçişini desteklemiştir. İhale ve artırma-eksiltme usullerinin çağdaş ihtiyaçlara uygun biçimde yeniden düzenlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Tasarrufların teşvik edilmesi, kredilerin üretici kesimlere yöneltilmesi, bölgesel kalkınmanın desteklenmesi ve kredi sisteminin siyasi amaçlarla kullanılmasının önlenmesi üzerinde durmuştur. Merkez Bankası kaynaklarının keyfî kullanımına karşı çıkmış, faiz sisteminin tasarrufları teşvik edecek şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiği vurgulamıştır. Ayrıca bankacılık sisteminin geliştirilmesi, yatırım bankalarının özel sektörde teşvik edilmesi ve kamu bankalarının rasyonel bir yönetime kavuşturulması gerektiğini belirtmiştir. 1975 yılı bütçesi Meclis’te kabul edilmiştir.⁴⁴⁴

2.6.49. 1976 Yılı Maliye Bakanlığı Bütçesi Münasebeti Hakkında Konuşması

Meclis Başkanının sunduğu önergeye yönelik görüşmeler yapılmıştır. Başkanın sunduğu önerge şu şekildedir:

Millet Meclisi Başkanlığına, Daire ve Kurum: Maliye Bakanlığı, Program kodu: 930- 0-1- 3- 201- 9-0 -0 100 000 000 TL düşölen: Maliye Bakanlığı program kodu 920-0-1-3-121-9-3- 0 100.000000 TL. Gereke: Vakıflar Genel Müdürlüğünün, orta ve yüksek öğrenim gören fakir öğrencilere yardım etmesi, bunlar için yeni yurtlar açması, mevcutların tevsii ve kapasitelerini artırması maksadı ile her türlü masraflarının karşılanması.

Sezgin, bu önergenin onaylanmasının imkânsız olduğunu belirtmiştir. Maliye Bakanlığının bütçesinden düşölecek ve eklenecek bir yerin olmadığını gerekçe sunmuştur. Meclis Başkanı, Sezgin’e önergeyi tekrar göndermiş ve beyanda bulunmasını rica etmiştir. Sezgin ise İller Bankasına yapılacak olan transferlerden 100 milyon liranın alınıp Vakıflar Genel Müdürlüğünce yaptırılan öğrenci bakımı masraflarında kullanmayı öngörmektedir. Bu önergeyi kabul dahi etmiş olsa, Vakıflar bütçesine konulması

⁴⁴⁴ TBMM ZC MM, D:4 B: 49 C:10 26. 02. 1975, 397-1.

mümkün bulunmadığına göre; bütçe tekniği ve İçtüzük yönünden bir mana ifade etmeyecektir. Oylanması mümkün değildir. Meclis'te kabul edilmemiştir.⁴⁴⁵

2.6.50. 657 Sayılı Kanun'da Değişiklik Öngören Teklifin Gündeme Alınması Hakkında Konuşması

Sezgin, Meclis konuşmasında Konya Milletvekili Şener Battal'ın sunduğu kanun tekliflerinin Plan ve Bütçe Komisyonu'nda zamanında görüşülmemesi konusunu ele almıştır. 1976 sonunda verilen bu teklifler, komisyonun bütçe hazırlıkları nedeniyle gündeme alınamamıştır. Sezgin, komisyonun yaklaşık 290 teklif ve tasarımı sırasıyla değerlendirdiğini, bu yüzden gecikmelerin kasıtlı olmadığını vurgulamış ve kanun tekliflerinin daha sağlıklı ve kapsamlı bir incelemeden geçirilmesinin Meclis çalışmaları açısından sorun olduğunu belirtmiştir. Genel Kurul'a, tekliflerin önce komisyonda görüşülmesinin doğru olacağı görüşünü sunmuş ve bu yönde oy kullanılmasını talep etmiştir. Bu önerge oylamaya sunulmuş fakat tarihi geçtiği için önerge oylamada kabul görmemiştir.⁴⁴⁶

2.6.51. 1977 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısına Eklenmek İstenen Fıkra Üzerine Usul Tartışması Hakkında Konuşması

Sezgin, Emekli Sandığı'nın bütçe sistemine bağlı bir kurum olduğunu ve bu nedenle bütçesindeki açıkların Hazine tarafından kapatıldığını ifade etmiş ve özellikle önerilen değişiklikle (5434 sayılı Kanunun 14. Maddesinin c fıkrasının bütçe metninden çıkarılması) Emekli Sandığı'nın 1 milyar 800 milyon lira gelir kaybına uğrayacağını ve bunun da Hazine tarafından karşılanacağını belirtmiştir. Bu kanun için tartışılan 84. maddesi ile ilgili bu madde ile bütçenin farklı konular olduğunu ve karıştırılmaması gerektiğini ifade etmiştir. Bu tasarı Meclis tarafından kabul edilmemiştir.⁴⁴⁷

2.6.52. 1978 yılı Bütçe Kanunu Tasarısı Hakkında Konuşması

Sezgin, konuşmasında 1978 yılı bütçesinin hayırlı ve uğurlu olması temennilerinde bulunmuş ve sözlerine 1978 yılı bütçesinin Türk ekonomisinin istikrar içerisinde gelişmesini amaçladığını ve bunu gerçekleştirmek için gerekli mali imkanları beraberinde getirdiğini ayrıca 1978 mali yılının hedeflerinde harcamaların dağılımının

⁴⁴⁵ TBMM ZC MM, D:4 B:68 C: 17 27. 02. 1976, 344.

⁴⁴⁶ TBMM ZC MM, D:4 B:40 C:23 02. 02. 1977, 393.

⁴⁴⁷ TBMM ZC MM, D:4 B:56 C:25 26.02. 1977, 519.

düzene girmesinin sağlanarak refahın tabana öncelikle iktisaden düşük zümrelere dağıtılmasını amaçlamak olduğunu belirtmiştir. Sözlerinin devamına, Türk ekonomisinin çözümlemeyi amaçladığı sorunların başında; enflasyon hızının düşürülmesi, ödemeler dengesindeki açığın azaltılması, tasarruf eğiliminin artması ve işsizlik oranının düşürülmesi geldiğini açıklamıştır. Sözlerine Türkiye çağdaştır, çağın sorunlarından soyutlanmaz ifadeleriyle devam etmiştir. Kanun Meclis tarafından kabul edilmiştir.⁴⁴⁸

2.6.53. 1978 Yılı Pamuk Ürününe Ait Fiyat Farklarının Ödenmemesi Hakkında Soru Önergesi

Vermiş olduğu soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halil Başol'un cevabı şu şekildedir:⁴⁴⁹

Tarım Satış Kooperatifleri (Tariş) Birlikleri 1978 yılı pamuk ürününü üretici ortaklardan kilosu 15,50 TL'den almıştır. Üreticiden 15,50 TL olarak alınan çığitli pamuk işlendikten sonra Tariş olarak, bugün İzmir Ticaret Borsasında 85 ila 90 TL arasında işlem görmektedir. 2 600 gram çığitli pamuktan 1 kilo Tariş çıktığına göre, üretici ortak aleyhine 45 ila 50 TL'lik bir fark doğmakta ve üretici mağdur edilmektedir. Üretici ortağının hakkı olması gereken bu fark bugüne kadar kendilerine ödenmemiş ve üretici kendi haline terk edilmiştir. Üreticinin alın terini değerlendirmek amacı ile kurulan Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerince (Tariş) üreticisinin alın teri ve göz nurunun karşılığı olan ürününün gerçek bedelinin bugüne kadar ödenmemesinin sebebi nedir? Ve bu farklar ne zaman ödenecektir? Bakanlık olarak bu konuda ne gibi girişimlerde bulundunuz?

Başol'un cevabı:

25. 07. 1978 tarih ve 7/16018 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Ege Bölgesi kütülmü pamuklar için 13,75 TL kg destekleme alım fiyatı saptanmıştı. Ancak serbest piyasa fiyatlarının bu fiyatın üzerinde seyretmesi üzerine söz konusu Kararnamenin 6'ncı maddesi uyarınca kâr ve zararı Tariş'e ait olmak üzere 17. 10. 1978 tarihinde 75 kuruş ve 12. 12. 1978 tarihinde 100 kuruş olmak üzere 175 kuruşluk fiyat artışı yapılmış ve 1kg ST. 1 kütülmü pamuk alım fiyatı 15,50 TL kg'a yükseltilmiştir. Bilindiği üzere, destekleme alım fiyatlarının tespitinde bir taraftan üreticinin emeğinin karşılığını alması dikkate alınırken diğer taraftan büyük ölçüde ihracata yönelik

⁴⁴⁸ TBMM ZC MM, D:5 B:108 C: 3 17.02. 1978, 12-685.

⁴⁴⁹ TBMM ZC MM, D: 5 B: 12 C: 13 04. 12. 1979, 308.

olan maddeler için dış piyasa fiyatları göz önünde tutulmaktadır. Bu itibarla, 1978 yılında dahili piyasada pamuk fiyatları her ne kadar 85-90 TL'ye kadar yükselmiş ise de dış piyasalarda Ege St. 1 1.60 sent/kg'dan (160 X 25 = 40.C0 TL.) işlem görmüştür. Bu dış piyasa fiyatından hareket edildiğinde 1 kg kütlü pamuk alım fiyatının 14,80 TL. olması gerekmektedir. Ancak, üretici maliyetlerinin yükselmesi ve dahili borsa pamuk fiyatlarındaki artışlar göz önünde tutularak pamuk üretiminin azalmasına yol açabilecek sonuçlara meydan verilmemesi bakımından 1978 ürünü pamuklara Bakanlığımız emrindeki ihracat fonundan 17. 08. 1979 tarihinde 1 TL ve 13.10.1979 tarihinde 1 TL olmak üzere kiloda toplam 2TL'lik ödeme yapılmıştır. Şeklinde ifade etmiştir.⁴⁵⁰

2.6.54. Aydın Yağ Kombinasının Temel Atma Töreni Hakkında Soru Önergesi

Önerge şu şekildedir:

Tarım-Satış Kooperatifleri Birliği tarafından Aydın'da temeli atılan yağ kombinaları sahası, Aydın Belediyesinden ne bedelle ve ne zaman satın alınmıştır? 2. Tesisin plan, proje ve tatbikat projeleri ne zaman yapılmıştır? 3. DPT tarafından vize ne zaman alınmıştır? 4. Tesisin tüm maliyeti nedir ve 1979 yılı inşaatı için ne miktar ödenek ayrılmıştır? 5. Sayın Başbakanın adı geçen yağ kombinalarının temel atma töreni münasebeti ile Aydın'a gelişlerinde Aydın Tekstil Fabrikası ile Tariş'e bağlı kooperatif ve çeşitli kuruluşların faaliyetlerini durdurdukları doğru mudur? 6. Yukarıda adı geçen müesseselerde çalışan, işçi, memur ve tüm personelin çalışmadan ücretleri ödenerek merasime zorla götürüldükleri doğru mudur? 7. Bu merasime Tarım Satış Kooperatifleri ve bunlara bağlı kuruluşlarca insan taşımak için tutulan otobüs, minibüs vesairenin miktarı ve bu araçlara ödenen ücretlerin tutan nedir? 8. Aydın Tekstil Fabrikasında çevre illerden getirilen yandaşlar ve merasime katılanlar için yaptırılan kumanya vesaire masraflar için yapılan masrafın tutan nedir? 9. Bu merasim için Tariş Genel Müdürlüğü ile Genel Müdürlüğe bağlı kooperatifler ve çeşitli kuruluşlarca yapılan masrafların tutarı nedir? 10. Tariş dışındaki birlikler, örneğin Ant Birlikçe de mezkûr merasim için yapılan masrafların tutan nedir?

⁴⁵⁰ TBMM ZC MM, D: 5 B: 12 C: 13 04. 12. 1979, 308

Ticaret Bakanının cevabı ise:

İzmir Pamuk Tarım Satış Kooperatifleri Birliği tarafından Aydın'da kurulması planlanan pamuk yağı kombinası için 21 Haziran 1979 tarihinde Aydın Belediyesinden 153.439 m² büyüklüğündeki arazi 7.863.748,75 lira bedelle ihale yoluyla satın alındığını, Arazi alımı için Aydın Emlak Vergi Dairesine 550.462 lira emlak alım vergisi ve Aydın Belediyesine 13.145,63 lira tellâliye ücreti ödendiğini belirtmiştir. Ayrıca Kombinanın mimari ve teknik projeleri Temmuz 1979 itibarıyla tamamlanmış olmasına rağmen Devlet Planlama Teşkilatından henüz vize alınamadığını ve teşvik belgesi başvuru sürecinin ise devam etmekte olduğunu ifade etmiştir.

Kasım 1978 tarihli fizibilite raporuna göre yatırım tutarı toplamda 704.476.615 lira (gümrüklü) olarak hesaplanırken, Temmuz 1979 fiyatlarıyla bu tutar 1.552.450.523 liraya yükselmiştir. Kombinanın 1979 yılı yatırım programında belirli bir ödenek ayrılmamış, ancak yaklaşık 900 milyon liralık keşif bedeliyle ilke olarak kabul edilmesi ve finansman durumunun ayrıca değerlendirilmesi öngörülmüştür. Arazi, birliğin özkaynaklarıyla temin edilmiş; ayrıca Merkez Bankasından 30 milyon liralık kredi sağlanmıştır. 12 Temmuz 1979 tarihinde düzenlenen temel atma töreni için birlik ve bağlı kuruluşlarca toplam 2.157.455 liralık harcama yapılmıştır. Bu kapsamda 400 minibüs ve otobüs kiralanmış (1.543.750 lira), Aydın Tekstil Fabrikası tarafından kumanya sağlanmış (195.000 lira) ve Genel Müdürlük ile bağlı kuruluşlarca 418.705 lira tutarında ek masraf gerçekleştirilmiştir. Temel atma töreni nedeniyle birlik faaliyetleri aksatılmamış, törene katılan işçiler izinli sayılmıştır.⁴⁵¹

2.6.55. 1980 Yılı Bütçe Kanunu Görüşmeleri ve Cumhuriyet Senatosu Tezkeresi Hakkında Konuşması

Sezgin, 1979 yılı bütçe programı ile ilgili birtakım açıklamalarda bulunduktan sonra 1980 mali yılı bütçesi ile ilgili açıklama yapmıştır. Buna göre Türkiye'nin 1980 yılına ekonomik zorluklarla girdiğini ve bunun sebebinin son iki yılda uygulamaya konan mali ve ekonomik politikaların uygulanış tarzındaki sıkıntılardan kaynaklandığını belirtmiştir. 1980 yılının başlarında milli gelir hızının azaldığını, arz talep dengesinin kurulamadığını, enflasyona çare bulunamadığını, enerji ve akaryakıt sıkıntısının devam ettiğini, dar boğazın ihtiyaçlarının giderilmediğini, işsizlik oranlarının azalamadığını,

⁴⁵¹ TBMM ZC MM, D:5 B:12 C: 13 04. 12. 1979, 310.

1980 yılının diğer yıllar içinde herhangi bir farklılık olmadığını ve sürecin giderek daha zorlu bir sona doğru ilerlediğini ifade etmiştir. Ayrıca Türkiye'nin kalkınma planları doğrultusundaki sürecini özetlemiş ve şu şekilde ifade etmiştir:

Türkiye, 1963-1977 yıllarını kapsayan 15 yıllık dönemde, kalkınma hızını devamlı sürdürebilen nadir ülkeler arasında yer almıştır. 1977-1979 yıllarını kapsayan son 3 yılda, gayri safi milli hâsıla artış hızında önemli bir gerileme izlenmektedir. 1977 yılı sonunda kalkınma hızı %4'e inmiş; 1978'de %3,1'e, 1979'da %1,7'ye düşmüştür. Diğer bir ifadeyle değerli arkadaşlarım, planlı dönemde, ilk defa 1979 yılında gayri safi milli hâsıladaki artış hızı %1,7 gibi çok düşük rakama inmiş ve böylece ortalama %2,5 olan nüfus artış hızının ilk kez altında kalmıştır. Dolayısıyla fert başına düşen milli gelirden, hepimizin üzerinde uzun uzun düşünmemizi gerektiren belirgin bir gerileme meydana gelmiştir. Milli gelirdeki bu gerilemenin çok çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Sanayi kesiminde enerji ve döviz yetersizlikleri, üretimde düşüklüklere ve genel anlamda âtıl kapasitelere sebep olmaktadır.

Tarım kesiminde ise zamanında sağlanamayan bazı tarım girdileri üretim artış hızını yavaşlatmış bulunmaktadır. İşçi ve işveren ilişkilerinde iki tarafı da memnun etmeyen gelişmeler, nedenleri üzerinde ayrıca durmak istemediğim grevler, lokavtlar, kısaca iş barışının belli ölçülerde bozulması, sanayi üretimimizi düşürmüştür bulunmaktadır. Gelir dağılımına gelince sayın üyeler; gelir dağılım araştırmaları ülkemizde aşırı refah ile aşırı yoksulluğun yan yana bulunduğunu bir defa daha vurgulamaktadır. Bu duruma devletin daha fazla seyirci kalmasını Hükümet olarak doğru bulmuyoruz. Hükümetimizin sosyal devlet anlayışı, vatandaşlarımızı, insanlık haysiyetine yaraşır bir gelir düzeyine çıkarmayı hedef almıştır. Anayasamız Türkiye Cumhuriyeti'ni «sosyal bir hukuk devleti diye tanımlamaktadır. Sosyal devlet; çalışmak isteyen vatandaşa iş sağlayan, onlara yeterince iş güvenliği ve ücret temin edebilen, vatandaşın eğitimi ve sağlığı ile yakından ilgilenen, emeklilik güvencesi verebilen ve fakirlik, yoksulluk, çaresizlikle mücadelede azimli, servet ve gelir dengesizliklerini giderici, refahı her kesime ve özellikle alt tabanlara adalet üzere dağıtan bir devlet anlayışı demektir. Hükümet programında yer alan ve Anayasamızda da hudutları belirlenen sosyal devlet anlayışı işte budur.⁴⁵²

⁴⁵² TBMM ZC MM, D:5 B:44 C: 14 16. 02. 1980, 6.

Sözlerinin devamında ise 1978 yılında %52,6, 1979 yılında %81,4 oranlarında enflasyon geçiren ülkemizde, 1979-1983 dönemini kapsayan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının bütün rakamsal dengeleri, daha ilk yılda tutarsız ve anlamsız bir hale getirilmiştir. %20 enflasyon tahminlerine göre yapılan 1979 yılı programında yer alan kaynaklar ve harcamalar dengesi ise, bu denge içinde yer alan kamu ve özel kesimlere ait tüketim, tasarruf ve yatırım miktarları iç ve dış kaynak bekleyişleri %81'i geçen enflasyon sebebiyle alt üst olmuştur diyerek sorunların çözümü için daha planlı yaklaşılması gerektiğini ifade etmiştir. 1980 yılı için ise sözlerine devam ederek, ekonominin makro dengeleri belli bir seviye de tutulmasının ve bozulan piyasa ile nispi fiyat dengelerinin yeniden kurulması gerektiğini ifade etmiştir. 1980 yılı bütçesinin özelliklerinden bahsetmiştir. Buna göre 1980 yılı bütçesi enflasyonla mücadele bütçesi olacağından, açık bütçelere itibar etmeyen sağlam finansmanla donatılacağından, devletin esas görev ve ödevlerine öncelik tanınacağından, toplum içi gelir dağılımındaki dengesizlikleri azaltıcı planlar yapılacağından ve toplumun yararını gözeten ayrıcalıklar içerdiğinden bahsetmiştir.

1980 yılının bütçe sorunu konusundaki açıklamalarını önceki yılların sayısal verileri ve dokümanlarıyla ele almış ve Türkiye'nin en önemli sorunlarından birinin enflasyon ile mücadele de olduğunu ve bu sorunun toplumsal etkilerinin arttığını, mali süreci hem olumsuz etkileyip hem de çözüm noktasında yetersiz kaldığını ifade etmiştir.⁴⁵³

⁴⁵³ TBMM ZC MM, D:5 B:44 C: 14 16. 02. 1980, 18.

SONUÇ

Türkiye’de 1945 yılında çok partili hayata geçilmesiyle birlikte siyaset sahnesi yeni aktörlere, kurumlara ve dinamiklere ev sahipliği yapmaya başlamıştır. Bu süreç yalnızca bir rejim değişikliği değil; aynı zamanda toplumun farklı katmanlarının siyasal temsile kavuştuğu bir dönemin habercisi olmuştur. İşte bu yeni dönemde yetişen ve aktif siyasete katılan isimlerden biri de İsmet Sezgin’dir. Sezgin’in siyasi kariyeri, çok partili dönemin getirdiği fırsatları değerlendiren, yerel yönetimlerden başlayarak merkez siyasete uzanan bir yükseliş hikâyesi olarak değerlendirilebilir.

1950’li yıllarda DP’nin halk tabanına dayalı politikaları ile siyasetin merkezinde halk iradesi güç kazanırken, Sezgin bu dönemin siyasal atmosferinde şekillenen bir genç siyasetçi olarak ön plana çıkmıştır. 27 yaşında 1955 yerel seçimleriyle birlikte, DP’den Aydın Belediyesi Başkanlığına seçilmesi ile Aydın’da önemli faaliyetlerde bulunmuş ve halkın ihtiyaçları ile doğrudan ilgilenmiştir. Bu faaliyetler Aydın’ın temel ihtiyaçları bakımından önem arz etmektedir. Öncelikle ele alınan bütçe görüşmeleriyle birlikte oluşturulan plan ve programlar sayesinde Aydın için 1956-1960 yıllarında elektrik, içme suyu sorunu, imar faaliyetleri, alt yapı çalışmaları, sağlık konusunda yapılan iyileştirmeler, iktisat ve diğer birçok konu Belediye’nin ele aldığı mevzular olmaktadır. Sezgin, bu yıllarda bir ayağının sürekli Ankara’da olduğunu verdiği röportajlarda sürekli dile getirmiş ve Aydın’daki faaliyetlerle doğrudan ilgilenilmesini sağlamıştır. Kültürel ve sosyal alanda yapılan etkinliklerle Aydın’ın tanıtılmasında da büyük bir rol oynamıştır. Sezgin’in Belediye Başkanlık süreci her ne kadar 1960 İhtilali ile kesintiye uğrasa da Aydın için çalışmalarına milletvekilliği sürecinde de devam etmiştir.

DP’nin 1960 İhtilali ile kapatılmasının ardından Sezgin için zorlu günler başlamış bir süre siyasete ara vermiş ve bu süreçte maddi ve manevi sorunla karşılaşmıştır. Bu süreçte yeni bir parti olarak kurulan AP’nin Aydın’da teşkilatlanması için çalışmalarda bulunmuştur. Siyasi Yasaklılık Kanunu’nun kaldırılması ile birlikte Sezgin 1961 Genel seçimlerinde AP’den Aydın Milletvekili seçilmiştir. 1961 Anayasası’nın tanıdığı yeni siyasi ortamda Meclis’e girerek yasama faaliyetlerine etkin bir biçimde katılmış ve kaldığı yerden siyasi hayatına milletvekili olarak devam etmiştir.

1961 yılı sonraki süreçte Meclis faaliyetleri, özellikle bütçe müzakerelerinde ve kamu iktisadi teşebbüsleri üzerindeki denetimlerinde görev almıştır. Meclis’teki

konuşmalarında, kamu yönetiminin şeffaflığı, mali disiplini ve kaynakların etkin kullanımı yönünde ciddi eleştirileri ve önerileri bulunmaktadır.

1965 genel seçimlerinde AP'nin birinciliği elde etmesiyle birlikte kurulan yeni hükümette Sezgin, milletvekilliği görevine devam ederken bu süreçlerde Bütçe ve Komisyon Başkanlığı yapmış ve Meclis'te etkin olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Bununla birlikte 1967-1968 yıllarında Avrupa'da turizm çalışmalarını yakından takip etmek amacıyla Londra ve Paris'e gönderilmiş ve buradaki izlenimlerini aktarmıştır. 1969 genel seçimlerinde AP'nin tekrar iktidarı kurmasıyla Sezgin Gençler Birliği Başkanlığına gelmesi ile birlikte birçok il de yurt, spor sahası, jimnastik kursları ve öğrencilere burs ve kredi desteği gibi faaliyetlerde bulunmuştur. 1971 yılına kadar görevine devam etmiştir. Bu süreçte sosyal istikrarsızlıkların baş göstermesi ve Demirel hükümetine Muhtıra verilmesiyle birlikte Demirel istifa etmiş her ne kadar partiler kapatılmamış ve anayasa askıya alınmamışsa da yönetime Askerin el koyması ile yeni hükümet kurulmuştur. Böylelikle Sezgin görevinden alınmış ve neredeyse 1979 Azınlık hükümetine kadar milletvekili olarak çalışmalarına devam etmiştir. Bu süreçlerde yer yer Meclis'te yaptığı konuşmalarla gündeme gelmiş, söylemlerinde ekonomik süreçlerin gidişatına ve ülke içerisindeki mevcut durumlara yönelik eleştirilerini ve önerilerini dile getirmiştir.

1979 Azınlık hükümetinin Demirel önderliğinde iktidara gelmesiyle birlikte Sezgin Maliye Bakanı olarak 1980 İhtilali'ne kadar çalışmalarda bulunacaktır. Bu süreçte hem Türkiye'deki sosyal ve siyasal kargaşalar, sık sık olağanüstü kararların alınmasına neden olmuştur. Demirel bu sorunların ekonomiye getirilecek önlemlerle çözüme kavuşturulacağına inanarak Başbakanlık Müsteşarı olan Turgut Özal'a ekonomik tedbirler alınması için talimat verdi ve sonuç olarak 24 Ocak Kararları yürürlüğe konulmuştur. Bu kararların alınmasında Sezgin'de faaliyette bulunduğunu Meclis tutanaklarından anlamaktayız. Sezgin'in Maliye Bakanlığı (1980) süreci içerisinde Suudi Arabistan ve İslam devletleri, Fransa ve diğer Avrupa ülkeleriyle sık sık temas halinde olmuş ve ticari, sınai, ekonomik ilişkilerde bulunmuş, Türkiye'yi temsil etmiştir.

1980 İhtilali ile kesintiye uğrayan demokratik süreç, Sezgin gibi tecrübeli siyasetçilerin etkinliğini sınırlamış olsa da bu siyasetçilerin temsil ettiği demokratik değerler ve siyaset anlayışı, İhtilal sonrası yeniden şekillenen siyasi yapıya önemli bir

miras bırakmıştır. Sezgin'in 1960-1980 gibi iki büyük askerî müdahaleye tanıklık etmiş olması, onun siyasi istikrarının önemli olduğunu görmesini sağlamış ve bu durum onun siyaset anlayışında kalıcı bir yer edinmiştir.

KAYNAKÇA

- Albayrak, Mustafa. “Demokrat Parti Döneminde Milli Korunma Kanunu Uygulamaları 1955-1960”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 23 Sayı: 67-68-69, 2017.
- Arslan, Murat. *Süleyman Demirel*, İstanbul: İletişim Yayınları, Baskı:1, 2019.
- Anaç, Hilmi. “Bir İhtilal Bir Devrim: 27 Mayıs’ın Aydın’daki Yankıları”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Aydın, 2011).
- Atay, Faruk. “Ekonomik Kriz, Siyasi Kutuplaşma Terör Gölgesinde 1977 Seçimleri”, içinde. Y. Tekin (Ed.), *Yüzüncü Yılında TBMM Oluşumu, Çalışma Şartları ve İşlevleri* Cilt 2. Ankara: TBMM Basımevi, 2020.
- Atağenç, Ö. İhsan. “Ortanın Sol’u Düşüncesinde Kemalizm”, *Tarih Araştırmaları Dergisi* 38-66, 2019.
- Aydın, Suavi. Yüksel Taşkın, *1960’tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 4. Baskı, 2016.
- Afşar, Erkan. İç Politik Gelişmeler Ekseninde 1950-1960 Yılı Türkiye’de İktidar Muhalefet İlişkileri, içinde 1950’li Yıllarda Devlet, Siyaset, Dış Politika, Eğitim, Güvenlik, Ekonomi, İstanbul: Hiper Yayın, 2021.
- Aksıcak, Havva. “Türkiye’de 1980 Sonrası Uygulanan IMF Programlarının Para Politikaları ve Finans Üzerine Etkisi”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Ekonomi ve Finans Anabilim Dalı, İstanbul, 2019).
- Akdağ, Menderes. “Türkiye’de Koalisyonlar Döneminde Siyasi Algı ve Propaganda 1970-1980”, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlke ve İlkeleri Tarihi Ana Bilim Dalı, İzmir, 2018).
- Aydınlık Gazetesi <https://www.tustav.org/sureli-yayinlar-arsivi/aydinlik-1978/> (Erişim Tarihi: 25.05. 2025).
- Aydınlık Gazetesi “8 Milyon Seçmen Oy Verecek”, 14 Ekim 1979.
- Aydınlık Gazetesi “AP Büyük Fark Yaptı”, 15 Ekim 1979.
- Aydınlık Gazetesi “Paranın Değeri”, 25 Ocak 1980.
- Aydınlık Gazetesi “IMF ile Görüşmeler Tamamlandı”, 28 Nisan 1980.
- Babalık. B. Banu, “1950-2000 Yılları Arasında Aydın’da Turizm”, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Muğla, 2021).
- Başar, Haşmet. “İslam Ülkeleri Arasında Ekonomik İş Birliği”, İstanbul: *Müstakil, Sanayi ve İş Adamları Derneği*, 1994.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi “İsmet Sezgin’in Belediye Başkanlığı Onay Belgesi” Bakanlıklarası Tayin Daire Başkanlığı, 09.01.1956, 255-2-20, 30-11-1-0. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 25.05.2025).
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi “Turizmin gelişmesini sağlama imkanlarını araştırmak, Turizm-Tanıtma Bürosu açılışı ve çalışmaları yerinde görmek amacıyla Münci Giz, İsmet Sezgin ve Muammer Baykan’ın Paris ve Londra’ya gönderilmeleri”, Kararlar Daire Başkanlığı, 18.07.1969, 237-48-6, 30-18-1-2.

- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi “*Maliye Bakanı İsmet Sezgin Başkanlığında bir Heyetin Suudi Arabistan’a Gönderilmesi*”, Kararlar Daire Başkanlığı, 24.12.1979, 397-100-5, 30-18-1-2.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi “*İslam Kalkınma Bankasının Cidde’de Yapılacak Olan Dördüncü Yıllık Toplantısına Türkiye Cumhuriyeti’ni Temsilen İsmet Sezgin ve Başkanlığındaki Heyetin Katılması*”, Kararlar Daire Başkanlığı, 06.03. 1980, 390-52-10, 30-18-1-2.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi “*Milletlerarası Para Fonu ve Dünya Bankası Nezindeki Geçici ve Kalkınma Komitelerinin Hamburg’da Yapılacak Olan Toplantılarına İsmet Sezgin Başkanlığında Bir Heyetin Katılması*”, Kararlar Daire Başkanlığı, 21.04. 1980, 393-76-1, 30-18-1-2.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi “*İsmet Sezgin ve Beraberindeki Heyetin Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı Mustafa Çağatay Davetine İcabet Etmek Üzere Türkiye Cumhuriyeti’ni Temsilen Gönderilmesi*”, Kararlar Daire Başkanlığı, 11.07.1980, 401-133-3, 30-18-1-2.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi “*Fransız Hükümeti ile İmzalanacak Acil Yardım ve Borç Tehiri Anlaşmalarını İmzalamaya, Hükümetimizi Adına İsmet Sezgin’in Yetkili Kılınması*”, Kararlar Daire Başkanlığı, 16.05.1980, 397-100-5, 30-18-1-2.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi “*OECD Bakanlar Konseyi’nin 3-4 Haziran 1980 Tarihlerinde Paris’te Yapılacak Toplantısına, Hükümetimizi Temsilen Dış İşleri Bakanı Hayrettin Erkmen’in Başkanlığındaki Heyetin Katılması*”, Kararlar Daire Başkanlığı, 02.06.1980, 397-103-8, 30-18-1-2.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi “*Suudi Arabistan Hükümetinin Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine Sağlayacağı Program Kredisine Dair Kredi Anlaşmasının İmzalanmasında İsmet Sezgin’in Yetkili Kılınması*”, Kararlar Daire Başkanlığı, 17.07.1980, 402-137-6, 30-18-1-2.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi “*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yugoslavya Sosyalist Federal Hükümeti Arasında 3-7 Ağustos Tarihleri Arasında Belgrat’ta Yapılacak Müzakerelere Maliye Bakanı İsmet Sezgin’in Başkanlığında bir Heyetin Katılması ve Heyet Başkanına İmza Yetkisi Verilmesi*”, Kararlar Daire Başkanlığı, 01.08.1980, 403-142-4, 30-18-1-2.
- Berkes, Niyazi. *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.
- Bekata, O. Hıfzı. 27 Mayıs Kemalizm’in Restorasyonu mu? içinde. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce-Kemalizm*, İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt 2, Baskı 6, 2009.
- Bezci, Bünyamin. İttihat ve Terakki’den Günümüze Siyasi Partiler İçinde T. Uzun (Ed.), *Cumhuriyet Halk Partisi*. Ankara: Orion Kitapevi, 2010.
- Bilgiç, Sadettin. *Hatıralar*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1998.
- Bulut, Sedef. “Kazananı Belli Olmayan Seçim: 1973 ve Seçim Propagandaları”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 6 Ankara, 2007.
- Cumhuriyet Gazetesi “27 Mayıs Harekâtı Nasıl Hazırlandı”, 28 Mayıs 1960, <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/> (Erişim Tarihi: 25.05.2025).
- Cumhuriyet Gazetesi “Milletvekili Seçimlerinin Oy Tasnifi Neticeleri”, 17 Ekim 1961.
- Cumhuriyet Gazetesi “Demirel AP Genel Başkanı Oldu”, 2 Kasım 1964.
- Cumhuriyet Gazetesi “Kısmi Senato Seçimleri Yapılıyor”, 7 Haziran 1964.

- Cumhuriyet Gazetesi “Y.S.K Bakiye Mensuplarını Açıkladı”, 15 Ekim 1965.
- Cumhuriyet Gazetesi “AP İktidarda”, 13 Ekim 1969.
- Cumhuriyet Gazetesi “Komutanların Ültimatomu Üzerine Demirel İstifa Etti”, 13 Mart 1971.
- Cumhuriyet Gazetesi “Nihat Erim Başbakan”, 20 Mart 1971.
- Cumhuriyet Gazetesi “Seçmen Sandık Başına”, 14 Ekim 1973.
- Cumhuriyet Gazetesi “Sonuçlar Partiler Arasında Şaşkınlık Yarattı”, 16 Ekim 1973.
- Cumhuriyet Gazetesi “Seçim Sonuçları”, 17 Ekim 1973.
- Cumhuriyet Gazetesi “Türkiye Ege Sorunu için Geniş Çapta Diplomatik Faaliyete Girişecek”, 1 Temmuz 1974.
- Cumhuriyet Gazetesi “Türkiye, Darbeyi Yunan Müdahalesi Sayıyor”, 16 Temmuz 1974.
- Cumhuriyet Gazetesi “Milliyetçi Cephe”, 31 Mart 1975.
- Cumhuriyet Gazetesi “İç Tüzük Değiştirildi ve Erken Seçim Yolu Açıldı”, 5 Nisan 1977.
- Cumhuriyet Gazetesi “Milletvekili Genel ve Senato Seçimleri Bugün Yapılıyor”, 5 Haziran 1977.
- Cumhuriyet Gazetesi “Sıkı Yönetim Hükümetçe Benimsendi”, 26 Aralık 1978.
- Cumhuriyet Gazetesi “AP Geçiş Hükümeti ile Seçimleri Zorlayacak”, 12 Kasım 1979.
- Cumhuriyet Gazetesi “Türkiye’nin İlk Azınlık Hükümeti Göreve Başladı”, 13 Kasım 1979.
- Cumhuriyet Gazetesi “Ekonomi ve Anayasa”, 21 Nisan 1980.
- Cumhuriyet Gazetesi “IMF ile Görüşmeler”, 28 Nisan 1980.
- Çınar, Hüseyin. Gültekin Yıldız. *Osmanlı’dan Günümüze Demokrasi Tecrübesi ve Parlamento*, Ankara: TBMM Basımevi, 2023.
- Duran, Burhanettin. *Türk Parlamento Tarihi TBMM-XIX. Dönem 1991-1995*. Ankara: TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu, Cilt III, 2012.
- Diyarbakir, Emrah. “*Türkiye’nin Siyasi Coğrafyası 1924-1999 Milletvekili Genel Seçimleri*”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2002).
- Donat, Yavuz. *Sandıktan İhtilale 1977-1980*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1987.
- Doğan, Seyhun. “*Uluslararası Para Fonu (IMF) Destekli İstikrar Programları ve 1980 Sonrası Türkiye’de Uygulamaları*”, (Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, İstanbul, 1996).
- Demir, Yeşim. “*1960-1980 Dönemi Türk-Arap Ekonomik İlişkileri*”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:8, Sayı:18, 2009.
- Eroğul, Cem. *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi, 1998.
- Er, Ahmet. *Hatıralarım 27 Mayıs’tan 12 Eylül’e*. Ankara: Alternatif Yayınları, 2002.
- Erol, Abdullah. Güç, İktidar ve Otonomi Kavramları Bağlamında Demokrat Parti Üzerine Bir analiz 1950-1960, içinde *1950’li Yıllarda Türkiye’de, Devlet, Siyaset, Dış Politika, Eğitim, Güvenlik, Ekonomi*, İstanbul: Hiper Yayın, 2021.
- Erkanlı, Orhan. *Askeri Demokrasi (1960-1980)*. İstanbul: Güneş Yayınları, 1987.

- Erdem, Ekin. 80'lerin Doğuşu, Türk Siyasal Hayatında 1979-1980 AP Azınlık Hükümeti, içinde *V. Uluslararası Sosyal Bilimlerde Kritik Tartışmalar Kongresi*, İzmir Demokrasi Üniversitesi Yayınları, 2022.
- Findley, V. Carter. *Modern Türkiye Tarihi-İslam, Milliyetçilik ve Modernlik 1789-2007*, İstanbul: İletişim Yayınları, Çeviren: Elif Kılıç, 2. Baskı, 2012.
- Gençlik ve Spor Bakanı İsmet Sezgin'in Gençlik Sorunları ile İlgili Konuşmaları.Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü, İş Matbaacılık ve Ticaret, 1971.
- Güneş, Günver, Menderes Akdağ“ Çok Partili Yaşama Geçiş Sürecinde Adnan Menderes'in Aydın'daki Faaliyetleri”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*; Sayı:27, 2013.
- Gündoğdu, Serkan. “Türkiye’de Seçimler ve Seçim Sistemleri” içinde Türkiye’de Demokrasi, Süreç, Yapı, Tartışmalar, Ed. İsmail Dursunoğlu, İstanbul: Efe Akademi Yayınları, 1. Baskı, 2021.
- Gökçen. Salim. “İki Darbe Arası Türk Demokrasisi (1960-1980)”, *Atatürk Üniversitesi Türk İnkılapları Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı:65, 2021.
- Gözügüzelli. Emete, *Kıbrıs, Barışın Gölgesinde Psikolojik Savaş*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 1. Basım, 2021.
- Hür Aydın Gazetesi “Aydın Belediyesi Dün Belli Etti”, 19 Kasım 1955.
- Hür Aydın Gazetesi “Aydın Belediyesi Dün Belli Etti”, 19 Kasım 1955.
- Hür Aydın Gazetesi “Vilayet Dahilinde Okul İnşasına Karar Verilen İlçeler”, 27 Kasım 1955.
- Hür Aydın Gazetesi “Vilayete Bağlı Okulsuz Köylere Okul Yapılacak”, 27 Kasım 1955.
- Hür Aydın Gazetesi “Aydın’da Basın Bürosu Kurulmuştur”, 9 Aralık 1955.
- Hür Aydın Gazetesi “Belediye Tanzim Satışı Yapacak”, 30 Kasım 1955.
- Hür Aydın Gazetesi “Eski Aydın Valisi Nedim Evliya’nın Veda Mesajı”, 6 Aralık 1955.
- Hür Aydın Gazetesi “Aydın Belediye’sin 1.961.420 liralık Denk Bütçesi”, 1 Mart 1956.
- Hür Aydın Gazetesi “Belediye 1956 Bütçe Müzakereleri”, 7 Şubat 1956.
- Hür Aydın Gazetesi “Amerikan Büfe Bugün Açılıyor”, 15 Temmuz 1956.
- Hür Aydın Gazetesi “Amerikan Büfe Bugün Açılıyor”, 15 Temmuz 1956.
- Hür Aydın Gazetesi “Aydın Çocuk Kütüphanesi”, 15 Temmuz 1956.
- Hür Aydın Gazetesi “Aydın Turizm Cemiyeti Kuruldu”, 16 Mayıs 1956.
- Hür Aydın Gazetesi “Aydın Umumî Kütüphanesi”, 3 Temmuz 1956.
- Hür Aydın Gazetesi “Ankara Temaslarına Dair Vali Enver Saatçiğil’in Gazetemize Beyanatlari”, 3 Temmuz 1956.
- Hür Aydın Gazetesi “7 Eylül Kurtuluş Bayramı Münasebetiyle Belediye Başkanı İsmet Sezgin’in Konuşması”, 8 Eylül 1956.
- Hür Aydın Gazetesi “Aydın Kurtuluşunu Dün Kutladı”, 8 Eylül 1956.
- Hür Aydın Gazetesi “Şehir İçme Suyunun Filtre Cihazlarının Kabulü Yapıldı”, 22 Aralık 1956.
- Hür Aydın Gazetesi “Aydın İlimiz İki Güzel Esere Daha Kavuştu”, 29 Kasım 1956.
- Hür Aydın Gazetesi “Aydın’a Verilecek Olan Cereyan için Trafo İnşaatına Başlanıyor”, 29 Ocak 1956.

Hür Aydın Gazetesi “Aydın’da İmar Faaliyetleri”, 29 Ağustos 1956.

Hür Aydın Gazetesi “Milli Korunma Kanunu ve Belediyelerin Tatbikine Dair”, 30 Haziran 1956.

Hür Aydın Gazetesi “Milli Korunma Kanunu ve Belediyelerin Tatbikine Dair”, 30 Haziran 1956.

Hür Aydın Gazetesi “Belediye Parkındaki Heykel Büyük Takdir Topluyor”, 7 Temmuz 1956.

Hür Aydın Gazetesi “Belediye Parkındaki Heykel Büyük Takdir Topluyor”, 7 Temmuz 1956.

Hür Aydın Gazetesi “Şehir İçme Suyu Etüt ve Projeler için Çalışmalar”, 12 Temmuz 1956.

Hür Aydın Gazetesi “Belediye Parkı”, 24 Temmuz 1956.

Hür Aydın Gazetesi “Belediye Parkı”, 24 Temmuz 1956.

Hür Aydın Gazetesi “Kemer Barajı 1958 Yılında Hizmete girecektir”, 26 Ekim 1956.

Hür Aydın Gazetesi “Aydın Şehir Haberleri”, 29 Kasım 1956.

Hür Aydın Gazetesi “Vali Enver Saatçigil Yeni Çalışma Programı Hazırlamak İçin Görevine Başlamıştır”, 8 Aralık 1956.

Hür Aydın Gazetesi “Aydın Yardım Severler Derneği bir Dikiş Atölyesi Açıyor”, 9 Aralık 1956.

Hür Aydın Gazetesi “Bölge Yetiştirme Yurdunun Aydın’da İnşasına Başlanıyor”, 14 Aralık 1956.

Hür Aydın Gazetesi “Aydın Şehrinin 1955 Yılı Bütçe Muamelatı”, 21 Ocak 1956.

Hür Aydın Gazetesi “Sezgin; vatandaş aşkla, şevkle yarına olan güveni ile işine gücüne dört elle sarıldı dedi”, 7 Ekim 1957.

Hür Aydın Gazetesi “Demokrat Parti Nazilli Mitingi”, 18 Ekim 1957.

Hür Aydın Gazetesi “Belediye Meclisi 1957 Bütçesini Yarın Müzakereye Başlayacak”, 31 Ocak 1957.

Hür Aydın Gazetesi “Belediye’nin 1957 Yılı Çalışma Raporu”, 12 Şubat 1957.

Hür Aydın Gazetesi “Belediyemizin 1957 Yılı Çalışma Raporu”, 13 Şubat 1957.

Hür Aydın Gazetesi “1957 Yılı Çalışma Raporu”, 14 Şubat 1957.

Hür Aydın Gazetesi “Muhalefetin Açıkça İtirafı”, 27 Eylül 1957.

Hür Aydın Gazetesi “DP’nin Zaferiyle Neticelendi, Devlet ve Milletimiz için Hayırlı Olsun”, 29 Ekim 1957.

Hür Aydın Gazetesi “1957 Yılı Çalışma Raporu”, 13 Şubat 1958.

Hür Aydın Gazetesi “1957 Yılı Çalışma Raporu”, 14 Şubat 1958.

Hür Aydın Gazetesi “Aydın Vilayeti 1957-1958 Yılı Bütçe Mütalaanaması”, 28 Aralık 1958.

Hür Aydın Gazetesi “Aydın Vilayeti 1957-1958 Yılı Bütçe Mütalaanaması”, 26 Aralık 1958.

Hür Aydın Gazetesi “Aydın’da Şehir İçi Anayol Davası Tamamıyla Halledilmiştir”, 1 Aralık 1959.

Hür Aydın Gazetesi “Aydın’da Dört Sağlık İstasyonu Hizmete Girdi”, 6 Kasım 1959.

- Hür Aydın Gazetesi “Santral Garajı”, 16 Ağustos 1959.
- Hür Aydın Gazetesi “Santral Garaj Belediye Devrediliyor”, 26 Ağustos 1959.
- Hür Aydın Gazetesi “Aydın Garnizon Kumandanlığı”, 29 Mayıs 1960.
- Hür Aydın Gazetesi “Aydın Garnizon Kumandanlığı”, 29 Mayıs 1960.
- Hür Aydın Gazetesi “Aydın Garnizon Kumandanlığı 3 No’lu Tebliğ”, 29 Mayıs 1960.
- Hür Aydın Gazetesi “Burhaniye Demokrat Parti Bucak Kongresi”, 31 Aralık 1960.
- Hür Aydın Gazetesi “Seçim Propagandaları Devam Ediyor”, 6 Ekim 1961.
- Hür Aydın Gazetesi “Sezgin; vatandaş aşkla, şevkle yarına olan güveni ile işine gücüne dört elle sarıldı dedi”, 7 Ekim 1969.
- Karpat, H. Kemal. *Türk Siyasi Tarihi Siyasal Sistemin Evrimi*. Çeviren: Ceren Elitez, İstanbul: Timaş Yayınları, 2020.
- Kaynar, K. Mete. *Türkiye’nin 1970’li Yılları*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2021.
- Kaynar, K. Mete. *Türkiye’nin 60’lı Yılları*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2021.
- Kaloç, Deniz. “*Aydın Belediye Tarihi 1930-1960*”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Aydın, 2019).
- Karavelioğlu, Kerim. *Bir Darbe İki Devrim 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül*. İstanbul: Güre Yayınları, 2007.
- Kasalak, Kadir. Fuat Uçar “Türk Siyasetin ’de Cepheleşme/Kutuplaşma Olgusunun Dinamikleri ve Milliyetçi Cephe Hükümetleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Sayı: 3. 2014.
- Karataş, Murat. “Türk Siyasi Hayatında Demokratik Parti 1970-1980”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Tokat Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Tokat, 2018).
- Keskin, Z. Yusuf. “27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ve 12 Mart 1971 Muhtırasının Türk Devlet Teşkilatı ile Siyaset Hayatına Etkileri”, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Erzurum, 2011).
- Keskin, Z. Yusuf. “12 Mart Muhtırasının Türkiye Siyaseti ve Devlet Örgütü Üzerindeki Etkileri”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 22, Özel Sayı, 2020.
- Komsuoğlu, Ayşe. 1969 Seçimleri ve XIV. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi, içinde Y. Tekin (Ed.), *Yüzyüncü Yılında TBMM Oluşumu, Çalışma Şartları ve İşlevleri*. Ankara: TBMM Basımevi, Cilt:2, 2020.
- Kontil, E. Ahmet. “5 Haziran 1977 Ortam ve Parti Söylemleri”, (Yayınlanmış Doktora Tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, 1993).
- Korkmaz, Hakan. “12 Mart 1971 Muhtırası ile 12 Eylül 1980 Darbesi Muhtırası ile Öğrenci Olayları ve Etkileri”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı, Erzincan, 2021).
- Kurul, Altuğ. *Olaylar, Belgeler, Anılar 27 Mayıs’tan 12 Mart’a*. Ankara: Koza Yayınları, 1975.

- Kılavuz, Nuran. Türk Siyasi Hayatında 1965 Genel Seçimleri, Ankara: Berikan Yayınevi, 2020.
- Kılıç, Hüseyin. “Seçim Sistemleri, Partiler Üzerine Yansıması ve Yeni Sistem Arayışları”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı, İstanbul, 1999).
- Koçak, Cem. *Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.
- Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011 TÜİK. <https://ysk.gov.tr/doc/dosyalar/1923-2011-MVSecimleriTuik> (Erişim Tarihi: 25.05.2025).
- Milliyet Gazetesi “A.P. Genel İdare Kurulu İstifa Etti” 4 Nisan 1962. <https://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> (Erişim Tarihi: 25.05.2025).
- Milliyet Gazetesi “Toptan İstifa Eden A.P. Merkez İdare Kurulu Dün Yeniden Kurulmuştur”, 5 Nisan 1962.
- Milliyet Gazetesi “AP, CHP ile koalisyon yapmayı kabul etti”, 3 Haziran 1962.
- Milliyet Gazetesi “Sandık Başına”, 10 Ekim 1965.
- Milliyet Gazetesi “Sonuçların Tahlili”, 18 Ekim 1965.
- Milliyet Gazetesi “Demirel İstifa Etti”, 13 Mart 1971.
- Milliyet Gazetesi “Silahlı Kuvvetler Sunay’a ve Meclis’e Muhtıra Verdi”, 13 Mart 1971.
- Milliyet Gazetesi “Sabaha Kadar Son Durum”, 6 Haziran 1977.
- Milliyet Gazetesi “Demirel: Yoklukları Kaldırmak İçin Önlem Aldık Dedi”, 25 Ocak 1980.
- Milliyet Gazetesi “ Bir Heyet Almanya’ya Gidiyor”, 22 Nisan 1980.
- Milliyet Gazetesi “Türk Parasının Değeri Ayarlanacak”, 20 Mayıs 1980.
- Önder, Tuncay. XV. Yasama Dönemi (1973-1977) 12 Mart’tan Çıkış ve Yeni Kriz, içinde Y. Tekin (Ed.) *Yüzüncü Yılında TBMM Oluşumu, Çalışma Şartları ve İşlevleri*, Ankara: TBMM Basımevi, Cilt 2, 2020.
- Öngider, Seyfi. *1923-2023 Yüz Yılıın Siyasi Haritası*, İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık, 2023.
- Öztürk, Şinasi. Fatih Nas, Ergün İçöz “24 Ocak Kararları Neo-Liberal Politikalar ve Türkiye Tarımı”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:1/2, 2008.
- Salep, Mustafa. *Türkiye’nin Sancılı Yılları (1960-1971)*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 1. Basım, 2011.
- Sezgin, İsmet. *Adalet Partisi’nin Ekonomik Politikasının Anahtarları*, AP Genel Merkez Yayınları, Ankara: Doğu Matbaası, 1973.
- Sezgin, İsmet. *Umut Bozgunu CHP-1978*, Adalet Partisi Basın Bürosu, Ankara: Ulucanlar Matbaası, 1978.
- Sezgin, İsmet. *Çağ Dönümü*. Kendi Yayını: 1999.
- Sezgin, İsmet. *Buhran Dönemi Bütçeleri ve AP*. Ankara: Doğu Matbaası, 1973.
- Sezgin, İsmet. Türkiye’de Kentlerin Yönetim Sorunları ve Belediye Reformu, İçinde *Yeni Türkiye Yönetiminde Yeniden Yapılanma Özel Sayısı*, Ankara: Yeni Türkiye Medya Hizmetleri, Sayı:4, 1995.
- Ses Gazetesi “Milli Korunma Kanunu Esnafa Tanıtıldı”, 30 Haziran 1956.

- Ses Gazetesi “‘Vali Saatçiğil Ankara’da Temaslarda Bulunmuştur’”, 3 Temmuz 1956.
- Ses Gazetesi “‘İçme Suyunun Tamamlanmakta Olduğu Köyler’”, 14 Ocak 1957.
- Ses Gazetesi “‘İçme Suyunun Tamamlanmakta Olduğu Köyler’”, 14 Ocak 1957.
- Ses Gazetesi “‘İktisat ve Ticaret Vekaleti Tarafından Düzenlemeler Yapıldı’”, 21 Haziran 1958.
- Ses Gazetesi “‘Yeni Fiyatlandırma Yapılmıştır’”, 28 Nisan 1958.
- Ses Gazetesi “‘Sanayi Çarşısı İnşaatı’”, 5 Aralık 1958.
- Ses Gazetesi “‘Belediye Reisimiz Esnafı Kontrollere Çıkmıştır’”, 27 Mayıs 1960.
- Sina, Akşin. *Yakın Tarihimizi Sorgulamak*. Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2. Baskı, 2007.
- Sina, Akşin. *Kısa Türkiye Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 22. Baskı, 2017.
- Şerif, Mardin. *Türk Modernleşmesi Makaleler IV*. İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt: 4, 1999.
- Şahin, Dürdane. “‘27 Mayıs Askeri Darbesi ve Basın (1960-1965)’”, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2023.
- Tuncer, E. Fikret. *Başlangıçtan Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*. Ankara: Siyasal Kitapevi, 2011.
- Tuncer, Huner. *27 Mayıs’tan 12 Mart’a Türk Dış Politikası*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1.Baskı, 2014.
- Türk, S. Hikmet. *Demokratik Rejimlerde Seçim Kanunları ve Türkiye İçin Yeni Bir Seçim Kanun Önerisi, İçinde Türkiye’de ve Avrupa’da Seçim Sistemleri*, İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı Yayınları, 1996.
- Türk, S. Hikmet. *Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih. Anayasa Yargısı: Sayı: 23*, 2006.
- TV’de Yedigün Dergisi “‘TV’deki Şairler Meclis’inden Mısralar’”, 5 Mayıs 1975.
- TV’de Yedi Gün Dergisi “‘Seynan Levent’”, 20 Haziran 1992.
- Taşkın, Yüksel. *Siyaset Kavramlar, Kurumlar, Süreçler*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.
- Tuğluoğlu, Fatih. “‘Türkiye’de Sıtma Mücadelesi 1924-1950’”, *Parazitoloji Dergisi* Cilt:32/4, 2008.
- Turhan, Sedat. “‘Adalet Partisi İçerisinde Bir Muhalif: Sadettin Bilgiç’”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Isparta, 2015).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. *İçinde Başkanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları* Cilt:7 Haz.: İrfan Neziroğlu, Tuncer Yılmaz, Ankara: TBMM Basımevi, 2014.
- Tetik, Alim. *Türkiye’de Sosyal Devletin Dönüşümü*. İstanbul: Eğitim Yayınevi, 1. Baskı, 2022.
- TBMM Albümü. *1920-2010 2. Cilt 1950-1980*, Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayın no:1, 2010.
- https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d12/SM_2562_4_1.pdf (Erişim Tarihi 25.05.2025).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri, İsmet Sezgin Üyelere Göre Tutanaklarda İstatistik, <https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa>(Erişim Tarihi:25.05.2025)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1, Birleşim:18, Cilt:1, 06.12.1961
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1, Birleşim:23, Cilt:1, 18.12.1961
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1, Birleşim:104, Cilt:6, 20.06.1962
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1, Birleşim:125, Cilt:7, 05.10.1962
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1, Birleşim:77, Cilt:4, 20.04.1962
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1, Birleşim:24, Cilt:10, 02.01.1963
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1, Birleşim:24, Cilt:10, 02.01.1963
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1, Birleşim:24, Cilt:10, 02.01.1963
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1, Birleşim:45, Cilt:12, 10.02.1963
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1, Birleşim:57, Cilt:18, 22.02.1963
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi,Dönem:1,Birleşim:112, Cilt:19, 10.07.1963
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi,Dönem:1,Birleşim:113,Cilt:19, 11.07.1963
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi,Dönem:1,Birleşim:118, Cilt:20, 18.07.1963
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi,Dönem:1,Birleşim:117, Cilt:20, 17.07.1963
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi,Dönem:1,Birleşim:118, Cilt:20, 18.07.1963
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi,Dönem:1,Birleşim:121, Cilt:21, 21.08.1963
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi,Dönem:1,Birleşim:123, Cilt:20, 23.08.1963
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi,Dönem:1,Birleşim:134,Cilt:21, 10.09.1963
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi,Dönem:1,Birleşim:129, Cilt:20, 03.09.1963
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1,Birleşim:143,Cilt:22, 26.09.1963
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1,Birleşim:143, Cilt:22,26.09.1963
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1, Birleşim:52, Cilt:21, 11.02.1964
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1, Birleşim:25, Cilt:28, 24.08.1964
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1, Birleşim:65, Cilt:28, 28.02.1964
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1, Birleşim:81, Cilt:37,25.03.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1,Birleşim:111, Cilt:40,21.05.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi,Dönem:1,Birleşim:111, Cilt:40, 21.05.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1,Birleşim:111,Cilt:40, 21.05.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1,Birleşim:111, Cilt:40,21.05.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1, Birleşim:118,Cilt:41,28.05.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1, Birleşim:121,Cilt:42,02.06.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi,Dönem:1, Birleşim:130,Cilt:42, 17.06.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1, Birleşim:130,Cilt:42,17.06.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi,Dönem:1,Birleşim:134,Cilt:42, 24.06.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi ZabıtCeridesi,Dönem:1,Birleşim:134,Cilt:42, 24.06.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi ZabıtCeridesi,Dönem:1, Birleşim:134,Cilt:42, 24.06.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi ZabıtCeridesi,Dönem:1,Birleşim:134,Cilt:134, 24.06.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi,Dönem:1,Birleşim:138,Cilt:42, 01.07.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi,Dönem:1,Birleşim:142,Cilt:43, 08.07.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi,Dönem:1,Birleşim:142,Cilt:43, 08.07.1965

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi,Dönem:1,Birleşim:142,Cilt:43, 08.07.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi,Dönem:1,Birleşim:142,Cilt:43, 08.07.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi,Dönem:1, Birleşim:142,Cilt:43,08.07.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi,Dönem:1, Birleşim:142,Cilt:43,08.07.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi,Dönem:1, Birleşim:142,Cilt:43,08.07.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1,Birleşim:147,Cilt:43, 16.07.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1, Birleşim:84, Cilt:27, 13.05.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:1, Birleşim:37,Cilt:2, 19.01.1965
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:2, Birleşim:66,Cilt:5, 16.03.1966
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:2, Birleşim:25,Cilt:10, 28.12.1966
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:2, Birleşim:27,Cilt:10, 30.12.1966
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:2, Birleşim:60,Cilt:14, 21.02.1967
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:2, Birleşim:41,Cilt:24, 15.02.196
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:3, Birleşim:91,Cilt:5, 29.05.1970
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:3, Birleşim:91, Cilt:5, 29.05.1970
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:3, Birleşim:91, Cilt:5, 29.05.1970
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:3, Birleşim:58, Cilt:70, 12.05.1970
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:3, Birleşim:48, Cilt:10, 12.02.1971
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:3, Birleşim:48, Cilt:10, 12.02.1971
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:3, Birleşim:59, Cilt:11, 25.02.1971
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:3, Birleşim:59, Cilt:11, 25.02.1971
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi,Dönem:3,Birleşim:146,Cilt:16, 11.08.1971
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:3, Birleşim:40, Cilt:21, 16.02.1972
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:3, Birleşim:40, Cilt:21, 16.02.1972
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:3, Birleşim:59, Cilt:34, 16.02.1973
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:3, Birleşim:59, Cilt:34, 16.02.1973
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:3, Birleşim:59, Cilt:34, 16.02.1973
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:4, Birleşim:49, Cilt:10, 26.02.1975
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:4, Birleşim:68, Cilt:17, 27.02.1976
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:4, Birleşim:40, Cilt:23, 02.02.1977
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:4, Birleşim:56, Cilt:25, 26.02.1977
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:5, Birleşim:108, Cilt:3, 17.02.1978
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:5, Birleşim:12, Cilt:13, 04.12.1979
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:5, Birleşim:12, Cilt:13, 04.12.1979
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:5, Birleşim:12, Cilt:13, 04.12.1979
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:5, Birleşim:44, Cilt:14, 16.02.1980
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem:5, Birleşim:44, Cilt:14, 16.02.1980
Yaşlı, Fatih. *Halkçı Ecevit, Ecevit Ortanın Solu CHP (1960-1980)*. İstanbul: Yordam Kitap, 2020.

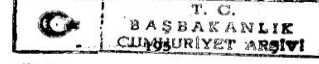
- Yaşar, Karaca. “Yerel ve Ulusal Basında 1978 Maraş Olayları”, (Yayınlanmış Doktora Tezi Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş, 2021).
- Yardımcıoğlu, Mahmut. Hüseyin Koçarlan, Sabiha Annaç Göv “İslam Kalkınma Bankası” Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi, *iktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* Sayı:5, 2015.
- Yüksel, Y. Dilek. “12 Eylül 1980 Darbesi’ne Giden Süreçte Cumhurbaşkanlığı Seçimi Krizi”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Sayı:45, 2022.
- Yeni Kırba Gazetesi “ Dispanseri Merkezi için 25.000 lira Ayrıldı”, 7 Mart 1956.
- Yeni Kırba Gazetesi “Sağlık Müesseselerinin 1956 Yılı Masrafı”, 20 Mart 1956.
- Yeni Kırba Gazetesi “Turizm Cemiyeti Faaliyete Geçti”, 19 Nisan 1956.
- Yeni Kırba Gazetesi “Türk Belediyecilik Kongresi”, 26 Mayıs 1956.
- Yeni Kırba Gazetesi “Milli Korunma Kanunu”, 13 Haziran 1956.
- Yeni Kırba Gazetesi “Fen Amiri Şehrimize Gelecek Eksiklikler Hakkında Tetkiklerde Bulunacak”, 18 Eylül 1957.
- Yeni Kırba Gazetesi “Yeni Otobüs Satın Alındı”, 23 Ekim 1957.
- Yeni Kırba Gazetesi “1958 Yılı Bütçesi Açıklanmıştır”, 11 Ocak 1958.
- Yeni Kırba Gazetesi “Şehrimiz Yakında Elektriğe Kavuşacak”, 28 Aralık 1959.
- Yeni Kırba Gazetesi “Milletvekili İsmet Sezgin Genel Hizmetler İşçi Sendikasını Ziyaret Etti”, 9 Ekim 1964.
- Yeni Kırba Gazetesi “Ön Seçime İştirak Edecek olan AP Adayları”, 28 Ağustos 1965.
- Yeni Kırba Gazetesi “AP İl Teşkilatı Ön Seçim Delegelerine Şu Bildirgeyi Yayımlamıştır”, 28 Ağustos 1965.
- Yeni Kırba Gazetesi “Sezgin, Menteşe, Saatçiğil Ankara’ya Gittiler”, 31 Ağustos 1965.
- Yeni Kırba Gazetesi “Yüksek Seçim Merkez Adayları Belli Oldu”, 6 Eylül 1965.
- Yeni Kırba Gazetesi “Açık Hava Toplantısı Dün Yapıldı”, 9 Ekim 1965.
- Yeni Kırba Gazetesi “AP 6 Milletvekilini Garantiledi”, 11 Ekim 1965.
- Yeni Kırba Gazetesi “Aydın’da Kat’i Seçim Sonuçları Belli Oldu”, 12 Ekim 1965.
- Yeni Kırba Gazetesi “Milletvekillerimiz Ankara’ya Gittiler”, 16 Ekim 1965.
- Yeni Kırba Gazetesi “Seçim Kampanyaları Başlamıştır”, 20 Eylül 1965.
- Yeni Kırba Gazetesi “Yüksek Seçim Kurulu Listeleri Hazırladı”, 17 Eylül 1965.
- Yeni Kırba Gazetesi “Aday Yoklamaları Dün Yapıldı”, 30 Ağustos 1965.
- Yeni Kırba Gazetesi “Sandık Başına”, 10 Ekim 1965.
- Yeni Kırba Gazetesi “Milletvekilimiz Nahit Menteşe Karanlık Günlerden Bahsetti”, 3 Ekim 1973.
- Yeni Kırba Gazetesi “Süleyman Demirel Aydın’da”, 8 Ekim 1973.
- Yeni Kırba Yeni Kırba Gazetesi “AP Genel Başkan Yardımcısı Aydın Milletvekili İsmet Sezgin Şehrimizde”, 13 Temmuz 1973.
- Yeni Kırba Gazetesi “AP, DP ve CHP Başa Güreşirken”, 15 Ekim 1973.
- Yeni Kırba Gazetesi “AP Genel Başkan Yardımcısı Sezgin’in Germencik’te yaptığı konuşması”, 21 Temmuz 1973.

- Yeni Kıroba Gazetesi “Milletvekili İsmet Sezgin ve Nahit Menteşe tekrar Şehrimizde”, 25 Temmuz 1973.
- Gazetesi “‘Aydın’da Zafer Yine AP’nin”, 16 Ekim 1973.
- Yeni Kıroba Gazetesi “‘Seçimler Olaysız Geçti’”, 6 Haziran 1977.
- Yergin, Haluk. Demokrat Parti Dönemi Sosyo-Ekonomi Durum, içinde E. Afşar (Ed.), *1950’li Yıllarda Demokrasi Devlet, Siyaset, Politika, Eğitim, Güvenlik Ekonomi*. İstanbul: Yalın Yayıncılık, 2021.
- Yıldız, Ahmet. *İhtilal’in İçinden Anılar, Değerlendirmeler*. İstanbul: Alan Yayıncılık, 2021.
- Demirel, Tanel. *Adalet Partisi İdeoloji ve Politika*. İstanbul: İletişim Yayınları, Baskı:1, 2024.
- <https://fahridoktora.sdu.edu.tr/11-ismet-sezgin> (Erişim Tarihi: 25.05.2025).
- https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/1961MilletvekiliSecimi/1961_Secim_SonucLari.pdf (Erişim Tarihi: 25.05.2025).
- https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/1965MilletvekiliSecimi/1965_Secim_SonucLari (Erişim Tarihi: 25. 05. 2025).
- https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/1969MilletvekiliSecimi/1969_Milletvekili_Sayisi (Erişim Tarihi: 25.05.2025).
- https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/1973MilletvekiliSecimi/1973_Secim_SonucLari.pdf (Erişim Tarihi: 25.05. 2025).
- <https://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri> (Erişim Tarihi: 25.05. 2025).

EKLER

EK 1: İsmet Sezgin'in Belediye Başkanlığı Onay Belgesi

T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
G. M.
Ş. M.
Sayı : _____

Oza : _____

K A R A R

28388

1- Aydın Belediye Reisliğine seçilen İsmet Sezgin'in Reisliği 1580 sayılı Belediye kanununun 89 uncu maddesine tevfikân onanmıştır.

2- Bu karar hükmünü icraya Dahiliye Vekili memurdur.

9 Ocak 1956

REİSİCUMHUR

(Signature)

BAŞVEKİL

DAHİLİYE VEKİLİ

(Signature)

Karşılık yazılacak yazıya, karşılık olduğu yazının gün ve sayısı ile hangi daire ve şubeden yazıldığına konulması rica olunur.

030	11	1		255	2	20
-----	----	---	--	-----	---	----

EK 2: İsmet Sezgin'in Belediye Başkanlığı için Onaylanmış Belge

T.C. KARVEKÂLET ZAT VE YAKIN İŞLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ		Karar No : 28388
GİRİŞ KARAR	Tarih	14/12/1955
	No.	621-303-7 28388
	Yazan Memur	N. N. N. N. N. N.
	Yazı tarihi	16/12/1955
	Beyaz eden	
	Beyaz tarihi	
	Kayıtlar	
	Dosya No.	
	Gidiş No.	28388:86 2792
	Eklere	1
Sevki tarihi	10 Ocak 1956	
Kaydeden		
Not :		
		Dehiliye Vekâletine Mehelli id. a. müdürüğü; 14/12/1955 tarih ve 621-303-7 sayılı tezkereye cevaptır : Kendilerince tarafından tasdik edilmiş olan karar sureti bağlı olarak müradına göre. 19.12.55 M. N. N. 19.12. Başvekil Numune Mühür
(N. N.)		030 11 1 255 2 20

EK 3: İsmet Sezgin'in 1955 Yılı Seçim Mazbatası

İli: **AYDIN** () numaralı Seçim Çevresi :

Soyadı ve adı	Doğum yeri ve Tarihi	Meslek veya sanacı	Bağlı olduğu siyasi partinin adı (Siyasi partiye bağlı değilse Bağımsız olduğu yazılır.)	Seçim hakkında itiraz ve şikâyet olup olmadığı	DÖŞÜNCELER
İSMET İZMİR	AYDIN 6.1.1928	İKTİSADÇI	DOĞRUCU PARTİSİ	-	

298 sayılı yasa ile 2839 sayılı Milletvekili seçimi yasası gereğince çevremizde yapılan seçim sonunda **İSMET İZMİR** nin çevremizden Milletvekili seçilmiş olduğunu gösterir bu tutanağın örneği Kurulumuz tarafından Yüksek Seçim Kuruluna gönderilerek bir örneği de kendisine verildi.

24.10.1955

Başkan
HURİTTİN ALPİN
BAKİM 18509

Öye
FAHRETTİN ALPİN
BAKİM 18509

Öye
KURBAN TUNÇ
BAKİM 19283

73

EK 5: 1956 Yılı İsmet Sezgin'in Yapılan Hizmetlerle İlgili Açıklaması

EK 7: 1959 Yılı Mesudiye Ocak Kongresi

15
KATIM
P. 24 P
1959
Tarih: 15 Ocak 1959
Yıl: 1959

HÜRAYDIN

ABONE

15 Ocak 1959

D. Partili Hatipler, C. H. Partisi hatiplerine Mesudiye Mahallesi'nde Cevap Verdiler!

T. Ercan: D.P. şimdiki kadar yaptığı ısratla Millet'in teveccühünü kazanmıştır, dedi

Belediye Reisi İsmet Sezgin Dediki: ... Bu memlekette Hürriyet yok diyorlar. Hayır, hürriyet vardır. ... Bir Adanalı mebus, burada Başvekilimizi kışkırtarak isyana teşvik etmiştir, biz bugün elinini sandığı Hemşehrîmiz ve Büyük Devlet Adammızı Adnan Menderes ile birlikte tutuyoruz. ...

D.P. İl İkinci Başkanı O. Mentese dedi ki: ... Bir Adanalı mebus, burada Başvekilimizi kışkırtarak isyana teşvik etmiştir, biz bugün elinini sandığı Hemşehrîmiz ve Büyük Devlet Adammızı Adnan Menderes ile birlikte tutuyoruz. ...

Belediye Reisi İsmet Sezgin Dediki: ... Bu memlekette Hürriyet yok diyorlar. Hayır, hürriyet vardır. ... Bir Adanalı mebus, burada Başvekilimizi kışkırtarak isyana teşvik etmiştir, biz bugün elinini sandığı Hemşehrîmiz ve Büyük Devlet Adammızı Adnan Menderes ile birlikte tutuyoruz. ...

D.P. İl İkinci Başkanı O. Mentese dedi ki: ... Bir Adanalı mebus, burada Başvekilimizi kışkırtarak isyana teşvik etmiştir, biz bugün elinini sandığı Hemşehrîmiz ve Büyük Devlet Adammızı Adnan Menderes ile birlikte tutuyoruz. ...

Belediye Reisi İsmet Sezgin Dediki: ... Bu memlekette Hürriyet yok diyorlar. Hayır, hürriyet vardır. ... Bir Adanalı mebus, burada Başvekilimizi kışkırtarak isyana teşvik etmiştir, biz bugün elinini sandığı Hemşehrîmiz ve Büyük Devlet Adammızı Adnan Menderes ile birlikte tutuyoruz. ...

D.P. İl İkinci Başkanı O. Mentese dedi ki: ... Bir Adanalı mebus, burada Başvekilimizi kışkırtarak isyana teşvik etmiştir, biz bugün elinini sandığı Hemşehrîmiz ve Büyük Devlet Adammızı Adnan Menderes ile birlikte tutuyoruz. ...

Belediye Reisi İsmet Sezgin Dediki: ... Bu memlekette Hürriyet yok diyorlar. Hayır, hürriyet vardır. ... Bir Adanalı mebus, burada Başvekilimizi kışkırtarak isyana teşvik etmiştir, biz bugün elinini sandığı Hemşehrîmiz ve Büyük Devlet Adammızı Adnan Menderes ile birlikte tutuyoruz. ...

D.P. İl İkinci Başkanı O. Mentese dedi ki: ... Bir Adanalı mebus, burada Başvekilimizi kışkırtarak isyana teşvik etmiştir, biz bugün elinini sandığı Hemşehrîmiz ve Büyük Devlet Adammızı Adnan Menderes ile birlikte tutuyoruz. ...

Belediye Reisi İsmet Sezgin Dediki: ... Bu memlekette Hürriyet yok diyorlar. Hayır, hürriyet vardır. ... Bir Adanalı mebus, burada Başvekilimizi kışkırtarak isyana teşvik etmiştir, biz bugün elinini sandığı Hemşehrîmiz ve Büyük Devlet Adammızı Adnan Menderes ile birlikte tutuyoruz. ...

D.P. İl İkinci Başkanı O. Mentese dedi ki: ... Bir Adanalı mebus, burada Başvekilimizi kışkırtarak isyana teşvik etmiştir, biz bugün elinini sandığı Hemşehrîmiz ve Büyük Devlet Adammızı Adnan Menderes ile birlikte tutuyoruz. ...

3
EYLÜL
CUMARTESİ
1960
11 Sayı

HÜRAYDIN

ABONE
Sıhhi A. Borsel : 35 Lira
Ahi A. Borsel : 25 Lira
Hüseyin Borsel : 25 Lira
Hüseyin Borsel : 25 Lira
Hüseyin Borsel : 25 Lira
Hüseyin Borsel : 25 Lira

Ankara 5. S. ceza mahkemesinin 31-8-980 T. kararına istinaden D. Parti'nin bütün faaliyetleri men'edildi
Gayrimenkul emvali ile para ve defterine el kondu

Ankara, (A.A.) — Ankara 5. S. ceza mahkemesinin 31-8-980 T. kararına istinaden D. Parti'nin bütün faaliyetleri men'edildi. Gayrimenkul emvali ile para ve defterine el kondu.

Az faizli kredi Verilmesi isteniyor

Ankara, (Özet) — Türkiye Tarım Sektörü Kooperatifleri Birliği'nin Ankara'da bulunan 1. Kurum ve Tarım Bakan Vakilî Fes Akın'ın bir kısım konuşması ile sonuçlandı.

Köşk'te bir kamyon bir kadını yaraladı

Nazilli ilçesinden geçen bir kamyon, köşkte bir kadını yaraladı. Yaralı kadın hastaneye kaldırıldı.

Bebusina kızdı, evlerini yaktı!

İstanbul, (Özet) — Zeynep Bebusina, evlerini yaktı.

Şahap Güler'in Basın Toplantısı

CHP İstanbul İl Başkanlığına seçilen Şahap Güler, basın toplantısı yaparak görüşlerini açıkladı.

Başvekâlelin Memurlarına İlgili Olan Açıklaması

Başbakanlık'tan Tebliğ olmuştur.

Kemal Tuncoku TERFİ ETTİ

Kemal Tuncoku, Terfî Etti.

Konak Meydanının beton asfalt işi devam ediyor

İnşaat 5 gün zarfında tamamlanmış olacak.

Burdur şeker fabrikası kampanyaya girdi

Burdur, (Özet) — Burdur Şeker Fabrikası kampanyaya girdi.

Beynelmîl Folklor Ekibinin MİLLÎ oyunları bu akşam

19 il ve muvaffakiyetle gösteriler yapmış ve 20 il vilâyet olarak bir gece için gösteriler yapıyor.

N. Krusçef Moskova, (A.A.) — Firat (De. sa. 4. de)

Vah, Vah, Masum'lara

Kanalda boğuldu

İsmail (Özet) — 17 yaşında Hüsnü isimli bir genç Menemen beldesi Kerk köy mevkîinde boğulmuş.

Nazilli'de Orakla yaraladı

Nazilli'nin Yeşil köyünde den Tefik Ekmekçi, orakla yaralandı.

EK 11: İsmet Sezgin'in 1961 Yılı Seçim Mazbatası

Kasım 19. 306 / 34

Örnek : 39

Milletvekilliğine seçilmiş olanlara verilecek tutanak

III : *Arzdan*

Soyadı ve Adı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya sanatı	Mensup olduğu partinin adı	Seçim hakkında itiraz ve şikâyet olup olmadığı	DÜŞÜNCELER
<i>İsmet Sezgin</i>	<i>Arzdan 1928</i>	<i>eski belediye reisi</i>	<i>adalet partisi</i>	<i>olmadığı</i>	

Milletvekili seçimi kanunu gereğince ilimizde yapılan seçim sonunda *İsmet Sezgin* nın ilimizden Milletvekili seçilmiş olduğunu gösterir bu tutanağın iki örneği Kurulumuz tarafından Yüksek Seçim Kuruluna gönderilerek bir örneği de kendisine verildi.

1960/1961

Başkan *H. Özyürek* Üye *H. Özyürek* Üye *H. Özyürek*
H. Özyürek *H. Özyürek* *S. Özyürek*

EK 12: Hal Tercümesi Kâğıdı

3. Dönem

68

Seçildiği yer	AYDIN	Evlilik durumu ve kaç çocuğu bulunduğunu	Evlü, iki çocuğu
Adı ve soyadı	İSMET DEZGİN	Memur ise, seçime- den önceki son me- murluğu	-
Babasının ve annesinin adı	Abdullah Hamide	İhtilak derecesi ve son maaşın aldığı tarih	
Doğduğu yer ve tarihi	Aydın. 6.1.1928	Memur değilse işi- hyattan önceki son du- rumu	
Tahsili	YÜKSEK	Önceki devletlerde mevkisi ihtilaf edili- miş ise önce ve son- raki daireleri	İsmi ve l. n. a. Devletleri Aydın Milletvekili
Bildiği diller	az fransızca	Yakak maaş ve n. a. n. rütbesi ve sicil numarası	
İhtisas	Ekonomi, Belediyecilik		
Eserleri	-		
İhtilak derecesi	-	İhtilak derecesi ve kaç ayta seçildiği	100750
İşi ve görevi	Milletvekili	Meclis ihtilak tarihi	

HAL TERCÜMESİ (Kısaca)

1928 yılında Aydın'da doğdum. İlk ve orta öğretimi Aydın ve İzmir'de yap- tım. 1948-50 döneminde İzmir Y. İktiso- mi'ne Ticaret Okulundan mezun oldum. İşkolu görevi yaptıktan sonra T. İktisat Kredi Bankasında görevi başladım. Burada Demokrat Parti Denizli İl İktisat Kurulu üyesi görevi yaptım. Aynı Bankanın Aydın Şubesi'ne ha- jebecisi'ken Aydın Belediyeye Reis- liğine atıldım. Bu mevkide me D.P. Aydın İl İktisat Kurulunda ki görevime 1965 ihtilakine kadar devam ettim. 1961 de Adalet Par- ti'sinden Aydın Milletvekili'liğine seçildim. Halen Milletvekili'liği ve A.P. Genel Başkan yardımcılığı

EK 13: 1963 Yılı Belediyeçiler Derneği Başkanlığına Seçilmesi

bazı üreticiler ölümüne s

EKREM BİRCAN
Gazetelerde günün habercisi
bir yenisini daha ekliyor, bu

mevzun geldi mi? Bunlardan en
yeni, gıcığımsı Hürriyet ayı
başarısında bir üste varıyor.

«Ayda'nın Kuşadası'nda
orta okul son sınıf öğrencisi
Nesliye Konyalı yitmeden ya-

dığı gırtlalından zehirlen-
di»
İşte, hüğürlük ve l
hüğürlükten, bu
müslük ve dikiklik
lezen insan ölümüne g
Beyler bu sene, il
sine sızlar, belki
ve sızlar yok ol
sine hale hışıl
Ziya Mücadele Te
rast ilahı olan veya
hüğürlükten zehirlen
yor. Köy, köy, köy
pazar dolup p köy
İlman hışıl Ziya-

Milletvekilimiz İsmet Sezgin Tekrar Belediyeçilik Derneği Başkanlığına seçildi

ANKARA —
Türkiye'nin 1571 belediyeyle
kurulan faaliyet gösteren Türk
Belediyeçilik Derneği'nin dün
kürsü genel kurul toplantısı
sonunda erdi ve Aydın Milletvekili
İsmet Sezgin yeniden der-
neğin genel başkanlığına seçil-
di.

**NURETTİN OKUDA BAŞKAN
VERİLDİ**

Millet Meclisi Başkan vekili
ve Çankırı Milletvekili Nuretti-
n Okuda başkanlığında derneğin
genel kurul toplantısı dün
Genel Sekreteri İsmet Sezgin'in
genel başkanlığına İsmet Sezgin
Genel Sekreteri Mustafa
Hüsnü'dür. Türkiye'nin 1571 be-
lediyesi Başkan Ekrem Barlas

da Türk Belediyeçilik derneği
nin faaliyetlerine başladı.

Kuşadası Turizm Festiv Kaymakam C ve Gazet

Kuşadası Kaymakamı İsmet
B. Güneşli'nin başkanlığında
Kuşadası Turizm Festivali için
madde ve manevi yardımlardan
dolayı rayon Valisi ve Festi-
vali Kurulunda yer aldıkları
mizlele Gazeteciler Derneği
etmiştir.

Kaymakam C
darmı olduğu
nisi spide ayı
Aydın Kuşad-
turalarına kon
hizmetler için
İzmir Turizm
Vahap Kent,
Beyler Bircan
ker ve Mustafa
bir çaba gha
günün Kuşada
hışıl vermek
hışıl gelen
sın yatak ayı
yığılacak ila
Mediterrene
lar kortajın
tiyle gırtlık
mız rağm
vazile olan

Aydın Milletvekili İsmet Sezgin

Nazilli'yi sivrisinekler işgal ettiği açıklandı

31 bin nüfuslu Nazilli İlçe-
sinin sığı Nazilli sınırları
sivrisineklerle işgal etmiştir.

Sümer Çip-hayır, Karesay
ve Damlapınar mahallelerinde
bulandığı, 20 bin kişilik ya-
şadığı Nazilli sınırları
gerçekten bataklik orta, kopl
olması nedeniyle sivrisinekler
tüm sınırları işgal etmiştir. Hız
belediyesinden ilçe belediye
hışıl gırtlık ayırmamakta
dır.

Semt sınırları sınırları ma
cünde imkânımız çok dar. Na-
zilliyede pek fazla ilçe göster-
miyor. Bu önemli meselelerin o-
lan sığılmaz bu bakımdan
her an her türlü hastalık tehli-
kesiyle tehdit altındadır. La-

ğın sınırları meydana sınırları
dır.

Çocuklarımız bunlara için
da uyanmaktadır. Hışıl
küşük çocuklarımızın sınırları
kalkıklarında sınırları sınırları
sınırları sınırları sınırları sınırları
da sınırları sınırları sınırları

Sıralı sınırları sınırları sınırları
sınırları da sınırları sınırları sınırları
sınırları sınırları sınırları sınırları
sınırları sınırları sınırları sınırları

Ha sınırları Belediye Başkan
Beyler. Ya sınırları sınırları sınırları

sınırları sınırları sınırları sınırları
sınırları sınırları sınırları sınırları
sınırları sınırları sınırları sınırları

Halkımızın da sınırları sınırları

da yardımcı olmak istemir.
Tamamen kurutulması bizim
güçümüzden aşmaktadır. Öte yan-
dan halk her gün sınırları sınırları
gırtlık sınırları sınırları sınırları
maktadırlar.

Arazi hudut kav ölümle son bu

Umurlu sınırları sınırları sınırları
sınırları sınırları sınırları sınırları
sınırları sınırları sınırları sınırları
sınırları sınırları sınırları sınırları

Nazilli T
Ahmet T
gırtlık sınırları
sınırları sınırları
sınırları sınırları
sınırları sınırları
sınırları sınırları

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ

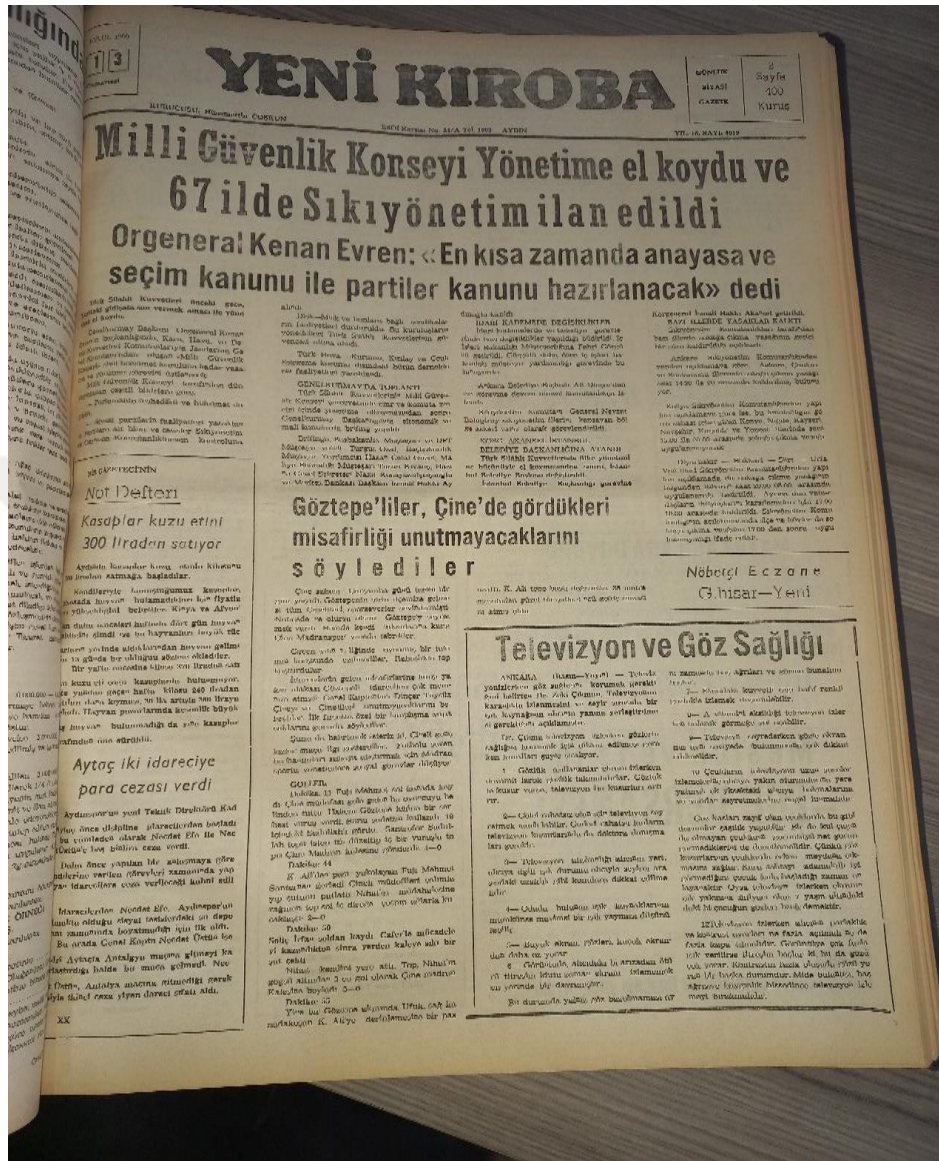
Sayr : 6/ 12100

Memleketimizde turizmin gelişmesini sağlama imkanlarını araştırmak, Paris Turizm ve Tanıtma büromuzun açılışında bulunmak ve Londra Turizm ve Tanıtma büromuzun çalışmalarını yerinde görmek üzere, Hükümetimizi temsilen Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Müsteşarı Münci Giz, Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçe ve Plan Komisyonu Başkanı Aydın Milletvekili İsmet Sezgin ve Millet Meclisi Turizm ve Tanıtma Komisyonu Başkanı Çanakkale Milletvekili Muammer Baykan'ın 4-10/Mayıs/1968 tarihleri arasında Paris ve Londra'ya gönderilmelerinin kabulü; Turizm ve Tanıtma Bakanlığının 8/4/1969 tarih ve 313/4090 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 18/ 7 /1969 tarihinde kararlaştırılmıştır.

0:00	13	01	20	232	84	9
------	----	----	----	-----	----	---

845

YENİ KIROBA

Milli Güvenlik Konseyi Yönetime el koydu ve 67 ilde sıkıyönetim ilan edildi

Orgeneral Kenan Evren: «En kısa zamanda anayasa ve seçim kanunu ile partiler kanunu hazırlanacak» dedi

Yeni Şişli karışıklığı sonucu gecen, şiddetli gerginlikten sonra ilde yönetimin eline geçmiştir.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren, İstanbul'da, Karayolları, Hava ve Deniz Kuvvetleri Komutanları ve Jandarmaya Komutanları ile bir araya gelerek, Milli Güvenlik Konseyi'nin kararlarına karar verildi. Orgeneral Evren, Milli Güvenlik Konseyi'nin kararlarına karar verildi. Orgeneral Evren, Milli Güvenlik Konseyi'nin kararlarına karar verildi.

İhtilal ve karışıklık sonucu gecen, şiddetli gerginlikten sonra ilde yönetimin eline geçmiştir.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren, İstanbul'da, Karayolları, Hava ve Deniz Kuvvetleri Komutanları ve Jandarmaya Komutanları ile bir araya gelerek, Milli Güvenlik Konseyi'nin kararlarına karar verildi. Orgeneral Evren, Milli Güvenlik Konseyi'nin kararlarına karar verildi.

İhtilal ve karışıklık sonucu gecen, şiddetli gerginlikten sonra ilde yönetimin eline geçmiştir.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren, İstanbul'da, Karayolları, Hava ve Deniz Kuvvetleri Komutanları ve Jandarmaya Komutanları ile bir araya gelerek, Milli Güvenlik Konseyi'nin kararlarına karar verildi. Orgeneral Evren, Milli Güvenlik Konseyi'nin kararlarına karar verildi.

İhtilal ve karışıklık sonucu gecen, şiddetli gerginlikten sonra ilde yönetimin eline geçmiştir.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren, İstanbul'da, Karayolları, Hava ve Deniz Kuvvetleri Komutanları ve Jandarmaya Komutanları ile bir araya gelerek, Milli Güvenlik Konseyi'nin kararlarına karar verildi. Orgeneral Evren, Milli Güvenlik Konseyi'nin kararlarına karar verildi.

Not Defteri
Kasaplar kuzu etini 300 liradan satıyor

Aytaç iki idareciye para cezası verdi

Göztepe'liler, Çine'de gördükleri misafirliği unutmayacaklarını söylediler

Televizyon ve Göz Sağlığı

Nöbetçi Eczane
Ç. Hisar - Yendi

Aytaç iki idareciye para cezası verdi

Göztepe'liler, Çine'de gördükleri misafirliği unutmayacaklarını söylediler

Televizyon ve Göz Sağlığı

Nöbetçi Eczane

Aytaç iki idareciye para cezası verdi

Göztepe'liler, Çine'de gördükleri misafirliği unutmayacaklarını söylediler

Televizyon ve Göz Sağlığı

Nöbetçi Eczane

Aytaç iki idareciye para cezası verdi

Göztepe'liler, Çine'de gördükleri misafirliği unutmayacaklarını söylediler

Televizyon ve Göz Sağlığı

Nöbetçi Eczane

Aytaç iki idareciye para cezası verdi

Göztepe'liler, Çine'de gördükleri misafirliği unutmayacaklarını söylediler

Televizyon ve Göz Sağlığı

Nöbetçi Eczane

Aytaç iki idareciye para cezası verdi

Göztepe'liler, Çine'de gördükleri misafirliği unutmayacaklarını söylediler

Televizyon ve Göz Sağlığı

Nöbetçi Eczane

Aytaç iki idareciye para cezası verdi

Göztepe'liler, Çine'de gördükleri misafirliği unutmayacaklarını söylediler

Televizyon ve Göz Sağlığı

Nöbetçi Eczane

EK 19: Nahit Menteşe, Süleyman Demirel ve İsmet Sezgin (Aydın) Buharkent'teki Konuşmasında

EK 20: İsmet Sezgin Aydın Kent Meydanında

EK 21: İsmet Sezgin'in 5. Dönem Seçim Mazbatası

Seçilmiş olanlara verile ek tutanak
Milletvekilliğine

İli: **AYDIN**

Soyadı ve adı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya sanatı	Bağlı olduğu siyasi partinin adı	Seçim hakkında itiraz ve yikdyet olup olmadığı	DOŞ ÜNCELER
SEZGİN İSMET	AYDIN - 1928	MİLLETVEKİLİ	ADALET PARTİSİ	YOKTUR	

Milletvekili seçimi ve 447 sayılı Yasalar gereğince çevremizde yapılan seçim sonunda **İSMET SEZGİN** nin çevremizden **Seçilmiş olanlara verile ek tutanak** seçilmiş olduğunu gösterir bu tutanağın örneği Kurulumuz tarafından yüksek Seçim Kuruluna gönderilerek bir örneği de kendisine verildi.

6/6/1977

Başkan
(İsmet Sezgin)
(İsmet Sezgin)
9588

Üye
(S. Nevzat İsmetli)
(S. Nevzat İsmetli)
13262

Üye
(İ. Mehmet Kös)
(İ. Mehmet Kös)
13797

**EK 22: İslam Kalkınma Bankasının Cidde'de Yapılacak Olan Dördüncü Toplantısına
Maliye Bakanı İsmet Sezginin Temsili**

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR ve KARARLAR TETKİK
DAİRESİ BAŞKANLIĞI

BAKANLAR KURULU KARARI

Sayı: 8/ 520

Bki

İslam Kalkınma Bankasının 9-15 Mart 1980 tarihleri arasında Cidde'de yapılacak Dördüncü Yıllık Toplantısına, Hükümetimizi temsilen, Maliye Bakanı İsmet Sezgin'in Başkanlığında ekli listede adları ve görevleri yazılı kişilerden kurulu bir Heyetin katılması; Dışişleri Bakanlığının 4/3/1980 tarihli ve UESG/UEKD: 107.107/İKB/1086 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 6/3/1980 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Cumhurbaşkanı
F. S. KORTURK

Başbakan S. DEMİREL	Devlet Bakanı EKREM ÖZKUN	Devlet Bakanı MUHAMMET KELLEÇİ	Devlet Bakanı AHMET KARAHAN
Devlet Bakanı MURAT KURBAN	Devlet Bakanı KÖKSAL TOPTAN	Adalet Bakanı ÖMER UĞUR	MİTİ Sevrime Bakanı AHMET İHSAN TUNÇOĞLU
İçişleri Bakanı Dr. MUSTAFA GÖLCÜK	Dışişleri Bakanı HAYRETTİN ERKMEK	Maliye Bakanı İSMET SEZGİN	Orman Bakanı ORHAN CEMAL FİRSOY
Bayındırlık Bakanı SELAMETTİN KILIÇ	Yerel Yönetimler Bakanı HASAN BASIL	Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. AMİNİF İSLAMOĞLU	Gözetim ve Teftiş Bakanı AHMET ÖZKAN
Ulaştırma Bakanı HÜSEYİN ÖZALP	Gıda, Tarım ve Hayv. Bakanı CEMAL KÖLALİ	Çalışma Bakanı CAVİT ERDEMİR	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Dr. NURİ BAYAR
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Dr. ESAT KURATLIOĞLU	Turizm ve Tescim Bakanı BAKIR KURTAY	İmar ve İkân Bakanı TURGUT TOKER	Kırsal İktisat ve Köy. Bakanı AHMET KARAYİĞİT
Orman Bakanı HASAN ERGİ	Çevre ve Şeh. Bakanı YALAT KUR	Sosyal Güvenlik Bakanı SÖMÜR ÖRMEK	Kültür Bakanı TEVİK KÖRALTAN

Dosya No: 114-557
439

EK 23: İslam Kalkın Bankasının Cidde'de düzenleyeceği Toplantıya Maliye Bakanı İsmet Sezgin'in ve Heyeti Katılmasına Yönelik Onay Belgesi

T. C.
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI

UESG/UEKD Gn. Md.

Sayı : 107.107 IKB/1086

Konu : -İslâm Kalkınma Bankası
Toplantısı hk.

Ankara
04 / 3 / 1980

BAŞBAKANLIK MAKAMINA

İslâm Kalkınma Bankasının 9-15 Mart 1980 tarihlerinde Cidde'de düzenlenecek Dördüncü Yıllık Toplantısı'na Hükümetimizi temsilen Maliye Bakanımız Sayın İsmet Sezgin başkanlığında ad ve görevleri ilişik listede belirtilen kişilerden kurulu bir heyet ile katılınması öngörülmektedir.

Uygun görüldüğü takdirde, gerekli Bakanlar Kurulu Kararının çıkarılmasını izinlerine sunarım.

Dışişleri Bakanı

EK 24: Cidde'deki Toplantıya Katılacak Heyet

..... günlü ve sayılı Bakanlar Kurulu Kararı eki liste :

1. İsmet Sezgin	: Maliye Bakanı
(Heyet Başkanı)
Guvernör
2. Turan Kıvanç	: Maliye Bakanlığı Müsteşarı
Guvernör Yardımcısı
3. Tunç Bilget	: Maliye Bakanlığı, Hazine Genel
Müdürü, İKB İcra Direktörü
4. Kadir Günay	: Maliye Bakanlığı, Hazine Genel
Müdür Başyardımcısı
5. Abbas Balkız	: Cidde Büyükelçiliği, Maliye
ve Ekonomi Müşaviri
6. Osman Birsen	: Maliye Bakanlığı, Bakanlık
Danışmanı
7. Tarık Kıvanç	: Devlet Yatırım Bankası Genel
Müdür Yardımcısı
<u>Refakat :</u>
Ekrem Sevinç	: Koruma görevlisi

EK 25: Milletler Arası Para Fonu ve Dünya Bankasının Hamburg’da Yapılacak Olan Toplantısına Maliye Bakanı İsmet Sezgin’in Temsili

T. C.
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI

UEBG/UEKD Gn. Md. Ankara
Sayı : 107.107/DB-1/2418 17/4/1980
Konu : Geçici ve Kalkınma
Komitelerinin toplantıları

BAŞBAKANLIK MAKAMINA

Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (IBRD) nezdinde oluşturulan Geçici ve Kalkınma Komitelerinin 23-27 Nisan 1980 tarihleri arasında Hamburg’da yapılacak toplantılarına Maliye Bakanı İsmet Sezgin Başkanlığında ad ve ünvanları ekli listede belirtilen kişilerden kurulu bir heyetle katılınması öngörülmektedir.

Uygun görüldüğü takdirde gerekli Bakanlar Kurulu kararının çıkartılmasını izinlerine sunarım.

Dışişleri Bakanı
İsmet Sezgin

BAŞBAKANLIK	
Kararlar ve Kararlar Tetkik	
Dairesi	
Kayıt No.	Emel No.
002418	116
Tarih : 17.4.1980	

EK 26: Milletlerarası Para Fonu ve Dünya Bankası'nın Hamburg'da Yapacakları Toplantıya Maliye Bakanı İsmet Sezgin'in Katılması

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR ve KARARLAR TETKİK
DAİRESİ BAŞKANLIĞI

BAKANLAR KURULU KARARI

Sayı: 8/ 751

Milletlerarası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (IBRD) nezdindeki Geçici ve Balkanlar Komitelerinin 23-27 Nisan 1980 tarihleri arasında Hamburg'da yapılacak toplantılarına, Hükümetimizi temsilen, Maliye Bakanı İsmet Sezgin'in Başkanlığında ekli listede adları ve görevleri belirtilen kişilerden kurulu bir Heyetle iştirak edilmesi; Dağılımları Bakanlığının 17/4/1980 tarihli ve UBSG-UEKD/107.107/DB-1/2418 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1983 tarihli ve 244 sayılı Kanunun birinci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 21 / 4 /1980 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Başbakan
S. DEMİRECEL

Devlet Bakanı ORHAN EREN	Devlet Bakanı EKREM COVHUN	Devlet Bakanı MUHAMMET KELLEÇİ	Devlet Bakanı AHMET KARAHAN
Devlet Bakanı MUTİR MUSAÖĞÜLÜ	Devlet Bakanı KÖKSAL TOPTAN	Adalet Bakanı ÖMER UĞUZAK	MİTTİ Şeyhane, Bakanı AHMET İSMET YILMAZ
İçişleri Bakanı Dr. MUSTAFA GÜLÖĞÜL	Dışişleri Bakanı HAYRİTTİN ERKMEK	Maliye Bakanı İSMET SEZGİN	MALİYE Bakanı ORHAN CEMAL ERDOĞU
Sayışılık Bakanı SELAHATTİN KILIÇ	Ticaret Bakanı HALİL BAŞOL	Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. MÜNİF İSLAMOĞLU	Gömrük ve Ticaret Bakanı AHMET ÇAKIRAK
Ulaştırma Bakanı HÜSEYİN ÖZALP	Çile, Tarım ve Hayv. Bakanı CEMAL KOLANLI	Çalışma Bakanı CAVIT ERDİMLİ	Sanayi ve Teknoloji Bakanı Dr. HÜSİ BAYAR
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Dr. İZZAT KURBANLIOĞLU	Turizm ve Taniine Bakanı BAKİLE KONTAN	İş ve İşkân Bakanı TURGUT TÖKEK	Köy İşleri ve Kıs. Bakan İSMET KARASÖZ
Orman Bakanı HABAN EKİNO	Gençlik ve Spor Bakanı TALAT ASAL	Sosyal Güvenlik Bakanı SÖMER ORAL	Kültür Bakanı TEVFEK KORALTAN

Dozaya No 1
114-582
779

**EK 27: Hamburg’da Yapılacak Toplantıya Maliye Bakanı İsmet Sezgin ve Onunla
Birlikte Katılacak Olan Heyet**

..... tarih ve sayılı
Bakanlar Kurulu Kararının eki liste :

İsmet Sezgin	Maliye Bakan'ı; Heyet Başkanı
Turan Kıvanç	Maliye Müsteşarı
İ. Hakki Aydınoğlu	Merkez Bankası Başkanı
Tunç Bilget	Hazine Genel Müdürü
Zekeriya Yıldırım	Merkez Bankası Kambiyo Genel Müdürü
Bahar Şahin	Hazine Genel Müdürlüğü IMF-IBRD Grubu İşlemleri Şube Müdürü
Kâmil Guldalı	Güvenlik Görevlisi

EK 28: Maliye Bakanı İsmet Sezgin'in Davet Üzerine Kıbrıs'a Gönderilmesi

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR ve KARARLAR TETKİK
DAİRESİ BAŞKANLIĞI

BAKANLAR KURULU KARARI

Sayı: 8/ 1323

Maliye Bakanı İsmet Sezgin'in, Kıbrıs Türk Federe Devleti Başbakanı Mustafa Çoğatay'ın davetine icabet etmek üzere, ekli listede adları ve görevleri yazılı kişilerden kurulu bir Heyetle birlikte, 14-17 Temmuz 1980 tarihleri arasında Hükümetimizi temsilen Kıbrıs'a gönderilmesi; Dişisleri Bakanlığının 10/7/1980 tarihli ve SKYG-SKKU-XXV-999 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 11 / 7/1980 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Eki

18

Cumhurbaşkanı V.

Başbakan
S. DEMİREL

Devlet Bakanı ORHAN EREN	Devlet Bakanı EKREM ÖZYILMAZ	Devlet Bakanı AHMET KARAHAN	Devlet Bakanı METİN MUSAĞİLOĞLU
Devlet Bakanı KÖKSAL TOPTAN	Adliye Bakanı ÖMER UĞUZAL	Millî Savunma Bakanı AHMET İHSAN BİNGÖÇÜ	İçişleri Bakanı Dr. MUSTAFA GÜLOĞLU
Dişisleri Bakanı HAYRETTİN ERKMEK	Maliye Bakanı İSMET SEZGİN	Millî Eğitim Bakanı ORHAN CEMAL FENSOY	Sayışmurluk Bakanı SELAHATTİN KILIÇ
Devlet Bakanı HALİL BAŞOL	Sağlık ve Sosyal Yardımlar Bakanı Dr. MÜNİF İSLAMOĞLU	Gözetim ve Tıbbi Bakan AHMET ÇAKMAK	Ulaştırma Bakanı HÜSEYİN ÖZALP
Adalet ve Hukuk Bakanı CEMAL KÖKLAHLI	Çalışma Bakanı CAVİT ERDEMİR	Sanayi ve Teknoloji Bakanı Dr. İZZET BAYAR	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Dr. ESAT KIBISTUĞLU
Turizm ve Tarihî Bakan BARLAŞ KÖNTAY	İmar ve İkân Bakan TURGUT TOKER	Köy İşleri ve Koop. Bakanı AHMET KARAYILMAZ	Orman Bakanı HASAN EYİNE
Gençlik ve Spor Bakanı TALAT ASAL	Sosyal Güvenlik Bakanı SÖMER ORAL	Kültür Bakanı TEVFİK KORALTAN	

Dosya No: 114-622
1401

EK 29: Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı Mustafa Çağatay'ın Daveti Üzerine Maliye Bakanı İsmet Sezgin'in Ziyaretine Yönelik Onay Belgesi

T. C.
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI

SKYG/SKKD Gn. Md.

Sayı : XXV- 999

Konu : Maliye Bakanı Sayın Sezgin'in
Kıbrıs'ı ziyareti.

Ankara
10 / 7 / 1980

BAŞBAKANLIĞA

Kıbrıs Türk Federe Devleti Başbakanı Sayın Mustafa Çağatay'ın daveti üzerine, Maliye Bakanımız Sayın İsmet Sezgin, 14-17 Temmuz 1980 tarihleri arasında KTFD'ne resmi bir ziyarette bulunacaktır.

Maliye Bakanımıza bu seyahatinde refakat edecek heyet üyelerinin isim ve görevleri ilişik listede belirtilmiştir.

Konuya ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı'nın çıkartılması için gereğini tensiplerine arz ederim.

DIŞİŞLERİ BAKANI
İsmet Sezgin

Ek: 1 Kararname Tasarısı
1 Liste

BAŞBAKANLIK Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi	
Kayıt No.	Dosya No.
2547	114-408
Tarih : 10 Temmuz 1980	

EK 30: Kıbrıs Türk Federe Devletine Maliye Bakanı İsmet Sezgin ile Birlikte Gidecek olan Heyet

Maliye Bakanı İsmet Sezgin'in
Kıbrıs'a ziyaretinde kendisine
refakat edecek heyet

Aydın Tuğ	: Başbakanlık Kıbrıs İşleri Koordinasyon Komitesi Başkanı
Bedrettin Tunabaş	: Dışişleri Bakanlığı, Kıbrıs-Yunanistan İşleri Genel Müdürü
Ertuğrul Kumcuoğlu	:
Ahmet Sanver Doğu	: Gelirler Genel Müdürü
Osman Birsan	: Maliye Bakanı Özel Danışmanı
Tacettin Yinanç	: Maliye Bakanı Özel Danışmanı
Hasan Çetinsavaş	: Bakanlık Müşaviri
Ekrem Sevinç (Refakat)	: Koruma polisi

Refakat :
~~Seyman Sezgin (Refakat)~~ : Sayın Bakanın Kızı

Aydın Tuğ
Başbakanlık Kıbrıs İşleri Koordinasyon
Komitesi Başkanı

Ertuğrul Kumcuoğlu
Başbakanlık Kıbrıs İşleri Koordinasyon
Komitesi Başkanı

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Hülya KURT	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Fakülte	Fen Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Tarih Bölümü
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1.Hülya Kurt ve Nuran Kılavuz, Millî Mücadele ve Cumhuriyet Dönemi Kadın Hareketleri (Özet Bildiri), 3. Uluslararası Azerbaycan Sosyal ve Beşerî Bilimler Kongresi, Baku, Azerbaycan, 26-28 Kasım 2022,	
2.Hülya Kurt ve Nuran Kılavuz, Türkiye'nin ilk kadın Başbakanı Tansu ÇİLLER ve 1991-1994 Yıllarındaki Siyasi Faaliyetleri (Özet Bildiri), 11th INTERNATIONAL BASKENT CONGRESS ON SOCIAL, HUMANITIES, ADMINISTRATIVE, AND EDUCATIONAL SCIENCES, Ankara, Türkiye, 8 Şubat 2024.	